ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ

(ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿಗಾಗಿ ಹಂಪಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕ

ನಿಂಗಪ್ಪ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ

ಪ್ರವಾಚಕರು

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ

ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - ೫೮೩ ೨೭೬

೨೦೦೯

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ

(ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿಗಾಗಿ ಹಂಪಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕ
ನಿಂಗಪ್ಪ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ
ಪ್ರವಾಚಕರು

ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ
ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - ೫೮೩ ೨೭೬

೨೦೦೯

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ

"ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ" ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ನಿಂಗಪ್ಪ ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ
ಪ್ರವಾಚಕರು
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ದಿನಾಂಕ: 17.08.09
ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

"ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು - ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ" ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪದವಿಗಾಗಿ ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನಿಂಗಪ್ಪ
ಸಂಶೋಧಕ
ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ದಿನಾಂಕ: ೧೨-೦೮-೦೯.
ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ಯಾರ್ಯಾರ ನೆನೆಯಲಿ...!

ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬದುಕನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನನ್ನೆಲ್ಲ ಚೇತನ, ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನಾನು ಮೊದಲು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನಾನು ಮೊದಲು ಬಂದಾಗ ಕುಲಪತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಡಾ. ಎಚ್.ಜೆ.ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಅವರಿಗೆ, ಅನಂತರ ಬಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಬೆನ್ನುಲುಬಾಗಿ ನಿಂತು ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಂಡ ಅಕ್ಕರೆಯ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಡಾ.ಬಿ.ಎ.ವಿವೇಕ ರೈ ಅವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಡಾ. ಎ. ಮುರಿಗೆಪ್ಪ ಅವರಿಗೂ ಹಾಗೂ ಕುಲಸಚಿವರಾದ ಎಸ್.ಎಸ್.ಪೂಜಾರ, ಅಧ್ಯಯನಾಂಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಡಾ. ವಿ.ಎಸ್.ಬಡಿಗೇರ ಅವರುಗಳಿಗೆ,

ನನ್ನೊಳಗಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮೂರ್ತರೂಪ ಕೊಟ್ಟವರು ಮತ್ತು ನನ್ನ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರೂ ಆದ ಡಾ. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ ಅವರಿಗೆ, ನೆಚ್ಚಿನ ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ. ಕೆ.ವಿ.ನಾರಾಯಣ, ಪ್ರೊ. ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ್, ಡಾ.ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ, ಡಾ. ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ ಸದಾ ನನ್ನ ಏಳ್ಗೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿರುವ ನೆಚ್ಚಿನ ಗುರುಗಳಾದ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಡಾ. ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ ಅವರಿಗೆ, ಹಾಗೂ ವಿಭಾಗದ ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ.ಎಚ್.ಕೆ.ನಾಗೇಶ್, ಡಾ.ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ್, ಡಾ.ಸಿ.ಟಿ.ಗುರುಪ್ರಸಾದ್, ನಮ್ಮನ್ನಗಲಿದ ಪ್ರೀತಿಯ ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ದಿಗ್ಸಂಗೀಕರ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ,

ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳ ಜ್ಞಾನ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಡಾ.ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ, ಡಾ. ಅಮರೇಶ ನುಗಡೋಣಿ, ಡಾ. ಶಿವಾನಂದ ಎಸ್. ವಿರಕ್ತಮಠ, ಡಾ.ವಿಠ್ಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಡಾ. ರಮೇಶ್ ನಾಯಕ್, ಡಾ. ಕೆ.ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ, ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕರಾದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಡಾ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಡಾ. ಎಚ್.ನಾಗವೇಣಿ, ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ, ಹಾಗೇ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ,

ನನ್ನೆಲ್ಲ ಕನಸುಗಳಿಗೆ ನೀರುಣಿಸಿ ಸದಾ ನೆರಳಿನಂತೆ ಇದ್ದು, ಕಾಪಾಡಿ ಬೆಳೆಸಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರಲು ಕಾರಣೀಭೂತರಾದ ಹೆತ್ತ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರೀತಿಯ ಅತ್ತೆಯವರಿಗೆ, ಸಹೋದರ, ಸಹೋದರಿಯರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರೇರಕರಾದ ಎಲ್. ಸಿದ್ಧನಗೌಡ ಮತ್ತು ದಿ. ಫಕ್ಕೀರಪ್ಪ ಗಡಾದ ಅವರಿಗೆ, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕದ ವಕ್ತೃ ವೃಂದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ನಾನು ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿ ಸಹಕರಿಸದ ಪ್ರಗತಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಹಿಟ್ನಾಳ ಶಾಖೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೆ,

ನನ್ನ ಜೊತೆ ಇದ್ದು, ನನಗೆ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸಲಹೆ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ ಗೆಳೆಯರಾದ ಅರುಣ್ ಜೋಳದಕೂಡ್ಲಿಗಿ, ಚಂದ್ರಪ್ಪ, ಡಾ. ಎಚ್. ಗವಿಸಿದ್ದಪ್ಪ, ಗಾದೆಪ್ಪ, ಷಣ್ಮುಖಪ್ಪ, ಓಬಯ್ಯ, ಸುಧಾಕರ, ನಿರಂಜನ, ತುಕಾರಾಮ, ಕುಮಾರ, ಗೋವಿಂದ, ಡಾ. ಕೆ.ವೆಂಕಟೇಶ್, ಡಾ. ಯರ್ರೆಪ್ಪ, ಎಲ್.ರುದ್ರಮನಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಉಷಾರಾಣಿ ನಿರಂಜನ, ವಿಪ್ಲವಿ, ಅನಿತಾ, ಮಧು ಮುಂತಾದ ಗೆಳೆಯ ಗೆಳತಿಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಕ್ಷರ ಸಂಯೋಜಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಗಣೇಶ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್‌ನ ಶ್ರೀಮತಿ ಭಾರತಿ ಹೇಮಂತ್ ಅವರಿಗೆ,

ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು

ನಿಂಗಪ್ಪ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ : ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ವಿಕ ಸ್ವರೂಪ

೧.೧. ಪ್ರವೇಶ

೧.೨. ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

೧.೩. ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವ

೧.೪. ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನ

೧.೫. ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧.೬. ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ವಿಕತೆ

೧.೭. ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗೀಕರಣ

೧.೮. ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ

ಅಧ್ಯಾಯ : ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವ

೧.೧. ಪ್ರವೇಶ

ಸಮಾಜ ನಿತ್ಯ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾದುದು. ಸಮಾಜದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಹಳತನ್ನು ಕಳಚಿ ಹೊಸತನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಪೊರೆ ಕಳಚುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಘಟಿಸುವಂತಹದ್ದು. ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಇರದೇ ಹೋದರೆ 'ಹಳತನ್ನೆ' ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅನೇಕ ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳು ಇಂದು ಜಡಗೊಂಡಿರುವುದು ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಇರದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಈ ಮಾತು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಜ್ಞಾನ ಶಾಖೆಯಾದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಮಾತು. ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಲನೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವ ಮೊನಚು ಇಲ್ಲವಾಗಿ, ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಜಡವಾಗಿರುವುದು ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಈ ಮಾತು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಯ ಜೀವಕೇಂದ್ರವೆ ಜನಪದ ದೈವ. ಜನಪದ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಜನಪದ ದೈವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ. ಜನಪದರ ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೂ, ಜನಪದ ದೈವಗಳಲ್ಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಚಲನಶೀಲ ಪಲ್ಲಟಗಳಿಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ವರ್ತಮಾನದ ದೈವೀ ಆಚರಣಾ ಲೋಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿವೆ. ಇಂತಹ ಸಂಘರ್ಷದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ವರ್ತಮಾನದ ಜನಪದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪುನರ್ ನಿರ್ವಚಿಸುವುದು ಈಗ ತುಂಬಾ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಕಾಲದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜತೆಗಿಟ್ಟು ಪುನರ್ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಒಂದು ದೇಶದ, ರಾಜ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆ ಚಲನಶೀಲವಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮಾತು ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಲೂಕು, ಗ್ರಾಮಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಾಗಲೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಬಗೆಗಿರುವ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಗ್ರಹಿಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಭಾರತ ಬಡದೇಶ, ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ದೇಶ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಲವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ದೇಶಗಳು ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈಗಿನ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರ ಹಿಂದಿನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನ. ಆದರೆ ವರ್ತಮಾನದ ಭಾರತದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಬಂಧದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈರುಧ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಇನ್ನು ದೇಶಿಯ ಮೂಲಭೂತವಾದಿಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲಭೂತವಾದಿಗಳು ಒಂದು ದೇಶವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಚರಿತ್ರೆ ಏಕಮುಖವಾದದ್ದು. ಇಂತಹ ಎಲ್ಲ ಮಿತಿಗಳನ್ನು ಈಗ ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಯುವವರು ಮೀರಬೇಕಿದೆ. ಅಂದರೆ ಗ್ರಾಮ ಹಂತದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದವರೆಗೆ ವರ್ತಮಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವರ್ತಮಾನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟದ 'ದೈವಿಕ' ನೆಲೆಗಳಿಂದ ನಗರದ ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾ, ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಒಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಗಡಿಯಷ್ಟೆ. ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಎಲ್ಲೆ ಆಗಲಾರದು. ರಾಜಕೀಯ ಗಡಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಗಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗದು. ಈ ಎಚ್ಚರದಿಂದಲೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸುತ್ತಾ, ಜನಪದ ದೈವೀ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾ, ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವರ್ತಮಾನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಸಂಶೋಧಕನೆಯ ಸವಾಲು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯ ಎರಡೂ ಕೂಡ. 'ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನ ಚಲನಶೀಲತೆ ದೈವೀ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ' ಎನ್ನುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಹುಡುಕಾಟ ಈ ಅಧ್ಯಯನದ್ದು. ಈವರೆಗಿನ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ ಕುರಿತ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಹುಸಿ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು, ಮಿತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾ, ಒಂದು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಾ, ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಆಚರಣಾ ಲೋಕದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಹರೆಯ ವರ್ತಮಾನದ ಮುಖವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ.

ಭಾರತವು ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೇಶ. ಹಳ್ಳಿಯ ಜೀವನ ವಿಧಾನವು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಇಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಹೋಗಬೇಕು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಅವರ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳು, ದೈವದ ಪೂಜೆ-ಪುನಸ್ಕಾರಗಳಂತಹ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಜನಪದರ ಬದುಕಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಷ್ಟೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪೂಜೆ, ಪುನಸ್ಕಾರ, ಕಲೆ, ಆರಾಧನೆಯಂಥಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಜನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಅನಂತ ಬಗೆಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಸಾಗಿಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ದೈವದ ಜೊತೆಗಿನ ಮಾನವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿರುವ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಶಿಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ದೇವರು ದೈವ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದಾಗ ಇವುಗಳು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು, ನಾಡಿನ ಜನರ ಬದುಕಿನ ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ನಿರುಮ್ಮಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ದೈವೀ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತ, ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗತಿ.

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಬ್ಬಗಳು ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ. ದೈವ ಮತ್ತು ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಇಂದು ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದರೂ ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ದೈವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿದು, ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೆ ಅವುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲ ಬದಲಾದಂತೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಧೋರಣೆಗಳು ಬದಲಾಗಿದ್ದರೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಎನ್ನುವಾಗ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ತೌಲನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಆಚರಣೆ, ಕಲೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಜನರು ಹೊಂದಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನೆರೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಢಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಲೆ, ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ, ಸಮಾನತೆ, ಅಂತರಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಿಚ್ಚಳವಾದ ಅರಿವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇಂತಹ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿನ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಜಾನಪದವು ಅನೇಕ ಕಲೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಎನ್ನುವಾಗ ದೈವಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಅಧ್ಯಯನವಾದರೆ ಸಾಲದು. ಆ ದೈವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಕಲೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ವಾಸ್ತವತೆಯೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನವಾದಾಗ ಸಂಶೋಧನೆಗಿರುವ ಆಶಯ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಮಗ್ರವಾದ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನವು ವ್ಯಾಪಕವೂ ನಾನಾ ಮುಖವೂ ಆಗಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನವು ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯವಾಗಿರದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಬಲಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗುವ ವಿಷಯವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕು.

ದೈವಗಳನ್ನು 'ಜನಪದ ದೈವಗಳು' ಮತ್ತು 'ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು' ಎಂದು ವಿಂಗಡನೆ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಹಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ

[illegible]

ಒಟ್ಟು ದೈವಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಂತಹ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಹೊಂದಿದ ಅನೇಕ ದೈವಗಳಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಸಜೀವವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ, ಆಂಧ್ರದ ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟರಮಣ, ಶಿರಡಿಯ ಸಾಯಿಬಾಬಾ, ಹೊರನಾಡು ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿಯಂತಹ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೊಪ್ಪಳ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಗಂಗಾವತಿಯ ಕಲ್ಮಠೇಶ್ವರ, ಕುದರಿಮೋತಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಯಲಬುರ್ಗಾದ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರದಂತಹ ಮಠ ದೈವಗಳು, ಜನಪದರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವಗಳಾದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಮಾಯಮ್ಮ, ಕರಿಯಮ್ಮ, ಉಡಚಮ್ಮನಂತಹ ದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಈ ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ದೈವಗಳು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ರಾಜಿಯಾದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದೆ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಈ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅತೀ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಮಾನವ ಸಮಾಜವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇವರು, ದೈವ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳ ನಡುವೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೆ ಬರಲಾಗಿದೆ. ದೈವಗಳ ಇರುವಿಕೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅನೇಕ ಗೊಂದಲಗಳಿದ್ದರೂ, ದೈವವೊಂದು ಇರದೇ ಹೋದರೆ ನಾವು ಈ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಗಾಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಜನಪದರು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೈವ ಎನ್ನುವುದು ವಿಭಿನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜನರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಯೆಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸತ್ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಹಲವಾರು ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಗಳು, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಾನವ ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅನೇಕ ಧರ್ಮ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೈವದ ಅಂಶವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದಿಮಾನವನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾಡಿನ ಜೊತೆ ನಿರಂತರ ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮಳೆ,

ಮಿಂಚು, ಸಿಡಿಲು, ಗುಡುಗುಗಳಂತಹ ಅನೇಕ ವಿಸ್ಮಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾದನು. ಬಹುಶಃ ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ಹಿಂದೆ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿ ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬಿದ. ಈ ಎಲ್ಲ ಭಯಾನಕ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಅವನ ಭಯ, ಭೀತಿ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಕಾಣದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಂಬಿದ್ದ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂಜೆ ನೈವೇಧ್ಯಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ. ತನಗಿಂತಲೂ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ, ಫಲದಾಯಕವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿ, ಸಂತುಷ್ಟಪಡಿಸಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ರೀತಿಯ ದೈವಗಳು ಮಾನವನನ್ನು "ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತೊಂದರೆ ಬರದಂತೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಮಾನವ ಜೀವನ ಕ್ರಮವು ಬೇಟೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಂತಹ ಹಲವು ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ನಿರಂತರ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಸಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಲಚಕ್ರದೊಳಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ, ಅಂದು ನೈಜ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗೆ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಗಿಡ, ಮರ, ಕಲ್ಲು, ಗುಹೆಗಳ ಆಕಾರದ ದೈವಗಳು, ಇಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶವೆಂಬ ಗ್ರಾಮ, ನಗರ, ಪಟ್ಟಣವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಚಹರೆಯಲ್ಲಿ, ಗುಡಿ ದೇವಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಕಾಂಕ್ರಿಟ್ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ, ಮಳೆ, ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೋಂಕಿಸಿಕೊಳ್ಳದ ದೈವಗಳಾಗಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘರ್ಷ, ಧಾರ್ಮಿಕ ರಾಜಕಾರಣ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ದೈವಗಳು ಯಾವ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಹಿಂದಿರುವ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನೆಲೆಯಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದು ಕೂಡು ಕುಟುಂಬವಿದ್ದಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಸಮೂಹಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಳ್ಳಿಗರದು ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಮನ್ವಯ ಪೂರಿತವಾದ ಜೀವನ. ದೈವ ಎನ್ನುವುದು ಇವರ ಬದುಕಿನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದವರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ದೈವವನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ದೇವರ ಮೂಲಕವೇ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲೂ ದೈವವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ ಹಳ್ಳಿಗರದಾಗಿದೆ.

ಹರಿಯಾಗ ಎಳುತಲೇ ಹರದ್ಯಾನ ಗುರುದ್ಯಾನ
ಹರಿಬೀಗಿ ಮಸರ ಸುರವೀನ । ಪಂಡರ್ರೂರ
ಹರಿಯ ಇಟ್ಟಲ್ಲನ ನೆನದೀನ ॥

ಹೀಗೆ ಜನಪದ ತ್ರಿಪದಿಯ ಮೂಲಕ ಮುಂಜಾನೆಯ ಬೆಳಗು ಆಗುತ್ತಲೇ ಹರನ ಮತ್ತು ಗುರುವಿನ ಧ್ಯಾನವ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಂಡರಾಪುರದ ವಿಠಲನನ್ನು ನೆನೆಯುವ ಗರತಿಯೊಬ್ಬಳ ದೈವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಇಂತಹುದೇ ದೇವರಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು, ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವೊಂದು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು ಬಂಡವಾಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಮಠ, ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಐಷಾರಾಮಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದೊಂದು ವಿಷಾದಕರ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯೊಂದಿಗೆ ಮೌಖಿಕ ಇತಿಹಾಸವು ತಳುಕುಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಸೊಗಡಿನೊಂದಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಆಶಯಗಳು ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ "ಇತಿಹಾಸ ಎನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಗತಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಘಟನೆಯಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಮೌಖಿಕ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಂದು ಇತಿಹಾಸ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ" ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಏಕತೆ, ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಕಾಳಜಿಗಳು ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷಣಗಳೂ ಅದ್ಭುತ ಅನುಭವಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುವುದಾದರೆ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಅಗೋಚರವಾದ ಒಂದು ಪ್ರಪಂಚ ನಮ್ಮೆದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರಹದ ಜನ ಸಮೂಹಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚಾರ–ವಿಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿವೆ. ವರ್ಗ, ವರ್ಣ, ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಡುವ ದೈವಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಕೂಡಾ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳು ಅತೀ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮಾನವನು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಸರ್ಗದ ಜೊತೆ, ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಜೊತೆ ಮತ್ತು ತನ್ನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ರಕ್ಷಿಸುವ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ದೈವಗಳ ಜೊತೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ನಮಗೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ

ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಂತ್ರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಅಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಕೇವಲ ಜನಪದ ಗೀತೆ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಒಗಟು, ತ್ರಿಪದಿ, ಗಾದೆಯಂತಹ, ಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಸೈದ್ಧಾಂತೀಕರಣ, ಆನ್ವಯಿಕತೆ ಹೀಗೆ ಬಹುಮುಖಿ ಆಯಾಮಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯಗಳತ್ತ ಹೊರಟಿರುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೊದಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಒಳಪದರುಗಳ ಮೂಲಸತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದತ್ತ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು ಸಂಶೋಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಇಂದಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಚುರುಕಿನ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರು ಗ್ರೀಮ್ ಸಹೋದರರು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಇಡೀ ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಪುನಾರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಾಗ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನದ ದಿಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ವಿಷಯುವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಊಹೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ. ಈ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಬಹುಪಾಲು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಾ ಕೌತುಕದಲ್ಲಿಡುವುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಎಲ್ಲ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳು, ಕೆಲವೊಂದು, ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದರಲ್ಲಿ ದಿಢೀರ್ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿಗೊಂಡ ದೈವಗಳು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡುವ, ಯಾರ ಜೊತೆಗಾದರೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಮತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಜನಪದರ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳ, ಕುಲ-ಗುಂಪುಗಳ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಮಾನವನಿಂದಲೇ

ದೂರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ದೂರವಾದ ದೈವಗಳ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆಮಂತ್ರಣ ಪಡೆಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬರುವುದುಂಟು. ಜನಪದರ ವ್ಯಾಪಕ ಜೀವನದ ಸರ್ವ ಮುಖದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಪಾಲಕ, ಪ್ರೇರಕ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಚಲನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಮತ್ತು ರೋಮಾಂಚನವೆನಿಸುವ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷತಃ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಹಾಗೂ ಬಾಳಿನ ಅಂತರಾತ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವಿಯಷ್ಟೇ ಪುರಾತನವಾದುದು. ಆಲೋಚಿಸುವ, ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಾನವನ ಉದಯದಿಂದಲೇ, ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಒಗಟು, ಮಾನವ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲೂ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆದಿದೆ. ಸದ್ಯದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ತಮಾನ ಯುಗದ ವೀರನಾಗಿ, ಯಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕನಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಶತ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಕಡೆ ದೈವಕ್ಕೆ ಮೊರೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಉದಾ: ಗಣಕಯಂತ್ರವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ತಂದಾಗ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು. ರಾಕೆಟ್ ಉಡಾವಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು. ಪ್ರತಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ರೈತರು ತಮ್ಮ ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್‌ಗಳಿಗೆ ಪೂಜಿಸುವುದು. ವಾಹನಗಳ ಮಾಲೀಕರು ಮಠ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳಿಂದ ವಾಹನಕ್ಕೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ.

೧.೨. ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

೦೧. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಜಾನಪದೀಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವಂಥದ್ದು. ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಿಸ್ತಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ವಿವಿಧ ಮಗ್ಗಲುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದರ ಫಲವಾಗಿ ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಹೊತ್ತಲ್ಲಿ ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೦೨. ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವು ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದ್ದು ಅಷ್ಟೇ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿಯು ಹೌದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳು ಗತಕಾಲದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು, ಮಾನವ ಉಗಮದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ದೈವಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಥೆ

ಗೀತೆ, ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆ, ರೀತಿ–ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳಂತಹ ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಸ್ತಾರದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಆಸ್ತಿಕರು, ನಾಸ್ತಿಕರು ಎಂಬುದು ಪ್ರಮುಖವಲ್ಲ. ಮೂಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಗಿಬಂದ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಂದು ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೦೩. ಒಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಈವರೆಗೆ ಬಂದಂತಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ, ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಜೊತೆಗಿನ ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಒಂದು ಹೊಸದಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತವೆಯೇ? ಅಥವಾ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

೦೪. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆಧುನೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಹೊತ್ತಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೦೫. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಂತಹ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಆಚರಣೆ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಚಾರಗಳು ಆಧುನೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅರ್ಥ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಆಧುನಿಕ ತಲೆಮಾರಿನವರಿಗೆ ಬೇಡವಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಲೆ, ರಂಗಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಮದಂತಹ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಅವುಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗದ ಮುನ್ನ ಅವುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ.

೦೬. ಇಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ನರಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ರೈತರ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ. ಕಾರಣ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ರೈತನ ಬೆಳೆಗೆ ನ್ಯಾಯಯುತವಾದ ಬೆಲೆ ಸಿಗದೆ ಇರುವುದು. ರೈತರ ಜೀವನದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ದೈವೀ ಆಚರಣೆ ಇಂದು ಬೇರೆ

ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ದೈವ ಮತ್ತು ಜನರ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳೇ ಇಂದು ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುವ ಜನತೆ ನಗರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿ ಕೃಷಿಯಾಧಾರಿತ ಬದುಕು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ದೈವಗಳ ಜತೆ ಜನತೆಯ ಸಂಬಂಧದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿವೆ. ಇಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲೊಂದು.

೧.೩. ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವ

ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಅಧಿಕೃತವೆನಿಸುವ ಕೆಲವೊಂದು ನಿಯಮ, ನಿಬಂಧನೆ, ಪೂಜೆ–ಪುನಸ್ಕಾರ, ಮಡಿ–ಮೈಲಿಗೆಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಆದ ರೀತಿ ನಿಯಮಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ಥಗಿತ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಜಾನಪದ ಎನ್ನುವುದು ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವಂಥಹದ್ದು. ಕಾಲದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನತೆಯ ಮನೋಭಾವನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಆಗುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನ ಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವೆರಡರ ನಡುವಣ ತಿಕ್ಕಾಟಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಶಿಷ್ಟ ರೂಪಕ್ಕೆ ಜನಪದರ ಆಶಯಗಳು ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟತೆ, ಶಿಷ್ಟತೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದದ ಅಂಶಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಾವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣಕರ್ತರು ಎಂಬುವಂತೆ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಜೊತೆ ರಾಜಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಉನ್ನತ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಈ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ದೈವಗಳಾದ ಜನಪದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಬೇಕಿದೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಿರಂತರತೆಯೇ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಜೀವಾಳ. ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಆಳವು ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಬಾರದು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಆಯಾಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ದೈವ

ಪರಂಪರೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಕಾಲದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಯಾರು ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಕಾಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಉಳಿದು ಬರುವಂತಹ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮತ್ತು ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ವೈಚಾರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ದೈವಗಳಿಂದ ಕುರಿತ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ದೈವಗಳ ಉಗಮ ವಿಕಾಸದ ಹಿಂದೆ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ (ಟೊಟೆಂ) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಂಥವು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಗಿಡಮರಗಳು ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ದೈವಗಳು ಜನಸಮೂಹದ ಸೃಷ್ಟಿ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಎಂಬ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿವೆ. 'ಜನವಾಣಿ ಬೇರು ಕವಿವಾಣಿ ಹೂ' ಎಂಬ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ.ಯವರ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾದಂತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದ ದೈವಗಳು ಇಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ದೈವಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ದೈವವೊಂದರ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಆಯಾ ಆರಾಧಕರ ಆರ್ಥಿಕ ಬಲಾಬಲವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಎಸ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠರ ಸ್ಥೂಲ ಗ್ರಹಿಕೆಯು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಊರಿನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು, ಚಾವಡಿಗಳು, ಶಾಲೆಗಳು, ಆಟದ ಮೈದಾನಗಳು ಜನಸೇರುವ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೂತು ಮಾತಾಡುವ ವಿರಾಮ ಪಡೆಯುವ, ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ, ನಕ್ಕು ನಲಿಯುವ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಊರೊಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ನನ್ನ ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ನೆನಪುಗಳು, ಆಟ, ನಗೆ, ಚಿಂತನೆ, ಚೇಷ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತಾ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವು ಹಾಳಾದರೆ, ಕೊಳಕಾಗಿ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಜನಸೇರುವ ಸ್ಥಳಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಲಂಕೇಶ್‌ರ ಮಾತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವ ಅಂಶವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ತುರ್ತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೀಮಂತವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವ ಜರೂರು ಇಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿದ್ದ ಉತ್ಸಾಹ, ಚಿಲುಮೆಗಳು ಇಂದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಕಾರಣಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಧುನೀಕತೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದಂತೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬದಲಾಗಿದೆ ಇವತ್ತಿನ ಹಬ್ಬ-ದೈವಾಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿನ ನಿರುತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಬರಡುತನದ ಹಿಂದಿರುವ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದೆ. ಮತ್ತೆ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ,

ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರವೆಂಬ ತತ್ವಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದವೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ದೂರವಾಗಿವೆಯೇನೋ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಠ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು, ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ವರ್ಗದವರು ಅಳವಡಿಸುವ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ತಲೆ ದೂಗದೇ, ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದವೋ. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೇ ಪುನರ್ಜನ್ಮಿಸಬೇಕಾಗಿದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಲಾಗಿದೆ.

೧.೪. ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನ

ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಕಲೆ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಮಾಧ್ಯಮ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಂತಹ ವಿಷಯಗಳ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜನಸಮುದಾಯ ಪ್ರಬಲ ವರ್ಗಗಳ, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಅನಂತರ ಅವರ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಜನಗಳ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ದೇಸಿ ಸಂಶೋಧನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಕ ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕಿಂತ, ಜನಪದರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಅವರ ಆತ್ಮಕಥನದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಒಳಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಆತ್ಮ ಕಥನದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಸಂಶೋಧಕರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜನಪದರ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕೇವಲ ವಕ್ತೃವಿನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಳಕೆಯಾಗದೆ ಸ್ವತಃ ಜನಪದರೂ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

೧.೫. ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು

ವಿಷಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ವಿಫುಲವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ದೈವಸಂಸ್ಕೃತಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಈಗಿನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಪುರುಷ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಯನವು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಉಡುಚಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಮಹಾಮಾಯೆ, ಮಾಯಮ್ಮ, ಮರಿಯಮ್ಮ, ಹನುಮಂತ, ಅಂಜನಾದ್ರಿದೇವಿ, ವೀರಭದ್ರ, ಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಮೈಲಾರಲಿಂಗ, ಬೀರಪ್ಪ, ಮರುಳಸಿದ್ದ, ಅಮೋಘಸಿದ್ದ, ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಕಲ್ಲಿನಾಥ, ರೇವಣಸಿದ್ದ, ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂತೋಷಕರವಾದ ಹಾಗೂ ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಅನುಭವಗಳಾದವು. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಊರಿನ ಹಿರಿಯ ಅನುಭವಿಗಳ ಜೊತೆ ಮಾತಾಡಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ಪಡೆಯುವಾಗ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ ಹಲವಾರು ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳು ಖಾಸಗೀ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ವಕ್ತೃಗಳು ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯದಂತೆ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಯುವಕರು ಈ ರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸುವುದು ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ದೈವವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪಾರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾಕಾರಿ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೈಭವೀಕರಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಬಹುಪಾಲು ಜನರು 'ಅದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅಜ್ಜ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆಯೇ ವಿನಃ ಸುಳ್ಳು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು

ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಖಚಿತವಾದ ಸಂಗತಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಭಾಗವಾಗಿ ಬಳಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂಶೋಧಕರ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧.೬. ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ವಿಕತೆ

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂರಚನೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮುದಾಯ, ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವರ್ಗವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕಲೆ, ಮಾಧ್ಯಮ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ವರ್ತಮಾನದ ದೈವಿಕ ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಪಲ್ಲಟಗಳು ಜನಸಮುದಾಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಹರೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರದ ಬದಲಾದ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ದೈವದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ' ಪಡೆದಿರುವ ಹೊಸ ರೂಪ ಯಾವುದು? ಎನ್ನುವ ಹುಡುಕಾಟವೇ ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ವಿಕತೆಯಾಗಿದೆ.

ದೈವಗಳು ಎಂದರೇನು? ಅದು ಶಿಷ್ಟ ದೈವವೇ ಅಥವಾ ಜನಪದ ದೈವವೇ? ದೇವರು ಇದ್ದಾನೆಯೇ? ಅದೊಂದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯೇ? ಮತ್ತು ದೈವಗಳ ಪೂಜಾವಿಧಾನ ಹೇಗಿದೆ? ಎನ್ನುವ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗಿಂತ, ದೈವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಹತ್ವವಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಜನ ಹೊರಗುಳಿದು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಜನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಭಾಗವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕಾದಾಗ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನೈಜ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿ ಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿಸಿದ ದೈವಗಳು ಇಂದು ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬದುಕಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಬದುಕಿರುವ ದೈವಗಳು ಜನರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎಂಬುದರ ಪರಿಶೀಲನೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಇಡೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆಂದಾದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಸೀಮಿತ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೇ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು, ಸಮಸ್ಯೆಯ ಒಟ್ಟಾರೆ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳ

ಮಿತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವುಗಳನ್ನು ಮೀರುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ದೈವತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

೧.೭. ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗೀಕರಣ

ಒಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಗಡಿಯಷ್ಟೆ. ಅದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಹರೆಯಾಗಲಾರದು. ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದೀಯ ನೆಲೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. "ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ" ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ಮಾದರಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಯ ಗುಣಗಳು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಮೊದಲನೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಮಹತ್ವ, ವಿಧಾನ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈವರೆಗೆ ನಡೆದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರವೇಶದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೈವಗಳ ಕುರಿತ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ವಿವರವಾದ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸಮಾಜ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಜನರ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ಹಲವಾರು ವಿವರಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಾದ ಜನಸಮುದಾಯ, ಭಾಷೆ, ವೃತ್ತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಚನೆ, ದೈವಗಳ ಭೌತಿಕ ನಿರ್ಮಾಣ, ಆಚರಣೆ, ರಂಗಭೂಮಿ, ಕಲೆ, ಸಸ್ಯ

ಸಂಪತ್ತು, ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರ, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ, ಗುಡ್ಡ, ಖನಿಜ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ ದೈವ. ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾನವನ ಜೀವನ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವಷ್ಟು ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೈವ ಎಂಬುದು ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಪರಿಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತ್ರ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ವಿವರಣೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಆಚರಣೆಗೊಳಪಡುವಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವಾದರೂ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಬಲಾಬಲವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವಗಳ ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಐದರಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಹಾಗೂ ಆರಾಧನಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರಂಗಭೂಮಿ, ಕಲೆ, ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ, ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಂತಹ ಇತರ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ದೈವವು ಟಿ.ವಿ., ರೇಡಿಯೊ, ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಸೆಟ್ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಸಹ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಆರರಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವರು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೈವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚರಣೆ, ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ದೈವಾರಾಧನೆಯನ್ನು

ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಏಳರಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಹಾಗೂ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಹಲವು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಫುಲವಾದ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆಧುನಿಕ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ನಾಗರೀಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಪಿಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನ ಸಮುದಾಯವು ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದುದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬೇಡವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ವರ್ಗದವರು ಆತಂಕವಾಗಿ ಕಂಡರೆ, ಜನಪದ ಸಮುದಾಯಗಳು ಯಾವುದೇ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವೀಕರಿಸತೊಡಗಿವೆ. ಈ ನಡುವೆಯೂ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಆಧುನಿಕ ಹೊಯ್ದಾಟದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಆಚರಣೆ ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಮಾರೋಪ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ ವಕ್ತೃ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಅಭ್ಯಾಸ ಸೂಚಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸ್ಥೂಲ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ವಿಭಾಗೀಕರಣವಾಗಿದೆ.

೧.೮ ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಶೋಧನೆ ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳ ವಿವರಣೆ, ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಾಗುವ ವಿವಿಧ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಈ ಮುಂಚೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ದೈವಗಳ ಕುರಿತು ನಡೆದಿರುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೊರಟರೆ ನಿರಾಶೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ಕುತೂಹಲಕರ ಸಂಗತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ ಹಾಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಅಧ್ಯಯನ ಶಿಸ್ತುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದ ಚಿಂತನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ ಕೆಲವೊಂದು ಶಿಸ್ತುಗಳು ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ತನ್ನ ತನದ ಹುಡುಕಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಧಾನಗಳು ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಅಂತರವು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯು ಏರ್ಪಡುತ್ತಲೇ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖಾಮುಖಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದು ಪಶ್ಚಿಮದವರ ಮೂಲಕವೇ. ಮೊದಲು ಜರ್ಮನಿಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿ ಜೀಗನ್ ಬಾಲ್ಗ್ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕುತೂಹಲಗೊಂಡು, ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತಂತೆ ನೀಡಿದ ಕೃತಿಯು ಇಂದು ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನಾಸಕ್ತರಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಶಿಷ್ಟ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇದ್ದ ಉದಾಸೀನತೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಜನ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿ ಇದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ನಂತರ ವಿಲ್ಲರ್ ಥಿಯೋಡರ್ ಎಲ್ಮೋರ್ ಅವರ ೧೯೧೩ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ "ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ದೇವತೆಗಳು" ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಸಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ೧೯೦೦ರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದುವರೆಗಿನ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ೮೦ ಭಾಗದಷ್ಟು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಪುಟ ಇದ್ದರೆ ಅದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ವೈದಿಕ ದೇವತೆಗಳ ಚರ್ಚೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಎಲ್ಮೋರ್‌ರ ಮಾತು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಹನ್ನೆರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರು, ಶಕ್ತಿಪೂಜೆ, ದೇವರು ಮೈದುಂಬುವುದು ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಹೆನ್ರಿ ವೈಟ್‌ಹೆಡ್ ಅವರ "ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು" ಎನ್ನುವ ಕೃತಿ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯ ಮೂಲ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಮಗ್ಗಲುಗಳ ಪರಿಚಯ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ

೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್. ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಅವರು "ಭಾರತೀಯ ಮಾತೃ ದೇವತೆಗಳು" ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಹೇಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಶ್ರೀ ಮಹೇಶಚಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ ಶ್ರೀವಾಸ್ತವ ಅವರ 'ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ, ಪುರಾತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತೃದೇವತೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ, ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಪರಿಚಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಐದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪೈಕಿ ಮೂವರು ವಿದೇಶಿಯರು ಇಬ್ಬರು ಭಾರತೀಯರು ಸೇರಿದಂತೆ-ನೇರವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಈ ವಿದೇಶಿಯರ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನಗಳನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರಿಸುವುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಆಚರಣೆ, ನಂಬಿಕೆ, ದೈವಸಂಸ್ಕೃತಿಯಂತಹ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಇಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಎನ್.ಎನ್. ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀವಾಸ್ತವ ಅವರ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾದರಿ ಇಂದಿನ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಭಾರತದ ನಾಗರೀಕತೆ, ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಭಾರತೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹಲವಾರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ರೆಡ್‌ಫೀಲ್ಡ್, ಸಿಂಗರ್, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಮೆಕ್ಕಿ ಮೆರಿಯಟ್ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರಾದ ಗುರುಮೂರ್ತಿ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ, ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯನಂಥಹ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಜೆ.ಎಚ್.ಕಿಂಗ್, ಬ್ರಾಸೆಸ್, ಎ.ಕೊಮ್ಮೆ, ಮೆಕಲೆನ್ನಾನ್, ಫ್ರೇಜರ್, ಮಾರೆಟ್, ಟೈಲರ್ ಮುಂತಾದವರು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ೧೯೨೧ರಲ್ಲಿ ಬಿಷಪ್ ಹೆನ್ರಿ ವೈಟ್‌ಹೆಡ್‌ರವರು "The Village God of South India" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ "Village Gods" ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಗ್ರಾಮದೇವತೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ, ಡಿ. ಲಿಂಗಯ್ಯ, ಎಚ್.ವ್ಹಿ.ನಾಗೇಶ್, ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ, ಬಸವರಾಜ ನೆಲ್ಲಿಸರ, ಮುಂತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು

ಪ್ರಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಎನ್.ಆರ್.ನಾಯಕ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ವಿದ್ವಾಂಸರು 'ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಸೂಚಿಸುವ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನೆತನದವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೈವ 'ಮನೆದೈವ' (ಮನೆದೇವರು) ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯ ಆಯಾ ಕುಲದವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೈವವು ಕುಲದೈವವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕುರುಬರು ಬೀರಪ್ಪನನ್ನು, ಒಡ್ಡರು, ವೀರನಾಗಮ್ಮನನ್ನು, ಗೊಂದಲಿಗರು ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿಠಲನನ್ನು, ಅಗಸರು ಗಂಗಮ್ಮನನ್ನು, ಪಾಂಚಾಳರು ಕಾಳಮ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ದೈವಗಳು ಕುಲದೈವಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಆದಿ ದೈವವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ದೈವವು 'ಗ್ರಾಮ ದೈವ (ಊರ ದೇವರು)ವಾದರೆ, ಒಂದು ನಾಡಿನ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಪೂಜಿಸುವ ದೈವವು 'ನಾಡ ದೈವ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಗ್ರಾಮದೇವತೆ' ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕಿಂತ ದೈವ ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಬಳಸುವವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ದೈವಗಳು ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ, ಒಂದು ದೈವವನ್ನು ಹಲವಾರು ಸಮುದಾಯಗಳು ಆರಾಧಿಸುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ "ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು" ಎನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದ ಆರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಜನಪದ ಗೀತೆ, ಕಥೆ, ಗಾದೆ, ಒಗಟುಗಳಂತಹ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಹತ್ವವಿತ್ತು. ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಹರಿಸಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಪದದ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಪಾತ್ರ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು. ದೈವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ನಾಸ್ತಿಕರೂ ತಲೆದೂಗುವ ವಿವರಗಳು ನಮ್ಮ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ನಡುವಿನ ಸಹಕಾರ, ಬದಲಾವಣೆ, ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗದ ಜನರ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಮಾನಸಿಕ ತೊಳಲಾಟಗಳು, ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಹಿಂದೆ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಮೂಲ ಘಟಕವೆಂದು, ಅದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವವಿಧಾನವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಗ್ರಾಮ ತತ್ವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೊಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಗ್ರಾಮ'ವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿದವರು ಎಂ.ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸರು ಮತ್ತು ಎಚ್.ವ್ಹಿ.ನಾಗೇಶ್. ನಂತರ ಆಶಿಸ್ ನಂದಿಯವರು "ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಾಮದ ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲ ಪ್ರತಿಭೆ, ರಮ್ಯ ಕನಸು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ನನಸಾಗಿಸುವ ಅದರ ಸೃಜನಶಕ್ತಿಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ತತ್ವಪರಿಕಲ್ಪನೆ"ಯನ್ನು ಕುರಿತು ದೇಶ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಿ. ಲಂಕೇಶ್‌ರವರು ಕೂಡಾ ತಮ್ಮ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾಹಕಗಳಾದ ಜೀವನವಿಧಾನ ಮತ್ತು ದೈವಗಳ ಹಳೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂದಿನ ಮಾನವನಿಗಿರಬೇಕಾದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಶಂ.ಬಾ.ಜೋಶಿ, ಗೋವಿಂದ ಪೈ, ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಡಿ.ಆರ್. ನಾಗರಾಜ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗ್ರಾಮವನ್ನು, ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರರವರು ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ೧೯೮೩ರಲ್ಲಿ "ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ" ಎನ್ನುವ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಬೀದರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಮತ್ತು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹದಿನೈದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಆಯ್ಕೆಯು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿದ್ದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶದ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಜಾನಪದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ನಿಜಾಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವರ ಅಧ್ಯಯನವು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆ, ವರ್ಗೀಕರಣ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಗಳ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರ್ವಚಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಅವುಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಸಂದರ್ಭದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಯನವಾದ ಈ

ಬರಹವು ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಾಸಕ್ತರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಜಾನಪದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ. "ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು-ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ" ಎನ್ನುವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜಿ.ಎಸ್.ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಲೇಖಕರ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ 'ಅವತಾರಗಳು' ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ವಿವಿಧ ಮಗ್ಗಲುಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆ, ಪುರಾಣ, ದಂತಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ ಆಚರಣೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವ ಹೊಸಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಸಂಶೋಧಕರ ಆಳ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಮಾಹಿತಿಯ ಜೊತೆಗೆ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಜನಪದರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಚಿಂತನಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿನಮ್ರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ನಂತರ ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ್‌ರವರು "ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ"ವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿಯವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಬರಹಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಪರಂಪರೆಯ ಜೊತೆಗಿನ ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ಅನುಸಂಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ಸಂಶೋಧಕರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕತೆಗಳನ್ನು ಇಡೀಯಾಗಿ ನೋಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದ್ದು, ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಒಳ ಸುಳುವು ಕೊಡುವ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯನವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಬಸವರಾಜ ನೆಲ್ಲಿಸರರವರು ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ 'ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು'

ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಬರಹವನ್ನು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಆಯ್ಕೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಮಾಹಿತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರರವರು, ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿಯವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 'ಮಾತೃದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಧೀನವಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅಧ್ಯಯನವು ಕೂಡಾ ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಎಂ.ಸಿ.ವಸಂತಕುಮಾರ್ ಅವರ 'ಮಳಲಿಗಿಡ್ಡಮ್ಮ' ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕೃತಿ. ೧೯೭೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯನವರ 'ಉಜ್ಜನಿ ಚೌಡಮ್ಮ' ಕೃತಿಗಳು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇದೆ ಲೇಖಕರ 'ದಾಸಪ್ಪ ಜೋಗಪ್ಪ' ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಆಚರಣೆ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಕುರಿತಂತೆ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ೧೯೮೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ ಅವರ 'ನಲ್ಲೂರು ದೊರೆಕಾಳಿ' ಎನ್ನುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಕಾಳಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತ ಕೃತಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಪರಿಚಯ, ದೈವದ ವಿವರ, ಉತ್ಸವ ಜಾತ್ರೆ, ಹರಕೆ ಊರಿನ ಒಕ್ಕಲು ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಾಕಾರಿಯಾಗಲಿವೆ. ಡಿ.ಲಿಂಗಯ್ಯನವರ 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು' ಎನ್ನುವ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೇ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ ಅವರ 'ಲೋಕಾಯತ', ಶ್ರೀ ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಅವರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು', ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯವರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು', ಎಸ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠ ಅವರ ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆಯ 'ಹಬ್ಬಗಳು ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆಗಳು', ಎಚ್.ವಿ.ನಾಗೇಶ್ ಅವರ 'ಗ್ರಾಮವ್ಯಾಸಂಗ' ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆಯವರ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ', ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ ಅವರ 'ಮಲಿಯಮ್ಮ ನಿನ್ನಾಲ್ಕುದೋ.... ಉಧೋ' ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಖಚಿತವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ ಪೂಜೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನ, ಜಾತ್ರೆ ಉತ್ಸವಗಳ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನು ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯ, ಎಸ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠ, ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಬಿ.ವಿ.ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ, ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ,

ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ವೀರಣ್ಣ ದಂಡೆ, ಪಿ.ಕೆ. ಖಂಡೋಬಾ, ವಿ.ಎಸ್.ಬಡಿಗೇರ, ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿಯವರ ಲೇಖನಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಎಸ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠರ 'ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾತ್ರೆಗಳು', ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆಯವರ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ', ಎಸ್.ಎಂ.ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ವ್ಹಿ.ಎಸ್.ಮುಧೋಳ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ, ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ, ಎ.ಎಲ್. ಹಿರೇಮಠ ಈ ಐವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ 'ಗವಿದೀಪ್ತಿ', ೬೨ನೇ ಅಖಿಲಭಾರತದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ' ಹೀಗೆ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ 'ಹುಲಿಗಿ' ಕ್ಷೇತ್ರದ ಲೋಕದೇವತೆ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ'ನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಕೃತಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲೂ ವಿವರಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಾದ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಉಳಿದಡೆ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಮಾಧ್ಯಮ, ಕಲೆ ರಂಗಭೂಮಿಯಂಥಹ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತವೆಂದು ಅಧ್ಯಯನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸೀಮಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಹಾಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈವರೆಗೆ ನಡೆದಂತಹ ಬಹುಪಾಲು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಅಂದರೆ ನಿಗದಿತ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ ದೈವಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇರುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ರೂಢಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಾಳೆ ಹಾಕಿ ನೋಡುವುದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಜಾತಿ

ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ವಿವಿಧ ವರಮಾನಗಳ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು, ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಸೂಕ್ಷತೆಗಳನ್ನು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನಾಗಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೊರನಿಂತು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾರವು ಎನ್ನುವ ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎರಡು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎರಡು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ

೨.೧. ಪ್ರವೇಶ

ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳಿಗೂ, ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಲ್ಲಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸೆಲೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಎಷ್ಟೋಬಾರಿ ಒಂದು ದೇಶದ, ರಾಜ್ಯದ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲೋಕವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ, ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ, ವಿವರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತುಸು ಕಷ್ಟವೆ.

ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆಸುವ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳೆ ಆಧಾರ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಸೆಯದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೆ ನೋಡುವುದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಹುದೊಡ್ಡ ತೊಡಕು ಅಂತಲೆ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ತೊಡಕನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಪರಿಚಯ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ನೆಲೆ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೆಲೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೆಲೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ ಇಷ್ಟು ಉಪಶೀರ್ಷಿಕೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಘಟಕವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಅಂತಹ ಘಟಕವು ಅನೇಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ರೂಪದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ನಿಸರ್ಗ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ಸಮುದಾಯಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪರಿಸರ ಎನ್ನುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಲಬದ್ಧ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ತೀರಾ ಸರಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತೀ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಳಿವು ಉಳಿವು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗೆಗೆ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ತನ್ನದೆ ಆದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಅನನ್ಯತೆಯೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ವಿಧಾನ, ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ, ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನ ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಮೂಲದಿಂದ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ದೈವಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ, ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಕೌತುಕದ ಸಂಗತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಪದರ ಮೌಖಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಯಾವುದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಜನಪದರ ಸೊಗಡಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಸಹಜವಾದುದಾಗಿದೆ. ಜನಪದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಜೀವನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಗಳು, ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಾನಪದದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶೇಷಗಳು ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳು ಭವಿಷತ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಬದುಕುಳಿದು ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಲ್ಲದ ಸಮಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಭಂಡಾರವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಜನಪದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ದೈವಗಳು ಅನೇಕ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅವಿನಾಶಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ದೈವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಜನರು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಕುಲದೈವ, ಮನೆದೈವ, ಗ್ರಾಮದೈವ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೈವಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಸೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಈ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳು ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯ ಮೂಲಕ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ದೈವಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ತಪ್ಪ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶವು ತನ್ನದೆ ಆದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆ ಜನಪದರ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

೨.೨. ಸ್ಥಳ ಪರಿಚಯ:

ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗ್ರಂಥ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ಅದರೊಳಗಂ ಕಿಸುವೊಬಲಾ
ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರದಾ ಪುಲಿಗೆರೆಯಾ ।
ಸದಭಿಸ್ತುತಮಪ್ಪೊಂಕ್ಕುಂ ।
ದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಡು ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್ । (೧-೩೭)

ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. 'ಮಹಾಕೊಪಣನಗರ' ವೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಆ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ 'ಕೊಪಣಪುರ', 'ಕೊಪಣನಗರ'ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ತನ್ನದೆ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದಿದೆ. ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕ್ರಿಪೂ. ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಹರಿದುಬಂದಿರುವ ವಿಕಾಸ ಕ್ರಮವು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಗವಿಮಠಬೆಟ್ಟದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬಂಡೆ ಆಸರೆಯಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪಕ್ಷಿಗಳ ರೇಖಾಚಿತ್ರ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಣ್ಣದ ರೇಖೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ಚಿತ್ರ, ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಗೂಳಿಗಳೆರಡರ ಚಿತ್ರ, ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದ ಹರವುಗಳು, ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣ, ಕೊಡಲಿ, ಬಾಚಿ, ತಾಮ್ರದ ಉಪಕರಣಗಳು, ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೊಪಣಾಚಲವು ಇಂದಿನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮಟನ ವಿಗ್ರಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಆದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೊಪಣ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕೊಪಣನಗರವು ಜೈನರ ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯೊಂದಿಗೆ ಕುಕನೂರು, ಇಟಗಿ, ಮಾದಿನೂರು, ಅಳವಂಡಿ, ಮುಧೋಳ, ತಳಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಈ ಸ್ಥಳವು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೊರೆ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ಪ್ರವಾಸಿಗ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗನು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಕಂಡು "ಇಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರು ವಿನಯಶೀಲರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೂ" ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಿದೆ. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈದಿಕ, ವೀರಶೈವ ಹಾಗೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕ ಆಂದೋಲನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾ ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನದೆ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕೊಪಣ, ಕುಪಣ, ಕಪಣ, ಕೊಪಣನಗರ, ಕೊಪಣಪುರ, ಕೊಪಣತೀರ್ಥ, ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರ, ಕುಪ್ಪಂ, ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹುಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ನಗರದ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡ್ಡಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡು ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದರ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಪೂರ್ವ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಗವಿಮಠ ಗುಡ್ಡವಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಹದ್ದೂರಬಂಡೆ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಗವಿಮಠದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗವಿಗಳಿದ್ದು, ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಗವಿಯ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಠವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ಜನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ೮೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನದೆಂದು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೆ ಈ ಮಠ ದೈವವು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಗವಿಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಜೈನ ಸಮಾಧಿಗಳು, ನಿಷಿಧಿಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗವಿಯ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಜೈನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗವಿಗಳು ಮತ್ತು ೩ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇದು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧ ಮತದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೭೭೨ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಜೈನರ ಪವಿತ್ರ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿಯು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಮೊದಲು ಬೌದ್ಧ, ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಜೈನ, ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ವೀರಶೈವ, ನಂತರ ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗವಿಮಠದಂತೆ ಹಲವಾರು ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಮುಖ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿರುವ ದೈವಗಳ ಮೇಲೆ ಆದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಮುಂಚೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿತ್ತು. "ಹುಂಡೆಕಾರ್ ಮತ್ತು ಗದ್ದಿಗೌಡರ್ ಸಮಿತಿಗಳ ಒಮ್ಮತದ ಶಿಫಾರಿಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಳು ಹೊಸ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ೧೯೯೭ ಅಗಷ್ಟ ೧೫ ರಂದು ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿತು."[1] ಕೊಪ್ಪಳ, ಯಲಬರ್ಗಾ, ಕುಷ್ಟಗಿ, ಗಂಗಾವತಿ ಎನ್ನುವ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ೦೧.೦೮.೧೯೯೮ ರಿಂದ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.[2] ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಧಾನಿ ಹಾಗೂ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಹಗೀರ್‌ದಾರ ಸಾಲಾರ ಜಂಗನವಾಬ್ ಮೀರ್ ತುರಾಬಲಿಖಾನ್‌ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯೧ರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಪ್ಪಳವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಆಗಿನಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರದ ೧೯೫೦ ರವರೆಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದವು. ೧೯೫೬ರ ನಂತರ ನಿರಂತರ

ನಡೆದ, ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಹೋರಾಟದ ಫಲವಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೪, ೧೯೯೭ ರಂದು ಹೊಸ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿ ಉದಯವಾಯಿತು. ದೇಶಕ್ಕೆ ೧೯೪೭ರ ಅಗಷ್ಟ ೧೫ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಕ್ಕೆ ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮರ ರಾಜ್ಯ ಶಾಹಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿದ ಫಲವಾಗಿ ೧೯೪೮ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೮ರಂದು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ನಿಜಾಮರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ಎರಡು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಳಿರುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವುಂತಿಲ್ಲ.

೨.೩. ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು

ಆದಿಮಾನವನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿವರಗಳು ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳ ದಾಖಲೀಕರಣ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಬಗೆಗಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಹುಮುಖಿ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸರಿಯಾದ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆ ಕುರಿತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಬಹುದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕರಣದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದೊದಗಿದೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮುನ್ನ, ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನೈಸರ್ಗಿಕ - ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯು ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭೂಪ್ರದೇಶ, ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ನದಿ, ಹಳ್ಳ, ಗುಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟ, ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಜನರ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಆವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲಘಟ್ಟದಿಂದ ತನ್ನದೆ ಆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನತೆಯು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು ಆಧುನಿಕ ಚಹರೆಯೊಂದಿಗೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶವು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತುಂಬಾ ತೊಂದರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಯಾವುದೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ದೂರದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಜಿಲ್ಲೆಯಾದಾಗಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಗದಗ, ರಾಯಚೂರು ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳವಾದ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಟಗಿಯ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯವು 'ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಕನೂರು 'ಕುಂತಲಪುರ'ವೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ 'ಪುರ'ದಲ್ಲಿ 'ಕೋಟಿಲಿಂಗ'ಗಳಿದ್ದು, ನೋಡುಗರ ಕಣ್ಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹನುಮಸಾಗರದ 'ಚಂದಾಲಿಂಗ ದೇವಸ್ಥಾನ'ವು ಹಲವಾರು ಪರಿವಾರ ದೈವಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಕುರಿತ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ ಪೀಠದ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಾಯೆ ಮತ್ತು ಕಾಳಿಕಾ ಎಂಬ ಶಕ್ತಿಗಳಿರುವುದು ಹಾಗೂ ಶಿವ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪಾಲಕನಾಗಿರುವುದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗೆ ಮೆರುಗು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಎಡದೊರೆಯ ನಾಡು. ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು ಎಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ಜಿಲ್ಲೆ ೫.೫೨.೪೯೫ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಹೊಂದಿದೆ. ೨೦೦೧ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯು ೯.೫೮.೧೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ೮.೧೦.೦೦೦

ಮತ್ತು ನಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ೧,೪೮,೧೦೦ ಇದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸರಿ ಸುಮಾರು ೪,೧೫,೮೦೦ ಕೃಷಿ ಕೆಲಸಗಾರರು ಇದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟು ೫೮೮ ಜನ ವಸತಿಯುಳ್ಳ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದ ವಾಡಿಕೆ ಮಳೆ ಪ್ರಮಾಣ ೫೭೨ ಮಿ.ಮೀ. ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.[೩] ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಾಗಿದ್ದು, ದಟ್ಟವಾದ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದ ರೇಖಾಂಶವು ೭೫-೭೬ ಆಗಿದೆ. ಅಕ್ಷಾಂಶವು ೧೫-೧೫ ಆಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸುಮಾರು ೫೭೩.೦೪ ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸುತ್ತುವರೆದ ಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡಗಳಿಂದಾಗಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಪ್ರಖರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗರಿಷ್ಠ ಸರಾಸರಿ ಉಷ್ಣತೆ ೩೯ ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಲ್ಸಿಯಷ್ಟು ಇರುತ್ತದೆ. ಗರಿಷ್ಟ ೪೩ ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್‌ವರೆಗೆ, ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ೯ ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಂಟಿಗ್ರೇಡ್‌ಗೆ ಇಳಿದ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಸರಾಸರಿ ತಾಪಮಾನವು ೧೭.೫೦ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಉಷ್ಣತಾ ಪ್ರದೇಶವು ಜನ ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾದ ತಾಪಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಹವಾಮಾನ ತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವು ಇಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದು ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯ ಮಾರುತಗಳು ಮಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತವೆ. ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಇದು ನೀರಿನ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಮುಂಗಾರು ಹಂಗಾಮು ಸಾಧಾರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಹಿಂಗಾರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತವಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಮಳೆ ಬಯಸುವ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟು ಭೂಮಿ. ಎಡದಂಡೆ ನಾಲೆ ನೀರು ಹರಿಯುವ ಭೂಮಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬು ಮತ್ತು ಭತ್ತದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ವಾತಾವರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಹಿರೇಬಗನಾಳ, ಕರ್ಕಿಹಳ್ಳಿ, ಹ್ಯಾಟಿ, ಮುದ್ದಾಬಳ್ಳಿ, ಬಚನಳ್ಳಿ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಗ್ರಾಮಗಳ ರೈತರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಡಲೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಅಲಸಂದಿ, ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಎಡದಂಡೆ ಕಾಲುವೆ ಮತ್ತು ಹೆಚ್.ಎಲ್.ಸಿ. ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದ ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ರೈತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಹಿರೇಹಳ್ಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕಿನ್ನಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮದವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರದೇಶವು ಬಯಲುಸೀಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯನ್ನೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕಂದು ಮತ್ತು ಮರಳು ಮಿಶ್ರಿತ ಕೃಷಿಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳಾದ ತೊಗರಿ, ಹೆಸರು, ಅಲಸಂದಿ, ಕಡಲೆ ಮತ್ತು

ಜೀವನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಜೋಳ, ಸಜ್ಜೆ, ನವಣೆ, ಮೆಕ್ಕೆಜೋಳ, ಹತ್ತಿ ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಹುರುಪಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೀರಾವರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಮತ್ತು ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ ಇರುವ ಕೆಲ ಸಣ್ಣ ರೈತರು ಭತ್ತ, ಕಬ್ಬು, ಶೇಂಗಾ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ, ಹೂ ಮತ್ತು ಸೀಡ್ಸ್ ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಗತಿಪರರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ದೈವಾರಾಧನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ.

ದೈವದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಸನ್ನೆಯ ಮೂಲಕವೂ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕವೆ ಸಂವಹನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೈದ್ರಾಬಾದ ನಿಜಾಮರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗಿನ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ, ಕನ್ನಡವೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಖಾಯಂ ಇಲ್ಲಿಯೆ ವಾಸವಾಗಿರುವುದು ಅವರು ಮಾತನಾಡುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಾದ ಮುನಿರಾಬಾದ, ಆನೆಗೊಂದಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಮಿಳರು ನೆಲೆಯಾದ ಕಾರಣ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೆ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಕಾರನ 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ' ನಾಡು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಳವು ನಿದರ್ಶನದಂತಿದೆ.

ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಗೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡಸರು ಐದೂವರೆ ಅಡಿಗಳಿಂದ ಆರು ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರವನ್ನು ಉಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಿಳೆಯರು ಐದರಿಂದ ಆರು, ಆರೂವರೆ ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಕೋಲು ಮುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಬಹುಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಎಲ್ಲ ಮಗ್ಗಲುಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯು ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಳವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತೊಗರಿ, ಹೆಸರು, ಅಲಸಂದಿ ಇತರೆ ಪೂರಕ ಆಹಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಗೋಧಿಯ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

ಭತ್ತವನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ಅನ್ನದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಯಲಬುರ್ಗಾ ಮತ್ತು ಕುಷ್ಟಗಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳಾದ ಶೇಂಗಾ, ಅಗಸಿ, ಗುರೆಳ್ಳು, ಎಳ್ಳುಗಳಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತುಸು ಖಾರದ ಊಟ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆದು ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಂಸಾಹಾರ ಭಾಗಶಃ ಇದ್ದು ಕೋಳಿ, ಕುರಿ, ಮೀನು, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ದನದ ಮಾಂಸವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕಲ್ಲುಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಬಹುಪಾಲು ಮನೆ, ಗುಡಿಗುಂಡಾರ, ಕಟ್ಟೆಗಳು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. ಮನೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವು ಅವರವರ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಹಾಳು ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕೋಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮಣ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನೆ ಮನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಂತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಗಿಡ, ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೊರೆಯಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನೆ ಮನೆಯ ತೊಲೆ ಮತ್ತು ಜಂತಿಯನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೨.೪ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು

ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವವಾಗಿದೆ. ಆದಿಮಾನವನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಮಾನವನವರೆಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನ ಹುಟ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಾವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವನು ಬಳಸುವ ಅಥವಾ ಬಳಸಲ್ಪಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಿಮಾನವನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಕಾಡನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದು, ಅನ್ನ ಬೇಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ್ದು, ಮತ್ತು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನಂಥಹ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಮಾನವನ ನಾಗರೀಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹೇಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮೈದಳೆದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಗೊಂದು ವರದಾನವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲಭ್ಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಒಂದಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅತೀ ಪುರಾತನವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್, ಆನೆಗೊಂದಿ, ಮಲ್ಲಾಪುರ, ನಾರಾಯಣ ಪೇಟೆ, ಕೊಪ್ಪಳದ ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡು, ಗವಿಮಠ, ಮಳೆಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡ ಆದಿಮಾನವನ ನಾಗರೀಕತೆಯ

ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ. ಮುನಿರಾಬಾದ್ ಬಳಿಯಿರುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಆಣೆಕಟ್ಟು, ಕಿನ್ನಾಳದ ಹಿರೇಹಳ್ಳ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ನಾಗರೀಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಎದುರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಈ ಆಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲೆಂದೇ ಈ ದೇವಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೆ ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲೆಗಳು, ಜಗತ್ತಿನ ಅತೀ ಪುರಾತನವಾದ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹನುಮಸಾಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಡಿಮೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕಲಾದಗಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಕಿಯನ್ ಯುಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಿಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತು

ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು: ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರುಗಳು ಕುಷ್ಟಗಿ ಪದರು ಶಿಲಾಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಾದ ಹೆಮಾಟೈಟಿನ ಹಲವು ಹಳೆಯ ಗಣಿಗಳು ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಾಜದಗುಡ್ಡ, ಕಲ್ಮಂಗಿ, ನಂದಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಅದಿರಿನಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ ೨೦ ರಿಂದ ೪೦ ರಷ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣಾಂಶ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಬೆಣಚುಕಲ್ಲು: ಬೆಣಚು ಗಾಜಿನ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಚ್ಚಾವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಂಗೋಲಿಯ ಪುಡಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಾವರಗೆರೆ ಬಳಿ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಲ್ಲಾನಗರದ ಬಳಿಯಿರುವ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲಿನ ತುಂಡುಗಳನ್ನು, ಆಗಾಗ ರೈಲ್ವೆ ಹಳಿಯ ಕೆಳಗಡೆ ಹಾಕುವ 'ಬಿಂಚುಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಪದ ಕಲ್ಲು: ಇದು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪುರಾತನವಾದ 'ಮೋದಿತ ಗ್ರಾಮ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮಾದಿನೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೂಡ್ಲೂರುನಲ್ಲಿಯೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಸರಿಸುಮಾರು ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ 'ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ'ಯೆಂದೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಇಟಗಿ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಈ ಬಳಪದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಸಿರು ಬೆಣಚು: ಇದನ್ನು ಫುಕ್ಸೈಟ್ ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕಡುಹಸಿರು ಬಣ್ಣ ಕಂಗಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಹಸಿರು ಬೆಣಚು ಎಂದೇ

[illegible]

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೈಲಕ್ಕಂಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಹಸಿರು ಬೆಣಚು ಒಳ್ಳೆಯ ವರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಸರಗಳ ಮಣಿಗಳಿಗಾಗಿ, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೊಸಾಯಿಕ್ ಟೈಲ್ಸ್‌ಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನಕಗಿರಿ ಹತ್ತಿರದ ಗೌರಿಪುರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ಈ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಕನೂರು ಪ್ರದೇಶ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಭೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಈ ಶಿಲೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಬಹುದಾದ ಕಣ ಶಿಲೆಯ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಮಾನವ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ, ಕೋಟೆಗಳಿಗೆ, ರಸ್ತೆಯ ಜಲ್ಲಿಗಳಿಗೆ ಈ ಶಿಲೆಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಇದನ್ನು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಕಲ್ಲು ಎಂದೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುಲಿಗೆರೆ, ಪುರ್ತಗೆರೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇಲಕಲ್‌ನ ಕೆಂಪು ಗ್ರಾನೈಟ್‌ಗೆ ಸಮನಾದ ಗ್ರಾನೈಟ್ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕುಕನೂರು ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು ಕಂಡುಬರುವ ಗ್ರಾನೈಟ್ 'ಹಿಮಾಲಯನ್ ಬ್ಲೂ' ಎಂದೆ ಖ್ಯಾತಿಯಾಗಿರುವ ಸೀಣಿ ಕಲ್ಲು ಗಣಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಫಲತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಡು, ಗಿಡ, ಮರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ, ಪರಿಸರದ ಬಗೆಗೆ ನಿಷ್ಕಾಳಜಿ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲದ ಮಟ್ಟ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂತರ್ಜಲದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಕೊರತೆಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು, ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಬರಹಕ್ಕೆ ಅನವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿದರೂ, ದೈವಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜನರು ತಾಳಿರುವ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳು, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆರ್ಥಿಕತೆ ಸುಧಾರಣಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದೈವಗಳ ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

೨.೫. ಪೌರಾಣಿಕ ನೆಲೆ

ಕೊಪ್ಪಳ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಅಂಶಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಅದೆ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಾಗ ಇಡೀ ಪ್ರದೇಶವು ತನ್ನ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸದ ಸಂಶೋಧನ ಆಸಕ್ತರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದು ಮಾಹಿತಿಗಳ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಸುರುಳಿಯಂತೆ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಗತವೈಭವದ ಹರವು ನಮ್ಮನ್ನು ಚಕಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಜಾನಪದೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಬಹುಪಾಲು ವಿವರಗಳು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಕತೆಗಳಿಗೆ ತಾಳೆಯಾಗಿವೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಪುಲವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪುರಾಣ ಕಾಲದ ವದಂತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೊತ್ತು ತಂದಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನದೆ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಕೊಪ್ಪಳವು ಮಹಾಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಅರ್ಜುನನು ಶಿವನಿಂದ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ 'ಇಂದ್ರಕೀಲ ಪರ್ವತ' ಇಲ್ಲಿಯ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಅವನು ಒಂದು ಗುಂಡಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಊರಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೆಂದು, ಇಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಡನ್ನು ತೋರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅರ್ಜುನನ ಗುಂಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಜುನನು 'ಮಳಲಲಿಂಗ'ವನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಈಶ್ವರನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಸ್ಥಳವೆಂದು 'ಮಳೆಯ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೈವ'ವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶಿವ ಮತ್ತ ಅರ್ಜುನರು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಹಂದಿ, ಮೈ ತಿಕ್ಕಿದ ಗುಂಡನ್ನು 'ಹಂದಿಗುಂಡು' ಎಂದು ತೋರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಂದಿಗುಂಡು ಮತ್ತು ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು 'ಪಾಂಡವರ ವಠಾರ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕುರುಹುಗಳಿಂದ ಪಾಂಡವರು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವಿನ ಕೊಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗದ ಆಯುಧಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಕುರುಹುಗಳು ಈಗಲೂ ನೋಡಲು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ತಜ್ಞರಾದ ಬಿ.ಸಿ.ಪಾಟೀಲರಿಗೆ ದೊರಕಿದ ಮಾನವ ಎಲುಬುಗಳು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೫೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯವೆಂದು

ರಾಸಾಯನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.[೪] ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಮಠ, ಮಳೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಗುಡ್ಡ, ಬಂಡಿ ಹರ್ಲಾಪೂರ, ಬಿಳೇಬಾವಿ, ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್, ನಾರಾಯಣ ಪೇಟೆ, ತಿಮ್ಮಲಾಪುರ, ಮಲ್ಲಾಪುರ, ಆನೆಗೊಂದಿ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು, ಡಾಲಮನ್ಸ್‌ಗಳ ತಾಣವು ಶಿಲಾಯುಗದ ಆದಿ ಮಾನವನ ನೆಲೆಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ವಾಸಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕ್ರಿಪೂರ್ವ ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ವ ಶಿಲಾಯುಗ, ಶಿಲಾಯುಗ, ನವಶಿಲಾಯುಗಗಳಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗ ಲೋಹಯುಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬೇಟೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಕೃಷಿ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಇಂದಿನ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಯುಗಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದ ವಿಷಯವು ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧-೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ೧೯೪೮ರವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದನ್ನು ಆಳಿದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಅಗಣಿತ. ಮೌರ್ಯರು, ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಸೇವುಣರು, ಸಿಂಧರು, ಬಿಜಾಪುರದ ಬಹುಮನಿ ಸುಲ್ತಾನರು, ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿಗಳು, ಶಿವಾಜಿ, ಔರಂಗಜೇಬ್, ಅಸಫ್‌ಶಾಹಿ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಹತ್ತಾರು ಸಾಮ್ರಾಟರು, ಮಾಂಡಲೀಕರು, ಸಾಮಂತರು, ಸರದಾರರು, ನವಾಬರು, ಪಾಳೇಗಾರರು ಆಳಿದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿದೆ.

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲಕವು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕೊಪ್ಪಳವು ಕೊಪಣ, ಕುಪಣ, ಮಹಾಕೊಪಣನಗರ, ವಿದಿತಮಹಾಕೊಪಣನಗರ, ಕೊಪಣತೀರ್ಥ, ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು, ಎಡದೊರೆ ನಾಡು ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕನಕಾಪುರ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ಅತವಟ್ಟಿ, ತಾವರಗೇರಾ, ತಾಳ ಕನಕಾಪುರ, ಬೂದಗುಂಪಾ, ಬೂದಿಹಾಳ, ಮಂಗಳಾಪುರ, ಮಂಗಳೂರು, ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅರಳಿಹಳ್ಳಿ, ಕನಕಗಿರಿ, ಕನಕಾಪುರ, ಬೂದಗುಂಪಾ, ಮಲ್ಲಿಗವಾಡ, ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕನಕೊಪ್ಪ, ಕಡೆಕೊಪ್ಪ, ಕುಂಬಳಾವತಿ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ಸಾಸ್ವಿಹಾಳ, ಹೊಸ್ನಮಟ್ಟಿ, ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕ ಅರಳೀಹಳ್ಳಿ, ದ್ಯಾಂಪುರ, ಬೂದುರು, ಬೂದಗುಂಪಿ, ಮಂಗಳೂರು, ಹಿರೇ ಅರಳೀಹಳ್ಳಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳು ಬೌದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ೭೭೦ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳು ಜೈನ ಪರಂಪರೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳ ಗ್ರಾಮಗಳಾದ ಅಮರಾಪುರ, ಅಯೋಧ್ಯ, ಆನೆಗೊಂದಿ, ಕಂಪಸಾಗರ, ಕುಮಾರರಾಮನಕುಂಟಾ, ರಾಮಪುರ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಪರಸಾಪುರ, ರ್‍ಯಾವಣಕಿ, ಹನುಮಗೇರಿ, ಹನುಮನಹಾಳ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಭೀಮನೂರು, ಹನುಮನಹಟ್ಟಿ, ಹನುಮನಹಳ್ಳಿ, ಆಂಜನಹಳ್ಳಿ, ಕೃಷ್ಣಾಪುರ, ಗುಡ್ಡದ ಲಕ್ಕಂಪುರ, ಬಂಕಾಪುರ, ರಾಮದುರ್ಗ, ವಿಠಲಾಪುರ, ವಿರುಪಾಪುರ, ಶ್ರೀರಾಮನಗರ, ಹಂಪಸದುರ್ಗ, ಮಲಕಸಮುದ್ರ, ಹನುಮಾಪುರ, ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೂಲಕ ಮಹಾಭಾರತದ ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಂಥಹ ಗ್ರಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಮಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ, ಶಹಪೂರ, ಸುಲ್ತಾನಪುರ, ಹುಸೇನಪುರ, ಹೈದರನಗರ, ಹುಲಿಹೈದರ, ಕುದುರಿಮೋತಿ, ತುರಕನೂರು, ಹುಚ್ಚನೂರು, ಅಲ್ಲಾನಗರ, ಅಲಿಪುರಗಳು ಮುಸ್ಲಿಂ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

೨.೬. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೆಲೆ

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧-೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಬಗೆಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಇದು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ಊರಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೬-೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ "ಮಹಾಕೊಪಣನಗರ"ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುವಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಅ.ಸುಂದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.[೫] ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘ ಪರಂಪರೆಯಿದೆ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯನವರು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.[೬] ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಹತ್ತರ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಸಂಗತಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದ ಮಾನವನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಲೆಮಾರಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗವಿಮಠದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡು ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಶೋಕನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದ 'ಸುವರ್ಣಗಿರಿ' ಈಗಿನ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಕನಕಗಿರಿ'ಯೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು

ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಶೋಕನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೌರ್ಯರ ನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಶಾತವಾಹನ ದೊರೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಈಗಿನ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ರಾಬರ್ಟ್ ಸಿವೆಲ್‌ರಂಥಹ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ೫೫೦ ವರ್ಷಗಳು ಆಳಿದ ಶಾತವಾಹನ ದೊರೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಅವರ ವಶದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಶಾಹವಾಹನರ ನಂತರ ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಬಹುಶಃ ಈ ಸಣ್ಣ ವಂಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ವಾಕಾಟರ ರಾಜರುಗಳಾದ ರುದ್ರಸೇನ ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವಿಸೇನ ಕುಂತಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಅಂಶವು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕದಂಬ ವಂಶಸ್ಥಾಪಕ ಮಯೂರಶರ್ಮನ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳವನ್ನು 'ಕುಪಣಚಮೂ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದರು. ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲಗೇರಿ, ಇಟಗಿ ಮತ್ತು ಕುಕನೂರುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಚೀನಾದ ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕ ಹೂಯನ್ ತ್ಸಾಂಗ್‌ನು ೨ನೇ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಭವ್ಯ ಜನಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು 'ಕೊಂಕಣ ಪುಲೋವು' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ, ಇಮ್ಮಡಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳ ನಾಡು ಸಹ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ಅಂಶ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ನಂತರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂದವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಟಗಿ, ಅರಕೇರಿ, ಸಂಕನೂರು, ಅಳವಂಡಿ, ಬೆಟಗೇರಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನು ನೇರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ನಾಡು ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಒಂದನೆಯ ಕೃಷ್ಣ, ಇಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಧೃವ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ ಮತ್ತು ಅಮೋಘವರ್ಷ, ನೃಪತುಂಗರು ಈ ಮನೆತನದ ಅರಸರಾಗಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಭವವಾಗಿದೆ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದ ಶ್ರೀವಿಜಯನ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಗ್ರಂಥವಾದ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು

ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಕೊಪಣ ನಗರವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಮಹಾಕೊಪಣನಗರ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕುಂದಗಳ ನಡುವಣ ನಾಡು 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳುಂಟಾದವು. ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ನೃಪತುಂಗದ ಕಾಲದಿಂದ ೧೩-೧೪ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಒಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಹಾಸನದ ಬಳಿಯಿರುವ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಕೊಪಣ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಕಾಶೀ ಪವಿತ್ರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ ಜೈನರಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪವಿತ್ರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಾಸನಗಳು ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ೧೧೩೫ನೇ ವರ್ಷದ ಶಾಸನ 'ಆದಿತೀರ್ಥ'ವೆಂದು, ೧೧೪೯ರ ಶಾಸನ 'ಕೊಪಣ ಮಹಾತೀರ್ಥ'ವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ನಗರದ ೧೫೩೦ರ ಶಾಸನ "ಕೊಪಣ ಮೊದಲಾದ ತೀರ್ಥದೊಳ್ ಅಪರಿಮಿತ ದ್ರವ್ಯದಿಂ ದೇಹಜ್ಞವಿಧಿಯಂ ಸ್ವಪವರ್ಗದ ಫಲಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಪುಲೋದಯ ಮಾಡಿ ಮೆರೆದೆ ವಿದ್ಯಾನಂದ" ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಜೈನಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಆದ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬಂತೆ ೨ನೇ ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿಯಾದ ಶಂಕರಗಂಡನು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ರನ್ನನಿಂದ ಜೈನಮತ ಪೋಷಕನೆಂದು ಕೀರ್ತಿತನಾದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. (ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟಗೇರಿ ಶಾಸನ)

ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಆಡಳಿತ ಚುಕ್ಕಾಣಿ ಹಿಡಿದವರಲ್ಲಿ ಗಂಗರೂ ಪ್ರಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೇವಚಂದ್ರನ ರಾಜಾವಳಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಗಂಗವಾಡಿ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾಸಿರ ಕೊಪಣದರವತ್ತು ಸಾಸಿರದಧಿಕಾರಿಯೂ ಗಂಗರಾಜನೆಂಬೊಂ.........[೭] (ಪುಟ-೧೭೨) ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಅರವತ್ತು ಸಾಸಿರ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಂಶದ ದುರ್ವಿನೀತ ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಮೀಪ ಕೋಗಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[೮] ಗಂಗರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕುಕನೂರು, ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಇಟಗಿ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಗಂಗವಂಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸು ಬೂತುಗ, ಮತ್ತು ಅವನ ಪರಿವಾರ ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷಯವು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವು ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಂಚೆ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨ರ ಇಟಗಿ ಶಾಸನ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ನಂಬಿಗಸ್ಥನಾದ ಮಹದೇವ್ ದಂಡನಾಯಕನು ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು 'ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ'ಯೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗಿರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕುಕನೂರಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೫ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇರಿವ ಬೆಡಂಗನ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದ್ದು, ಕುಕನೂರಿನ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕಲಶಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಕಿಷ್ಕಿಂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೫೯ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಕುಲದ ಪಂಪರಸನು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೇವಪೂಜೆ, ನದಿಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಿಷ್ಕಿಂದೆಯ ಹಾಗೂ ವಿಪ್ರದ ೩೩ ಕೋಟಿ ದೇವರುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವಿಪ್ರನಾರಾಯಣ ಸ್ಥಳವು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರ ದಡೆದಲ್ಲಿನ ಕಿಷ್ಕಿಂದ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಯತಿಗಳ ಆರ್ಶೀವಾದ ಪಡೆದು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚನೆ ಮಾಡುವ ಮೂವತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ ೩೦ ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಜಗತ್ತಿನ ಪಾಪನಾಶಿಯಾಗಿ ಶುಭಕರವಾಗಿದ್ದಿತು.[೯] ಬಹುಶಃ ಈ ಮಾತು ಈಗಲೂ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಹಲವಾರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ನೆಲೆಯೂರಿದ್ದು, ದೈವ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಪಡೆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಬಲಗೈ ಭಂಟರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು ಯಲಬುರ್ಗಿಯ ಸಿಂದರು. ಇವರು ಕಿಸುಕಾಡು-೭೦, ಕೆಳವಾಡಿ-೩೦೦ ಮತ್ತು ನರೆಯಂಗಲ್ಲು-೧೨ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೆ ಈ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿ ನಿಂತವರು ಕಲಚೂರಿಗಳು. ಕಲಚೂರಿಗಳ ಶಾಸನಗಳು ಕುಕನೂರು, ಹಲಗೇರಿ, ಕವಲೂರು, ಪುರ, ಇಟಗಿ, ಅಳವಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಕವಲೂರಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭ರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಂಕಮದೇವನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಏಚಿಮಯ್ಯ ನಾಯಕನೆಂಬುವವನು ಕವಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದರ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.[೧೦] ಹೀಗೆ ಕಲಚೂರ್ಯರ ಅರಸರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನದತ್ತಿ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಕನೂರಿನ ೧೧೭೦ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

ಈಗಿನ ಮಾದಿನೂರು ಅಂದು ಮೊಡೆಗಾನೂರು, ಮೊಡೆಯನೂರು, ಮುದುಗನೂರು ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಕಲಚೂರಿಗಳ ಎರಡನೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅರಸ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮವಾಗಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನವು ಈ ಸ್ಥಳದೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆದಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸರ ನಂತರ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೀರ್ತಿ ತಂದವರು ಆನೆಗುಂದಿಯ ಕಂಪಿಲರಾಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಕುಮಾರರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶೂಲದ ಹಬ್ಬ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕುಮಾರರಾಮನ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಕೊಪಣವೊಂದು ಬಲಾಢ್ಯ ದುರ್ಗವೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮರಾಜನೆಂಬುವನು ಕಂಪಿಲನ ಮಾಂಡಲೀಕನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಮ್ಮಟ ದುರ್ಗದ ಶೂಲದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕೊಪಣದ ತಿಮ್ಮರಾಜನ ಕುವರನೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಂಪಿಲನ ಮಗ ಕುಮಾರರಾಮನ ಹೆಸರು ಕುಮ್ಮಟ ದುರ್ಗದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಜನಜನಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗ, ಅಗೋಲಿ, ಹೊಸಮಲೆ ಮತ್ತು ಆನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮನಾಥನ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕುಮ್ಮಟದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶೂಲದ ಹಬ್ಬ ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವಂತಿಕೆಗೆ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಮರು ನೆನಪಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಂತಿದೆ.

ನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೩೬ರಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಎರಡುವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಬಹುಮನಿ ಅರಸರ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಬಹುಮನಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಅಸಫ್‌ಷಾಹಿ ಮನೆತನ, ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ೧೭೯೯ರಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನು ಮಡಿದಾಗ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ನಿಜಾಮನ

[illegible]

ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕೈಗೂ, ನಿಜಾಮರ ಕೈಗೂ ಸಿಕ್ಕೂ ೧೮೫೪ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದನ ನಿಜಾಮನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತು. ಮುಂದುವರೆದು ದೇಶಕ್ಕೆ ೧೯೪೭ರ ಅಗಷ್ಟ್ ೧೫ರಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕರೂ, ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ೧೯೪೮ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೮ರಂದು ನಿಜಾಮನ ಕೈಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯಂತಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗಗಳ ಕತೆಗಳು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವೂ ಹೊರತಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅನವಶ್ಯಕ ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನ, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಧರ್ಮ, ಗುಂಪು, ಸಮುದಾಯಗಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಗಣನೆಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಯಾವ ಹಂತ ತಲುಪಿದೆ ಎನ್ನುವ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. "ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆ" ಎನ್ನುವ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಮಹತ್ವದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಮತ್ತುಷ್ಟು ಪುಷ್ಠಿ ದೊರೆದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

೨.೭. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆ

ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವ ಪದವು ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮತೀಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಮತೀಯ ಧರ್ಮಗಳು ನೈತಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇದರ ವಿವರಣೆಗೆ ಹೋಗದೆ, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹುಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆದಿಮಾನವರ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಲ್ಲನೆಗಳು, ದುಂಡು ಕಟ್ಟೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕುರುಹುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು "ಇಂದ್ರಕೀಲ ಪರ್ವತ"ವೆಂದು, ಇಲ್ಲಿಯ

ಗುಡ್ಡಗಳನ್ನು "ಪಾಂಡವರ ವಠಾರ", "ಅರ್ಜುನನ ಗುಂಡು", "ಹಂದಿಯ ಗುಂಡು" ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ನಗರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗವಿಮಠದ ಹಿಂದೆ ಮತ್ತು ಪಾಲ್ಕಿಗುಂಡಿನ ಹತ್ತಿರ ಸಿಗುವ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ಯಾತ್ರಿಕ ಹುವಾನ್ ಚ್ವಾಂಗ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಬೌದ್ಧ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ "ಕೊಂಕಿನ ಪುಲೊ" ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಈಗಿನ ಕೊಪ್ಪಳವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಥದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈನಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಅಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಮೊದಲನೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ವಿರಚಿತ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲಕ ಈ ಪ್ರದೇಶವು "ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ ನಾಡು" ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ರನ್ನನ ಅಜಿತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಧವಲಕೀರ್ತಿಯು 'ಕೊಪ್ಪಳದ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಬೆಳ್ಗೆ'ಯೆಂದು ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಶುದ್ಧ ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಪಸ್ಸಿಗೆಂದು ಯಾತ್ರೆಗೆಂದು, ಸಲ್ಲೇಖನಕ್ಕೆಂದು ಹಲವಾರು ಜೈನ ಮುನಿಗಳು ಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸೇನ ಮುನಿಯು ಮುಳ್ಗುಂದದಲ್ಲಿ ತಪಗೈದು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದದೆ, ಕೊಪಣಾಚಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಕ್ತ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧಿಸಿದನೆಂದು ಚಾಮುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಯಸೇನನ 'ಧರ್ಮಾಮೃತ'ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೊಪ್ಪಣದೊಳ್ನಿಂದ ಶಶಿನಾಥ ಜಿನನನ್ನು ನೆನೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭ರ ಕೆಳದಿ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಕೊಪಣದ ಚಂದ್ರನಾಥ'ನ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ ೧೫೬೦ರವರೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಈ ನಾಡನ್ನು 'ಊರಾಗ ೭೭೨ ಬಸ್ತಿ, ಬಾಚೀಸಕಲ್ಲು ಮೇಲೊಂದು ಕಿಸ್ತಿ' ಎಂದು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮಾತಿನಿಂದ, ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಜಿನಾಲಯಗಳ ಬೀಡಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬ ಅಂಶವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ

ಶಾಸನವು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಜೈನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಗಣ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಜೈನಧರ್ಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕುರುಹಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕರರ, ಯಕ್ಷ-ಯಕ್ಷಿಯರ ಬಸದಿಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ೭೭೨ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳವು, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದವರಿಗೆ ಕಾಶಿ ಎಷ್ಟು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೊ, ಹಾಗೇ ಜೈನರಿಗೆ ಇದು ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೈನರಿಗೂ ಇದು ದೊಡ್ಡ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಕೆ ನಾಯಕನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ಕುಪಣ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.[೧೧] ಯಲಬುರ್ಗಾದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ತಂತ್ರಾಧಿಷ್ಠಾಯಕ ದೇವಣಾರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಬಸದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾಳೆ.[೧೨] ಹೀಗೆ ೧೩-೧೪ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಜೈನಧರ್ಮ, ನಂತರ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಕಳೆಗುಂದುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಇಂದಿನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳದಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶ ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಯಿತು.

ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ, ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಗಳು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕವಲೂರು, ಕುಕನೂರು, ಕಲ್ಲೂರು, ಅಳವಂಡಿ, ಇಟಗಿ, ಮಾದಿನೂರು, ತಳಕಲ್ಲು ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ಮಹಾಜನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಳವಂಡಿ-೪೦೦, ಇಟಗಿ-೪೦೦, ಕುಕನೂರು-೧೦೦೦, ಮಾದಿನೂರು-೩೦, ಅಗಳಕೇರಿ-೨೦೦, ಹುಲಿಗಿ-೫೨, ಕೊಪ್ಪಳ-೧೨೦ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶದ ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಜನರು ಇರುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾನ ದತ್ತಿ, ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕುಕನೂರಿನ ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದೇ ಜನಜನಿತವಾದ ಮಹಾಮಾಯಿ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಕಾಳಾಮುಖ ಆಚಾರ್ಯರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಲೋಕದೇವತೆಯಾದ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಯಲಬುರ್ಗಾದ ತೋಟಿನ ಹನುಮಪ್ಪ, ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯ ಮತ್ತು ಗಂಗನಾಳ ಗ್ರಾಮದ

ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಂತಹ ಅನೇಕ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೇ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲಿವೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶೈವ, ವೀರಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಗಳ ನಡುವೆಯೂ ತಮ್ಮ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯ ಹಾಗೂ ನಾಥ ಪರಂಪರೆಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳಾಪುರ, ಮಂಗಳೂರು, ಕೊಪ್ಪಳ, ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ಬಿಸರಳ್ಳಿ, ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯಂತಹ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧ, ರೇವಣಸಿದ್ಧ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯ ದೈವಗಳು ಇವೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜನಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ಪೀಠದ ಮಾದಿಗರ ಮಠವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧನಾಥ ಎಂಬುವನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಯೋಗಿ ಎಂಬ ಉಜ್ಜನಿ ಪೀಠದ ಗುರುವಿನ ಹರಕೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಗುರು ಸಿದ್ದಮಲ್ಲ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಸಿದ್ಧನಾಥನಿಗೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ಸಿಂದೋಗಿ ಮಠದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಉಜ್ಜನಿಯು ಭೈರವಾಥನೆ ಜಾಗವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಿದ್ಧನಾಥನು ನಾಥನೆ ಎಂಬ ಊಹೆಗೆ ಪುಷ್ಠಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಊಹೆ ನಿಜವಾದರೆ ಈತ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಲಿತ ಮೂಲದ ಏಕೈಕ ನಾಥನು.[೧೩]

ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪರಂಪರೆಯ ದೈವಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬಿಸರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ಮಠ ಕುರುಬರಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಿದ್ನೆಕೊಪ್ಪದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾರಿಕೆ ಲಿಂಗಾಯುತರ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲೋಕದೇವತೆಯೆಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಐತಿಹ್ಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ನಾಗಜೋಗಿ ಮತ್ತು ಬಸವ ಜೋಗಿಯರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ಅವರಿಗೋಸ್ಕರವೇ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಹುಲಿಗಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತಳು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ನಾಥಪಂಥವು ಸುಮಾರು ೧೩-೧೪ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಸುಮಾರು ೩೬೦ ಜನ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ತಲೆಗೆ ಮಳೆ ಹೊಡೆದು ನಾಶ ಮಾಡಿದಳೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಚಾರಿಗಳಾದ ಸುಡುಗಾಡು ಸಿದ್ಧರು, ಮತ್ತು ದುರುಗಮುರುಗಿಯರು ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಜೋಳಿಗೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕುಲದೈವವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದರು ಬಲವಾಗಿ ಒಲಿದದ್ದು ಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೈವರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಶಾಕ್ತರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭಾಗದ ತತ್ವಪದಕಾರರಾದ ಕಾರಣದ ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರು,

ಸೋಮಾರಾಪುರದ (ಸಿಂಧನೂರು) ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಶಾಸಕ್ತರ ದೇವತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಣ ಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಂಬಾ ಭವಾನಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿದ್ದು, ವಿಧಿ ಆಚರಣೆಗಳು ಇಂದೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಕನೂರಿನ ಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಾಕ್ತ ಪಂಥದ ಮಹತ್ವದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅನೇಕ ಸಾಧು ಸಂತರು, ಸಿದ್ಧರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಕನೂರಿನ ಸಂಕಲಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಹೊಸಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೊಸೂರಮ್ಮ ಈ ಭಾಗದ ಶಾಸನೋಕ್ತ ದೈವಗಳಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚು ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಿಯ ಉಪಾಸನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಗಣನೀಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮಮ್ಮ, ಇಟಗಿ ಭೀಮಮ್ಮ ಮಹತ್ವದ ದೈವಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಇದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಬಹುಮನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರು, ಬಿಜಾಪುರದ ಬಾದಷಾ, ಹೈದರಾಲಿ, ಟಿಪ್ಪು, ಹೈದರಾಬಾದ ನಿಜಾಮರಂಥಹ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಅನೇಕ ದರಗಾ ಮಸೂತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ಉರುಸು, ಮೊಹರಂ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆಗೆ ಭಾವೈಕ್ಯತೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ತಳಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಯಮನೂರಪ್ಪನ ಉರುಸು, ಕುದ್ರಿಮೋತಿ ಮೊಹರಂಗಳು ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿರುವ ಶಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಮಠ ಒಂದು ಸೂಫಿ ಮಠವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದು ವಿಶ್ವಕರ್ಮರ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೊಹರಂ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲ ಪೀರ ದೇವರುಗಳು ಬಂದು ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಹೋಗುವುದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಪರಿಸರ ಒಂದು ಒಪ್ಪಿತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬದುಕನ್ನು ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಬದುಕು ಅದು ಇಹಪರದ ಆಲೋಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮವು ದೈವಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೈವಿಕ ನೆಲೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಹಲವಾರು ಆಚರಣೆಗಳು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದೈವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನು ಸಮಾಜದ ಒಪ್ಪಿತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಪ್ಪಂದಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮುದಾಯವು ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ತೀರಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವುದನ್ನು

ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಘಟ್ಟದಿಂದ ಇಂದಿನ ಕಾಲಘಟ್ಟದವರೆಗೆ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಧರ್ಮಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿವೆ. ಒಂದು ಧರ್ಮ ಜನ್ಮ ತಾಳಿ ಮಹತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದು ಅತಿಯಾದಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಧರ್ಮ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಶೈವ, ವೀರಶೈವಗಳಂಥಹ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವುದು ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಾಳಿದ ಒಂದು ನೈತಿಕ ಮನೋಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ವೀರಶೈವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಕರಿಸಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೂ, ಜಿನ, ಬುದ್ಧರಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರಾಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗಳು ಸಮೂಹ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಾಗಿ ಚರ್ಚು, ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಮಂಟಪಗಳಂಥಹ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧರ್ಮಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಲಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಿರತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎನ್ನುವುದರ ಅರ್ಥ ತಾನು ಸಬಲವಾಗುವುದು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕವಲಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಅನ್ಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಧರ್ಮಗಳು ಆಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಮತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆಯು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಯೂಂಗ್‌ನ ಖಚಿತ ನಿಲುವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ಈವರೆಗೆ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇವರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ನಾಶ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಅವನು ಹೊಸ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೈವ, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ರೂಪಾಂತರ ಕ್ರಿಯೆ, ನಾಶಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ ಆದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಯಾವೊಂದು ಸಮುದಾಯದವರು ಮತಾಂತರಗೊಂಡ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೈವವು ಜಡವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ವಿರೋಧಿಗಳಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಪುನಃ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೀಡುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿರಂತರ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ರವರು ೧೮೪೪ರಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮವು ಜನರ ಅಫೀಮು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಿ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.[೧೪] ಈ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಾಜದ ವರ್ಗ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಜನಪದರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವದ ಬಗೆಗೆ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದಿನ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಸಮನ್ವಯತೆಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಇತಿಹಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳು ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾ, ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತಾ, ಮಾನವ ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸಂಘರ್ಷದ ಮೂಲಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮೀಕರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

೨.೮ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೆಲೆ

ಹೈದರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಜಿಲ್ಲೆಯೆಂದೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಬಹುಭಾಷೆ, ಬಹುಜನಾಂಗ, ಬಹುಪಂಥ, ಬಹು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಾಡಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡದ್ದು ವಿಶೇಷವೇ ಆಗಿದೆ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನು ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಕೊಪಣನಗರವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನೃಪತುಂಗ ಕಾಲದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ೭೦೦ ಬಸದಿಗಳಿದ್ದು, ಕೊಪಣನಗರದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ ಈ ನಾಡವರನ್ನು ಕುರಿತು "ಕುಱಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಿಮತಿಗಳ್" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಕುಳಿತು ಓದದೆಯೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬಲ್ಲರು ಎನ್ನುವ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ

ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋ ।
ದಾವರಿವರಮಿರ್ಪ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ।

ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ ವಸು
ಧಾವಲಯ ವಿಲೀನ ವಿಶದ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷಂ ॥
ಅದರೊಳಗಂ ಕಿಸುವೊಟಿಲಾ
ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರದಾ ಪುಲಿಗೆಱೆಯಾ
ಸದಭಿಸ್ತುತಮಪ್ಪೊಕ್ಕುಂ
ದದ ನಡುವಣ ನಾಡೆ ನಾಡು ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್ ॥ (೧-೩೭)

ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ತನ್ನ ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಸೂಚನೆಯಂತೆ "ರಾಜದ್ರಾಜಕಮೆನಿಸಿದ ಸಾಜದ ಪುಲಿಗೆಱೆಯ ತಿರುಳಕನ್ನಡದೊಳ್" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ನಾಡಾಗಿ ವಿಪುಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಕೂಪಣ ತೀರ್ಥ, ಕೊಪಣ ತೀರ್ಥ, ಕೊಪಣ ಮಹಾತೀರ್ಥ, ಕೊಪಣಾದಿ ತೀರ್ಥ, ಕೊಪಣ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕವಿ ರನ್ನನು ತನ್ನ 'ಅಜಿತತೀರ್ಥ ಪುರಾಣ ತಿಲಕಂ'ದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯನ್ನು ಕುರಿತು

ಬಿಳಿಯರಳೆಯಂತೆ ಗಂಗಾ
ಜಳದಂತೆಸುವಜಿತಸೇನಮುನಿ ಪತಿಯ ಗುಣಾ
ವಳಿಯಂತೆ ನೆಗಟ್ಟಿ ಕೊಪಣಾ
ಚಳದಂತೆ ಪವಿತ್ರಮತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಚರಿತಂ ॥

(ಅಜಿತೀರ್ಥ ಪುರಾಣ ತಿಲಕ, ೧೨ ಆ-೬)

ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ಥಳದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ

ಅಸಿಧಾರಾವ್ರತದಿಂದೆ ಪೆಂಪೆಸೆವಿನಂ ಮುಳ್ಗುಂದದೊಳ್ ಮುನ್ನೆಸಂ
ನ್ಯಸನಕ್ಕೆಯ್ದೆ ನಿವೃತ್ತಿಗೆಯ್ದು ಕೊಪಣಾದ್ರೀಂದ್ರಕ್ಕೆ ವಂದಾಗಮೋ
ಕ್ತ ಸಮಾಧಾನ ವಿಧಾನದಿಂ ಮುಡಿಪಿ ಮುಕ್ತಸ್ಥಾನಮಂ ಮುಂಚೆ ಸಾ
ಧಿಸಿಕೊಂಡೊಳ್ಪು ಕುಮಾರಸೇನ ಮುನಿಪಂಗಕ್ಕುಂ ಪೆರರ್ಗ್ಗಕ್ಕುಮೇ

(ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣ, ಆದಿಪುರಾಣ-೧೫)

ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಮಾರ ಸೇನಮುನಿಯು ಮುಳ್ಗುಂದದಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಸನ ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಕೊಪ್ಪಳದ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ವ್ರತಗೈದು ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡನು ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ದೈವತ್ವದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ, ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಮಹತಿ ಪಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ನಂತರದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ 'ಆದಯ್ಯನ ರಗಳೆ' ಮತ್ತು ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸೋಮನಾಥ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ' ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಸರ್ ಜಾನ್ ಮ್ಯಾಲ್ಕಲಿಮ್ ಅವರಿಂದ "Without Exception the strongest place" ಎಂಬ ಬಣ್ಣನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಕಷ್ಟು ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು ಎಂಬ ಅಂಶ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತ ಪರಂಪರೆಯ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು, ಹಾಡುಗಬ್ಬ ಸ್ವರವಚನಗಳು, ತತ್ವಪದಗಳು, ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ ಉಗಾಭೋಗಗಳು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಂತೆ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ನೂರಾರು • ಅನಾಮಧೇಯ ಏಕತಾರಿ ಅನುಭಾವ ಪದಗಳು, ರಿವಾಯತ್ ಪದಗಳು ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟು ಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಮೂಲಕ ಬದುಕಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೂಡಲೂರು ಬಸವಲಿಂಗ ಶರಣದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಹೇರೂರು ವಿರುಪನಗೌಡ, ದೇವದುರ್ಗದ ಆದಿ ಅಮಾತೆಪ್ಪನವರೆಗೆ ಹರಡಿದ ಅನುಭಾವಿ ಕವಿಗಳ ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಈ ಭಾಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೆರುಗು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.೧೬೧೩ರಿಂದ ೧೮೩೨ರ ಕಾಲಾವಧಿಯ ಕಲ್ಲೂರಿನ ಲಿಂಗಣಾಚಾರ್ಯ, ಆತನ ಮೊಮ್ಮಗ ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಂದ 'ಬಾರಾಮಾಸ ಕಾವ್ಯ' ಮತ್ತು ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣ್ಣನಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ'ವು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಂಪುರ ಚೆನ್ನಕವಿ, ಕಲ್ಲಿನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪದ ಅಮರನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯಂತಹ ಅನೇಕ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ೧೭೫೦ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ

ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರು "ದೇವಿಮಹಾತ್ಮೆ" ಮತ್ತು "ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು" ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಇಂದಿಗೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಪಡೆದು, ದಸರಾ, ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಮತ್ತು ಶ್ರಾವಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾಚನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣ್ಣನ "ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ" ನಾಟಕ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಭಾಗದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ದೈವದ ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಈ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯುಳ್ಳ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಿವಿಧ ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದ, ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಮಣ್ಣು ಪಾಲಾದ, ನೀರು ಪಾಲಾದ, ಮೂಕ ಪಶು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದಾಖಲೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಮುದಾಯಗಳ ದಾಖಲೆ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹತ್ವದ ದಾಖಲೆಗಳ ವಿವರಗಳು, ಬಹುತೇಕ ನಮ್ಮನ್ನಾಳಿದ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳ ಬರಹದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಮಠಗಳು, ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಹಿಡಿದಲ್ಲಿದ್ದ ಯಜಮಾನಿಕೆ ಇವುಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳಿಗಿಂತ ಲಿಖಿತ ಆಕರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ದುರ್ಗ, ಕೋಟೆ, ಕೊತ್ತಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಧರ್ಮ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆ, ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣೆ ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಕರಗಳಾಗಿ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರ್ರಚನೆಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಆಕರಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

೨.೯. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪ

'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ' ನಾಡು ವಿದಿತ ಮಹಾಕೊಪಣನಗರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಮಠ ಮತ್ತು ಮಳೆಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಮಡಿಕೆಗಳು, ಹುಲಿ ಮತ್ತು ಗೂಳಿಗಳ ಚಿತ್ರ, ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಉಪಕರಣಗಳು,

ಕೊಡಲಿ, ಬಾಚಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಕರಣಗಳು ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.[೧೫] ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಪರ್ಶಿಯನ್ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಸುಮಾರು ೧೦೩ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಸ್ಕಿ ಮತ್ತು ಗವಿಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಶೋಕನ ಧರ್ಮ ಶಾಸನಗಳೆರಡು ಅಶೋಕನ ಕುರಿತು ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಸಂದೇಶ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಜಿನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಪರ್ಶಿಯನ್ ಶಾಸನಗಳು ಬಿಜಾಪುರದ ಅರಸರ ಮತ್ತು ಹೈದರ ಅಲಿ ಹಾಗೂ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಶೋಕನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾಂತ 'ಇಸಿಲ'ದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಮಸ್ಕಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಸಿರುಗುಪ್ಪಾ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದ ನಾಣ್ಯ ಮತ್ತು ಮಡಕೆಯ ತುಂಡುಗಳು, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾತವಾಹನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹಲಗೇರಿ ಶಾಸನವು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸು ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ವಿತ್ತ ಸಚಿವ, ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಮತ್ತು ಗುತ್ತಿಯ ಒಡೆಯ ಗರೋಜನು ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿದ್ದನು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಲೋಟಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಹಾರರನ್ನು 'ಕೊಪಣಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ'ರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಇಂಡೋ ಇಸ್ಲಾಮಿಕ್ ಶಾಸನವು ಬಿಜಾಪುರದ ಅರಸು ೨ನೇ ಆದಿಲಶಾಹನ ದಂಡನಾಯಕ ಘಾಜಿಖಾನನು ಕೊಪ್ಪಳ ಕೋಟೆಯ ನಾಯಕನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೬೮೬ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಮೊಘಲರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ನಂತರ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಹೈದರ ಅಲಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೮ರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಬಹದ್ದೂರಬಂಡೆ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಆನೆಗೊಂದಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ಥಳೀಯರಾದ ಹಮ್ಮಿಗಿ ಕೆಂಚನಗೌಡ ಮತ್ತು ಮುಂಡರಗಿ ಭೀಮರಾಯರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೮೫೮ರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು. ನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೬೧ರಲ್ಲಿ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ನಿಜಾಮ ಕೊಪ್ಪಳ ಮತ್ತು ಯಲಬುರ್ಗಾ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಜಹಗೀರು ನೀಡಿ ಆಂತರಿಕ ಸ್ವಾಯತ್ತತೆ ನೀಡಿದನು. ಇದು ೧೯೪೮ರವರೆಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ತದನಂತರ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟದ ಫಲವಾಗಿ ೧೯೯೭ರಲ್ಲಿ ಯಲಬುರ್ಗಾ, ಕುಷ್ಟಗಿ, ಗಂಗಾವತಿ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಜಿಲ್ಲೆಯಾಯಿತು.

ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಮೌರ್ಯರ, ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ, ಕಲಚೂರಿಗಳ, ಕಾಕತೀಯರ, ಹೊಯ್ಸಳರ, ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ, ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ, ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಸುಲ್ತಾನರ ಕೊನೆಗೆ ನಿಜಾಮರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವ, ಈ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಗ್ರಾಮಗಳ ಎಡೆದೊರೆನಾಡು, ಕೃಷ್ಣೆ, ತುಂಗಭದ್ರೆಯರ ತೋಳ ತೊಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಶಿವಶರಣರ, ಹರಿದಾಸರ, ತತ್ವಪದಕಾರರ ಹಿತನುಡಿಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ ಬೆಳಗಿ, ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಗಳ, ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೀರರ ಕವಿ, ಗಮಕಿ, ವಾದಿ-ವಾಗ್ಮಿಗಳ, ಕಲಾವಿದರ, ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳ, ವಿದ್ಯಾದಾನಿಗಳ ಉದಾರ ಚರಿತೆಯ ಆಡೊಂಬಲವಾಗಿ ಮೆರೆದು, ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಯ ತರುವಾಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಧಾನ್ಯದ ಕಣಜವಾಗಿ ಮಹತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ಮಹಿಮರ ಚರಿತ್ರೆ, ತತ್ವದರ್ಶಿಗಳ, ತಿಳಿವಿನ ದೊರೆಗಳ ಕ್ರಿಯಾವೀರರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಳವು ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸುಂದರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸತ್ಕೃತಿ, ಸಹನೆ, ಸದಾಚರಣೆಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೊಬಗಿನ ಈ ನಾಡು ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ವೇದ, ವೇದಾಂಗ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ, ವ್ಯಾಕರಣ, ತರ್ಕ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಸದಾ ವಿದ್ಯಾ ದಾನವನ್ನು ನೀಡುವ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಅನೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದಿನೂರು, ತಳಕಲ್ಲು, ಮುಧೋಳ, ಅಳವಂಡಿ, ಕವಲೂರು, ಕುಕನೂರು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಾದಿನೂರು, ಅಂದು ಮೋದಿತಗ್ರಾಮ, ಮೊದನೂರು, ಮೊದೆಯನೂರು ಎಂದೇ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಎಡದೊರೆ-೨೦೦೦ರ ಕೆಳವಾಡಿ-೩೦೦ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದು ಈ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ತಿಲಕಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇದೊಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿದ್ದು, ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸ ಸೋಮಯಾಜಿಯು ಇಲ್ಲಿ ತ್ರೈಪುರಷದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿ ದೇವತಾಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ನೈವೇದ್ಯ ನಂದಾದೀವಿಗೆಯಾಗಿ ಹಲವು ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಕೊಟ್ಟನೆಂಬ ಮಹತ್ವ ಅಂಶವು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಾಲನೆಗೆ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟದಂತಿದೆ.

ಈಗಿನ ಅಳವಂಡಿ ಗ್ರಾಮವು ಅಂದು ಮಹಾ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಗ್ರಾಮ ರಮಣೀಯವಾದ ರತ್ನದಂತಿತ್ತು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸುತ್ತಿದ ದೇವಗ್ರಿಹಂಗಳಿಂ
ನುತ್ತಮ ಬಹುವೇದ ರವದಿ ನಳವಿಂಡಿಪುರ
ಮತ್ತೆನಿಸದೆ ತೇಕತ್ತಂ
ವೃತ್ತಿಯದಾಕಾಶ ಖಂಡ ಮೆಕ್ಕಲವಾಡ ॥

ಅಳವಂಡಿಪುರದ ಮನೆ ಮನೆಯು ಶಂಕರಾಚ್ಯುತ ಬುಧಾತಿಥಿ ಪೂಜೆಗಳಿಂದಲೂ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರರಿಂದಲೂ, ಅನುಪಮ ವೇದನಾಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಠ ಸತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಸದಾಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರೇನೋ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆಯೆ ಕವಲೂರು ಕೂಡ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕೌರವಪುರ, ಕವಲೂರು, ಕೌಮಾರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಹಡವಳ ಏಚಿಮಯ್ಯ ಎನ್ನುವವನು ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಎಡೆಯಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದತ್ತಿ ದಾನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟನು ಎಂಬ ಅಂಶ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

'ಕುಂತಲಪುರ'ವೆಂದೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ 'ಕುಕನೂರು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಅಗ್ರಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ಜನಪದರ ಆಡು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕುಕನೂರು ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಮಹಾಮಾಯೆ ಜೇಷ್ಠಾದೇವಿ'ಯ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಮೂಲ ದೇವಿಯು ಅತ್ಯುಗ್ರಳಾಗಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಸಾಕಷ್ಟು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಆಕೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಊರು ಹಾಳಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಯತಿಯು ದೇವಿಯ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಸಾಮ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ.[೯] ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ ಈಕೆ ಕುಕನೂರಿನ ದ್ಯಾಮವ್ವನೇ ಆಗಿದ್ದಳು. ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಾವಾಗ ತಮ್ಮ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೋ ಆಗ ಉಗ್ರತೆಯ ಬದಲು ಸೌಮ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ವೈದಿಕ ಮತವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧ, ನಾಥ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪಂಥಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯರಿರುವುದು ಈ ಸ್ಥಳದ ವೈಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಜೊತೆಗಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಮಹಾಕಾಲಿ, ಪ್ರಲಯಾಂಬೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಈಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆ ನವಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಒಂಬತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಪೀಠಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದ ಈ ಪೀಠವು "ಶಿವಶಕ್ತಿ ಸುರತ್ ಸಂಪುಟ ಕ್ಷೇತ್ರ"ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದ ಶಾಕ್ತ ಮತವು ಸುಮಾರು ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಪೀಠವಾಗಿ ಊರ್ಜಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದು ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಜೇಷ್ಠಾದೇವಿಯು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಹಾಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಠದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಗೌರವವಿದ್ದರೂ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಶಾಕ್ತ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಇದನ್ನು ಶಕ್ತಿಪೀಠವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

೨.೧೦ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ, ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಜನರ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ದೈವಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಬಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದರಿಂದ ಕೋಣ ಬಲಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಬಲಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯರು ಬದುಕುವ ಪರಿಸರಗಳು ಕೂಡಾ ಆಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೂಪಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಹಬ್ಬಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎಷ್ಟೋ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಆ ಸ್ಥಳದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದುದಾಗಿದ್ದು, ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ನಗರಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಉತ್ತಮ ವಕ್ತೃಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ಅವಿದ್ಯಾವಂತ ವಯಸ್ಸಾದ ಜನ ದೊರಕಿದರೆ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ದೊರಕಿರುವ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರದ ಇತಿಹಾಸದ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಮನೋಧರ್ಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಬಲ ಧರ್ಮಗಳಾದ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಬಸದಿಗಳು ತಮಗಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆಯೂ ಜನಪದರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯೋಗಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಅಂದರೆ ಮುಕ್ಕಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಬಸದಿಗಳು ಗುಡಿಗಳು ಬೀದಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಅನಾಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಬದುಕಿನ ಭಾಗವಾದವು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಅವರ

ಕಷ್ಟ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದವು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಈ ದೈವ ದೇವರುಗಳು ಹತ್ತೀರದಿಂದ ನಿಂತು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ, ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಸುಖಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪರಿಹಾರ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಹೆಚ್., ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಪುಟ-೧.

೨. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ನೋಟ, ೨೦೦೦-೦೧, ಪುಟ-೩೧.

೩. ಅದೇ, ಪುಟ-೩೧.

೪. ಪಾಟೀಲ ಬಿ.ಸಿ., ಕೊಪ್ಪಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಪುಟ-೩೮.

೫. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಸ್.ಎಂ., ಗವಿದೀಪ್ತಿ, ಪುಟ-೯೮.

೬. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಹಂಪ., ಕೊಪ್ಪಳ ಶಾಸನಗಳು, ಪುಟ-೧೭೧.

೭. ಅದೇ, ಪುಟ-೧೭೨.

೮. ಅದೇ, ಪುಟ-೯.

೯. ದೇವರಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ (ಸಂ)., ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ-೨, ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪುಟ-೩೧೫

೧೦. ಅದೇ, ಪುಟ-೬

೧೧. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಹಂಪ., ಕೊಪ್ಪಳ ಶಾಸನಗಳು, ಪುಟ-೫೦.

೧೨. ಅದೇ, ಪುಟ-೧೬೧.

೧೩. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್., ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಥಪಂಥ, ಪುಟ-೨೧೩.

೧೪. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಕೆ.ಜಿ., ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ, ಪುಟ-೦೭.

೧೫. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಸ್.ಎಂ. ಗದಿದೀಪ್ತಿ, ಪುಟ-೧೫೦.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಮೂರು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

೩.೧. ಪ್ರವೇಶ

೩.೨. ದೈವಗಳ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ

೩.೩. ದೈವಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

೩.೪. ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳು

೩.೪.೧ ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ

೩.೪.೨. ಆನೆಗೊಂದಿ ದುರುಗಮ್ಮ

೩.೪.೩. ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ

೩.೪.೪. ಮ್ಯಾದನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ

೩.೪.೫. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ

೩.೪.೬. ಹುಲಿಗೆಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ

೩.೪.೭. ತಳಕಲ್ ಉಡುಚಮ್ಮ

೩.೪.೮. ಮೈನಳ್ಳಿ ಬುಡ್ಡಮ್ಮ

೩.೪.೯. ಕೆಬ್ಬರಗಿ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ

೩.೪.೧೦. ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿ

೩.೪.೧೧. ನಿಡಶೇಶಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ

೩.೪.೧೨. ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ

೩.೪.೧೩. ಮುದೇನೂರಿನ ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ

೩.೪.೧೪. ಕುದ್ರಿಮೋತಿ ಹುಸೇನ ಆಲಂ

೩.೪.೧೫. ಕೊಪ್ಪಳದ ಶಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ

೩.೪.೧೬. ಹಿರೆಸಿಂದೋಗಿ ಜೀರಪ್ಪ

೩.೪.೧೭. ಹಿರೆಸಿಂದೋಗಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ

೩.೪.೧೮. ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ

೩.೪.೧೯. ಆನೆಗೊಂದಿ ಅಂಜನಾದ್ರಿ ದೇವಿ

ಅಧ್ಯಾಯ : ಮೂರು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ

೩.೧. ಪ್ರವೇಶ

ಮಾನವನ ನಾಗರೀಕತೆಯ ವಿಕಾಸದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮಾನವನ ಅಂತರಂಗದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಮನುಷ್ಯ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಾನವನು ಸಂಘ ಜೀವಿ. ಹಾಗಾಗಿ ಸಮಾಜದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದುಕೊಂಡು ಬದುಕುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ವವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರವಾದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ-ದೈವ ಕುರಿತ ವಿಚಾರವು ಜನರ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಶಕ್ತಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೂಪಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ನೆಮ್ಮದಿ ಹೊಂದಲು ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ ದೈವ. ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾನವನ ಜೀವನ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬುವಷ್ಟು ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೈವ ಎಂಬುದು ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾದ ಒಂದು ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ದೈವಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಹಾಗೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಜನಪದರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದೈವಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟವು ಸಂಕೀರ್ಣವು ಆದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ. ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೆ ಜನರು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತೃ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಈ ದೈವಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

೩.೨. ದೈವಗಳ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ

ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ದೈವತ್ವದ ಅಂಶವು ಬಹುಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ದೈವಗಳ ಮೂಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ದೈವಾರಾಧನೆ ಕುರಿತಂತೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ದೇಶಿ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ, ಗ್ರಾಮ್ಯದೇವತೆ, ಶಿಷ್ಟ ದೇವರು, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ದೇವರು, ಅಮ್ಮ, ಜನಪದ ದೈವ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಪದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ 'ದೈವ' ಎನ್ನುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇಡಿಯಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದೈವದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು ಮಹತ್ವವಾಗಿದೆ.

ದೈವವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನ ಸಮೂಹದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಆಯಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೈವಗಳು ಮೈದಳೆಯುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಅವುಗಳು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳಾಗಿ, ಲೋಕ ದೈವಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸರಣ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ದೈವದ ವಿಕಾಸ ಕ್ರಮವು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಕಾಸ ಕ್ರಮವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಮಾನವನು ಮೊದಲು ಬೇಟೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಂತರ ಪಶುಪಾಲನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಷಿಕರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೆಲೆ ನಿಂತು ಮಾತೃ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಗುಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿ ಯೋಗ್ಯ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಗುಡ್ಡ ಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತೃ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ದೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಒಂದು. ದೈವವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ವಿದ್ವತ್ ಲೋಕದ ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂದೆ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವೆಂದರೆ ಮಾನವ ಜನಾಂಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ.

"ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ದೇವರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ, ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆ, ಚಳಿ, ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು, ಭೂಕಂಪ ಮುಂತಾದ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೆ ಮೊದಲು ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯು ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಈ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಆತನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುವವನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನೆ ದೇವರೆಂದು ನಂಬಿ ತಮಗೆ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು."[೧] ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಇತಿ ಮಿತಿಯ ಒಳಗೆ ದೈವಗಳ ವಿಚಾರವು ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ.

ದೈವ ಎನ್ನುವ ಪದಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ದೇವರು, ದ್ಯಾವ್ರು, ಗ್ರಾಮದೇವತೆ, ಶಿಷ್ಟ ದೈವ, ಜನಪದ ದೈವ, ಅಮ್ಮ, ದೇವಿ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. "ದೈವಗಳು" ಎಂಬ ಪದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೈವ, ದೇವರು ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿ ಪದಗಳಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿಮ ಸಮಾಜ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಶಿಸದೇ ವರ್ಣ ಜಾತಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ದೈವದ ಪ್ರಾಚ್ಯ ರೂಪಗಳಾದ 'ಟೊಟೆಂ', 'ಗೋತ್ರ', 'ಬಳಿ', 'ಬೆಡಗು'ಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ 'ಟೊಟೆಮಿಕ್ ಪದ್ಧತಿಗಳು' ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಿಯಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಶೇಷಿತವಾದವು. ಆದಿಮಾನವನ ಪಳಯುಳಿಕೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಚರ್ಚೆ ಕನ್ನಡದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆ. ಬಣ್ಣದ ಕಲ್ಲು ಬಳಸಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಕೊರೆದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಲಾ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಜನರ 'ದೈವ'ದ ಮೂಲಗ್ರಹಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.[೨] ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂಬಂತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಇಂತಹ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದೈವ ಎಂದರೆ ಅಸಹಜವೂ ಅಕಾಲಿಕವೂ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವೀರರು ಮತ್ತು ಯೋಧರು. ಅನ್ಯಾಯ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಮೋಸಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾದ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರ ದುರಂತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾರಿಯ ಕಥೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನಾಂಗದ ಗಂಡು ಅಥವಾ ಹೆಣ್ಣು ಅನ್ಯಾಯ ಅಥವಾ ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆ ಜನಾಂಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರು ಎಂಬ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಜನಾಂಗದ ಗಡಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹಲವು ಜನಾಂಗಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಾಯಕರಾಗಿ ಈ

ವೀರರು ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದೈವತ್ವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಾರೆ. ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಜನಪದರು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ 'ದೈವ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ದೈವ'ವೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹವೆಂದರ್ಥ. ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಪದರು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಎಷ್ಟೊ ಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ಜನರ ಕಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಆತ್ಮೀಯವಾಗುವುದು 'ಗ್ರಾಮದೇವತೆ' ಎಂದು ಹೈನ್ರಿ ವೈಟ್ ಹೆಡ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.[೩] ಜನಪದರಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸಿದ ದೈವವು ವರ ಹಾಗೂ ಬೇಡಿಕೆ ಈಡೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಆ ದೈವವನ್ನು ತೊರೆದು ಬೇರೊಂದು ದೈವಕ್ಕೆ ಮೊರೆಹೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೇಟೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಂತಹ ಹಲವು ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದ ಮೇಲೂ ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ 'ದೈವ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳು ಮಾನವರಿಗೆ "ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತೊಂದರೆ ಬರದಂತೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನುವುದಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಜನಪದರಿಂದ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ದೈವಗಳು ನೂರಾರು ಇವೆ. ಕೆಲವು ದೈವಗಳಿಗೆ ಮನೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಲಯದ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ದೈವಗಳು ಗ್ರಾಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂದರೆ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನಂತಹ ದೈವವು ಲೋಕ ದೈವವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅಂತಸ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಭಾರತವು ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಜನ್ಮಭೂಮಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಧರ್ಮಗಳು ಬಾಳಿ ಬದುಕಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಶೈವ ಧರ್ಮಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದವು. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ 'ಪವಿತ್ರ ಕಾಶಿ' ಎಂದೇ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದು, ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು

ಹೊಂದಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ದೈವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳು ಶಿವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಶೈವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಭೇದಗಳೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಶಾಕ್ತ, ಕಾಳಾಮುಖ, ಕಾಪಾಲಿಕ, ಮೊದಲಾದವುಗಳು ತಮ್ಮ ತಂತ್ರ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿಗೂ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿ ಇನ್ನಿತರ ಸೇವೆಗಳು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ.

ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ದೈವತ್ವದ ಮೆರುಗು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದೇವರನ್ನು ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದೇವ ಎನ್ನುವುದು ಗಂಡು ದೇವರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ದೇವತೆ ಎಂಬ ಪದ ಉಭಯ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಶಾಕ್ತ ಪಂಥವನ್ನು ಆರ್ಯರು ಮೊದಲು ಕೆಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ಜರೆದರು. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯು ಬದುಕಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ಅಂಶವು ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದವರೆಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ದ್ರಾವಿಡರ ಬಳುವಳಿಯೆ ಆಗಿದೆ. ಆರ್ಯರು ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದವರು ದ್ರಾವಿಡರು. "ದ್ರಾವಿಡರು ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದಿಂದ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ದೇಶೀಯ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಆರ್ಯರಂತೆ ಹೊರಗಿನವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾ ಖಂಡಕ್ಕೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯ ಹೋಗಿ ಬರಲು ಭೂಮಿಯಿತ್ತು. ಇಂದಿನಂತೆ ಸಮುದ್ರ ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರರು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.[೪]

ದೈವಗಳ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಾದ ಐತಿಹ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿರುವ ಹುತ್ತದ ಮೇಲೆ ದಿನವೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಆಕಳು ಹಾಲು ಕರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಿದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯ ಆ ಹುತ್ತವನ್ನು ಅಗೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ದೈವತ್ವ

ಸ್ವರೂಪ ಕೊಟ್ಟು ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಅದು ಭಕ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಐತಿಹ್ಯದಂತೆ ಹಿಂದೆ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಹೊತ್ತಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪವಾಡ ಸದೃಶ್ಯಗಳು, ದೈವತ್ವವು ನೆಲೆಯೂರಲು ಮಾರ್ಗ ಸೂಚಿಗಳಾದವು. ಅಥವಾ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸತ್ತ ನಂತರ ಅವುಗಳು ದೇವರಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ಮುಂದೆ ಬಂದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವಾಗ ಅವೆ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೈವಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಮಾನವ ಮತ್ತು ಅವನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ದೈವಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಾಮ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ದೈವಗಳಿಗೂ ಚರಿತ್ರೆಯಿದೆ. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದೈವದ ಉಪಾಸನಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಮುಂದುವರೆದು ಇಂದಿನ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದವರೆಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇಂದು ನಾಗರೀಕ ಸಮಾಜದ ಶಿಷ್ಟ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದ ಈ ಯಂತ್ರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೈಲಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಗೊರವಪ್ಪನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಷ್ಟೇ ಶ್ರೀಮಂತನಾದರೂ, ದೈವದ ಆಚರಣೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗೊರವಪ್ಪನ ವೇಷ ಧರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಮನೆಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಾಸಪ್ಪ-ಜೋಗಪ್ಪ, ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಧಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇಂದಿನ ಗ್ರಾಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಇದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರಲು ಮತ್ತು ಚಂಚಲ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೃಪ್ತಿಯಿಂದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ದೈವಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಷಯವು ಈಗಾಗಲೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿಗೂ ರಕ್ಷಕ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ದೇವತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ದೇವತೆಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ವಿಷಯವೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾನವನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳಿಗೆ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಪೂಜಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾನವನು ತನಗೆ ಬಂದಂತಹ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲು ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆಂದು ಹಲವಾರು ದೈವಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಊರ ರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಊರಮ್ಮನ ಬದಲಿಗೆ

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೈವಗಳು ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟವು. ಬದಲಾದ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದ ಏರಿಳಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಭಾರತದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವರ್ಗ ಸಮಾಜವು ವರ್ಣ ಜಾತಿಯಾಧಾರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಭಾರತದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಶಾಹಿ ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ದುಡಿಯುವ ಜನಗಳನ್ನು ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿದವು. ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ರಾಜಶಾಹಿ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದವು. ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಳಜಾತಿಯ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಭಾಗಗಳು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಈ ಹಿಂದೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಆರಾಧನಾ ದೈವಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎಂದು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ, ಕುಷ್ಟಗಿ, ಯಲಬುರ್ಗಾ ಮತ್ತು ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವೈಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುಲಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಲೋಕದೇವತೆಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಬೇರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೂರದ ಭಕ್ತರು ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ನೀಡಶೇಷಿ, ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಆರಾಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಳಕಲ್ಲ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆ ಉಡುಚಮ್ಮ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಮ್ಮಟ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕುಮಾರರಾಮ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೈವವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದುರುಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೈವಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೩.೩. ದೈವಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಹಲವು ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆ ದೈವ, ಕುಲದೈವ, ಗ್ರಾಮದೈವ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೈವಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಜನಪದರ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಉಪಾಸನಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮನೆದೇವತೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ

[illegible]

ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತಹುದು. ಈ ದೈವವು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಮನೆದೇವತೆ ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕುಲದೇವತೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಮೂಲದಿಂದ ಅವರ ಮನೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವಳು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ಮನೆದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಯಾ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜೀವನಾವರ್ತನದ ಆಚರಣೆಗಳು ಈ ದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ನಾಮಕರಣ, ಜವಳ ತೆಗೆಸುವುದು ಹೀಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಈ ದೇವಿಯ ನೆನೆಯುವಿಕೆಯ ಮೂಲಕವೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಮೂಲ ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿದಾಗ, ಬಿಟ್ಟು ಬಂದ ಊರಿನ ದೈವವು ಅವರವರ ಮನೆದೈವವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ಈಕೆಗೆ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಬಿಜಾಪುರ, ಚೆನ್ನೈ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಭಕ್ತರು ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದೆ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಲಿಗಿಯ ದೇವಿಯು ಅಧಿಕ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಇನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಯೆನ್ನುವುದು ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮುದಾಯದವರು ಅಥವಾ ಪಂಗಡದವರು ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೈವವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಂದು ಬೇರೆ ದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮದುವೆಯಂತಹ ಮಂಗಳಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ದೈವದ ಮುಂದೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕುರುಬರು ಬೀರಪ್ಪ, ಹಿರೋಡ್ಯಾ, ರೇವಣಸಿದ್ಧರನ್ನು, ಒಡ್ಡರು ವೀರನಾಗಮ್ಮನನ್ನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು, ಲಿಂಗಾಯುತರು ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು, ಲಂಬಾಣಿ ಜನಾಂಗದವರು ಸೇವಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು, ಗೊಂದಲಿಗರು ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿಠ್ಠಲನನ್ನು, ಅಗಸರು ಗಂಗಮ್ಮನನ್ನು, ಪಾಂಚಾಳರು ತಿಂತಣಿ ಮೌನೇಶ್ವರನನ್ನು, ಕಾಳಮ್ಮನನ್ನು, ಮರಾಠರು ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ದೈವವನ್ನು ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಬೇರೆ ಕುಲದವರು ಇನ್ನೊಂದು ಕುಲದೈವವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಣಬಳ್ಳಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯು ಗ್ರಾಮದೈವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ಈಕೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮದೈವವನ್ನು ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗೆ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯಗಳು ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಊರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳು ಈ ದೇವತೆಯ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದು

ಹಲವಾರು ಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕುಲ ಸಮುದಾಯದವರ ದೈವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆರಾಧಕ ಸಮುದಾಯವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದು ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗವ್ವ, ಉಡುಚವ್ವನಂತಹ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳು ಊರಿನ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಎಂದರೆ ಯಾರು? ಆ ಹೆಸರೆ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ನಂಬಿ ಪೂಜಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅವರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ದೇವತೆ. ಅವಳು ಹಲವು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ರಕ್ಷಕಳು. ಅವಳನ್ನು ಮಾತೃ ದೇವತೆಯೆಂದು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಅವಳನ್ನು ತಾಯಿ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ ಅಮ್ಮನವರು, ಅಮ್ಮ, ಅವ್ವ, ಮಾತಾ, ಮಾ, ತಾಯಿ, ಆಯೀ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸಂಭೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ.[೫] ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಗ್ರಾಮದೈವವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಾಧಕ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಮಳೆ, ಬೆಳೆ, ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಈ ದೇವತೆಯ ಪ್ರಭಾವವು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕಷ್ಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆರವಿಗೆ ಬರುವುದು ಈ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳೆ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೈವವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ಮತ್ತು ಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಆರಾಧಿಸುವ ದೈವವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೈವವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ಹಿಡಿದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಆರಾಧಿಸುವ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹವು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿಯ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಇಟಗಿ ಭೀಮಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಫಲ ದೇವತೆಗಳಾದ ಕಾರಣ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗುಡಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಹೀಗೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವು ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ದೈವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅದರ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇರುವ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅವರ ದೈವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಗದ್ದಿಗಿಮಠ ಅವರು 'ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಅವುಗಳ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.[೬]

ಅ. **ದೇವರು:** ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ಮಹಾಕೂಟೇಶ್ವರ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ವೀರಭದ್ರ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ, ಬಸವಣ್ಣ, ಹನುಮಂತ.

ಬ. **ದೇವತೆಗಳು:** ಎಲ್ಲವ್ವ, ಬನಶಂಕರಿ, ಕಾಳವ್ವ ಸತ್ಯವ್ವ, ಸೋರವ್ವ, ಪೆಟ್ಟವ್ವ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗವ್ವ, ಜಕ್ಕವ್ವ, ಕರಿಯವ್ವ

ಕ. **ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವತೆಗಳು:** ಮಳೆರಾಜ, ಗುರ್ಚಿ(ಗುರುಚಿ) ಜೋಕುಮಾರ, ಭೂತಾಯಿ, ಬನದಮ್ಮ.

ಡ. **ಶಿವಶರಣರು:** ಬಸವೇಶ್ವರ, ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ರೇವಣಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಗೊಲ್ಲಾಳ, ನೀಲಮ್ಮ.

ದ. **ಸಾಧುಸತ್ಪುರುಷರು:** ಅಥಣಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು, ಚಿತ್ತರಗಿ ಮಹಾಂತಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಾಂತಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಫಕೀರಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಸಿದ್ಧಾರೂಢರು, ನಾಗಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಅಡವಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮಡಿವಾಳಪ್ಪನವರು, ಶಿಶುನಾಳ ಶರೀಫರು, ಬಬಲಾದಿ ರುದ್ರಯ್ಯನವರು, ಕೋಡಿಕಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಕೋಡಿಕೊಪ್ಪ ಹುಚ್ಚಯ್ಯನವರು, ಹೂಲಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಕೂಡಲೂರು ಬಸವಲಿಂಗ ಶರಣರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇ. **ಭೂತಾಧಿಗಳು:** ಭರಮಪ್ಪ, ಏಳುಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ರಾಕ್ಷಸ, ಕೊಳ್ಳಿಯ ದೆವ್ವ

ಮೇಲಿನ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಕರಿಯವ್ವನವರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಲ್ಕು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವರು. ಕರಿಯವ್ವ - ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೂದಗುಂಪಾ, ಮ್ಯಾದಿನೇರಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರೊ. ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯನವರು 'ಉಜ್ಜನಿ ಚೌಡಮ್ಮ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[೬]

I. **ದೇವಗಣದ ದೇವತೆಗಳು:** ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆ ದೇವಗಣದ ದೇವತೆಗಳು. ಉದಾ: ಕಾಳಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ.

II. **ರಾಕ್ಷಸಗಣದ ದೇವತೆಗಳು:** ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವತೆಗಳೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸಗಣದ ದೇವತೆಗಳು. ಉದಾ: ಮಾರೆಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾವಮ್ಮ, ಯಲ್ಲಮ್ಮ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಜನಗಳ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ, ಜನತೆಯ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರೊ. ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ನೋಡಿದ ಕ್ರಮವು ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿಂಗಡನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗ, ವರ್ಣ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟದೈವಗಳನ್ನು ಆಳುವ ವರ್ಗದವರ ದೈವಗಳನ್ನು ದೇವಗಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಕೆಳವರ್ಗದವರ ದೈವಗಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸಗಣವೆಂದು ವಿಭಜಿಸುವುದು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ನೆಲ್ಲಿಸರ ಅವರು ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದು 'ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವರು 'ಜಾನಪದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ.[೮]

೧. ಪೌರಾಣಿಕ ದೇವತೆಗಳು : ಅ. ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳು,
ಆ. ಸೌಮ್ಯದೇವತೆಗಳು.

೨. ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು : ಅ. ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳು.
ಆ. ಸೌಮ್ಯದೇವತೆಗಳು.

ಈ ವಿಂಗಡನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಗೊಂದಲಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಗ್ರ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಗುಡಿಯುಲ್ಲಿರುವಾಗ ದೇವತೆಯು ಸೌಮ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬದ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಊರಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿದಾಗ, ಸವಾರಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಊರಿನ ಜನರಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದೊದಗಿದಾಗ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ದೇವರಿಗೆ ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಸಂತೈಸಿದಾಗ ಸೌಮ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತವೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರು 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು' ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.[೯]

೧. **ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಗಳು:** ಒಂದು ದೇವಿಯ ಪ್ರಚಾರ, ಮಹಿಮೆ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೂಢಿ, ಪದ್ಧತಿಗಳು ಎರಡು ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಂಥ ದೇವತೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆ ಎನ್ನುವರು.

೨. **ಪ್ರಾಂತೀಯ ದೇವತೆಗಳು:** ಒಂದು ದೇವಿಯ ಪ್ರಚಾರ, ಮಹಿಮೆ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೂಢಿ, ಪದ್ಧತಿಗಳು ಎರಡು ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಂಥ ದೇವತೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆ ಎನ್ನುವರು.

೩. **ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೇವತೆಗಳು:** ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ದೇವತೆಗಳೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೇವತೆಗಳಾಗುವರು. ಇವರಿಗೆ ಲೋಕದೇವತೆಗಳು ಅನ್ನುವರು. ಇವರ ಮಹಿಮೆ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೂಢಿ, ಪದ್ಧತಿಗಳು ಎರಡು ಇಲ್ಲವೆ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಂಥ ದೇವತೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೇವತೆ ಎನ್ನುವರು.

ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕತೆಯು ಅತೀ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿಯವರು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.[೧೦]

೧. **ಹಿರಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ದ್ಯಾಮವ್ವನೊಬ್ಬಾಕೆಯೆ ಊರಿನ ಹಿರಿಯ ದೇವತೆಯಾದರೂ, ಆಕೆಯಂತೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮಾರೆಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮರೂ ಹಿರಿಯ ದೇವತೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ದ್ಯಾಮವ್ವನಂತೆ ಇವರೂ ಊರಿನ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ದ್ಯಾವಮ್ಮನಿಗಿರುವ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳು ಇವರಿಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರೂ ಹಿರಿಯ ದೇವತೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು.

೨. **ಕಿರಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ಊರಿನ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆ ಜನರಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಗಳು ಕಿರಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗುವರು. ಪಾಂಚಾಳದವರು ಪೂಜಿಸುವ ಕಾಳಮ್ಮ, ಹಟಗಾರರು ಪೂಜಿಸುವ ಚೌಡಮ್ಮ ಕಿರಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗುವರು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ದೇವತೆಗಳಾದ ಪಾಲಕಮ್ಮ, ಪೋಚಮ್ಮರೂ ಕಿರಿಯ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳಾಗುವರು. ಬೆಳೆಯ ದೇವತೆಗಳಾದ ಕರೆವ್ವ, ಸೀಗವ್ವರೂ ಕಿರಿಯ ಗ್ರಾಮ ದೇವತತೆಗಳೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳವರು.

ಆರಾಧಕ ವರ್ಗದ ಸಂಖ್ಯಾಬಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಈ ವಿಭಜನೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೊ. ಹೆಚ್.ವ್ಹಿ.ನಾಗೇಶ್‌ರವರು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಐದು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.[೧೧]

೧. **ಸ್ಥಳೀಯ ಮೂಲದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ತಾವು ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲೆ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಿವವು.

೨. **ಮಾನವ ಮೂಲದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ತ್ಯಾಗ, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ, ಸದಾಚಾರ, ಸದ್ಗುಣ ಪವಾಡಗಳಿಂದ ಮೆರೆದು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಜನರಿಂದ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು

ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ದೇವತೆಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದವರು. ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಬಾಳಿಬದುಕಿ ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿದವರಿಗೆ ಮಾನವ ಮೂಲದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳೆನ್ನುವರು.

೩. **ಕೆಳಜಾತಿಯವರು ಆರಾಧಿಸುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಮರಗುಮ್ಮರು ಇವರೆ ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ದೇವತೆಗಳು. ಮದ್ಯ, ಮಾಂಸ ಪ್ರಿಯರಾದ ಕೆಳಜಾತಿಯವರ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರೆಂದರೆ ಕೆಳಜಾತಿಯವರು. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಯಾರೆಂಬುದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರಾದ ಕೆಳಜಾತಿಯವರಿಂದಲೆ ಆಗುವುದು.

೪. **ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಜಾತಿಗಳ ಪೂಜಾರಿಗಳ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಜಾತಿಗಳ ಪೂಜಾರಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಂದರೆ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗಮ್ಮ, ಮರಗಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮರು. ಪಾಂಚಾಳದವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವವರಾದುದರಿಂದ ಅವರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಜಾತಿಯ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಪಾಂಚಾಳದವರು ಶೂದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೫. **ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು:** ದ್ಯಾವಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ಕಾಳಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಮರಗಮ್ಮ, ದೇವತೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿ ಮೂಲಕ ಮಾತನಾಡುವರು.

ಪ್ರೊ. ಎಚ್.ವ್ಹಿ.ನಾಗೇಶ್ ಅವರ ವಿಭಜನೆಯ ಕ್ರಮವು ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಕೆಳಜಾತಿಯವರ ದೈವಗಳಾದರೂ ಕೂಡ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದವರಿಂದ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವು ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಡಾ. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರರು ತಮ್ಮ 'ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು–ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ' ಎನ್ನುವ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ರೀತಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ."[೧೨]

೧. ಪೌರಾಣಿಕ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳು

ಅ) ಪಾರ್ವತಿ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವತೆಗಳು

ಬ) ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವತೆಗಳು

ಕ) ಸರಸ್ವತಿ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವತೆಗಳು

೨. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ದೇವತೆಗಳು.

ಅ) ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳು: ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳು ಒಕ್ಕಲುತನದ

ಶೋಧನೆಯ ನಂತರ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂಲ ದೇವತೆಗಳೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು. ಮೊದಲಿದ್ದ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಮರಗಮ್ಮನ ನಂತರ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು.

ಬ) ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬರೆ ನಿಜವಾದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು : ದ್ಯಾಮವ್ವ ಮಳೆ, ಬೆಳೆಯ, ಫಲ ಸಂತಾನದ ದೇವತೆಯಾದರೆ, ಮಾರೆಮ್ಮ ರೋಗ-ರುಜಿನ ನಿವಾರಣೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೇ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕಾಲ ಬದಲಾದಂತೆ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಮತ್ತೇ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗೀಕರಣಗಳು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆ. ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲವಾದ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬಹು ಆಯಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೈವವು ಹಲವು ಆರಾಧಕ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಲಾಭವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೆಲವು ದೈವಗಳು ಪ್ರಚಲಿತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರರ ವಿಂಗಡನೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ದೈವವನ್ನು ಇಡೀಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಜನವರ್ಗವು ಯಾವ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಅಂಶಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಾನವ ಜೀವನದ ಆರಾಧನಾ ಭಾಗವಾದ ದೈವವನ್ನು ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮೌಖಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲಕ, ಜನರಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ದೈವಗಳು ಜನಪದ ದೈವಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ದೈವ' ಎನ್ನುವುದು 'ದೇವರುಗಳ ಸಮೂಹ'ವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ದೈವವು ತನ್ನ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇವತೆಯು ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಭಕ್ತರನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಕರ ಮಾತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನವನು ಪ್ರತಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ದೈವಾಂಶವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಬೇವಿನಮರ, ಆಲದ ಮರ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲುಗುಂಡನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಗುಡಿಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಟೈಲ್ಸ್ ಹೊಂದಿದ ಆಧುನಿಕ ಮಾದರಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿವೆ. ಈ ನಡುವೆಯೂ ತ್ರಿಶೂಲ, ಈಟಿಯಂತಹ ಕಬ್ಬಿಣದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಭೈರವಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ ಮಾನವ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳು ಭಯದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವು. ಈ ಭಯದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಮಾನವನು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು, ಸಿಡಿಲು, ಭೂಕಂಪ, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸತೊಡಗಿದನು. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ದೈವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಭಯದ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಹೊರಬರಲು ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಭಾವ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ದೇವರ ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾನವ ಗಿಡ, ಮರಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಲೆ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ದೈವತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದನು. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ದೈವಗಳು ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಅಂದರೆ ೩೫,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಮಾನವನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡ ಬಂದ ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗೆ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿಕೋಪಗಳೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಬಗೆಯಲಾಗಿದೆ. ದೈವೀ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಉಪಾಸನೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ವೈದಿಕರು 'ದೇವರು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ಬಹುಶಃ ದ್ರಾವಿಡರ 'ಅಮ್ಮ' ಎನ್ನುವ ಪದ ಜನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. 'ದೇವರು' ಎನ್ನುವ ಪದವು ಅಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ 'ಅಮ್ಮ' ಎನ್ನುವ ಪದವು ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಜನಪದರ ಬದುಕು ಲೌಕಿಕಮಯವಾಗಿವೆ. ಅಮ್ಮ, ಅವ್ವ, ಪದಗಳು ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸಂಬಂಧ ವಾಚಕಗಳಾಗಿವೆ. ಜಾತಿರಹಿತ ಸಮಾಜದ ಸಾಮಾಜಿಕ

ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಇವು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಮ್ಮ, ಅವ್ವ, ಅಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧಿ ಪದಗಳು ದೈವತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿದೈವ ಪರಂಪರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉದ್ಭವವಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಗರ್ಭಧಾರಣ ಶಕ್ತಿಗೂ ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತತೆಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಸರ್ವಶಕ್ತಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವಳೆಂದು ನಂಬಿದ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಜನರ ಸೇವೆಗಳು ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಫಲ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದು ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಈ ಶಕ್ತಿದೇವತೆ ಕಲ್ಪನೆ ಜನಾಂಗ ಬೆಳೆದಂತೆ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಕೆಲಸಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋದವು. ಮನೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನೆಯೊಡತಿ ಇರುವಂತೆ ಗ್ರಾಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಳು.

ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಜೀವನಾವರ್ತನ ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕಾವರ್ತನದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವವು ಬಹುಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಗು ಜನನವಾದಾಗ, ಜವಳ ತೆಗೆಯುವಾಗ, ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಫಸಲು ಬಂದಾಗ, ರಾಶಿ ಮಾಡುವಾಗ, ಹಂತಿ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬರುವುದು ತಡವಾದರೆ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಬಾಯಿಬೇನೆ ಇನ್ನಿತರ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ದೈವದ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಭಜನೆಯನ್ನು ದೇವರಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾರ ಮಾಡುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಾರದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಮಂಗಳವಾರ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ದಿನವಾದರೆ, ಶುಕ್ರವಾರ ಸಿರಿ ಸಂಪತ್ತು ಸುಖ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಶುಕ್ರದೆಸೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂಥ ದಿನವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ದೈವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಕೋಣ, ಹಂದಿಗಳ ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಶಾಂತ ಮಾಡುವರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿವೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ,

ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಆಗುತ್ತಲೆ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ. "ಇವುಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಘರ್ಷ ಅಥವಾ ಸಮನ್ವಯದ ಮೂಲಕ ಏರ್ಪಡುವಂತಹವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯರ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ, ಒಂದು ಸಮುದಾಯದೊಳಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಗಡಗಳು ಮೇಲುಗೈ ಸಾಧಿಸಲು ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದೊಂದಿಗೆ ಧರ್ಮ ಉಗಮವಾಯಿತು" ಎಂದು ದಿ॥ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ್ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಮಾಂತ್ರಿಕಾಚರಣೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಿ ಅಥವಾ ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಿ. ಈ ಸಂಘರ್ಷದ ಅಂಶವನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಇವುಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಉಗಮದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಗಳ ಎಳೆಗಳನ್ನಂತೂ ಹಿಡಿಯಬಹುದು. ಅವು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಜೀವನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಿಕಾಸದ ಪಳಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿ, ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ತ್ರೀದೈವಗಳು, ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಗಂಡು ದೇವರುಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕೃಷಿ ಹಂತದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೊಲದ ಅಮ್ಮನಾಗಿ, ಊರಮ್ಮನಾಗಿ, ಗಡಿಯ ಅಮ್ಮನಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೋಣದ ಅಮ್ಮನಾಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಅಮ್ಮನ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಗ್ರಹಿಸುವ ರೂಢಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ವೈದಿಕರಲ್ಲಿ ಇದು ಪುರುಷ ರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ವೈದಿಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ವರುಣ, ಇಂದ್ರರು ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳಾದರೆ, ದ್ರಾವಿಡರಲ್ಲಿ ಗಾಳೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮಮ್ಮರು ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣು ದೈವಗಳ ಆರಾಧಕರಲ್ಲಿ ತಳಸಮುದಾಯಗಳು ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಕೆಳಜಾತಿ ಜನಗಳು, ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರು ಎರಡನೆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಗಂಡು ದೈವಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಜಾತಿ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜಿಸುರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಲಿತ ಮತ್ತು ಕೆಳಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ದೇವರು ಶಿವ, ಶಿವನ ಕುಟುಂಬ ಮತ್ತು ಟೋಟೆಮಿಕ್ ಗಂಡು ದೈವಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದಂತೆ ವೈದಿಕರ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ.[೨]

ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು

* ಶಿಷ್ಟದೈವಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

* ಶಿಷ್ಟದೈವಗಳು ಧರ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಗುರುಪೀಠ ಮತ್ತು ಮಠಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ.
* ಮಠ ದೈವಗಳು ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ನೀತಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿವೆ.
* ಮಠಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಜೀವನ ವೈಭವೀಕರಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.
* ಮಠ ದೈವಗಳ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು ಮಹಾಪುರುಷರಾಗಿ, ದೇವರಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ.
* ಮಠ ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯಲು ಆಳುವ ವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ.
* ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖಂಡರುಗಳನ್ನು ಸುಪ್ರೀತಗೊಳಿಸುತ್ತ ತನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳು

* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೆ ತರಹದ ಗುರುಪೀಠ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ದೈವಗಳ ಜೊತೆ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.
* ಗ್ರಾಮ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ಜನನೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.
* ಲೋಕಾರೂಢಿಗಳು ನೈತಿಕ ನಿಯಮಗಳಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆ.
* ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆಗಳು ಅಲಿಖಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಸದೃಢವಾಗಿರುತ್ತವೆ.
* ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಕ್ತಿ, ಹಿರಿಯರ ಬಗೆಗಿನ ಗೌರವ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆ ಬಗೆಗೆ ಭಯ ಮಿಶ್ರಿತ ಗೌರವಿರುತ್ತದೆ.
* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರದೆ ಕಲ್ಲು, ಗುಂಡು, ಮರ, ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಲದೇವತೆ ಮತ್ತು ಮನೆದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.
* ಪೂಜಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಮಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸಿದ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ.
* ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.
* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗದ ದುಡಿಮೆಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ.
* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಜಾತ್ಯಾಧಾರಿತ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಗಂಡುಹೆಣ್ಣಿನ ಸಹಜ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತವೆ.

* ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಲನಶೀಲಗುಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

೩.೪. ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳು

ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ, ಜಾತ್ರೆಯಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಜನರ ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣ, ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಉತ್ಸವ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಮಾನದಂಡಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವವು ಅದನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳನ್ನು ಸಮಾನಭಾವ ಮತ್ತು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವುದು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತೃ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ದೊರೆತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಜ ಮನೆತನಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿವೆ. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಗಳು ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಹೋಗಿವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ 'ಜೈನರ ಕಾಶಿ'ಯೆಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೩.೪.೧. ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ

ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಮೂಲತಃ ಕೋಟೆಯ ರಕ್ಷಣಾ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈಕೆಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜನರು ಹಾಗೂ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಪುಳಿಂದ, ಶಬರ, ಬರ್ಬರ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡು ಜನಾಂಗಗಳು ಈಕೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆನೆಗೊಂದಿ, ಹೇಮಗುಡ್ಡ, ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಟಗೇರಿ, ಹಟ್ಟಿ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡ, ಗುಮಗೇರಾ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚು

ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾದ ಈಕೆಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ಕೂತ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹವಿರುತ್ತದೆ. ಸೀರೆಯುಟ್ಟಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಕಳಸಗಳಿವೆ. ಜನರು ನೋಡಿದ ತಕ್ಷಣ ಹೆದರಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಸೀರೆಯ ಪರದೆಯನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತರು ಕೊಟ್ಟಂತಹ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುದುರೆ ವಿಗ್ರಹಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಮೆರುಗು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಹರಡಿ ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಗೋಪುರ ಕಳಸಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ದೀಪದ ಕಂಬ, ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ದುರುಗಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಕೆಳವರ್ಗದ ತಳವಾರ, ಹರಿಜನ, ಕುರುಬ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜನಾಂಗವರು ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿನ ಸರ್ವ ಜನರು ಈಕೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯು ಅರಸು ಮನೆತನದವಳಾಗಿದ್ದು ದುರ್ಗದ ಅಮ್ಮ, ಕೋಟೆಯ ದೇವತೆ. ಕಷ್ಟದ ದೇವತೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಕೆಂಪು ಬಳೆ, ಹಸಿರುಬಳೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟ ಈಕೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮೂಗುತಿ, ಕೆಂಪು ಮಣಿಸರ ಹೊಂದಿದ್ದು ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಜನರು ತಮ್ಮ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಿಗೆ ಮತ್ತು ಚಳಿಗಾಲಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೋಣ ಬಲಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕುರಿ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಊರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಟೆ ದುರುಗಮ್ಮ, ಊರದುರುಗಮ್ಮ, ಕೇರಿ ದುರುಗಮ್ಮ, ಕಟ್ಟೆ ದುರುಗಮ್ಮ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವಳಾದ ಈಕೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ದೇವಿಯೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಆರಾಧಿಸುವ ದುರ್ಗಮ್ಮ ದೇವಿಯರು ಇಂದಿಗೂ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದು ವೈದಿಕ ದೇವತೆಯರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಯಲಬುರ್ಗಾ ಮತ್ತು ಕುಷ್ಟಗಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡ, ಹಟ್ಟಿ, ಮ್ಯಾದನೇರಿ, ಕುಂಬ್ಳಾವತಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ತುಂಬ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇನ್ನೂ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮನಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ನೂರಾರು ಕುರಿಬಲಿ ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಕೋಣ ಕಡಿಯುವರು. ದೇವಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೇ ಏಟಿಗೆ ಅದರ ಶಿರವನ್ನು ಹರಿಯುವರು. ಹಲಗೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಭಜನೆ ಮೇಳದೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹ ಪೂಜಾರಿಯನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯು ಮೈದುಂಬಿಕೊಂಡು ಪೂಜಾರಿ ಹಾಂ... ಹಾಂ.... ಅನ್ನುವುದರೊಳಗೆ ಕೋಣದ ರುಂಡ ಮುಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ತಕ್ಷಣವೇ ಹುಲುಸು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಮೊದಲೇ

ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರುಂಡವನ್ನು ಹೂತಿಟ್ಟು ರಕ್ತವನ್ನು ಚರಗ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಹರಿಜನ ಕೇರಿಯವರು ಕೋಣವನ್ನು ಊಟ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆ ಸಾಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಹಳೆಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ದೈವವು ಕುರುಬ ಜಾತಿಯ ಪೂಜಾರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಒಳಗಡೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಕುಂಕುಮ, ಮೂಗುತಿ, ಹಸಿರು ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿ, ಹಸಿರು ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ದೂರದ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಅನೇಕ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಕಾರ ಬಲಿಯನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿರುವುದರಿಂದ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೆ ದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೦೦ರಿಂದ ೪೦೦ ಕುರಿಗಳು ಬಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಆದಿಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗ ಯಲಬುರ್ಗಾ, ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲದೇ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭರಮಪ್ಪ ಪೂಜಾರ ಎನ್ನುವ ಕುರುಬರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪೂಜಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಶುಕ್ರವಾರ ಮತ್ತು ಮಂಗಳವಾರ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿ ಒಳಗಡೆ ಮನೆತನದ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದ ಪೂಜೆಯ ಅಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಐದು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕುರಿ ಬಲಿ ನೀಡುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

೩.೪.೨. ಆನೆಗೊಂದಿ ದುರುಗಮ್ಮ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆನೆಗೊಂದಿ ಹತ್ತಿರದ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ದುರ್ಗಾದೇವಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಕೋಟೆಯ ರಕ್ಷಕ ದೇವತೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಈಗಲೂ ಆನೆಗೊಂದಿ ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆಯೇ ಈ ದೇವಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರೀಶೈಲ ಮೂಲದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿ ಎನ್ನುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪೂಜಾ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮಾಜದ ಸನಾತನ ಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೈವಕ್ಕೆ ಹೋಮ, ಹವನ, ಚಂಡಿಯಾಗ, ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಂತಹ ವೈದಿಕಾಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಿಗೆ ಗಂಗಾವತಿಯ ಮಾಜಿ ಶಾಸಕರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಶ್ರೀರಂಗದೇವರಾಯಲು ಅವರು ಉದಾರ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಿಗೆ ಚಿತ್ರಾನ್ನ, ಪೊಂಗಲ್ ಮತ್ತು ಸಿಹಿ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು

ನೈವೇದ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ನವರಾತ್ರಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಆನೆಗೊಂದಿ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅಂಬಾರಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ಸೌಮ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದ್ದು, ಬೇಟೆ, ಬಲಿಯಂತಹ ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

೩.೪.೩. ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ

ಗಂಗಾವತಿಗೆ ಸಮೀಪವಿರುವ ಮುಕ್ಕುಂಪಿ ಹತ್ತಿರ ಹೇಮಗುಡ್ಡ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಕನಕಗಿರಿಯ ರಾಜನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗೋರಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಂಡಿಕೋಣೆ, ಕಲ್ಪನೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿಯೂ ಈ ಕೋಟೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಗುಡ್ಡದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ೨೧ ಆಂಜನೇಯ ದೇವರ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದುರುಗಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆ. ದಸರಾ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಂಬಾರಿ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೨೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳು, ಮುಕ್ಕುಂಪಿಯ ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದವರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ, ಅಭಿಷೇಕ, ಹೋಮ ನಡೆಸಲು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಆಚರಣೆಗಳು ವೈದಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಪ್ರತಿದಿನ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿವಸ ಹೋಮ, ಹವನ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ದೇವಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾವತಿಯ ಶ್ರೀಮಂತ ಉದ್ಯಮಿಗಳಾದ ಎಚ್.ಜಿ.ರಾಮುಲು ಮನೆತನದವರು ದೇವಿಗೆ ನಿತ್ಯ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬಲಿಯಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ದೇವಸ್ಥಾನದ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

೩.೪.೪. ಮ್ಯಾದನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ

ದ್ಯಾಮವ್ವ ಎನ್ನುವುದು ಮೂಲತಃ ಶಕ್ತಿದೈವವಾಗಿದೆ. ಧಂ.... ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಿ. ಶಕ್ತಿಯ ಅವ್ವ ದ್ಯಾಮವ್ವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಉಪಕಾರಂ ಮಾಡುವ ದೇವರು, ಜನ್ಮ ನೀಡುವ ತಾಯಿ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೈವ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈ ನೆಲದ ಮೂಲ ಶಕ್ತಿ ಗ್ರಾಮದೇವರು. ಅಂದರೆ ಈ ದ್ಯಾಮವ್ವನೇ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದ ಸರ್ವಜನಾಂಗದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ದೈವದ ಅಮ್ಮ ದೈವಮ್ಮನಾಗಿ, ಮುಂದೆ ದೇವಮ್ಮನಾಗಿ ನಂತರ ದ್ಯಾಮವ್ವನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವಳೇ ನಿಜವಾದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬ ಅಂದರೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆಯೇ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪಾಂಚಾಳ ಸಮಾಜದ ಬಡಿಗೇರರು ಈಕೆಯ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ತಳವಾರರು ಕೂಡ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಲಿಗೌಡರ ಮನೆತನದ ಈಕೆಯು ಸುಖ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಗೆ ಮಾಂಸಹಾರ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಹಾರ ಎರಡನ್ನು ನೈವೇದ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮತ್ತು ದನಕರು, ಕುರಿ, ಮರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಈಕೆಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರೈತರು ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈಕೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಈಕೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂರು ಅಥವಾ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಈಕೆಗೆ ಕೋಣ ಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಕುರಿ ಬಲಿಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸುಗ್ಗಿ ಕಾಲ ಮುಗಿದು ಬೇಸಿಗೆ ಅಥವಾ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಊರಿನ ದೈವದವರು ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಸೇರಿಸಿ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹದಂತಹ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮ್ಯಾದಿನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಕುಂಬ್ಳಾವತಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ ಗುಮಗೇರಾ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಚಳಗೇರಾ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಹಲಗೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ತಾಮಸರೂಪವೇ ಈ ದ್ಯಾಮವ್ವವಾಗಿದ್ದು, ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಈಕೆ ಅದಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಸುಖ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಎಂದು ಈಕೆಯನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವನನ್ನು ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿ ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೇವಿಯೇ ದ್ಯಾಮವ್ವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ದುರ್ಗಿ, ಕಾಳಿ, ಚಂಡಿ, ಭೈರವಿ, ದ್ಯಾಮವ್ವ ಇವರನ್ನು ರಾಕ್ಷಸ ಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ದ್ಯಾಮವ್ವನನ್ನು ಗ್ರಾಮದೈವವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಯಲಬುರ್ಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮ್ಯಾದನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಕೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಆರು ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಭರ್ಚಿ, ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಭರ್ಚಿ, ಖಡ್ಗ, ಶಂಖವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಮುಂದೆ ನಾಗರಹಾವು, ಹುಲಿ, ಕುದುರೆಯಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೋಣ ಬಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು

ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಡಂಗುರ ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಆ ದಿವಸದ ತನಕ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವುದು, ಬೀಸುವುದು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾತ್ರೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನದಿಂದ ದೇವರಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಡಿಸುವುದು, ಗಂಗಾಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜಿಸುವುದು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಿವಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಹೊಳೆಗೆ ಹೋಗಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಅಗಸಿಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಹರಿಬ್ಯಾಟಿ ಕಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿದ ದಿನದಿಂದ ಐದು ದಿವಸದ ತನಕ ದೇವರಿಗೆ ಕಾಯಿ, ಕರ್ಪೂರ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಅಕ್ಕಿ ಪಾಯಶ, ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ೨೪ ಎಕರೆ ಇನಾಮು ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಬೀರಪ್ಪ, ಕೆಂಚಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮ, ಹನುಮಪ್ಪ ಹೀಗೆ ಇತರ ದೈವಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಗುಡಿಗಳು ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಂಪಸದುರ್ಗ, ಗುಮಗೇರಿ, ಗಾಣದಾಳ, ಕುಂಬ್ಳಾವತಿ, ಹಟ್ಟಿ, ಒಣಬಳ್ಳಾರಿ, ದನಕನದೊಡ್ಡಿ, ಚಾಮಲಾಪುರ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ ತನ್ನ ಹಬ್ಬ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ.

೩.೪.೫. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ

ಮಹಾ ಅಗ್ರಹಾರವಾದ ಕುಕನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯೆ ಕೋಟೆ ಗೋಡೆಯ ಆವಾರದೊಳಗೆ ಮಹಾಮಾಯೆಯ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈಕೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮ರ ಶಾಸನವು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಒಳಗಡೆ ನೀರಿನ ಹೊಡ ಒಂಬತ್ತು ಲಿಂಗಗಳು, ಎಂಟು ಗುಡಿಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಶಾಸನವು ಒಂಬತ್ತು ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತ ಅಂಬಿಕೆ, ಪುರಾಣೀದೇವಿ, ಚಾಮುಂಡಿ, ಮಹಾಮಾಯೆ, ಕಾಳಿಕಾ, ತಡಗಾದಂಬಿಕೆ, ವಸಂತಾ, ಕಾಲ್ಯಂಬೆ, ಶಾಂತಿ, ಗುಪ್ತ ಚಾಮುಂಡಿ ದೇವಿಯರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯವು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಅಪರೂಪದ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಭಕ್ತರು ಕುಕನೂರಿನ ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದೇ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಡಿಗಳಿದ್ದರೂ ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಮೂಲ ದೇವಿಯು ಅತ್ಯುಗ್ರಳಾಗಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಸಾಕಷ್ಟು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಆಕೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಊರು ಹಾಳಾಗುತ್ತಾ

ಬಂದಿತೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಮೂರ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಯತಿಯು ದೇವಿಯ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಸೌಮ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆಯು ಇದೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ ಕುಕನೂರಿನ ದ್ಯಾಮವ್ವನೇ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಿರುವುದು ಈ ಸ್ಥಳದ ವೈಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಾಯೆ ಜೊತೆಗಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೇವತೆ ಮಹಾಕಾಳಿ. ಪ್ರಲಯಾಂಬೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಈಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆ. ನವಲಿಂಗಗಳಿಂದಲೂ ಒಂಬತ್ತು ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದ ಇದು "ಶಿವಶಕ್ತಿ ಸುರತ್ ಸಂಪುಟ ಕ್ಷೇತ್ರ"ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕುಕನೂರು ಶಕ್ತಿ ಪೀಠಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಕಾಳಾಮುಖ ರಾಜಗುರು ಎಂಬುದು ಕಾಳಾಮುಖಕ್ಕೂ ಶಾಕ್ತ ಅಥವಾ ತಂತ್ರ ಪಂಥಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜೇಷ್ಠಾಮಾತೆಗೆ ಕುಕನೂರಿನ ಅಗ್ರಹಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯೋಗಿಗಳು (ಭೈರವ) ಸಹಜ ಯೋಗಿನಿಯರ ಗುಂಪು ಸದಾಕಾಲ ಇರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಜನಪದರ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೇಷ್ಠಾದೇವಿಯ ಮಗ ಜೋಕುಮಾರ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು ಜೀವಂತವಿವೆ. ಈ ಜೇಷ್ಠೆಗೆ ಇಂದು ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕೇಂದ್ರ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೈಸೇರಿ ಇಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದ ಶಾಕ್ತ ಮತವು ಸುಮಾರು ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ, ಶಾಕ್ತಪೀಠವಾಗಿ ಊರ್ಜಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದು ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಜೇಷ್ಠಾದೇವಿಯು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಹಾಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ಮತದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಗೌರವವಿದ್ದರೂ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಶಾಕ್ತ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಇದನ್ನು ಶಕ್ತಿಪೀಠವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಇದು ವೈದಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಧಿಯಾಚಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಲಬೆರಕೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಿಯು ಈ ಊರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವಿಯು ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ನೋಡಲು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದ್ದಳು. ಮಲೆನಾಡ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಚಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಈಕೆ ಗ್ರಾಮದ ಸಮೀಪ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಗುಂಡಿನ ಬಳಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಇಲ್ಲಿನ ರೈತರು ಆಕೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವಂತೆ ಕೋರಿದರು. ದೇವಿಯು ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿದಳು. ಆಗ ಮಾಘಮಾಸ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸುಡು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ

ಬಂದ ದೇವಿ ಹಸಿದಿದ್ದಳು. ಆಗ ರೈತರು ತಾವು ರಾಶಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನವಣೆಯ ಅನ್ನ ಮಾಡಿ ಊಣಬಡಿಸಿದರು. ಸಂತುಷ್ಟಳಾದ ದೇವತೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದಳು. ಈಗಲೂ ದಸರಾದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ 'ಕುಲಧರ್ಮ'ವೆಂದು ನವಣೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪರಮಾನ್ನ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಈ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳು ದಸರಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಸರಾ ಪಾಡ್ಯದಿಂದ ೯ ದಿನ ದಶಮಿ ದಿನದವರೆಗೂ ಆಚರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನವಮಿಯ ದಿನ ತೇರು ದಶಮಿಯ ದಿನ ಬನ್ನಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಪದೆಯಂದು ಧ್ವಜಾರೋಹಣ, ಘಟಸ್ಥಾಪನಾ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಚಮಿಯಂದು ವೆಂಕಟರಮಣನ ಮದುವೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಮಾಯೆ ಮತ್ತು ವೆಂಕಟರಮಣನ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಉಚ್ಚಾಯವನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು 'ದಶಮಿ ದಿಂಡು' ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ೮ನೇ ದಿವಸ ಆಯುಧಪೂಜೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿ, ಖಡ್ಗ, ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣ ಮೊದಲಾದ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ದೂರದೂರದಿಂದ ಬಂದ ಜನಪದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾವೇರಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಿಂದ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದೇವಿಗೆ ಮಡಿಉಡಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಬಿದಿರಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಬೇಳೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಸೀರೆ, ಕಣ, ಹಸಿರು ಬಳೆ, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಅರಿಷಿಣಕೊಂಬು, ಬದನೆಕಾಯಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹಸಿಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಹೀಗೆ ಫಲಶಕ್ತಿ ಸಂಕೇತಗಳಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನುಗಳೊಂದಿಗೆ ದೇವಿಯ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದು ದೀಡ್‌ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ, ನಂತರ ತಾವು ತಂದ ಪ್ರಸಾದದ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಫಲಶಕ್ತಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ದೇವಿಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾನ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಪಡೆದು ಸಾಯಾಂಕಾಲ ರಥೋತ್ಸವ ಆದ ನಂತರ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಊರುಗಳಿಗೆ ಮರಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ತೇರಿನ ದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಹೋಮ ಹವನ ಮಾಡಿ, ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಕುಂಕುಮಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಲಿ ಮಾಡಿ ತೇರನ್ನು ಐದು ಹೆಜ್ಜೆ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಟಿಯವರ ದೀವಟಗೆ, ಮಹಾಮಾಯೆ ದೀವಟಗೆ, ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಇಟ್ಟು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮೂಲಕ ಪಾದಗಟ್ಟೆಯವರೆಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಾದಗಟ್ಟೆಯ ಹತ್ತಿರ

ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಅನ್ನದ ಬಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ತೇರು ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರುಳುತ್ತದೆ. ಬಂದ ಭಕ್ತರು ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಮರುಳುತ್ತಾರೆ.

ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಈಕೆಗೆ ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರಗಳಂದು ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರ್ತಿಕ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯಿಂದ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ತನಕ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಆಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪದ ದೀಪವನ್ನು ಉರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಾಬುದಾರರು ದಿನಾಲೂ ೧೬ ದೇವರಿಗೂ ಕಾಯಿ ಒಡೆದು, ಹೋಳಿಗೆ ಎಡೆ ನೀಡಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಪುಟಾಣಿ, ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಹಂಚುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ಕುಂದುಗೋಳದ ಕಡೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಹಾವೇರಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವನೆಂದು, ಸ್ಥಳೀಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

೩.೪.೬. ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ

ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಲಿಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಲೋಕದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿದೆ. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು 'ವ್ಯಾಘ್ರಪುರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹುಲಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಮ್ಮನಾಗಿ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ'ನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಆಂಧ್ರದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದ ಬಹುಮಂದಿ ಜನರು ಈ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯನ್ನು ಸವಾರೆಮ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಜನರು ಅಭೇಧ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆರ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಮಾರು ೧೭೦೦ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ೫೮೧ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ೬೩೧ ಜನರು ಜೋಗಪ್ಪಗಳಾಗಿ ದೇವಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ೨೧೦೮ ಜೋಗಮ್ಮಗಳಾಗಿ, ೨೮೩೧ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ವ್ಯಭಿಚಾರ ವೃತ್ತಿಗೆ, ೧೦೮ ಜನರು ದೇವರ ಹೇಳುವ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.[೧೩]

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಸರಕಾರ ಬಲಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೂ ಭಕ್ತರು ಗುಡಿಯ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೈವೇಧ್ಯ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಈ ದೇವಿಯ ಉತ್ಸವ ಆಚರಿಸುವರು. ಹುಲಿಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಡಿಗೆ ಮೊದಲು ಜನರು ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪೂಜೆಯ ನಂತರ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಾರಿ ಕುಲದವರಾದ ಕಬ್ಬೇರರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹಳಷ್ಟು ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪೂಜಾರಿ ಕುಲದ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಬೇರೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಸು ಬಂದು ೧೯೫೦ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ

ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ಪಾಲಾಯಿತು. ಇವರ ಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ದೈವದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ವೈದಿಕೀಕರಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಅನೇಕ ಆದಿಮ ಆಚರಣೆಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಿವರಗಳು ಮೌಖಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ತಳಸಮುದಾಯದ ಜನವರ್ಗಗಳು ಆರಾಧನಾ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರು ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆಚರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಲಮುಖದ ದೇವಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಣ್ಣು, ಮೀಸೆ, ಬಾಯಿ ಅಂಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖದ ತುಂಬ ಕಾವಿಯ ಬಣ್ಣ, ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ಸಭಾಮಂಟಪ, ಮುಖಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ದ್ವಾರ ಗೋಪುರಗಳು ಈ ದೇಗುಲದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳು. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ. ಮೂಲತಃ ಇದು ಗುಂಡು ಕಲ್ಲಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಹದ ಮುಖವಾಡ ಮತ್ತಿತರ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯ ಪ್ರಭಾವಳಿ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಛತ್ರಿ, ಚಾಮರ, ಸೀರೆಯುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನವರಂಗದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಜ್ಜಪ್ಪ'ಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ದೇವಿಯ ಸೇವಕರ ಮೂರು ಪುರುಷ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಇವರನ್ನು ನಾಗಜೋಗಿ, ಬಸವಜೋಗಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೂ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಸೇವೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯು ಒಟ್ಟು ೧೦ ದಿನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟುವುದು. ಇದನ್ನು ಜಾತ್ರೆಯ ಆರಂಭದ ಹಂತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿದ ಎಂಟನೇ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ದೇವಿಯ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ, ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಹತ್ತನೆಯ ದಿವಸ ಬಾಳೆದಿಂಡಿಗೆ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಸಂಜೆ ಕೊಂಡದ ಪೂಜೆ. ಗಂಗಾದೇವಿಗೆ ಪೂಜೆ. ಕುಲದೇವಿಗೆ ಪ್ರಸಾದ ಕಟ್ಟುವುದು ಬಾಳೆದಿಂಡಿಗೆ ಆರೋಹಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯವಾಗಿ ಏಕಾದಶಿಯೆಂದು ಪಾಯಸ. ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯು ಆರಂಭದ ದಿನದಿಂದ ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಶಾಸಕರು, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ತಹಶೀಲ್ದಾರರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶ್ರೀ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ

ಸಮಿತಿಯ ಆದೇಶದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನೇ ಪ್ರಧಾನ ದೈವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳು ಸಂಬಂಧವಿರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೆಂದರೆ ಮಾತಂಗಿ, ಪರಶುರಾಮ, ಮೈಲಾರ ಮತ್ತು ಮುದ್ದಮ್ಮ. ನದಿಯ ಆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸೂರಮ್ಮ ದೇವಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಆರಾಧಕರು ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಜೊತೆಗೆ ಇತರ ದೈವಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ಗುಡಿಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಭಕ್ತರು ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಜೋಗಪ್ಪ, ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರೂ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯ ದಿನದಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರೇ ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಯಸ ಪವಾಡ, ಬಾಳೆದಿಂಡಿಗೆ ಕೊಂಡದ ಪೂಜೆ ಇಂಥ ನಾನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವಿಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪುರೋಹಿತರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುರೋಹಿತರು, ಜೋಗಪ್ಪ, ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ಪೂಜಾರಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಗಡೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೊರಗಡೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಆರಾಧಿಸುವವರು ಕೆಳವರ್ಗದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಊರು ಅಥವಾ ಒಂದು ಸೀಮೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಲೋಕ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ನಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ದೇವಿಯ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈಕೆ ಮೂಲತಃ ಕೃಷಿಕ ದೈವವಾಗಿದ್ದು, ದನಕರುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಒಳ್ಳೆಯವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ದೇವಿಯು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಕುರಿತು ಪುರಾಣ ಕತೆಗಳೂ ಕೂಡಾ ಮಾತೃತ್ವದಿಂದ ಪಿತೃತ್ವದ ಕಡೆ ಚಲಿಸುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

೩.೪.೭. ತಳಕಲ್ ಉಡುಚಮ್ಮ

ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಳಕಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಊರ ಹೊರಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಉಡುಚಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಮೂಲತಃ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಊರ ಹೊರಗಿನ ಉಡುಚಮ್ಮನನ್ನು ಗ್ರಾಮದೇವಿ ಉಡುಚವ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹತ್ತಿಯ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಹೇರಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಬಂಡಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯ ಹತ್ತಿರ ಇಬ್ಬಂಡಿಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ದೇವಿಯು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಗ್ರಾಮದವರು ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯು ಮೂಲತಃ ಗುಹ್ಯರೋಗದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಯೋನಿ ರಸವನ್ನು ಗಾಯಗಳಿಗೆ, ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ನೋವುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಮೊದಲು ಈ ದೇವಿಯು ಭಾಣಾಪುರದ ಗುಲಗುಂಜಿ ಬಂಡೆಗೆ ಹೆರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಬೇಟೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಕ್ತ ದಸರಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಆಚರಣೆ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಮದುವೆಯಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈಕೆ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವವಾಗಿದ್ದರೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪೂಜಾರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಊರ ಒಳಗಿರುವ ಉಡುಚಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೇಟೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಿಹಿ ಅಡುಗೆಯ ನೈವೇಧ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗುಡಿಯ ನವೀಕರಣ ಮತ್ತು ಗೋಪುರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಉಡುಚವ್ವ ಮೂಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೩.೪.೮. ಮೈನಳ್ಳಿ ಬುಡ್ಡಮ್ಮ

ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೇವಿನಗಿಡದ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹಸಿರು ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಈ ದೇವತೆಯು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಣ್ಣದಾದ ಗುಡಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದ ಶಿಲೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಆಗಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನದಿಂದ ಮೂರು ದಿವಸ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಿಗೆ ಸಿಹಿ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ನೈವೇಧ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇಟೆಯಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗದಳ್ಳಿಯ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಎನ್ನುವವರು ಈ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೇವಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಬಹಳಷ್ಟು ಭಕ್ತರು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಬಲತೆಗೆ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಈ ದೇವಿಯು ಬಳಕೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಮೂರು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ದಿನ ಉಚ್ಚಾಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ದಿನ ತೇರು, ಮೂರನೆಯ ದಿನ ದೇವಿಯ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀದೈವಗಳಿಗೆ ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು

ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಸಮಸ್ತ ಭಕ್ತರು ಈ ದೇವಿಗೆ ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಿನ ದಿನ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕುಂಬಾರ ಜಾತಿಯ ದೊಡ್ಡಬಸಮ್ಮ ಕುಂಬಾರ ಎನ್ನುವವರು ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೩.೪.೯. ಕಬ್ಬರಗಿ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ

ಕುಷ್ಟಗಿ ಗಡಿ ಭಾಗವಾದ ಕಬ್ಬರಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಗ್ರಾಮ ದೈವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂಲತಃ ಇದು ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದ್ದನೆಯ ಕಲ್ಲು ಕಂಬಕ್ಕೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಎರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಸಿರು ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ತುಂಬ ಹಳೆಯದಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಗರುಡ ಕಂಬ ಇದೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಊರ ಹೊರಗೆ ಹೊಲಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಕರಿಯ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಹಣೆಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಪಟ್ಟಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಣಬಟ್ಟು, ಕೊರಳಿಗೆ ಸರ, ನಡುಪಟ್ಟಿ, ಕೈಗೆ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಹಸಿರು ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ, ಶುಕ್ರವಾರ ತುಪ್ಪ, ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಕುಂಕುಮ ಭಂಡಾರ ಹಚ್ಚಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗರಿಯ ಸಿವುಡು ಇದೆ. ಗುಡಿಯ ಬಾಗಿಲಪಟ್ಟಿಗೆ 'ಮಹಾಶಕ್ತಿದೇವಿ' ಎಂದು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಈ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಮೂರುವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದವನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಆದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಶುಕ್ರವಾರ ಈ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗದ ಮೆರವಣಿಗೆ, ಟಗರಿನ ಬೇಟೆ ನಡೆಸುವುದು, ಹಾಲು ಕಂಬ ಏರುವುದು, ಓಕುಳಿ ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ದಿವಸ ಬೆಳತನಕ ಜಾಗರಣೆ ಮಾಡಿ, ಮುಂಜಾನೆ ಊರಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯವರು (ಅಕ್ಕಿ, ನಿಂಬೆಕಾಯಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಅರಿಷಿಣಕೊಂಬು) ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮರುದಿನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಗೆ ಸಿಹಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿ ನೈವೇಧ್ಯ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇಡಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತರು ಕುರಿಬಲಿಯನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗಡೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಸಾಯಂಕಾಲ ಹಾಲುಕಂಬ ಏರುವುದು ನಂತರ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಅಚರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲುಗಂಬ ಏರುವುದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗುಡೂರಕಲ್ಲು, ಮಾಪಿನಮಗಿ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಮನ್ನೇರಾಳ ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಾಮದ ಗೊಲ್ಲ

ಜನಾಂಗದವರನ್ನು ಈ ಕಂಬ ಏರುವುದಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಂಬವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ದಮ್ಮೂರು ಗ್ರಾಮದ ಮೇಟಿ ಕುರುಬರು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕಂಬ ತರುವುದಕ್ಕೆ ದೇವಿಯು ಮೈದುಂಬಿದ ಪೂಜಾರಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ತೋಡಿ ಕಂಬವನ್ನು ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಗಾಣದಾಳದ ಬಡಿಗೇರ ಸಂಗಪ್ಪ ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿ ಸುರ್ಮ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸುರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಲೋಳೆಸರ ಹೀಗೆ ಐದು ತರಹದ ಜಾರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜೆಯ ನಂತರ ಸಂಗಪ್ಪ ಕಂಬದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಸುರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ನಾಲ್ಕು ಊರಿನ ಭಕ್ತರು ಕಂಬ ಏರುತ್ತಾರೆ. ಯಾರು ಮೊದಲು ಈ ಜಾರುವ ಕಂಬವನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಜಯಿಸಿದಂತೆ. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಡಗವನ್ನು ತೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಊರೊಳಗಿನ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಗುಡಿಯ ತನಕ ಹರಿಜನ ಮತ್ತು ಗೊಲ್ಲ ಜನಾಂಗದವರು ಹಾಲೋಕುಳಿಯನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಮರಳಿ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದು ಕೈ ಮುಗಿದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳು ಮುಗಿಯುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆ ಮುಗಿದು ಒಂದುವಾರಕ್ಕೆ ಕಂಬ ಇಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕುರಿಬಲಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನಿಗೆ ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ೪೦ ವರ್ಷದ ಮುದುಕಪ್ಪ ಮಾಸಪ್ಪ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಪೂಜಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೩.೪.೧೦. ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿ

ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ. ಊರ ಹೊರಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಈಕೆಯು ಸಸ್ಯಹಾರಿ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ಊರೊಳಗಿರುವ ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಜೊತೆಗೆ ತಂಗಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಗಾಣಿಗ ಸಮಾಜದವರು ಈಕೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಮಣ್ಣು ಮೈಲಾರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳು ಮೂಲತಃ ಮೈಲಾರದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಸಂಚಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಪೂಜಾರಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು.

ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ, ಅಕ್ಕಿ ಪಾಯಸ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಮದುವೆ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಿಯು ಸಸ್ಯಹಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಕೆಗೆ ಬಲಿ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಊರೊಳಗಿನ ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೇವಿಯು ಊರಿನ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಅಕ್ಕನಾದ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿಯ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದು ಉಡಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ದಿವಸ ವಾಸವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಆಗಲೂ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿಗೆ ಭಕ್ತರು ಉಪ್ಪು ಹಾಕದೇ ಅನ್ನ ಮಾಡಿ, ಬೆಲ್ಲದ ಜೊತೆಗೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಮಾತೆಂಗವ್ವನ ಗುಡಿ, ಮಿಂಚಿಮಂಟೆಪ್ಪನ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೇವಿಗೆ ಕುರಿ ಬಲಿ ನೀಡಿ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ಯುಗಾದಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜನಾಂಗದ ಬಸವಂತಪ್ಪ ಪೂಜಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕುರಿಗಳನ್ನು ಬಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬಡವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೩.೪.೧೧. ನಿಡಶೇಶಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ

ಲೋಕದೇವತೆ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನಿಡಶೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಡ ಜನರು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲರಾದಾಗ ದೂರದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಲಾರದೇ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿರಲೂಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಈ ದೇವಿಯ ಗುಡಿಯು ಶಿಲೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು, ಆಧುನಿಕ ಶೈಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಗೋಪುರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹುಲಿಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಆಗಿಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ೧೧ನೇ ದಿನಕ್ಕೆ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿರೇನರಸಿಂಗಬಾನ್ ಎನ್ನುವ ಪೂಜಾರಿಯು ರಜಪೂತ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಇತನೇ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ಅಕ್ಕಿಪಾಯಸ, ಬಾಳೆದಿಂಡಿಗೆ, ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ, ಮುಳುಗಬ್ಬ ತುಳಿಯುವುದು. ಹಾರುಗೋಳಿ ಬಿಡುವುದು ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಪೂಜಾರಿಯು ಮುಳ್ಳಿನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆಯುವುದು. ಮತ್ತು ಐದು ಎಳೆ ದಾರದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ದೈವದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುವುದು. ದೊಡ್ಡದಾದ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ತೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಂಕಿಕೆಂಡವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೋಗುವುದರ ಮೂಲಕ ನಡೆದು ಹಾರುಗೋಳಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ಇಂತಹ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಚರಣೆಗಳು ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಬಲಿಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಸಿಹಿ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಗುಡಿಯ ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವೀರಶೈವ ಮಠವು ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು.

೩.೪.೧೨. ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ

ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹನುಮಸಾಗರದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಆದಿ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಳು ಕೋಟೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಕನಾಶಿ ರಂಗಮಂಟಪಗಳಿರುವ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಣಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗ, ಪಂಚಲೋಹದ ಮುಖವಾಡವಿದೆ. ತಲೆ ಮೇಲೆ ಏಳು ಹೆಡೆಯ ಸರ್ಪವಿದೆ. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಕಳಸವಿದೆ. ಮುಂದೆ ಪೂಜಾ ಸಾಮಾನುಗಳು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹನುಮಸಾಗದಿಂದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಗುಡಿಗೆ ತೆರಳುವ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಭಿನವ ತಿರುಪತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ನಂತರ ಕಲ್ಲಿನ ಬಸವಣ್ಣ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಿಬಾರವಿದೆ. ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ೨ ಶಿಬಾರಗಳಿವೆ. ಅದಾದ ನಂತರ ಆಂಜನೇಯನ ದೇವಸ್ಥಾನ, ನಾಗಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಸರಪಳಿ ಪವಾಡ ನಡೆಯುವ ಕಂಬಗಳು ಇವೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಎಡಗಡೆ ವೀರಭದ್ರೇಶ್ವರ, ಬಲಗಡೆ ಶಂಕರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಶಿಬಾರವು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಅದರ ಬದಲು ಹೊಸದಾದ ಕಮಾನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳದ ಬಾವಿ, ೬೦ ಕಂಬಗಳ ಅಗಸಿ, ೨೨ ಗೂಡುಗುಡಿ, ನೀರಿನ ಹೊಂಡ, ಗಂಗಿಮಾಳಮ್ಮ ಮತ್ತು ಮುದ್ದಮ್ಮನವರ ಗುಡಿ 'ಪಂಚಪೀಠದವರ' ಐದು ಲಿಂಗಗಳ ಐದು ಗುಡಿ, ಕಾಶಿವಿಶ್ವನಾಥ, ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ ರಂಬಾಪುರಿ ಸೋಮಲಿಂಗ, ಕಾಲ ಕಾಲೇಶ್ವರಲಿಂಗ ದೇವರ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ವೀರಭದ್ರ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಭರಮಪ್ಪ, ಹನುಮಂತ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳು ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು ಇವೆ. ಜೊತೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ವೀರ ಯೋಧರ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಇವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬರದ ಕಟ್ಟೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನುಡಿ ಹೇಳುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೈಲಾರ ಪಂಥದ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳು ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಂದಾಲಿಂಗನ ಗುಡಿ ಇದ್ದು, ಮುಂದೆ ಹೆಗ್ಗಣ ಪ್ರಧಾನಿ ಬಲಬದಿಗೆ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯಾದ ಗಂಗಿಮಾಳಮ್ಮ ಮುದ್ದಮ್ಮನ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚ ಪವಾಡ, ನುಡಿ ಪವಾಡ, ಸರಪಳಿ ಪವಾಡ, ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ, ಮಳ್ಳಯ್ಯನವರು ಹೇಳುವ ಹೇಳಿಕೆ ಗೊಗ್ಗಯ್ಯನವರ ಕಾರಣೀಕ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆಗಿಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ನಂತರ ಮೂರುದಿನದಿಂದ ಐದು ದಿನದ ತನಕ ನಡೆಯುವ ಈ ಜಾತ್ರೆಗೆ ೪೦ ರಿಂದ ೫೦ ಸಾವಿರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲದೇ ದೂರದಿಂದಲೂ

ಭಕ್ತಾಧಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಆಚರಣೆಗಳ ಕೆಲವು ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಮುಂಚೆ ಮನ್ನೇರಹಾಳದಿಂದ ಖಡ್ಗ, ಗುಡೂರು, ಐಹೊಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕೊಂತ (ತ್ರಿಶೂಲ) ಬರುತ್ತದೆ. ಗುಡೂರನಿಂದ ನುಡಿ ಹೇಳುವ ಮಲ್ಲಯ್ಯಜ್ಜ, ಕಬ್ಬರಗಿಯಿಂದ ಸರಪಳಿ ಪವಾಡದಲ್ಲಿ ಸರಪಣಿ ಹರಿಯುವವರು. ಯಲಬುರ್ಗಿಯಿಂದ ಕೊಂತ ಹಿಡಿಯುವವರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕುರುಬ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಬಂದ ನಂತರವೇ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಎರಡನೇ ದಿನ ದಮ್ಮೂರನಿಂದ ಹಾಲುಮತದ ಮಳ್ಳಯ್ಯನವರು ಬಂದು ನುಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಕರಿಯ ಕಂಬಳಿ ಮತ್ತು ಶಿಲೇವು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಳ್ಳಯ್ಯಜ್ಜನವರು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಹತ್ತೀರಕ್ಕೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಮೇತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಮಳ್ಳಯ್ಯಜ್ಜನು ಬಸವಣ್ಣನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕಿವಿ ಹಚ್ಚಿ ಕೇಳಿ ಸಮೀಪವಿರುವ ಒಂದು ತುಗ್ಗಿ ಗಿಡವನ್ನು ಹತ್ತಿ ನುಡಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಾದ ನಂತರದಲ್ಲಿ 'ಕೊಂತ ಮಿಂಚತಾವು' ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬರದ ಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದಮ್ಮೂರಿನ ಬಾಬುದಾರರು ಎರಡು ಪಂಜುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಇಬ್ಬರು ಮಳ್ಳಯ್ಯಜ್ಜನವರ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಯಾರು ಮೊದಲು ಯಾವ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾರೊ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆ ವರ್ಷದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಖದ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಆ ವರ್ಷ ಸುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಬರದ ಕಟ್ಟೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಆ ವರ್ಷ ಬರಗಾಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆಯು ಕುಷ್ಟಗಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದಾದ ನಂತರ ಒಗ್ಗಯ್ಯನವರು ಕೊರಳಿಗೆ ಸರಪಳಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹರಿಯುವ ಸರಪಳಿ ಪವಾಡ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಗಂಗಿಮಾಳಮ್ಮನಿಗೆ ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮನ್ನೇರಾಳ ಗಾಣಿಗ ಸಮಾಜದವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಮನ್ನೇರಾಳ ಚಂದ್ರಗಿರಿ, ಬೀಳಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಮೂವರು ಪೂಜಾರಿಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ರವಿವಾರ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಅಮವ್ಯಾಸೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಕ, ವಿಶೇಷ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಎಂ.ಗುಡೂರು ಗ್ರಾಮದ ಹುಲ್ಲಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ ಆದ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕುರಿತು ಸ್ಥಳೀಯರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ. ಹುಲ್ಲಪ್ಪ ಚಂದಪ್ಪನಿಗೆ ಸಾಕುಮಗ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದಿನ ಚಂದಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಹೆಂಡತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋದಾಗ ಹಾಲನ್ನು ಊಣ್ಣಲು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ

ಹುಲ್ಲಪ್ಪ ಹಾಲಿನ ಕೆನೆಯನ್ನು ತಿನ್ನಲು ತುಂಬಾ ರುಚಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಲು ಇಷ್ಟು ರುಚಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಆಕಳು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ರುಚಿಯಿರುತ್ತೆ ಎಂದುಕೊಂಡು ಆಕಳನ್ನು ಮೂರುಪಾಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಿಂದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಬಂದು ನೋಡಿದ ಚಂದಪ್ಪ, 'ಲೇ ಹೊಲಿ ಹುಲ್ಲ್ಯಾ' ಎಂದಾಗ ಹುಲ್ಲಪ್ಪ ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದೇ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಮುರಡಿಗೆ ಹಾರಿದ, ಎರಡನೇ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಮುಳ್ಳು ತುಳಿದು ಶಿಬಾರಕ್ಕೆ ಹಾರಿದ. ಮೂರನೇ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಎಂ.ಗೂಡೂರಿಗೆ ಹಾರಿ ವೀರಭದ್ರೇಶ್ವರನ ಬೆನ್ನು ಬಿದ್ದ. ಆಗ ಚಂದಪ್ಪ ಹುಲ್ಲಪ್ಪನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಕೇಳಿದ. ಆಗ ವೀರಭದ್ರೇಶ್ವರ ನನ್ನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಿದ್ದವರನ್ನು ನಾನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದನಂತೆ. ಆಗ ಚಂದಪ್ಪ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ 'ಹೋಗಲೇ ಹೊಲೆಯ ಹುಲ್ಲ್ಯಾ' ನಿನ್ನ ಜಾತ್ರೆ ಆಗಿ ನಂತರ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯಲಿ ಎಂದು ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಜಾತ್ರೆಯು ಹೀಗೇಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಂದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲಪ್ಪರ ನಡುವಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನವು ಆಗ ಬೇಕಿದೆ.

೩.೪.೧೩. ಮುದೇನೂರಿನ ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ

ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮುದೇನೂರು ಗ್ರಾಮ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತೇರು ಎಳೆಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಹತ್ವದ ಜಾತ್ರೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತ್ರೆಯು ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದು, ಕೋಟೆ, ಹುಡೇವುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಇರುವ ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿನಮೂರ್ತಿ, ಶಿಲಾಶಾಸನ, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ 'ಉಮಾಚಂದ್ರ ಮೌಳೇಶ್ವರ ಮಂದಿರ'ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರ ಪೋಟೋಗಳನ್ನು ತೂಗು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಕರ್ತೃ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನು ಈ ಗುಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗದ್ದುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಪೋಟೊ, ಬೆಳ್ಳಿಯಲಿಂಗ, ಆರತಿ ತಟ್ಟೆಗಳು ಇವೆ.

ಶಿವರಾತ್ರಿಯ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ನಂತರದ ಬಿದಿಗೆಯಿಂದ ಉಮಾಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿರಗುಂಪಿ, ರಾಮತಾಳ, ಮುದ್ದಲಗುಂದಿ, ಹಾಗಲದಾಳ, ಕೂಡ್ಲೂರು, ಟೆಂಗುಂಟಿಯಂತಹ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಜನರು ಜಮಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಭಾವಚಿತ್ರ ಮೆರವಣಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಳೆಯರು ಸೋಬಾನೆ ಪದ, ಲಾವಣಿ ಮತ್ತು ಭಜನಾ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಡೊಳ್ಳುಮೇಳವಿರುತ್ತದೆ. ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು

ಬಾರಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಂದ ಭಾಷಣ, ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದಿನವಿಡಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಫಾಲ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಪ್ರತಿಪದೆಯಂದು ಉಮಾಚಂದ್ರ ಮೌಳೇಶ್ವರನಿಗೆ ರುದ್ರಾಭೀಷೇಕ ಬಿಲ್ವಾರ್ಚನೆ ದೀಪೋತ್ಸವ, ಮಾಹೇಶ್ವರ ವಟುಗಳಿಗೆ ದೀಕ್ಷಾಸಂಸ್ಕಾರ, ಗಣಾರಾಧನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುವವು. ಮೊದಲ ದಿನ ಸಂಜೆ ನಡೆಯುವ ರಥೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಮುದೇನೂರು ಗ್ರಾಮವು ಮಹಿಳೆಯರು ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಡಾ.ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸುಮಾರು ೬೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾತ್ರ ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಉಮಾಚಂದ್ರ ಮೌಳೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯ ಎರಡನೇ ದಿನ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿಯೇ 'ಪಾರ್ವತಿ' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತೈದೆಯರಿಗೆ ಅರಿಷಿಣ ಕುಂಕುಮ ನೀಡುವುದು, ಉಡಿ ತುಂಬಿಸುವುದು, ಛತ್ರ, ಛಾಮರ, ಗ್ಯಾಸು ಹಿಡಿಯುವುದು, ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿಸುವುದು, ಡೊಳ್ಳು ಬಾರಿಸುವುದು, ರಥ ಎಳೆಯುವುದು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಹಿಳೆಯರೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹಾಡುವ ಹಾಡಿಗೆ, ಹೆಂಗಳೆಯರು ಕೋಲು ಹಿಡಿದು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. 'ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ' ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರದೊಂದಿಗೆ ನೂರಾರು ಮಹಿಳೆಯರು ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ದೀವಟಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮರುದಿನ ಮದುವೆಯಾಗದ ಯುವತಿಯರು 'ಗೌರಿ ರಥೋತ್ಸವ'ವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಹೂಡಿ ನಿತ್ಯದ ತಾಪತ್ರಯಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಹ ಬೇರೆ ಊರಿನ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಸೆರಗಿನ ತುಂಬ ಉಡಿ ತುಂಬಿ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಇನ್ನುಳಿದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಕರೆತರಲು ಬಾಗಿನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಜಾತ್ರೆ ಇದಾಗಿದೆ.

೩.೪.೧೪. ಕುದುರಿಮೋತಿ ಹುಸೇನ ಆಲಂ

ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರಿಮೋತಿ ಗ್ರಾಮವು ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬವು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಭಕ್ತರನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೊಹರಂ ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಉತ್ತರ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುದಗಲ್ ಮೊಹರಂನ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನವು ಕುದ್ರಿಮೋತಿ ಮೊಹರಂಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಐದಾರು ದಿನದವರೆಗೂ ನಡೆಯುವ ಈ ಹಬ್ಬವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕುದ್ರಿಮೋತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಮಸೀದಿಗಳು ಇವೆ. ಕುದಲಕೇರಿ(ಕಂದಲಕೇ)ಯ ಹುಸೇನ ಆಲಂ ದರ್ಗಾದ ಊರಿನ ನಡುವೆ ಇರುವ ಹಿರೇಮಸೀದಿ, ಮಠದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಕಡೇ ಮಸೀದಿ ಈ ಮೂರು ಮಸೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಹುಸೇನ ಆಲಂ ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಮಸೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಡೋಲಿ ದೇವರುಗಳು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹುಸೇನ ಆಲಂ ದರ್ಗಾಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೩೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ ಎಂದು ಮಸೀದಿಯ ಮುಜಾವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆಂಧ್ರದ ಆದವಾನಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಹಾಲವಿಯಿಂದ ಗುಡೇಸಾಬ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಗರೀಬ ನವಾಜರು ಹುಸೇನ ಆಲಂ ಎನ್ನುವ ದೇವರನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಕುದುರಿಮೋತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದಾಗ ಕತ್ತಲಾಗಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ಈಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದರು. ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ಹೊರಡುವಾಗ, ಊರಿನವರು ಇವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯ ಗಂಟನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡು ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದರು. ಕತ್ತಲರಾತ್ರಿಯ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ಒಬ್ಬ ಕುಂಟ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಆತನನ್ನು ಮಡಿ ಉಡಿಯಿಂದ ಕರೆತಂದರು. ದೇವರು ಈಶ್ವರ ಗುಡಿಯಿಂದ ಕಂದನ ಕೇರಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜಾಗವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿ ದರಗಾವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಂತೆ ಆದೇಶ ನೀಡಿತು. ಇದಾದ ನಂತರ ಗುಡೇಸಾಬ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಅವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ದರಗಾದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವರು ಬಂದಾಗ ದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ತೋಡಲಾಯಿತು. ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಾದರೂ ಹೆಣ ಕೊಳೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಟ್ಟ ಹೂಗಳು ಯಥಾರೀತಿಯಾಗಿದ್ದವು. ದೈವದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅರಿತ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಮಸೂತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೋಡೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಗದ್ದುಗೆ ಹಿಂದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆ. ತೊಟ್ಟಿಲಾಕಾರದ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಚಲೋಹದ ದೇವರಿದೆ. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಕೈ, ಮಾನವ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ದೇವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಹಿಂದೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಭಕ್ತರು ಕಾಯಿ ಕರ್ಪೂರ ಮಾಡಿಸುವುದು, ಆರತಿ ಬೆಳಗಿಸುವುದು

ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಊರಿನ ಯಾವ ದೇವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಏಳು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೇಷಗಾರರು (ಜಾತಿಗಾರರು). ರಾಮಕೊಂಡಾಡಿಯವರು, ಸಿದ್ಧರು, ದುರುಗಮುರುಗಿಯರು, ಹಾವುಗಾರರು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟು ವರ್ಗದವರು ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಹರಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಚಾರಿ ಜನರಾದ ಇವರು ಹೀಗೆ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೆ, ದೀಡ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕುವುದು ಮದುವೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಮದುವೆ ಮಾಡುವುದು, ನ್ಯಾಯ ನಿಗದಿಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ದುಡಿದು ಕೂಡಿಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಿ ಮಜಾಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವರು ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಾ 'ಡೊಂಬಲಿ ಆಯಮೋದಿನ್' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದೂಗಳೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೨೦ರಿಂದ ೩೦ ಸಾವಿರ ಭಕ್ತರು ನೆರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ತಯಾರಿ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಗುದ್ದಲಿ ಹಾಕಿದ ದಿನದಿಂದ ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ 'ಚಪ್ಪಲಿ' ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಯನ್ನು ಸಾರಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಮೈಲಿಗೆಯಾದವರು ಹೊರಗಡೆ ತಿರುಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಈ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ರಾಯಚೂರು, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಬಿಜಾಪುರ, ಹೊಸಪೇಟೆ, ಇಲಕಲ್, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಊರುಗಳಿಂದ ಭಕ್ತರು ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೊಹರಂ ಸುಮಾರು ೧೫ ದಿನದವರೆಗೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

೩.೪.೧೫. ಕೊಪ್ಪಳದ ಶಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ

ನಾಡಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅನೇಕ ಅನುಭಾವಿ ಶರಣರು, ಸಂತರು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ದೈವದ ಮುಂದೆ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮಠವು

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇದು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮಾಜದ ಮಹಾತ್ಮ ಪೀಠವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಆಗಿನ ಸಗರನಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಬೀದರ ಪ್ರದೇಶದ ಬೀದರಕೋಟೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಶ್ರೀ ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರೆಂಬುವರಿಂದ ಈ ವಂಶವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿರುವ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ೬ನೇ ತಲೆಮಾರಿನ ೧೧ನೇ ಯತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಶೈಲ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಮಠದ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶೈಲ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂದರೇ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೈಲಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಕಾರಣೀಕ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾವ ಗೊಗ್ಗಯ್ಯನವರು ಮಳ್ಳಯ್ಯನವರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಠದ ವಂಶಸ್ಥ ಪೂಜಾರಿಯೇ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೊಪ್ಪಳದಿಂದ ಬಹದ್ದೂರಬಂಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಟ್ಟಡವುಳ್ಳ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನವರ ಮಠವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳು ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆ. ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಮುಸ್ಲಿಂ ಗೋರಿಯಂತಿದ್ದು, ಅದರ ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಗೋರಿಗೆ ಹಸಿರು ಬಟ್ಟೆ ತೊಡಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಮೋನಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಬೇವಿನಗಿಡದ ಕಟ್ಟೆಯಿದ್ದು ಅದರ ಮುಂದೆ ಮಸೂದಿಯ ಮುಂದಿರುವಂತೆ ಸಣ್ಣ ಗುಂಡಿ (ಅಲೆವು ಕುಣಿ)ಯು ಇರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಿಚ್ಚನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬುದು ಭಕ್ತಜನರು ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರಾಗಿದೆ ಎಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ಎಲ್ಲೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಸ್ಥಳವು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾರಣೀಕ ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹಿರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಯು ಒಂದು ವಾರ ಉಪವಾಸ ವ್ರತ ಕೈಗೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕತ್ತಲರಾತ್ರಿಯ ದಿನ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ೧೨ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಡಿ ಜಡಿಯಿಂದ ಕರಿ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಕಾರಣೀಕ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲುಗುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಂಪು ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಶರಬತ್ತನ್ನು ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಮಠಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಶಹರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಸೀದಿ

ದೇವರುಗಳು ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ರಾತ್ರಿ ೩.೩೦ರ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಮಾತನಾಡದೇ ಸನ್ನೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾರಣೀಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೮ರಿಂದ ೧೦ ಸಾವಿರ ಭಕ್ತರು ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಾರಣೀಕ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಗೊಂಬೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಗೊಂಬೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಷ್ಟ. ಲಾಠಿ ತೋರಿಸಿದರೆ ಬಡಿದಾಟ ಆಗುತ್ತವೆ. ಖಡ್ಗ ತೋರಿಸಿದರೆ ಯುದ್ಧ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಆದ ನಂತರ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಣ್ಣು ಬಿಂದಿಗೆಗಳನ್ನು ನೀರು ತುಂಬಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನ ಬಿಂದಿಗೆ ಬಸಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಆಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಳೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಟ್ಟೆಯ ನಡುವೆ ಬಿಂದಿಗೆ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ನೀರನ್ನು ಗಿಡದ ಸುತ್ತುವರೆದು ಹಾಕಿದರೆ ಬೆಳೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಮಳೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಕಟ್ಟೆ ಸುತ್ತುವರೆದು ಹಾಕಿದರೆ ಭಾರೀ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಗ್ಗ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರೆ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ತ್ರಾಸು, ಗಿಡಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರೆ ಧಾನ್ಯ ದುಬಾರಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸನ್ನೆಯ ಮೂಲಕ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಅಲೇವು ಕುಣಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದು ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಝೇಂಡಾವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಂ ವರ್ಗದವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧೯೪೮ರ ಹಿಂದೆ ಈ ಮಠದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆ ಪರಂಪರೆ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕುಟುಂಬದವರು ಕರಿಕಂಬಳಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಸಿರು ರುಮಾಲು ತೊಟ್ಟು ಚಪ್ಪಕೊಡಲಿ ಹಿಡಿದು ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಮಾಡುವ ಪರಂಪರೆಯಿದೆ. ಕೊನೆಯ ದಿನ ಮಹಾಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ 'ಶ್ರೀ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಕೀ ದೋಸ್ತಾರಾ ಹೋ ಧೀನ್' ಎಂದು ಕೂಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬವನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

೩.೪.೧೬. ಹೀರೆಸಿಂದೋಗಿ ಬೀರಪ್ಪ

ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಸಿಂದೋಗಿಯ ಬೀರಪ್ಪನು ಕುರುಬರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಊರ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗುವಿನ ಆಕಾರದ ಮೂರ್ತಿಯಿದೆ. ಹೊರಗಡೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೇವಿನಗಿಡಕ್ಕೆ ಹಸಿರು ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ಬೀರಪ್ಪನ ತಂಗಿ ಮುದ್ದಮ್ಮನೆಂದು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಕುರುಬರು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಡೊಳ್ಳುಮೇಳ. ಡೊಳ್ಳುಕುಣಿತ ಈ ಜಾತ್ರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂರು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಈ ಜಾತ್ರೆಯು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಬೀರಪ್ಪನ ಕುರಿತಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯರಿಂದ ಒಂದು ಸ್ಥಳಪುರಾಣ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಿವನನ್ನು ಪಟ್ಟಗಟ್ಟುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗುಗ್ಗಳ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಆ ಪವಿತ್ರವಾದ ಹೋಮದಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಕೂಸೊಂದು ಉದ್ಭವಗೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ಕೂಸು ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಹಾರವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಕೂಸಿಗೆ ಬೀರಪ್ಪನೆಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಬೀರಪ್ಪನು ತನ್ನ ಲೀಲೆಗಳ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾದನು ಎನ್ನುವುದರ ಕಥೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

'ಬೀರ' ಎನ್ನುವ ಪದವು ಮೂಲತಃ 'ವೀರ' ಎಂಬ ಪದದ ತದ್ಭವವಾದುದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗರು ಇತನನ್ನು 'ಈರ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈತನೇ ವೀರಶೈವರು ಆರಾಧಿಸುವ ವೀರಭದ್ರನ ಅವತಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಲಿಂಗಾಯತರ 'ವೀರ' ಕುರುಬರ 'ಬೀರ' ಮುಸಲ್ಮಾನರ 'ಪೀರ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕುರುಬರ ಮೂಲಪುರುಷ ಪದ್ಮಗೊಂಡ ಕುರಿ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಶಿವ ಬೀರದೇವರನ್ನು ಕಳಿಸ್ಯಾನ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಡೊಳ್ಳು ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವನ ಪ್ರತಿರೂಪವಾದ ಶಿವಡೊಳ್ಳಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಡೊಳ್ಳೇಶ್ವರನಾದ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯು ಇದೆ. ಬೀರದೇವರು ಕುರುಬರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ಸಿದ್ಧಪುರುಷನೂ ಮಹಾಮಹಿಮನೂ ಆಗಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಬೀರಪ್ಪ ದ್ರಾವಿಡರ ದೇವತೆ ಎಂದು ಆತನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಈ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಲ್ಲದೇ ದೂರ ದೂರದಿಂದ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹ ಈ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಮೊದಲ ದಿನ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ದೂರದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ತಾವು ತಂದ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಉಣ್ಣುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೇ ದಿನ ಗೋಧಿ, ಅಲಸಂದಿ ಹೀಗೆ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳ ಹುಗ್ಗಿ ಮಾಡಿ ಬೀರಪ್ಪನಿಗೆ ಎಡೆ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಿನ ದಿನ ಬೇಡಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತರು ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದೀಡ್ (ದೀರ್ಘ ದಂಡ) ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೇಡಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತರು ಡೊಳ್ಳು ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀರದೇವರಿಗೆ ಬಂದ ನೈವೇಧ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಬಂದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಂಪತ್ತಿನ ಕ್ರೋಢೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಮೂರನೇ ದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತ ಡೊಳ್ಳು ಮೇಳದೊಂದಿಗೆ ಬೀರಪ್ಪನ ತಂಗಿ ಮುದ್ದಮ್ಮನಿಗೆ ಕುರಿ ಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಬಲಿಯಾದ

ನಂತರ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಳದ ಸಂಕ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕುರಿ ಪಲ್ಯೆಯನ್ನು ತಾಯಿ ಮುದ್ದಮ್ಮನಿಗೆ ನೈವೇಧ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಎಡೆಯನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾರಿಯು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯರು ಒಂದು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಬೀರಪ್ಪ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ದೈವವಾಗಿದ್ದು, ಆತನಿಗೆ ಮಾಂಸಹಾರ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಕ್ತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕೆ ವೀರಶೈವರ ವೀರಭದ್ರನ ಆಚರಣೆಯ ಪ್ರಭಾವವು ಇರಬಹುದು. ಬೀರಪ್ಪನಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಎರಡು ಸಾರಿ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ರವಿವಾರ ಇತನ ವಾರವಾಗಿದ್ದು ಭಕ್ತರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

೩.೪.೧೬. ಹೀರೆಸಿಂದೋಗಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ

ಹಿರೇಸಿಂದೋಗಿಯ ಹರಿಜನ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇರುವ ಈ ಗುಡಿಯು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಗರುಡ ಕಂಬ, ನೀರುಕೊಂಡ ಇವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ. ಹೊರಗಡೆ ತೊಟ್ಟಿಲು, ಮರುಳಸಿದ್ಧ ಕೂಡುವ ಮತ್ತು ಮಲಗುವ ಮಂಚ, ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ವಿಭೂತಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಕಾಣಿಕೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಕರಿಕಂಬಳಿ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸುವ ದೊಡ್ಡದಾದ ಖಡ್ಗ, ಮತ್ತು ಮುಳ್ಳಿನ ಹಾವುಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಶೈವಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮ ದೈವವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಕೊಟ್ಟೂರಿನ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಮಠಕ್ಕೆ ಈ ಮಠವೇ ಮೂಲ ಎಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟೂರಿನಿಂದ ಶ್ರೀಗಳು ಬಂದು ದರ್ಶನ ಪಡೆದುಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಗಡೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರಗಡೆಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ದೇವರ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕರಿಯ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಉಜ್ಜನಿಯ ರೈತ ಭಕ್ತರು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಸೇರಿ ಹೊತ್ತು ತರಬೇಕೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇದೆ. ಸೋಮವಾರ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯಿಂದ ೧೨ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ೬ ರಿಂದ ೧೨ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ದೈವದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಿತ್ತುವಾಗ ಈ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜಿಸಿ ನೈವೇದ್ಯ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ ಜೋಳವು ತೆನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಾಗ ಎಳೆಯ ತೆನೆಯನ್ನು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಹುಂಡಿ ಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀರೆ ರೈತರು

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ನೆನೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈತನಿಗೆ ನವಣೆ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವರಾತ್ರಿ ಅಮವ್ಯಾಸೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆಯು ಮೂರು ದಿನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ದಿನ ಅಕ್ಕಿ ಪಾಯಶ ಮತ್ತು ದೀಪೋತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆ ದಿನ ನೀರು ಕೊಂಡವನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾರಿಯು ಒಂದು ಸಲ ಕೊಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾರಿ ಬಂದು ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಉಳಿದ ಭಕ್ತರು ಕಾಯಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಉಪ್ಪಾರ ಜನಾಂಗದವರು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗದವರು ಭಾಗವಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾರಿಯು ದೇವರ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಭಕ್ತರ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಡುತ್ತಾ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪೂಜಾರಿಯು ಹರಿಜನ ಜನಾಂಗದವವರಾಗಿದ್ದು, ವೀರಶೈವ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪುಕಡಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನದೇ ವೀರಶೈವರಂತೆ ವಿಭೂತಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಟುಂಬದವರ ಮದುವೆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾರಿ ವರ್ಗದವರು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ತಂದು ಆಕೆಗೆ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಮುಂದೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಮನೆಯ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ತಂದು ಆಕೆಗೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ತೀರ್ಥನೀರು, ಅಂಗಾರ, ಕೊಟ್ಟು ನಾಲಿಗೆ ಸುಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮನೆಯವಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಮನೆಯವರು ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭಧಲ್ಲಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ದೈವದ ಮುಂದೆ ಐದು ಕುಂಭ (ಮಣ್ಣು ಬಿಂದಿಗೆ) ಇಟ್ಟು ತಾಳಿಯನ್ನು ಅಜ್ಜನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ನಂತರ ಆಕೆಗೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯುತ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮರುಳಸಿದ್ಧನೇ ಅವಳ ಗಂಡನಾಗಿರುವಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಗಂಡ ಸತ್ತರೆ, ತಾಳಿ ಮೂಗುತಿ ತೆಗೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ದೈವವೇ ಆಕೆಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಗಂಡನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವಳ ಮುತ್ತೈದೆತನ ಅವಳ ಸಾವಿನವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮರುಳಸಿದ್ಧನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಜನಾಂಗದವರು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈತನಿಗೆ ಬಲಿಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಎಡೆ ಮತ್ತು ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ನವಣಕ್ಕಿ ಅನ್ನ, ಕರ್ಜಿಕಾಯಿ, ಸಿಹಿ ಅಡುಗೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ವಾಡಂಬಿ, ಕೇರಬೀಜ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು

ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಗಳ ವಂಶಸ್ಥರ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕರ್ತರ ಮಠವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ ಆದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಮೃತ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ಮುಂದಿನ ೮ ದಿನಕ್ಕೆ ಈ ದೇವರಿಗೆ ಕುರಿ ಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಮನೆತನದವರು ಎಡೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಹರಿಜನ ಕೇರಿಯು ಮಾಂಸಭಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಹೇರಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇವರಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ಇನ್ನೂ ಇದೆ. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕುಲದವರೇ ಆದ ಗಂಡು ಸಿಗದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹರಿಜನರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾರಿಯಾದ ರೇವಯ್ಯನವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

೩.೪.೧೮. ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ

ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿಯ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಹರಿಹರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆ ಮೇಲಿದೆ. "ಉಕ್ಕಡ ಊರಿನ ಅಥವಾ ನಗರದ ಗುಡಿ, ಮುಂಗಾವಲು, ಪಡೆಯ ನೆಲೆ ಸುಂಕದ ಕಟ್ಟೆಯ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳ ಎಂಬರ್ಥಗಳಿವೆ.

ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಅಜ್ಜಯ್ಯ ಮೂಲತಃ ಒಬ್ಬ ಸಂತನಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಕ್ತಿ ದೈವವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ದೈವವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ದೆವ್ವಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ದೇವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಲ್ಲಾನಗರ ಮತ್ತು ಭಾಗ್ಯನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೈವದ ಗುಡಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ರವಿವಾರ ಆರಾಧನೆಯ ಬಹುಮುಖ್ಯ ವಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸ್ಥಳವಾದ ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ದೈವವನ್ನು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೀಡುವ ಫಲದೇವರಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ರೋಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇಟಗಿ ಭೀಮವ್ವ ಕೂಡ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂಲತಃ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿಯಾದ ಈತ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ದೈವವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಯಾವುದೋ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ದಿ ಪಡೆದು ನಿರಂತರ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ದಂಡೆಯು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾಶಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಈ ದೈವವು ಕೂಡಾ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

೩.೪.೧೯. ಆನೆಗೊಂದಿ ಅಂಜನಾದ್ರಿ ದೇವಿ

ಆನೆಗೊಂದಿಯು ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ಪಟ್ಟಣವು ವಾನರಕೇಂದ್ರ, ಹಸ್ತಿನಾವತಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶಿ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ವಾಲಿಭಂಡಾರ, ಪಂಪಾಸರೋವರ, ಅಂಜನಾದೇವಿಯ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮನಮೋಹಕವಾಗಿವೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಆನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು ಸ್ಥಳೀಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯೂನಿಜ್ ಆನೆಗೊಂದಿಯನ್ನು 'ನಾಗೊಂದಿ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ "Mother of Empirecity" ಮಾತೃ ದೇವತೆಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಾಗಿ ಬಾಳಿದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ವಿಜಯನಗರ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ತುಂಗಾಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಈ ಮೊದಲೇ ನದಿಯ ಎಡದಂಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ವಿಜಯನಗರ ಪೂರ್ವದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ 'ಆನೆಗೊಂದಿ' ಪ್ರಾಚೀನ ಪಟ್ಟಣ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ನದಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಪ್ತ ಪರ್ವತಗಳಾದ ಮಾತಂಗಿ, ಮಾಲ್ಯವಂತ, ಋಷ್ಯಮುಖ, ಅಂಜನಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ, ಜಂಭುನಾಥ, ಸೋಮನಾಥ, ಸುಗ್ರೀವಗಿರಿ ಈ ಪರ್ವತಗಳು ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಅಂಜನಾದ್ರಿ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಂಜನಾದ್ರಿ ದೇವಿ ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪೂಜ್ಯನೀಯ ದೈವವಾದ ಆಂಜನೇಯನಿಗೆ ಈಕೆಯು ತಾಯಿಯಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಈ ಆಂಜನೇಯ ದೇವರುಗಳು ತಾಯಿ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಹೋಗುವುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿವೆ. ಜನಪದರು ಆರಾಧಿಸುವ ದೇವತೆಯ ವಾಸಸ್ಥಳ ಇಂದು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ನೆಲೆಬೀಡಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದ ಕಿಷ್ಕಿಂದೆಯ 'ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ' ದೇಗುಲವು ಆನೆಗೊಂದಿ ಮಹಾರಾಜನ ಸಂತತಿಯವರಿಂದ ಬೆಂಬಲಿತವಾಗಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ವೈಖಾನಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಚೈತ್ರ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ಪಂಚಮಿಯಿಂದ ನವಮಿಯವರೆಗೆ ನಡೆಯುವ ರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸಹಸ್ರ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ನೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾಯಣ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪೂಜ್ಯನೀಯ ದೈವವಾದ ಹನುಮಂತ ಇಂದಿಗೂ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆಂಜನೇಯ ಗುಡಿ ಇಲ್ಲದ ಉರೇ ಇಲ್ಲ. ಶೈವ ವೈಷ್ಣವ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮೂಲದ ಎಲ್ಲರೂ ಆಂಜನೇಯನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಂಜನೇಯನ ಜೊತೆಗೆ ಅಂಜನಾದ್ರಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಜನಪದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಈಕೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ 'ಪುಂಜಿಕಸ್ಥಲಾ' ಎನ್ನುವ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಯಾವುದೋ ಶಾಪದ ಫಲವಾಗಿ ಅವಳು ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಕಪಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು. ಹನುಮಂತನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಆ ಶಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಜನಪದರು ಈಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಕಥೆ, ಸ್ಥಳ, ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯನ್ನು ಕುರಿತು

> ಅಡವ್ಯಾಗಂಜನದೇವಿ ಹನುಮನ ಹಡೆದಾಳೆ
> ತೊಡೆಯ ತೊಳೆಯೋಕ ನೀರಿಲ್ಲ ಹನುಮಣ್ಣ
> ಸುತ್ತಲ ಹೊಳೆಯ ತಿರುವ್ಯಾನೆ

ಹೀಗೆ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅಂಜನಾದೇವಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಈ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

೧. ಶಿವಕುಮಾರ್‌ಸ್ವಾಮಿ., ಸಿ,ಎಸ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ–೮೯.

೨. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಹಸ್ತಪ್ರತಿ.

೩. Hennry whitehead., The village God's of South India, Page-16.

೪. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ., ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ. ಪುಟ–೪೫

೫. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಸ್.ಎಂ., ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಶನ–೮. (ಎಚ್.ವಿ.ನಾಗೇಶ್. ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು : ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು–ಲೇಖನ)

೬. ಗದ್ದಿಗಿಮಠ ಬಿ.ಎಸ್., ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು, ಪುಟ–೧೨.

೭. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ., ಉಜ್ಜನಿ ಚೌಡಮ್ಮ, ಪುಟ–೬

೮. ಬಸವರಾಜ ನೆಲ್ಲಿಸರ., ಜಾನಪದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಪುಟ-೧೮೯

೯. ವೃಷಬೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಸ್.ಎಂ., ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ-೮. ಉದ್ಧೃತ : ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ-೭೭.

೧೦. ಅದೇ, ಪುಟ-೭೮

೧೧. ಅದೇ, ಪುಟ-೭೮-೭೯

೧೨. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ಹೆದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ-೮೧-೮೫

೧೩. ಹಿರೇಮಠ ಆರ್.ಎಸ್., ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ-೧೧, ಪುಟ-೬.

ಅಧ್ಯಾಯ : ನಾಲ್ಕು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳು.

೪.೧. ಪ್ರವೇಶ

೪.೨. ದೈವ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆಗಳು

೪.೩. ದೈವ ಕುರಿತಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು

೪.೪. ಆಚರಣಾ ನೆಲೆಗಳು

೪.೪.೧. ಉಚ್ಚ್ರಾಯ

೪.೪.೨. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ

೪.೪.೩. ತೇರು ಉತ್ಸವ

೪.೪.೪. ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ

೪.೪.೫. ಉರುಳು ಸೇವೆ

೪.೪.೬. ಸಾರು ಹಾಕುವುದು

೪.೪.೭. ಇಳೆ ಅಥವಾ ಭಂಡಾರ ಕೊಡುವುದು

೪.೪.೮. ದೇವಿಯನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸುವುದು.

೪.೪.೯. ಗಾವು ಜಿಗಿಯುವುದು.

೪.೪.೧೦. ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು.

೪.೪.೧೧. ನೀರು ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು.

೪.೪.೧೨. ಮುಳ್ಳುಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು.

೪.೪.೧೩. ಓಕುಳಿಯಾಟದ ಆಚರಣೆ.

೪.೪.೧೪. ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆ

೪.೪.೧೫. ಬಲಿ ಆಚರಣೆ

ಅಧ್ಯಾಯ : ನಾಲ್ಕು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

೪.೧. ಪ್ರವೇಶ

ದೈವ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಗಳು ಎಂದಾಗ ಈ ಮೂರು ಪದಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಚರ್ಚೆಗಿಂತ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ತೀರಾ ಒರಟಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಎಂತಲೋ, ಅಜ್ಞಾನ ಎಂತಲೋ ವಿವರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆಗೆಗಳಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಆಂತರ್ಯದ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶೋಧಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಎನ್ನುವಂತಹ ಜನಪ್ರಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬೀಳುವ ಅಪಾಯವಿದೆ. ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ನೂರಾರು ತೊಡಕುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಒಂದು ಆಚರಣಾ ಲೋಕ ಸಮಾಜದ ಸಂಘರ್ಷದ ಕಥನವನ್ನು ಒಡಲೊಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಜೀವಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣಾ ಲೋಕವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

೪.೨. ದೈವ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆಗಳು

ಸಮಾಜ ಜೀವಿಯಾದ ಮಾನವನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಅನನ್ಯವಾದದ್ದು. ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವುಗಳು. 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬುದರ ವಿಶಾಲ ತೆಕ್ಕೆಯೊಳಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. 'ದೈವ' ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಪಂಚ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದದ್ದು ಬಹುಪಾಲು ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ವೈಚಾರಿಕ ತಳಹದಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಭಾವ ಮತ್ತು ಇಚ್ಛೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ದೈವದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವದ ಮೂಲ ನಂಬಿಕೆ. ದೈವದ ಬಗೆಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ದೈವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ನಂಬಿಕೆಯು ಅತೀ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. "ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನ ಎರಡು ಮುಖಗಳು. ನಂಬಿಕೆ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದರೆ, ಆಚರಣೆಗಳು ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ."[೧] ಹೀಗೆ ರೂಪಿತವಾದ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾಗಿ ತಮಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ದೈವದ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೈವಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವುಗಳನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಕೆಲವು ದೈವಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮರೆಯಾಗಬಹುದು. ಕೆಲವು ದೈವಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಬಹುದು. ಇದು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆ ದೈವದ ಬಗೆಗಿನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸುತ್ತದೆ. ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲೂ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗಲೂ ದೈವವನ್ನು ನಂಬಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ನಡೆಯುವುದುಂಟು. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜನಪದರ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಕಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಡಾ.ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕರ "ಮನುಷ್ಯ ಕಾಲದ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕು ಬಾಳುತ್ತಾನೆ. ದೇಶದ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕು ಬಾಳುತ್ತಾನೆ"[೨] ಎನ್ನುವ ಮಾತು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅಲಿಖಿತ ಹೃದಯಾಂತರ್ಗತ ಕರಾರು ಪತ್ರಗಳಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದು "ಮೂನ್ನೂರ ಮೂವತ್ತು

ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳು ಆಗಿರುವವು" ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ, ಹರಕೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಶುಬಲಿ, ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಮನೆದೈವದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನೆತನದವರು ಆಚರಿಸಿದರೆ, ಗ್ರಾಮ ದೈವದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸುಖ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ನಂಬಿಕೆಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅನುಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಜ್ಞಾನವೇ ಹೇಳಿಕೆಯ ರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಯಾವ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ವಿಷಯದ ಬಗೆಗೆ ಆತಂಕವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಆಂತಕದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಂಬಿಕೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಾನವನು ವಿಕಾಸಗೊಂಡಂತೆ ಆತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಕೂಡಾ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

"ನಂಬಿಕೆ ಅಥವಾ ನೆಚ್ಚಿಕೆಯ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ಒಂದು ಭಾವರೂಪ. ಪುನರಾವೃತ್ತಿತ ಹಾಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯೋಕ್ತಿ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ಅಸಂಬದ್ಧವೂ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹೇಳಿಕೆ."[೩] ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶುಭ–ಅಶುಭ, ಫಲ–ವಿಫಲ, ಭಯ–ಅಭಯಗಳ ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯೆ ನಂಬಿಕೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗದ ಅಗತ್ಯತೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಗತ್ಯದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ತೃಪ್ತಿ ಭಾವನೆಯ ತೀವ್ರತೆ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೂಲ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅವುಗಳು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾದ ಒಂದು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲ, ಭೂತಕಾಲ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಗಳ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ

ಪರಿಮಿತ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿವೆ. ವೆಯ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್. ಡಿ. ಹ್ಯಾಂಡ್ ಅವರು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯು ಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಯೆನ್ನುವುದು ಪರಂಪರೆಯೊದ್ದಕ್ಕೂ ಚಲನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನಂಬಿಕೆಗಳು:

* ಭಕ್ತರು ದೈವವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಖಂಡಿತ ಫಲ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ.
* ಮದುವೆಯಾದ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗದೇ ಹೋದರೆ ಬನ್ನಿ ಮರವನ್ನು, ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಯಾರೂ ನೋಡದಂತೆ ಮಡಿ ಉಡಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ.
* ಇಟಗಿ ಭೀಮವ್ವನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಬರುವಾಗ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬಂದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.
* ದನ ಕರು ಹಾಕಿದರೆ ಮೊದಲು ಕರೆದ ಹಾಲಿನಿಂದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ದೈವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ದನಕರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೇ ಮನೆಯವರಿಗೂ ಕ್ಷೇಮ.
* ದೈವದ ದರ್ಶನ, ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ಸಂದರ್ಭ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣಮಟ್ಟ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತೊಟ್ಟಿಲು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕೈ ಮುಗಿದು ಬಂದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ.
* ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಕುಷ್ಠರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ.
* ಆಂಜನೇಯ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ದೇವರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ.
* ತಳಕಲ್ ಉಡಚಮ್ಮನ ಮೇಣವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಗುಹ್ಯ ರೋಗಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ.
* ಕಾಯಿಲೆಯಾದವರನ್ನು ದೈವದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದರೆ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ.
* ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದರಿಂದ ದೆವ್ವಗಳು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.
* ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಬಂದಾಗ ಊರಿನ ದೈವಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ನಂಬಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವಿಸಲಾರ ಎಂಬಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವನ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಉಸಿರಾಟ ಎಷ್ಟು ಅವಶ್ಯಕವೋ ಅಷ್ಟೇ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಂಬಿಕೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.[೯]

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜೀವಂತ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳು ವಂಶಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಹರಿದು ಬರುವ ಚಲನಶೀಲತೆಯ ಗುಣವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆನ್ರಿ ವೈಟ್‌ಹೆಡ್‌ರವರು ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ಡಿಕ್ಸ್‌ನರಿ ಆಫ್ ಪೋಕ್‌ಲೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು Traditionally accepted concept offen of a cause and effect relationship past, prasent or future accepted a result of repeated and collective absaravation as perhaps finally of faith ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಬಂದ ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲದ ಫಲಿತಾಂಶ ನೀಡುವ ಕಲ್ಪನೆಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ನೀಡುತ್ತಾರೆ."[೧೦] ಮಾನವ ಬೇಟೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕೃಷಿ ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಇಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಎಷ್ಟೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಉಪಗ್ರಹ ಉಡಾವಣೆಗೆ ಜೋತಿಷ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಉಡಾಯಿಸಿದರೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬುತ್ತೇವೆ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್, ಕಬ್ಬಿಣದಂತಹ ಎಲ್ಲ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಹಬ್ಬಗಳಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಿಪರ್ಯಾಸವೇ ಸರಿ. ಇದರಿಂದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿವೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

೪.೩. ದೈವ ಕುರಿತಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು

'ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಎಂಬ ಪದವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೂಢಿಗತ ಆಚಾರ, ಕುಲದ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಾರ್ಯ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂವಾದಿ ಪದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನಂಬಿಕೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವೇ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದೈವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕೆಲವು ಸಲ ಅನಗತ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ಬೇರೊಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಆಯಾ ಗುಂಪಿನ ಸಮುದಾಯದ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು

ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳೂ, ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಚಲನಶೀಲವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ.ಹಿರೇಮಠರು ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. "ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಜಾನಪದದ ಮೂಕ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ದಂತೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗರು ಅರಿಯದೇ ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅನಿಸಿಕೆ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರಗಳು 'ಅತ್ಯತಿಷ್ಠತ್ ದಶಾಂಗುಲಂ' ಎಂಬಂತೆ ಅಪ್ರಮೇಯವಾಗಿವೆ."[೬] ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಭಯ, ಭಕ್ತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಶಿಸ್ತುಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಕೆಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮತಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಜೀವನ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಜೀವನದ ನಡವಳಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಆದಿಮಾನವನ ಬದುಕನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಅವನ ಸಾಧನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಬದುಕಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕ ಎನಿಸುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ನಡೆದ ಅವನಿಗೆ ಭಾಷೆಗೂ ಮೊದಲು ಚಿತ್ರ ಸಂಕೇತಗಳು, ಭಾಷೆಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದವನು ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು, ಅವನ ಹಾಡು, ಅವನ ಕುಣಿತ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೈವಶಕ್ತಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಅಂಜಿ, ಅಳುಕಿ ಹೋರಾಡಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಾಗ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಂತರ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾನಪದದ ಬೇರನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಉದಯದೊಡನೆಯೇ ಜಾನಪದದ ಉದಯವೂ ಆಯಿತು. ಅವನು ನಡೆದ ದಾರಿ, ನುಡಿದ ಹಾಡು, ಪಡೆದ ಸಾಧನೆ, ಸಲಕರಣೆ, ಕಂಡುಂಡ ಅನುಭವ, ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಲ ಬೆಳದಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸದಂತೆ, ಜ್ಞಾನ ಸಂವರ್ಧನೆಗೊಂಡಂತೆ, ಅವನ ಬದುಕಿನೊಡನೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವು.[೭]

ದೈವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವು "ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಕ್ರಿಯಾವಿನ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ."[೮] ದೈವಸಂಬಂಧಿ

ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸಮಷ್ಟಿ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಉದಾ: ಮೂರು ಹಿಂಡಿನವರು ಎನ್ನುವ ಬೆಡಗನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕುರುಬ ಸಮುದಾಯದ ಕೆಲವು ಮನೆತನದವರು ಕುಕನೂರು ಮಹಾಮಾಯೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಹಟ್ಟಿಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ, ಮತ್ತು ಮೂರು ಹಿಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಈ ಮಹಾಮಾಯೆ ಅವರಿಗೆ ದ್ಯಾಮವ್ವನಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮದುವೆಯಾದ ಹೊಸತರಲ್ಲಿ ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಹಿರಿಯರು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ ತಾವೂ ನಡೆಯುವುದು ಇವರಿಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಕ್ಕಾಗದಂತೆ ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ 'ಹಿರಿಕರು ಮಾಡಿದ್ದು' ಎಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ದೈವ ಭಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ.[೯] ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ನಿಜಕ್ಕೂ ಅವನಾಶಿಯಾದವುಗಳು ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ನಂಬಿಕೆಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. "ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕೇವಲ ಗೊಡ್ಡು ಕಂದಾಚಾರಗಳಲ್ಲ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದೊಡನೆ ಅವು ಜೀವಂತವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅದರ ಆಳ ಅಗಲಗಳನ್ನು ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಆಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ."[೧೦]

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎನ್ನುವ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಮಾತ್ರ ದೈವವನ್ನು ಒಂದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಿ, ತಮಗೆ ಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತಮಗೆ ಬೇಡವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾತೃ ದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಹಲವಾರು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಮಾರೆಮ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾಳಮ್ಮನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೈವಗಳಿಗೆ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ರವಾರ ಮತ್ತು ಮಂಗಳವಾರ ಈ ದೇವಿಯರ ಪ್ರಮುಖ ವಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಪ್ರಭಾವಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೂಜೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನ ದುರುಗಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯ. ಈಕೆ ದುರ್ಗಾಂಬಿಕೆಯಾಗಿ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ದೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ

ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪೂಜೆ, ಪುನಸ್ಕಾರ, ಅಗ್ನಿ ಸುಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮಾಂಸಹಾರಿ ದೇವತೆಯಾದ ಈಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರತಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರಿಂದ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಲೋಕದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಇಂದು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರಿ ನೇಮಿತ ಅರ್ಚಕರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆದಾಯ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಇಂತಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಕೃಷಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರೆಗೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮಾನವನ ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಲೇ "ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಕ್ರಿಯಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎನ್ನಬಹುದು."[೧೧]

ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೈದಳೆದ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪರಂಪರೆಗೆ ಹರಿದು ಬಂದ ಹಲವು ಗುಂಪುಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೊತ್ತವಾಗಿವೆ. ಆರ್.ಎಸ್.ಬಾಗ್ಸ್‌ರವರ "Traditional Pattern of human action accepted by a group" ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಸಮಷ್ಠಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತೆ ದೇ.ಜ.ಗೌ.ಅವರು "ಯಾವುದೇ ವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆ ವಾಡಿಕೆಯಾದರೆ, ವೇಷ-ಭೂಷಣ ಹವ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆ ರೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಸಾಮೂಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ."[೧೨] ಹೀಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಮಹತ್ವವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮುದಾಯಗಳೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಹರಕೆಗಳಂತಹ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವಾಗಲಿ

ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸಂಕೀರ್ಣಮಯವಾದ ನಾಗರೀಕ ಜೀವನದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಂಬಿಕೆ, ಹರಕೆ ಆಚರಣೆ, ಸೇವೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಎಲ್ಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಹಲವಾರು ದೈವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ದೈವಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಭಕ್ತಿ, ಭಯವೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರದೇ, ಇಂದಿನ ಬದುಕಿನ ಅಭದ್ರತೆ, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರದ ಭಯ, ಸಂಸಾರ ಜೀವನದ ನಾನಾ ಒತ್ತಡಗಳು, ತಾವು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಿಂತಲೂ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಆಸೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿ, ಹಣ ಹೊಂದುವುದು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೈವಾರಾಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನರೂಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವಾದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಬಲಾಬಲವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಆಚರಣೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯುವರ ಪೂಜಾವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಮನೋಭಾವ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಹಾರಿಯಾದ ದ್ಯಾಮವ್ವ ಶಾಖಾಹಾರಿ ಆಗಿ ಆಗ ಮೋಕ್ತ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹುಪಾಲು ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಸ್ತರಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಜನಪದರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರದ್ಧಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವುಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವದ ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಯಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರೂ ಸೇರಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿ ಜಾತ್ರೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಾದರೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಪತ್ತು ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಕಲೇ ಹಾಕಿ ರಾಶಿ ಮಾಡಿ, ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸೇರುವಂತೆ ಅದರ ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವ ಸಂದರ್ಭವೂ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇ ಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕುರುಬರ ದೈವ ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೂರು ದಿನದ ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಡೆಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಒಂದು. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ

ತಮ್ಮ ವತಿಯಿಂದ ತಂದ ಎಡೆಯನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೊಪ್ಪರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಸಂಪತ್ತಿನ ವಿನಿಯೋಗ ತತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಆಧುನೀಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಅದನ್ನೇ ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ತಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವುದು ಆದಿ ಮಾನವನ ಬದುಕನ್ನು ಪುನಃ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಆಯಗಾರರಿಗೆ ನೀಡುವ ದಾನ, ಕಲ್ಲುಗುಂಡು ಪೂಜಿಸುವುದು, (ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎಸೆಯುವುದು, ಕುಷ್ಟಗಿಯ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಕಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬರದ ಕಟ್ಟೆಗಳಿದ್ದು, ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕಾರಣೀಕ ನುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ಜಾತ್ರೆಯಾದ ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪಂಚ ಕಳಸದ ರಥೋತ್ಸವವನ್ನು ನವ ವಿವಾಹಿತರು ನೋಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ.

೪.೪ ಆಚರಣಾ ನೆಲೆಗಳು

ಮಾನವನು ತನ್ನ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ದೈವಾಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರೂ ಒಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. "ಈ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಸಮಾಜವನ್ನು ಒಂದು ಗೂಡಿಸುವ, ತಿದ್ದುವ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಡ್ಡದಾರಿಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ"[೧೩] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಆಧುನಿಕತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಆವರಿಸಿದರೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಹೊರಬರಲಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ ನಾವು ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

"ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೇವತಾರಾಧನೆ ಇಂದಿಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯವೊಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಮಾರು

೧೫೦೦ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳೇ ಜನರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಜನರ ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಧಾತುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವರು ಈ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ."[೧೪] ಮಾತೃದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಮೂಲದಿಂದ ಜನ್ಮತಳೆದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಭಾರತವು ಶಕ್ತಿ ಉಪಾಸನೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿರುವ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಕೂಡ ಶಕ್ತಿ ಉಪಾಸನೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿ ದೈವಗಳ ಕುರಿತ ಆಚರಣೆಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು, ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾನವ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲೆಂದು ಹೆಣಗಾಡಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲಾತಿಗಳಾಗಿ ಚಲನಶೀಲವಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೈನಂದಿನ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕಾವರ್ತನ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

"ಒಂದು ದಿನದ ಹಬ್ಬ ಮೂರು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಹಾಡು ಕುಣಿತ ಮೆರೆತಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮದ್ದು, ಪಟಾಕಿಗಳ ವೈಭವ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ, ಅಂಗಡಿ ಮುಂಗಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅದಕ್ಕೆ ಜನರು ಮರುಳಾಗಿ, ಜನಗಳ ಪರಿಷೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅದು ಜಾತ್ರೆ ಎಂಬ ನಾಮಕರಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ರೈತರ ಜೀವನಾಡಿಯಂತಿರುವ ದನಗಳು ಸೇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಗೊಂಡಾಗ ಆ ಪದದ ಅರ್ಥ ವಿಶಾಲವಾಯಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಹಬ್ಬ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯದ ಮುಖವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಜಾತ್ರೆಯಾಯಿತು."[೧೫] ಹೀಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಜಾತ್ರೆಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಜೀವಂತ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಹುಪಾಲು ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಮಳೆಗಾಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಚಳಿಗಾಲ ಮತ್ತು ಬೇಸಿಗೆ ಕಾಲ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಸಮುದಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮೂಲ ಆಶಯ ಧಾನ್ಯ ಸಂಪತ್ತು, ಪಶು ಸಂಪತ್ತು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಜನ, ದನ, ಬೆಳೆಗಳು ರೋಗಮುಕ್ತವಾಗಬೇಕು. ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ

ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಸಿಗಬೇಕು. ಸಂಸಾರ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ವಾಸ್ತವವಾದಿ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಪದರು ತಾವು ಆಚರಿಸುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ವೈಭವೀಕರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯ ತವರುಗಳಂತೆ ಕಂಡರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಆಶಯಗಳೆಂದರೆ ದೈವಗಳು ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಿ ಸುಖಸಂತೋಷವನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಅಂಶಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇವರಿಗೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಹಬ್ಬ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೂಜೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆರಾಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. (ಉದಾ: ಅಭಿಷೇಕ, ಲಕ್ಷ ದೀಪೋತ್ಸವ) ಈ ಆರಾಧನೆಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಹುಪಾಲು ಹಬ್ಬಗಳು ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಹಬ್ಬಗಳು ಜಾಸ್ತಿ. ಚೈತ್ರ, ವೈಶಾಖ (ಫೆಬ್ರುವರಿ, ಮಾರ್ಚ್, ಎಪ್ರಿಲ್) ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮುಗಿದು ಸುಗ್ಗಿ ಸಂಭ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಶ್ರಾಂತ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಪಾಲು ದೈವಗಳ ಹರಕೆ ಹಬ್ಬಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಜನಪದರ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೂಜೆ, ನೇಮಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರ, ಪುರುಷ ದೈವಗಳಿಗೆ ಶನಿವಾರ, ಸೋಮವಾರ ಮತ್ತು ಗುರುವಾರ ಪೂಜಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಊರ ಹೊರಗಿನ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಳಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಉಡಚಮ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈಕೆ ಗುಹ್ಯ ದೇವತೆ. ಈಕೆಗೆ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ಸೀಮೆ ದೇವತೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮೂಹಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಬಹುಪಾಲು ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಅಮವಾಸ್ಯೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆ, ಕೂಡ ಆಯಾ ಕಾಲ ಸಂದರ್ಭದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು, ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೀನಾಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿಯವರು

ಹೇಳುವಂತೆ "ಹಬ್ಬ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಜನಪದ ಕುಲದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯಾಗಿದ್ದು ಅದು ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗುವಂತಹದು. ಆದರೆ ಜಾತ್ರೆ ಕುಲದೇವತೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಸವವಾಗಿದ್ದು, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವಂತಹವು"[೧೬] ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಆಯಾ ದೈವಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಜಾಗೃತಾವಸ್ಥೆಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅಭಿಷೇಕ, ಎಲೆಪೂಜೆ, ಹೂ, ಬಲಿಯಂತಹ ಆರಾಧನೆ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲದೇ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಈ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮನಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಮ, ಹವನ, ಪೂಜೆ, ಅಭಿಷೇಕ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದವರು ಪೂಜಾರಿಗಳಿದ್ದರೂ, ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನೆತನದವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೊಳಪಡುವ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

"ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವಾಗ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಗೋಚರ ದೈವಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾನವ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಮತಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಆಚರಣೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ."[೧೭] ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಜನರು ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಕ್ರಿಯಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ (ದ್ಯಾಮವ್ವ), ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಜವಳ ತೆಗೆಸುವುದು, ದೀಡ್‌ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕುವುದು, ಹರಕೆ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಆಚರಣೆಗಳೇ ಆಧಾರ. ಹರಕೆಗಳು ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಚರಣೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾದರೆ ಹರಕೆಯನ್ನು ಹರಸಿಕೊಂಡವರು

ಮಾತ್ರ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಚರಣೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾದರೆ ಹರಕೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದುದು. ಹರಕೆ ಬಹಳ ಸಲ ಆಚರಣೆ ರೂಪದಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.[೧೭]

ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆಗೆ ನವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನವಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಕಲಶ ಸ್ಥಾಪನೆ, ದೇವಿ ಪಾರಾಯಣ, ಮಹಾನವಮಿ ದಿನ ಚಂಡಿ ಹವನ, ವಿಜಯದಶಮಿ ದಿನ ಚಂಡಿ ಉತ್ಸವ, ಬನ್ನಿ ಉತ್ಸವ, ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ದೀಪೋತ್ಸವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನಸಮೂಹ ನೆರೆಯುವುದು. ವಿಜಯದಶಮಿ ದಿನ ನಡೆಯುವ ಕುಕನೂರು ಮಹಾಮಾಯೆ ತೇರಿನ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಗುಜರಾತದಂತಹ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಜನರು ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪೂಜೆ ಉತ್ಸವಗಳು, ಎಡೆ ಪದ್ಧತಿ, ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಶುಪಾಲನಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿವೆ. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಮೊರದಲ್ಲಿ ಹಸಿರುಬಳೆ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲ, ಅಕ್ಕಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಹಸಿಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಬದನೆಕಾಯಿ, ಸೀರೆ, ಕುಪ್ಪಸ, ಮುಂತಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಎಡೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದವರು ನವಣಕ್ಕಿ ಅನ್ನವನ್ನು 'ಪರಮಾನ್ನ'ವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಆಚರಣೆಯೇ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಆಚರಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ಯಾವ ದೈವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಆಚರಣೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕಾದುದು ದೇವತೆಗೂ, ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಅಭಿನಯಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮದ ವಿವರಗಳೇ ಆಚರಣೆಗಳು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಂತ್ರಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೊತ್ತವೇ ಆಚರಣೆ. ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಯ ಬೆನ್ನಲುಬು. ನಂಬಿಕೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಚರಣೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮುನ್ನ ಅಥವಾ ನಂತರ ಪುರಾಣಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣ ಕಥೆ ಮರೆತು ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೇ ಆಚರಣೆ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.[೧೯]

೪.೪.೧ ಉಚ್ಚಾಯ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಹಳಷ್ಟು ದೈವಗಳಿಗೆ ಈ ಆಚರಣೆ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಾಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಶೃಂಗರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಭಕ್ತರು ಸೇರಿ ತಾವೇ ಬಂಡಿ(ಚಕ್ಕಡಿ)ಯನ್ನು ಎಳೆಯುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿಯ ಪಾದಗಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಮರಳಿ ಬರುವುದು ಒಂದು

ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. "ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ಮಂಚವಿಟ್ಟು, ಮಂಚದಿಂದ ಬಂಡಿಯ ಉದ್ದಿಗೆಯವರೆಗೆ ಭತ್ತದ ಹುಲ್ಲಿನಿಂದ ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲಾಕಾರದ ಮುಖವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಕರಿಯ ಹಾಳೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ಹಾಗೂ ಧಾನ್ಯ ಕೇರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಕಿವಿಗಳಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾದ ವಾಹನಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಾಯ"[೨೦] ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಮುಂಚೆ ಆನೆಗಳನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆನೆಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಮತ್ತು ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಆಚರಣೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಗಡ್ಡಿಮಠ, ಶಹಾಪೂರ, ಹಲಗೇರಿ, ಹಂಪಸದುರ್ಗ, ಹುಲಿಗಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಅತೀ ಸರಳವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಡೊಳ್ಳು, ಭಜನಾ ಮೇಳ, ಶಹನಾಯಿ ಮೇಳದವರು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಸಂಜೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಉಚ್ಚಾಯದ ಮೇಲಿನ ಕಳಸವನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಐದು ದಿನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

೪.೪.೨. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ

ಈ ಆಚರಣೆ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನೆತನದವರು ಕೆಲವೊಂದು ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳಾಗಿ ಮೂಲಕ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯು ತೊಟ್ಟಿಲು ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಕಡೆ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುಗಳು, ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನ ಆಕಾರದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಮಾನು ಮತ್ತು ಉದ್ದನೆಯ ಹೆಗಲಗಂಬ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ದೇವರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ತೊಟ್ಟಿಲ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನಾಳ ಗ್ರಾಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕುತನಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ದೇವರು ಗುಡಿಯಿಂದ ಹೊರ ಹೋಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಗಸರು ಮಡಿ ಉಡಿಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ದಾರಿಗೆ ಹಾಸುತ್ತಾರೆ. ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊತ್ತವರು ಇದರ ಮೇಲೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಡೊಳ್ಳು, ಭಜನೆ, ಶಹನಾಯಿ ಮೇಳದವರು ಇವರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲೇಬಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಕಾರ್ತೀಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮುಳ್ಳಿನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವವು ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಾರಿ ಮುಳ್ಳನ್ನು ತಂದು ಅದರಿಂದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಪೂಜಾರಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಊರಿನ ತುಂಬಾ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಾತ್ರೆಯಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿ ಈ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಡೊಳ್ಳು ಮೇಳ, ಭಜನಾಮೇಳ, ನಂದಿಕೋಲು, ಹುಲಿವೇಶ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ದೈವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತೇರು ಸಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಇತರ ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು, ಪಾದಗಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಲು, ಕೊಂಡ ಹಾಯುವ ಸಂದರ್ಭ, ಊರ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಂದರ್ಭ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳುಸ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯು ಆಯಾ ದೈವದ ವಾಹನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೪.೪.೩ ತೇರು ಉತ್ಸವ

ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೇರು ಉತ್ಸವ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆ ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಯಾತ್ರಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಜಾತ್ರೆ ಎಂದರೆ ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪುಣ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಪರಿಸೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ದೇವರ ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ಸೇರಿದರೆ ಜಾತ್ರೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಡಾ. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿಯವರು "ಜನ ಸೇರುವುದಕ್ಕೂ ಜಾತ್ರೆಗೂ ಒಂದು ಸಹಜ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯ. ಜನಪದರ ಬದುಕಿಗೂ ಜಾತ್ರೆಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧದ ಮಹತ್ವದ ಕೊಂಡಿ ಎಂದರೆ ಜನಪದರ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಬ್ಬಗಳು"[೨೧] ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

"ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ. ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ತೇರಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಜಗ್ಗುವರು. ತೇರಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಕೇತವು ಬಂದಿದೆ. ತೇರು ದೇಹಕ್ಕೆ

ಪ್ರತೀಕ. ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹದಂತಿರುವ ಈ ತೇರಿಗೂ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು ಇರುತ್ತವೆ"[೨೨] ಮಾನವ ಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಈ ತೇರು ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತೇರು ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ರಥೋತ್ಸವ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಯಾ ದೇವರ ಹಬ್ಬದ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅಥವಾ ಅದೇ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ಈ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈ ತೇರುಗಳು ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯನ ತೇರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಭಕ್ತರ ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ತೇರುಗಳು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಾಲ್ಕು ಮರದ ಗಾಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ತೇರನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೃಹದಾಕಾರದ ತೇರು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಗಾಲಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟಕರವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಲಿನ ಗಾಲಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತೇರಿನ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು, ದೇವಮಾನವರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಮೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗೋಪುರದ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಬಾವುಟಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. .ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಕಳಸವನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ನಂದಿಕೋಲು ಭಜನೆಮೇಳ ಹೀಗೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಮೇತವಾಗಿ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ತಂದು ತೇರಿನಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ, ಅನಂತರ ದೇವರ ಪೂಜಾರಿ ಅಥವಾ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹಸಿರು ನಿಶಾನೆ ತೋರಿದ ನಂತರ ಈ ರಥೋತ್ಸವ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ನೂರಾರು ಜನ ಸೇರಿಕೊಂಡು ತೇರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮವಾಗಿ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ತೇರು ಉತ್ಸವವು ಜಾತ್ರೆ ಮುಗಿಯುವ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.,

ಕನ್ನಡದ ಆದಿ ಕವಿ ಪಂಪ, ರನ್ನರು ಈ ತೇರು ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದರಿಂದ ತೇರಿನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಕೃಷ್ಣ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೂತಿದ್ದರಿಂದ ತೇರು ಎಂದರೆ ದೇವರು ಕೂಡುವ, ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹವನ್ನಿಟ್ಟು ಎಳೆಯುವ ಅಲಂಕಾರದ ಬಂಡಿ ಎಂಬರ್ಥ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ತೇರು ಎಂದರೆ ರಥೋತ್ಸವ ಎಂಬರ್ಥವೂ ವಾಡಿಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.[೨೩] ಈ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ತೇರು ಉತ್ಸವವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ತೇರು ಉತ್ಸವಗಳು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ತೇರು ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಯು ದೇವರ ದರ್ಶನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ತಾವು

ತಯಾರಿಸುವ ಕರಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸುವ ಹೀಗೆ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆ, ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ ಮೇಳಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ನಾನಾ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದವು. ಒಂದೊಂದು ದೇವ ನೆಲೆಯು ಒಂದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬಲಗೊಂಡಿತು. ಕಾಲಬದ್ಧವಲ್ಲದ ಈ ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಯಾತ್ರೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಕಾಲಬದ್ಧತೆಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ದೇವರ ವಿಶೇಷ ಆರಾಧನೆಗೆ ಮತ್ತು ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಲೆಗಳ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದರು ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು, ತೇರುಗಳನ್ನು ಹರಿಸಿದರು.[೨೪]

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ, ಕನಕರಾಯನ ರಥೋತ್ಸವ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ಹಾಗೂ ಗುದ್ನೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ, ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಿಯ ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳ ತೇರು ಉತ್ಸವಗಳು ಮಹತ್ವದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವ ಪಂಚ ಕಳಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವರ್ಷದ ಮೊದಲ ತೇರು ಉತ್ಸವವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯ ತೇರುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೇರುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಚಗೊಳಿಸಿ, ಕಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಉಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಅಲಂಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಬ್ಬು, ಬಾಳೆದಿಂಡು, ಬಾಳೆಗೊನೆ, ತೆಂಗಿನ ಗರಿ ಹಾಗೂ ಮಾವಿನ ಎಲೆ, ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸಿಂಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹಾಳೆಗಳು ತೇರಿನ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ತೇರುಗಳು ಮೇಲ್ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಳಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೇಶ್ವರ ತೇರು ಐದು ಕಳಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೈವಗಳ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪೊಲೀಸರ ಬಂದೋಬಸ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ತಹಶೀಲ್ದಾರ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ತರಲಾಗತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಉತ್ಸವ ಮುರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕುಷ್ಟಗಿಯ ಶುಕಮುನೇಶ್ವರ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಮಾಲೀಗೌಡರು ಅಥವಾ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಮನೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ತೇರಿನ ಕಳಸವು ಇಂದಿಗೂ ಹಲಗೇರಿಯ ಮಾಲೀಗೌಡರ ಮನೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.

ತೇರು ದೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕ. ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹದಂತಿರುವ ಈ ತೇರಿಗೂ ಮೂರು ಭಾಗ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗೆ ಷಟ್ಸ್ಥಲಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆರು ಭಾಗಗಳು ಇಹಲೋಕದಿಂದ ಪರಲೋಕ ಸೇರುವ ಪ್ರತೀಕವೇ ಈ ತೇರು. ಇದರ ಸಂಬಂಧ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು, ಪಶುಪಾಲಕ ದ್ರಾವಿಡ ಕುಲಗಳಿಂದ ತೇರಿನ ಮೂಲ ಆಶಯಕ್ಕೆ ಊರಮ್ಮನ ವಿಧಿಗಳಿಗೂ ವಿರೋಧವಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಶಯಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ "ಕಲಬೆರಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು"[೨೫] ಎಂಬ ಹಿರೇಮಠರ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚರಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಾಹನವು ತೇರು ಅಥವಾ ರಥವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯುವಾಗ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಯಾ ದೈವದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದಾ... ಗೋವಿಂದಾ..... ವೆಂಕಟರಮಣ ಗೋವಿಂದ.......... ಎಂದು ಕೂಗಿದರೆ, ಲೋಕದೇವತೆ ಶ್ರೀ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ತೇರು ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಊಧೋ........ ಊಧೋ.... ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಊದೋ ಎನ್ನುವುದು ಜಯವಾಗಲಿ ಎನ್ನುವ ಸಂಕೇತ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಠ ದೈವಗಳ ತೇರು ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಹಾರಾಜಕೀ...... ಜೈ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ತೇರು ಸಾಗುವಾಗ ಭಕ್ತರು ಬೇಡಿಕೊಂಡ ಹರಕೆಯ ಕುರುಹುವಾಗಿ ಬಾಳೇಕಾಯಿ, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಕಬ್ಬಿನ ಗಣಿಕೆ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿವೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ತೇರು ಚಲನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನವದಂಪತಿಗಳು ತೇರನ್ನು ಎಳೆದರೆ ಬೇಗ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೇಶ್ವರ ತೇರು ಉತ್ಸವವು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ತೇರು ಉತ್ಸವಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

೪.೪.೪. ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ

ಆಯಾ ದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ ಹಾಗೂ ರಥೋತ್ಸವ ಜರುಗಿದ ಮರುದಿನ ಈ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಣಕಲ್ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೈವಕ್ಕೆ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗದ ದಿನ ಊರಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರು ಕಡುಬು ಮಾಡಿ ನೈವೈದ್ಯ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ದೈವದ ಪತಿಯಿಂದ ಚುರುಮುರಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಹಂಚಿ ಈ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ತೆರೆ ಎಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೇಶ್ವರ

ದೈವಕ್ಕೆ ಜಾತ್ರೆಯ ೧೧ನೇ ದಿನ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗದ ಲಿಂಗಾಯುತ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕರೆತಂದು ಅವನನ್ನೇ ಗುದ್ನೆಪ್ಪ ದೈವವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ತಳವಾರ ಜನಾಂಗದ ಬಸವಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮದುವೆಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ತೇರಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಮನೆಯಿಂದ ತಂದ ಕಡುಬನ್ನು ತೂರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಒಳಗೆ ಆ ಹುಡುಗನ ಮದುವೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಬಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಡುಬನ್ನು ನೈವೇದ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ಒಡೆದು ಚುರುಮುರಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಹಂಚುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವದ ಮೂಲಕ ಪಾದಗಟ್ಟೆಯವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಕಡಲೆ, ಗೋಧಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹಂಚುತ್ತಾ ಬರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೪.೪.೫ ಉರುಳುಸೇವೆ

"ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹರಕೆಯ ಫಲವೇ 'ಉರುಳು ಸೇವೆ'. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತ ಒದ್ದೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಒಂದು ಸೇವೆ ದಿಂಡುರುಳು."[೨೬]

ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೀಡ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಊರಿನ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡ ಭಕ್ತರು ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಬೇಡಿಕೊಂಡ ದೇವರಿಗೆ ಉರುಳು ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಹರಕೆಯು ಫಲಿಸಿದ ನಂತರ ಈ ವಿಧಿಯಾಚರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜನರು ತಮಗೆ ಬಂದ ಕಷ್ಟ, ನೋವುಗಳು ದೂರವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೈವಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ನದಿ, ಹಳ್ಳ, ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಮಡಿಬಟ್ಟೆ ತೊಟ್ಟು ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಯಾವ ಕಷ್ಟಗಳು ಬರದೇ ಇರಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ತಾವು ತಂದ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಂತರ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಮುಖ ದೈವವಾದ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಳಗಾನೂರು ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷವು ಉರುಳು ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಜನಾ ಮೇಳಗಳ ಮೂಲಕ ಹೂವಿನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ

ಶ್ರೀಗಳು ಉರುಳು ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಸೌಹಾರ್ದತೆ, ಸಾಮರಸ್ಯದ ಕುರುಹುವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುದರಿಮೋತಿ ಮೊಹರಂ, ಶಹಪೂರದ ಸಿಲ್ವರ್ ತಾತನ ಉರುಸು, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

೪.೪.೬ ಸಾರು ಹಾಕುವುದು

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಇಂದಿಗೂ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಡಂಗುರ ಹಾಕುವುದು ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಹಬ್ಬದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ರೈತರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮುದಾಯದ ಹಿರಿಯರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಚರ್ಚೆಯ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಸಭೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾದ ದಿನದಂದು ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಾರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೇಳಿ ಡಂಗುರ ಹಾಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾರು ಹಾಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾರುವಯ್ಯ ಅಥವಾ ಗುರಿಕಾರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟು ಪಾಡುಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. "ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರು ಹಾಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೆಳಜಾತಿಯವನಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ"[೨೬] ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಈ ಸಾರುವಯ್ಯನವರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಳವಾರ, ಕುರುಬ, ಗೊಲ್ಲ, ಹರಿಜನ ಜನಾಂಗದವರು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಬಂದಂತಹ ಆಮಂತ್ರಣ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಜಾತ್ರೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಕೇವಲ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

"ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಾರುವುದು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ದಲಿತರು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಾರುವುದು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಧ್ವನಿ ಇದೆ, ಸಿಡಿದೇಳುವ, ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳುವ, ಬಟ್ಟು ಬಯಲಾಗಿಸುವ, ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸವಾಲು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳು, ಹಬ್ಬಗಳ ಗುಟ್ಟು, ಸೌಮ್ಯ ಆಂತರಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೆಲುದನಿಯ ತಣ್ಣನೆಯ ಚಲನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಹಬ್ಬಗಳ ಸಾರಣೆಗಳು ಕೂಗಿ ಹೇಳುವ, ಸಿಡಿದು ಹೇಳುವ, ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಯಾರು ಹೇಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ."[೨೭]

ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಬದಲಾಗಿವೆ. ಕೇವಲ ಸಂಕೇತವೆಂಬಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ತರಹದ ಭಾವನೆಯು ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು ಎಂಬ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ವೃತ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾತಿಗಳು ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಹಾಗಾಗಿ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಇಂಥದ್ದೇ ಕೆಲಸ ಎಂದು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಧುನಿಕ ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದು ಸಾರು ಹಾಕುವವರು ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.

೪.೪.೭. ಇಳೆ ಕೊಡುವುದು ಅಥವಾ ಭಂಡಾರ ಕಳಿಸುವುದು

ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದ ಗುರುಹಿರಿಯರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೈವದ ಹಬ್ಬ ಅಥವಾ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ನಂತರ ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಊರಿನ ದೈವದವರನ್ನು, ಡೊಳ್ಳು ಮೇಳದವರನ್ನು, ಭಜನಾ ಮೇಳದವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಲು ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದು 'ಕೂಡು ಜೀವನ'ವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ತಳವಾರನು ಎಲೆ, ಅಡಿಕೆ, ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ಊದುಬತ್ತಿ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು 'ಇಳೆ' ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮೂರಿನ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

೪.೪.೮. ದೇವಿಯನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂರಿಸುವುದು

ಈ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಯುಗಾದಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಋತು, ಮಾಸ, ಪಕ್ಷ, ತಿಥಿ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾಲಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಚಲಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತಳಾದ ದೇವಿ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿ ಹಾಗೆ ನವರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಡುತ್ತವೆ. ಉತ್ಪಾದನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಫಲವಂತಿಕೆ ನೀಡುವಲ್ಲಿ, ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ವರ್ಷದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿದರೆ ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುಕನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾಮಾಯೆಗೆ ಈ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂರಿಸುವ ಆಚರಣೆ ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ, ಅದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಗೆ ಯುಗಾದಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ

ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ಕುಕನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬಹುಪಾಲು ಆಚರಣೆಗಳು ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಒಂಬತ್ತು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪ, ಘಟಸ್ಥಾಪನಾ, ಹೋಮ, ಪಂಚಮಿ, ಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನವಮಿ ದಿನ ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಾದ ನಂತರ ಹತ್ತನೆಯ ದಿನ ಬನ್ನಿ ಮುಡಿಯುವ ಹಬ್ಬ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ. ನವಮಿ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಬಿಜಾಪುರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮಂಗಳೂರು ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ಉರುಳು ಸೇವೆ ಮಾಡಿ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೊರ ಅಥವಾ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಬೇಳೆ, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಅರಿಶಿನ ಕೊಂಬು, ಹಸಿರು ಬಳೆ, ಹಸೆ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಬದನೇಕಾಯಿ, ಕುಪ್ಪಸದ ಕಣ, ಸೀರೆ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹುಗ್ಗಿಯನ್ನು ಎಡೆಯಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮನಿಗೆ ಸಹ ಈ ತರಹದ ಆಚರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾವತಿಯ ರಾಜಕಾರಣಿ ಹೆಚ್.ಜಿ. ರಾಮುಲು ಮನೆಯವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನವರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗೆಯ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ನವರಾತ್ರಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೈವಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂರಿಸಿ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ವಿಜಯದಶಮಿಯವರೆಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ವಿಜಯದಶಮಿ ದಿನ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

೪.೪.೯. ಗಾವು ಜಗಿಯುವುದು

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತೃ ದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಭೀಕರತೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಈ ಆಚರಣೆಯು ತುಂಬಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಪೂಜಾರಿ ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಅಂದರೆ ಕುರಿ ಅಥವಾ ಆಡಿನ ಕೊರಳನ್ನು ಜಗಿಯುವುದಾಗಿದೆ. ಆವೇಶಭರಿತನಾದ ಪೂಜಾರಿ ದೇವರೇ ತನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಿದೆ ಎಂಬ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಸಹಸ್ರಾರು ಭಕ್ತರು ದೈವಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಗಾವು ಜಗಿಯುವವರು ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರು, ನಾಯಕರು ಹಾಗೂ ಗೊಲ್ಲರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಗಾವು ಜಗಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂರು ದಿನದಿಂದ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ದೈವದ ಧ್ಯಾನಸ್ಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಆಚರಣೆಯು ಆದಿಮಾನವನು ತನ್ನ ಹಸುವನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

"ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ರೋಷ ಆವೇಶ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ತಿಂದು ಬಿಡುವಷ್ಟು ಕೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾವು ಜಗಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಸಂಚಯನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉಪವಾಸವಿರುವುದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಬೇಕು."[೨೯]

ಗಾವು ಜಗಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪೋತರಾಜ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೋತರಾಜನನ್ನು ಶಿವನ ವರಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಲ್ಯಾಣದೇವಿ ಮತ್ತು ಶಿವಲಿಂಗರಾಜರೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತರು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದೆ ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅರವತ್ತು ಸಿಂಹ ಬಲದ ನಲವತ್ತು ಮಣ ಗಂಡಾಗುದ್ದಲಿಧಾರಿಯಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠ ಮಗುವಾಗಲಿ ಎಂಬ ವರವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಜನಿಸಿದ ಮಗು ನಿತ್ಯ ಮೇಕೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಆತನಿಗೆ ಪೋತರಾಜ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತು. ಇದರಿಂದ ಪೋತರಾಜ ಶಿವನ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗಾವು ಜಗಿಯುವ ಆಚರಣೆಯು ಬೇಟೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. "ಇದು ಮನುಷ್ಯನು ಮೃಗ ಸದೃಶ್ಯವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಒಂದು ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಅಥವಾ ಪುನರಭಿನಯವಾಗಿದೆ"[೩೦] ಎಂದು ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಿರೇಮಠರು "ಧೂಳ್ಮರಿ, ಹಲ್ಮರಿ, ಬ್ಯಾಟಿ ಜಗಿಯುವುದು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಾವು ಸಿಗಿಯುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರು ಅಥವಾ ನಾಯಕರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಆದಿಮಾನವನ ಆಹಾರ ಭಕ್ಷಣೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಕಂಬಳಿ ಕುರುಬರು ಬೀರ ದೇವರಿಗೆ ಗಾವು ಸಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ"[೩೧] ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮದ ಜನರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳು ತಗುಲಿದಾಗ ಊರಿನ ದೇವತೆಗೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಇದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಗ್ರಾಮವು ರೋಗ ಮುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಚರಣೆಯ ನಂತರ ಕುರಿ ಅಥವಾ ಮೇಕೆಯ ರಕ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊರಿನ ಸುತ್ತ ಹಾಗೂ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ರೋಗಮುಕ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆಗಳು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಗ್ರಾಮದ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಅನನ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

೪.೪.೧೦. ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು

ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ಆಚರಣೆಯು ಗ್ರಾಮ ದೈವದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಚರಣೆ. ಬಹುಪಾಲು ಈ ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ ಹಾಗೂ ನೀರುಕೊಂಡ ಆಚರಣೆಗಳು ಯುಗಾದಿ

[illegible]

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಜನಪದರು ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಮೂಲಕ ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಿಚ್ಚು ತುಳಿಯುವುದು, ಕೆಂಡ ಹಾಯುವುದು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೀರಭದ್ರ ದೇವರ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಬೆಟ್ಟದ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂಜನೇಯನ ರೂಪವನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮವು ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹತ್ತಿರವಿರುವುದರಿಂದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ದೈವವನ್ನೇ ಬೆಟ್ಟದ ಲಿಂಗಜ್ಜ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆರೆಹಳ್ಳಿ, ಕರ್ಕಿಹಳ್ಳಿ, ಅಗಳಕೇರಾ, ಕೂಕನಪಳ್ಳಿ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಮಗೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದವರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡವರು, ಆಯಾ ಹಬ್ಬದ ದಿನದಂದು ದೇವಸ್ಥಾನ ಮುಂದಿರುವ ಕೆಂಡ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥಹ ಹರಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೈವಗಳೆಲ್ಲಾ ಉಗ್ರ ದೈವಗಳು. ವಿವಿಧ ಜನಪದ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಈ ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಗಳು ನಂತರ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಂದಲೂ ವಿಧಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳಾದ ದುರ್ಗೆ, ಕಾಳಿ, ಚಾಮುಂಡಿ, ದ್ಯಾಮವ್ವ, ವೀರಭದ್ರ ಮುಂತಾದ ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಆಚರಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ, ಆಂಜನೇಯ ಮುಂತಾದ ಪುರುಷ ದೈವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಆಚರಣೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಎಂಟು ಅಥವಾ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಮೊದಲೇ ಅಗ್ನಿಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ದೈವದ ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಅಡಿ ಆಳದ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮಾರು ಉದ್ದದ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ತೋಡಿ ಸುತ್ತಲೂ ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ಆಕಳ ಸಗಣಿಯನ್ನು ಸಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ಈ ಗುಂಡಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಚರಣೆಯ ದಿನ ಕೊಂಡದ ಸುತ್ತ ನೀರು ಸಿಂಪಡಿಸಿ, ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಿಗೆ ಕಂಬವನ್ನು ನೆಟ್ಟು ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಊರಿನ ರೈತರು, ಯುವಕರು ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ಮಡಿ ಉಡಿಯಿಂದ ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಗಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತಂದು ದೈವದ ಮುಂದೆ ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶೇಖರಿಸಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಟ್ಟು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಗಿ ನಿಗಿಯುವ ಕೊಂಡವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ, ಬಿಳಿ ಎಕ್ಕದ ಚಕ್ಕೆ, ಬೇವಿನ ಮರದ ರೆಂಬೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕೊಂಡವನ್ನು ನವಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಒಂಬತ್ತು ಕಳಸಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುತ್ತೈದೆ ಹೆಂಗಸರು ಈ ಕಳಸಗಳನ್ನು ತಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಒಂಬತ್ತು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಒಂಬತ್ತು ಉತ್ತತ್ತಿ, ಒಂಬತ್ತು ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಒಂಬತ್ತು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣುಗಳ ಜೊತೆ ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ, ಹೂಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಊರಿಗೆ ನವಗ್ರಹ ಶಾಂತಿ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇದೆ. ನವಗ್ರಹ ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮಂಗಳ, ಬುಧ, ಗುರು, ಶುಕ್ರ, ಶನಿ, ರಾಹು ಮತ್ತು ಕೇತುಗಳೆಂಬ ಒಂಬತ್ತು ಗ್ರಹಗಳು. ಕಷ್ಟ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಜನರು ಈ ನವಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನವಗ್ರಹದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿಷ್ಟರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಆಚರಣೆ ಇಂದು ಜನಪದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕೊಂಡ ಹಾಯುವ ಮೊದಲು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವದ ಮೂಲಕ ಹಲಗೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಶಹನಾಯಿ ಮತ್ತು ಭಜನಾ ಮೇಳಗಳ ಮೂಲಕ ಅಗ್ನಿಕೊಂಡದ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಮಡಿಬಟ್ಟೆ ಉಟ್ಟ ಭಕ್ತರನ್ನು, ಅಗ್ನಿ ಹಾಯಲು ಸಿದ್ಧವಾದ ಪೂಜಾರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಆರತಿ ಬೆಳಗಿ, ಪೂಜಿಸಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗೆ ಅರಿಶಿಣ, ಕುಂಕುಮ ಬೆರೆಸಿ, ಅದರ ಮುಂದೆ ಅನ್ನ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು ಮೊಸರು ಬೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಮಂಗಳ ವಾದ್ಯಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಮೊದಲು ಪೂಜಾರಿ ನಂತರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊತ್ತವರು ಮತ್ತು ಆರತಿ ಹಿಡಿದವರು ಅವರ ಹಿಂದೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತ ಭಕ್ತ ಸಮೂಹ ಕೊಂಡ ಹಾಯುತ್ತಾರೆ. ದೈವ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೊಂಡ ಹಾಯುವಾಗ ಕಾಲು ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳೆಲ್ಲ ರಾತ್ರಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಐದು ಗಂಟೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಧರ್ಮ, ನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು 'ಚಲಿಸುವ ಬೆಂಕಿ ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ತತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. "ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಂಡ ಹಾಯುವಾಗ. ಕೊಂಡ ಹಾಯಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಬೆಂಕಿದಾಟಲು ಅವನು ಎಷ್ಟು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಡಾ. ಮೊನ್ಸೆಕಾರರು ಹಾಗೂ ಹ್ಯಾರಿ ಪ್ರೈಸ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೆಂಕಿ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಗನೆ ಕೊಂಡ ದಾಟಲು ೦.೨ ಸೆಕೆಂಡಿನಷ್ಟು, ನಿಧಾನವಾಗಿ ದಾಟಲು ೦.೬ ಸೆಕೆಂಡಿನಷ್ಟು ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ

ಕಾಲದ ಮಿತಿಯೊಳಗೆ ಬೆಂಕಿಯ ನೇರ ಸ್ಪರ್ಶ ೦.೩ ಸೆಕೆಂಡುಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ೩೦೦° ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ನಿಂದ ೪೫° ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಲ್ಸಿಯಸ್‌ವರೆಗೆ ಶಾಖ ಕಾಲಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಅಂಗಾಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸುಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗಾಲಿನ ಭಾಗವು ದಪ್ಪ ಚರ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅವಶ್ಯಕ ಅವಧಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಕೆಂಡದ ಸ್ಪರ್ಶ ಅಂಗಾಲಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಕೆಂಡ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸುಡುವಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ"[೩೨] ಎಂದು ಡಾ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ತರಹದ ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಯು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದವರು ತಮ್ಮ ದೇವರ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ನಂಬಿಕೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಆಚರಣೆಯು ಪಾರಂಪರಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಷರ ಕಲಿತ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತತ್ವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಥೈಸಿದರೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರು ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರು ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

"ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಾದ ಮಾರಿಶಸ್, ಬಲ್ಗೇರಿಯಾ, ನ್ಯೂಜಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಸ್ಪೇನ್, ಚೈನಾ, ಗ್ರೀಕ್, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ"[೩೩] ಎಂದು ಡಾ. ಅರ್ಜುನ ಗೊಳಸಂಗಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

೪.೪.೧೧. ನೀರು ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು

ನೀರು ಕೊಂಡ ಹಾಯುವ ಆಚರಣೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಜನೇಯ ದೇವರ ಎದುರು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಯುಗಾದಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕೊಂಡವನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬದ ದಿನ ತೆಗೆದು ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿದು ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೆಂಗಿನ ಗರಿಗಳಿಂದ ಹಂದರ ಹಾಕಿ ಮೇಲೊಂದು ಎಳೆನೀರಿನ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮುಳುಗಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಚರಣೆ ಮುಗಿಯಿತು. ನಂತರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯ ಮೇಲೆ ಆಂಜನೇಯ ಹೊರಟು ಹಳ್ಳ ಅಥವಾ ನದಿ ತಲುಪಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬರಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯವರ ದರ್ಶನ, ಕಾಯಿ, ಒಡೆಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯು ನಿರಂತರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಜಂಜಾಟವನ್ನು ಜಯಿಸುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆ ಈ ಆಚರಣೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ.

೪.೪.೧೨ ಮುಳ್ಳು ಹೊಂಡ ಹಾಯುವುದು

ಮುಳ್ಳು ಹೊಂಡ ಹಾಯುವ ಆಚರಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲೇಬಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಕಾರ್ತೀಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಆಚರಣೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಕಂಪಸಾಗರ, ಹಿಟ್ನಾಳ, ಅಗಳಕೇರಿ, ಕಾಸನಕಂಡಿ, ಶಿವಪುರ, ಹಿರೇಮನ್ನಾಪುರ, ಚಾಮಲಾಪುರ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಯುಗಾದಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಚರಣೆಯು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಭಯಾನಕವಾಗಿದೆ.

ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ. ಆಚರಣೆಯ ಮುನ್ನಾದಿನ ಗ್ರಾಮದ ಯುವಕರು ಮಡಿಯಿಂದ ಎತ್ತು ಬಂಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕಾರಿ ಮುಳ್ಳು, ನಗ್ಗಲಿ ಮುಳ್ಳು, ಕವಳಿ ಮುಳ್ಳು ಹೀಗೆ ಕೇವಲ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಬಂಡಿಯ ಮೂಲಕ ತಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಆಚರಣೆಯ ಹಬ್ಬದ ದಿನ ಈ ಮುಳ್ಳಿನ ರಾಶಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ, ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಮುಳ್ಳಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದುವರೆದು ಊರ ತುಂಬಾ ಈ ರಾಶಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ರಾಶಿ ಹಾಕಿ ಗ್ರಾಮದ ಭಕ್ತರು ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತರು ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹತ್ತುವುದರ ಮೂಲಕ ಮೇಲಿನಿಂದ ಈ ಮುಳ್ಳಿನ ರಾಶಿ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಬರಿ ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೇವರೇ ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂತಾಗಿ ಯಾವ ನೋವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೇಬಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾನಸಿಕ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಆಚರಣೆಯು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿಯು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತ ಸಮೂಹ ಆಚರಣೆಯ ಮುಂಚೆ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ಆಚರಣೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೇವರ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೈ, ಕೈಗಳಿಗೆ ಗಾಯವಾದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬೇವಿನ ರಸ, ಅರಿಶಿಣವನ್ನು ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಯಾವ ತೊಂದರೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಭಕ್ತ ಸಮೂಹದ ಅನಿಸಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಗಿ, ಸದೃಢವಾದ ಧರ್ಮ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ

ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಪವಿತ್ರವಾದ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ.

೪.೪.೧೩. ಓಕುಳಿಯಾಟದ ಆಚರಣೆ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯುಗಾದಿಯ ಮರುದಿನ ನಡೆದರೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಮರುದಿನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ಸೇರಿ ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಂಬಾಣಿ ಜನಾಂಗದವರು ತಮ್ಮ ಖುಷಿಗಾಗಿ ಚಂದಾ ಹಣವನ್ನು ವಸೂಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಯುಗಾದಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಓಕುಳಿಯಾಟ ಹನಮಂತ ದೇವರ ಮದುವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಓಕುಳಿಯಾಟದಲ್ಲಿ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಹಾಗೂ ನೀರೋಕುಳಿ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯವರೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಓಕುಳಿಯಾಟದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗದವರು, ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೀಮಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನಷ್ಟು ಕ್ರೂರತೆ ಇರದೇ ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಕನಕಗಿರಿ ಕನಕರಾಯನ ಜಾತ್ರೆಯ "ಮರಿಗಿಚ್ಚಿ" ಆಟ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಮಹಿಮರ ಆಟ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇದು ಕನಕರಾಯನ ಮದುವೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ದಿನದ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಯಾದ ಹರಿಜನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಈ ವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಕನಕರಾಯನ ಮದುವೆಯ ದಿನ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ (ಅರೆಬಟ್ಟೆ) ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಯಾದವ ಕುಲದ ಗೊಲ್ಲರು ಕನಕರಾಯನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅವರ ಜೊತೆ ಕುಣಿಯಬೇಕಿತ್ತು. ಕುಣಿತಾ ಕುಣಿತಾ ಬೆತ್ತಲೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಸಂಭೋಗದ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆಗ ಗೊಲ್ಲ ಕುಲದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಕೆಯ ಸೇರಿದ ನಂತರ ಈ ಆಚರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಷೇಧವು ೧೯೮೫ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕನಕರಾಯನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಕಮಿಟಿ ಸದಸ್ಯರಾದ ದುರ್ಗಾದಾಸ್ ಯಾದವ್‌ರವರು ವಿವರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸೇವೆಯು ಇಷ್ಟೊಂದು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಏನೇ ಆದರೂ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಕೆಳವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶೋಷಣೆ ಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

[illegible]

ಇನ್ನೊಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹದೇವ ಶಂಕನಪುರರವರು ತಮ್ಮ 'ಮಾರಿಹಬ್ಬ'ಗಳು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟ ೧೬೯ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. "ಓಕುಳಿ ಆಡುವುದು ಶೃಂಗಾರದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಜೀವಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ಓಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬೆರೆಯುವ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಬುಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ನೀರನ್ನು ಶೃಂಗಾರದಾಟಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಫಲಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಆಶಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಒಂದು ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ"[೪೪] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೪.೪.೧೩. ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಆಚರಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪಶುಬಲಿ, ನರಬಲಿ, ಸಿಡಿ ಶಸ್ತ್ರ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು, ಉರುಳುಸೇವೆ ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳಂತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಾ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಬ್ಬರಗಿಯ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಾಲೋಕುಳಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬರಗಿ ಜಾತ್ರೆಯ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಮೊಸರು ಗಡಿಗೆ ಒಡೆದ ಸಂಕೇತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಮಾರುತೇಶನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಚಿಕ್ಕವಂಕಲಕುಂಟೆಪ್ಪನೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಓಕುಳಿಯಾಟ ಆಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ದೇವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕಥೆ, ಕಾವ್ಯ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ವಿಸ್ಮಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಗೊಲ್ಲರು ಜಾತ್ರೆಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಐದು ದಿನ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ಅವರ ನೀತಿಯಂತೆ ಪೂಜೆ, ಪುನಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಐದು ದಿನದಿಂದಲೇ ಆಕಳ ಹಾಲನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಜಮಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತೇರು ಸಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಈ ಗೊಲ್ಲರು ಹಾಲಿನ ಓಕುಳಿ ಆಡುತ್ತಾ, ಎದುರು ಹನುಮಪ್ಪನಿಗೆ ಹೋಗಿ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬಂದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರವೇ ತೇರು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಓಕುಳಿಯಾಟದಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ಮಾತ್ರ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಥನ ಕೇಳಿ ಬಂದಿತು. ಕನಕಗಿರಿ ರಾಜನ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಗೊಲ್ಲರ ಆಡುಗಳು ಕುಣಿದು ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆನೆ ಸತ್ತು ಹೋಯಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜನು ಕೋಪಗೊಂಡನು. ಆಗ ಗೊಲ್ಲ ಸಮುದಾಯದವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳ್ಳಿ ರೂಪಾಯಿಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆಗ

ರಾಜನು ಮಾರುತೇಶ್ವರ ತೇರು ಸಾಗುವ ಮುಂಚೆ ನೀವು ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಡಿರಿ. ಆದಾದ ಮೇಲೆ ತೇರು ಸಾಗಲಿ, ಬಲಗಡೆ ಗಾಲಿ ನಿಮ್ಮದು, ಎಡಗಡೆ ಗಾಲಿ ರೈತರು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡಿದಂತೆ ಆಗಿನಿಂದ ಈಗಿನವರೆಗೆ ಗೊಲ್ಲರು ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಡಿದ ನಂತರವೇ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ತೇರು ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲರು ಹಾಲೋಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರೆ ಉಳಿದ ಜಾತಿ ಜನಾಂಗದವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತೀ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಸುಮಾರು ಜನರು ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಬರುವ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ಪ್ರತಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ, ಹೋಮ-ಹವನ ಮಾಡಲು ಪೂಜಾರಿಗಳು ಅನುಮತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಎರಡು ವರ್ಷದಿಂದ ಹೊಸಪೇಟೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಈ ಜಾತ್ರೆಯ ವೀಕ್ಷಕ ವಿವರಣೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತ್ರೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಗೊಲ್ಲರ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕುರಿ ಆಕಳುಗಳಿಗೆ ಮೊಲೆ ಹಿಡಿದು ಹಾಲು ಹಿಂಡಿದರೆ ರಕ್ತ ಬಂದಿತೆಂದೂ ಆಗ ದೊಡ್ಡಿಯ ಹಿರಿಯಜ್ಜನ ಮೇಲೆ ದೇವರು ಬಂದು ಓಕುಳಿಯಾಡಿದ ಮೇಲೆ ತೇರು ಎಳೆಯಲು ಹೇಳಿತೆಂದೂ, ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಈ ಆಚರಣೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಜನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಕುರಿಕೋಣಗಳಿಗೆ ರೋಗ ತಗುಲಿದರೆ ದೇವರ ಕುಂಟೆಪ್ಪನ ಅಂಗಾರ ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಈ ಹಾಲೋಕುಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಕೇಳಿಬರುವ ಈ ಮಾತುಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಓಕುಳಿಯು ಕಪ್ಪು ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾವಡಿ ಹೊತ್ತು ಹಾಲು ತುಂಬಿದ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ತರುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಬರುವ ಜನ ಹೋಯ್ ಹೋಯ್ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾ ಹಾಲು ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನೆರೆದ ಜನ ಸಮೂಹ ಭಯದಿಂದ ಓಡಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಣ ಅದರ ಹಾಲು ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳಬಾರದು. ಜೊತೆಗೆ ಹಾಗೇ ಬಿದ್ದ ಹಾಲಿನ ಕೆನೆ ಎಷ್ಟು ಒಗೆದರೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆ ಬಂದು ಎಷ್ಟು ತೊಳೆದರೂ ಆ ವಾಸನೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಜನ ಹೆದರಿ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತ ಹಾಲಿನ ದುರ್ವಾಸನೆಗೆ ಜನ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಓಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹಸು ಕುರಿಗಳಿಗೆ ರೋಗ ಬಾರದಿರಲು ಈ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.[೩೫] ಹೀಗೆ ಒಂದು ಆಚರಣೆಯು ಭಿನ್ನ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಬ್ಬರಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ತೀಕ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಬರುವ ಶನಿವಾರದ ದಿನ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಪ್ರತಿ ಮನೆಯವರೂ ದೇವಿಗೆ 'ಉಡಿ' ತುಂಬಿ ಕಾಯಿ ಒಡೆಸುತ್ತಾರೆ (ಹುಡಿ– ಅಕ್ಕಿ, ಬೇಳೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಉತ್ತತ್ತಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಅರಿಶಿಣ ಕೊಂಬು, ಹಸಿರು ಬಳೆ, ಕುಂಕುಮ, ಕುಪ್ಪಸದ ಕಣ, ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು). ಇದು ಫಲ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಬೇಡಿಕೆಯ ಸಂಕೇತವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಊರಾಡಲು ಹೋದ ದೇವಿ ಮರಳಿ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಹರಿಬ್ಯಾಟಿ ಕಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತೆ ಜಾತ್ರೆಯು ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದವನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ನಂತರ ಬರುವ ಶುಕ್ರವಾರದಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಜಾಗರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಭಜನೆ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಶನಿವಾರ ಊರಾಡಲು ಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗಲೂ ಸಹ 'ಉಡಿ' ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದು ದೇವಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಗ್ರಾಮದ ಯುವಕರು, ಹಿರಿಯರು ಸೇರಿ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಫೀಟ್ ಉದ್ದದ ಕಂಬವನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ರವಿವಾರ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ೧೨ಗಂಟೆ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕುರಿ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಕೊಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆಕೆಗೆ ಸಿಹಿ ಊಟದ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. ನಂತರ ೩ ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಮುಂಚೆ ತರದಿರುವ ಕಂಬವನ್ನು ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದುಗಡೆ ನೆಡುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಹತ್ತಲು ಬರದಂತೆ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಬೆಣ್ಣೆ, ಅಗಸಿಹಿಟ್ಟು, ಲೋಳೆಸರ ಗಿಡದ ರಸ, ಎಣ್ಣೆ, ಕೊಳೆತ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಹಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ರೂಪಿತವಾದ ಕಂಬವನ್ನು ಪೂಜೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಏರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಕಂಬವನ್ನು ಏರಲು ಗುಡೂರಕಲ್ಲು, ಮಾವಿನಮಗಿ, ಮನ್ನೇರಾಳ ಮತ್ತು ಹನುಮಸಾಗರದ ಗೊಲ್ಲರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಣದಾಳ ಸಂಗಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ ಕಂಬದ ಮೇಲಿಂದ ಕಂಬವನ್ನು ಹತ್ತಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತೆ ಸುರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ಕಂಬ ಏರಿದಾತನು ವಿಜೇತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಊರ ಹಿರಿಯರು ಆತನಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಕಡಗವನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಈ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ಓಕುಳಿಯಾಡುತ್ತಾ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನ ಗುಡಿಯಿಂದ ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟು, ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ಓಕುಳಿಯಾಟ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಜಾತ್ರೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜಾತ್ರೆ ಮುಗಿದ ಒಂದು ವಾರಕ್ಕೆ ಈ ಹಾಲಕಂಬವನ್ನು ಇಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಮರೀಹಬ್ಬ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೇ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮನಿಗೆ ಉಡಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಬ್ಯಾಟಿ ಕಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆಯು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಸಾಹಸ ಜೀವನದ ಬದುಕಿನ ಕಥೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಏಳು ಬೀಳುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ವೀರತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಜನರ ಬದುಕಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

೪.೪.೧೫ ಬಲಿ ಆಚರಣೆ

ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ದೈವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸುವ ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಮೇಕೆ, ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀದೈವಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಆಚರಣೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದರೆ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಬಲಿ ಆಚರಣೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದವ್ವನಿಗೆ ಬಲಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಎಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾದದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯೆಂದರೆ ಬೀರಪ್ಪನಿಗೆ ಮಾಂಸಹಾರದ ನೈವೇದ್ಯ ಅರ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಜನಪದ ಜೀವನದ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಇವು ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲ. "ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಮಿತಯೊಳಗೇ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗಳು. ಗಂಡು ದೇವತೆಗಳು ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗಳ ಸಹೋದರರಾಗಿಯೋ, ಗಂಡಂದಿರಾಗಿಯೋ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ."[೬೬]

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಂದ ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲದೆ ನೊಂದ ಜನ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ದೇವತೆಗೆ ಬಲಿ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಬಲಿ ನೀಡುವುದರಿಂದ ದೇವಿ ತೃಪ್ತಳಾಗಿ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಲವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಳೆ ಬೆಳೆಯಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜನರು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಬಲಿಯಾಚರಣೆಗೆ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಬಲಿ ನೀಡುವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ವರ್ಷದ ಮುಂಚಿನಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಿಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದರಲ್ಲಿ ಮೇಯಬಹುದು. ಜಾತ್ರೆಯ ಮುಂಚೆ ಈ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ತಂದು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ, ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಹಣೆಗೆ ಅರಿಶಿಣ-ಕುಂಕುಮಪಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಯ ತಲೆ ಕಡಿಯುವ ಮುಂಚೆ ಆ ಪ್ರಾಣಿಯು ತಲೆ ಅಡಿಸಿ ಸಮ್ಮತಿ ಸೂಚಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ.

ಕೋಣನ ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯ ಹಿಂದೆ ಇರಬಹುದಾದ ಆಶಯು ಅಥವಾ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಯಾವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾದದ್ದಲ್ಲ. "ರೈತರು ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿ ಬಂದು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಡೆಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಹಿಂದಿನ ಆಶಯವೂ ಇರಬಹುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಾರೆಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಜನರಿಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮಾರಮ್ಮ, ಮರದಮ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಕೋಣನ ಸಂತತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾರೆಮ್ಮನಿಗೆ ವಿರೋಧವಿದ್ದೆ ಇರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುವುದಾದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಬಲಿಷ್ಠ ಸಂಕೇತವಾದ ಕೋಣವನ್ನು ಕಡಿದು ಅದರ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೊಲಕ್ಕೆ ಚೆಲ್ಲುವ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಶಯವೂ ಇರಬಹುದು."[೨೬]

ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ಬಲಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕೋಣನ ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆ ಕೇವಲ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೋಣನ ಬದಲಿಗೆ ಬೂದುಗುಂಬಳ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಡಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಬೆರೆಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೋಣನ ಬಲಿಯ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿರ್ಸಿಯ ಮಾರಿಕಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ರಕ್ತವನ್ನು ಸಿರಂಜಿಯ ಮೂಲಕ ತೆಗೆದು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ಬಲಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕವಾಗಿತ್ತು. ದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಾದಿಗ ಪತಿಯನ್ನು ಆತನು ತನ್ನ ಪರಕಾಯ ಪ್ರವೇಶ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೋಳಿ, ಕುರಿ, ಕೋಣಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೂ, ಅವನನ್ನು ಆ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಕೇತವೆನ್ನುವಂತೆ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸಿಗದಷ್ಟು ಕೋಳಿ ಕುರಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದುರುಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೈವಗಳಿಗೆ ಬಲಿ ಆಚರಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂಧ್ರದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮುಖ್ಯದೇವತೆ ಹೊಲಗಳ ತಾಯಿ ಪೋಲೇರಮ್ಮ ಈಕೆಯ ಗಂಡ ಕೋಣ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೋತದ ಬಲಿ, ಚರಗ ಚೆಲ್ಲುವುದು, ಬೆಂಕಿ ತುಳಿಯುವುದು, ಸಿಡಿ ಆಡುವುದು ಈ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳು ಹೊಲೆಯ ಹೊಲದ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹೊಲಗಳ ಮೊದಲ ಒಡೆಯರಾದ ಹೊಲೆಯರ ದೇವತೆ ಪೋಲೆರಮ್ಮ. ಇವರು ಹೊಲವನ್ನು ಕೋಣಗಳಿಂದ ಉಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಫಲ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿಧದಿಂದ ಕಾರಣವಾಗುವ ಕೋಣವನ್ನು ಆಕೆಯ ಗಂಡ ಎಂದಿರುವುದೂ ಸಹಜ. ಭೂಮಿಯ ಫಲವಂತಿಕೆ ಗಂಡಿನ ಬಲಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕೋಣದ ಬಲಿ ಮಾನವ ಬಲಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು.[೨೭] ಕೋಣನ ಬಲಿಯ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿರೇಮಠರ ಈ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆಯು ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತತೆಗಾಗಿ, ಸ್ತ್ರೀಶಕ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳಕ್ಕಾಗಿ ಫಲವಂತಿಕೆಗಾಗಿ, ಪುರುಷ ಶಕ್ತಿಯ ಬಲಿ ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬೇರೂರಿದೆ. ದುರುಗವ್ವ ಮತ್ತು ದ್ಯಾಮವ್ವಗಳ ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಜಾತ್ರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಶಯವೂ ಸಹ ಸಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ತಾಮಸಗಳ ಸರಿಬೆರಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಕರ ಬದುಕಿನ ಗಟ್ಟಿತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಬಲಿ ಮತ್ತು ಪುರಾಣದ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಚತುವರ್ಣ ನೀತಿ ನೆಲೆಯೂರುವುದು ಮತ್ತು ದೇವರನ್ನು ಸುಪ್ರೀತಗೊಳಿಸುವುದು ಈ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. "ಆದಿಮಾನವನು ಇತರ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಾತೃತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಬಯಸಿದನು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಕ್ತ ವಿನಿಮಯಕ್ಕೆ ಇದು ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು"[೬೯] ಎಂಬ ಎಲ್ಮೋರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಈ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇಂದಿಗೂ ಅವ್ಯಾವಹತವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. "ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿಕೊಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಭಯವೇ ಜಾಸ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನರು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಲಿ ಕೊಡುವರು. ದೈವಕ್ಕೆ ಬಲಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಜನರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಅವರ ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಬಹುದು. ಹೊಲದ ಬೆಳೆ ನಾಶವಾಗಲೂಬಹುದು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಸಾಕಿದ ಪಶುಗಳು ರೋಗದಿಂದ ಸಾಯಬಹುದು ಎಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ ಕೊಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ"[೭೦] ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಿ ಆಚರಣೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಾದ ದುರುಗಮ್ಮ, ದ್ಯಾಮವ್ವ ಮಾರೆಮ್ಮಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹಟ್ಟಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಬೂದಗುಂಪಾ ಕರಿಯಮ್ಮ, ಕಬ್ಬರಗಿ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ ಹೀಗೆ ಇತರ ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇಡೀ ಜನ ಸಮೂಹವು ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುವುದನ್ನು 'ಬಲಿ' ಪದ್ಧತಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಬಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಬಲಿಯೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಪಾರವಾಗಿತ್ತು. ಮಾತೃ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜದ ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪುರುಷನೇ' ಬಲಿಯಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಲಿಯಾದವರು ಭೂತ ಇಲ್ಲವೇ ದೇವರಾಗುವ ಪ್ರಮೇಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಸಹಜ ಅಥವಾ ಕೃತಕ ಸಾವಲ್ಲ. ಬಲಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು

ದಯಪಾಲಿಸುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ 'ಅಮ್ಮ' ಪೂರ್ವ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬಲಿಯಾದ ವಸ್ತು ಮತ್ತೇ ದೇವರಾಗುವ ಸಂದರ್ಭವಿರಲಾರದು. ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಜನ ಅಮ್ಮನಿಗಿಂತ ಕೆಳಗಿನ ದೈವದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಲಿಯಾದುದಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಅದೇ 'ದೇವರಪೋತು', ಪೋತರಾಜನಾಯಿತು. ಹೊಲೆ ಮಾದಿಗರಲ್ಲಿ ನರಬಲಿ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಖಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇದು ದ್ರಾವಿಡರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನರಬಲಿ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಕೋಣ ಬಲಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸತ್ತು ಹೋದ ಬುಡಕಟ್ಟು ವೀರರ ನೇತಾರರು ಅಥವಾ ಪೂಜಾರಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ವಲಸೆಗಾರರ, ಪಶುಪಾಲಕರ ದ್ರಾವಿಡ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಜನಗಳ ಗಾಢವಾದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಬೆರಕೆ ಅಥವಾ ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಶುರುವಾಯಿತು.[೪೧]

ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ 'ನರಬಲಿ'ಯಂತಹ ಕ್ರೂರ ಆಚರಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನುಸರಿಸುವ ಕೆಲವು ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಕೋಣ ಬಲಿಯನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಬಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಕಥೆ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೇ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇತ್ತು. ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೋಣಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕುರಿ, ಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಂದರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೂದಗುಂಪಾ, ದೋಣ್ಣೆಗುಡ್ಡ, ಹಂಪಸದುರ್ಗ, ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕೋಣನ ಬಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಅನೇಕ ಒಳಹುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆಚರಣೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಯಾವುದೋ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಘಟಿಸಿರಬಹುದಾದ ವರ್ಣಸಂಕರದ ಘಟನೆ, ಅದರ ಅಪರಾಧ, ಶಿಕ್ಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಳುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹತನಾದ ಪತಿ ಮಡಿದು ಮಹಾಸತಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ ಇಂಥಹ ಮುಂತಾದ ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ಸ್ಥೂಲ ನೋಟಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಹಾಗೂ ಕೋಣ ವಿಮುಕ್ತಿ ನಡೆಯುವ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯು 'ಅಮ್ಮನ' ಲೈಂಗಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇದು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ನಂಬಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಿ

ಅಮ್ಮನ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆರುವ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತಿದೆ. ಭೂಮಿ ತಾಯಿಯು ಫಲವತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವಳ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವಳಿಗೊಬ್ಬ ಪತಿಬೇಕು. ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಲದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊಲದೊಡೆಯರಾದವರು ಹೊಲಯರೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಲವಾದ ಊಹೆಗಳಿವೆ. ಈ ಊಹೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ಇವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅಭೇದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಮಾರಿಕಾಂಬೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಲೆಯನ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಹೊಲೆಯನ ಬಲಿಯಾಗಿ ಅವನಿಂದ ಭೂಸ್ವಾಮಿತ್ವವೇ ಹೋಗಿದ್ದುದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಊಹೆಯಂತೆ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಭೂಮಿಯು ಫಲವಂತಿಕೆಗಾಗಿಯೇ ಎನ್ನುವ ಅಂಶವನ್ನು ಫ್ರೇಜರನು ದಾಖಲಿಸಿದ ಆದಿವಾಸಿ ನಂಬಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಫಲಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ನಡೆಯುವ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಬಂಡಿಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನೇಗಿಲಿನಿಂದ ಊಳುವುದು, ಗದ್ದೆ ಬಿತ್ತುವುದು, ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಗಡಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಈ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣಾ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಅಮ್ಮನ ಆರಾಧನೆಯ ಗುರುತುಗಳಾಗಿವೆ. ನಾಗಮಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ನಾಗರಾಧನೆ ಸಂಕೇತವಾದರೆ, ಬೇವಿನುಟಿಗೆ ಸೇವೆ, ರಥಕ್ಕೆ ಉಡಿ ತುಂಬುವುದು, ಮರಕ್ಕೆ ಹಸಿರು ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿ ಉಡಿ ತುಂಬುವುದು ವೃಕ್ಷಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿಗೆ ಹೆಪ್ಪು ಕೊಡುವುದು, ಹುಲುಸು ಎರಚುವುದು ಇವುಗಳು ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ಆರಾಧನೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರಿ ಆರಾಧನೆ, ಭೂತಾರಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾರಿ ಆರಾಧನೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಕರಿಯವ್ವ, ದುರುಗವ್ವ ದೇವಿಯವರ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿ, ನಾಗವೃಕ್ಷ, ಮಾಸ್ತಿ, ಸ್ತ್ರೀಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಮಾತೃ ದೇವತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ವಿಕಾಸದ ಹಲವು ಮಜಲುಗಳನ್ನು ದಾಮ್ಯವ್ವ, ಕರಿಯವ್ವ ದೇವಿಯರ ಜಾತ್ರೆಯ ಆಚರಣೆಯ ವಿಧಿವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆದಿ ದ್ರಾವಿಡ, ದ್ರಾವಿಡ ಹಾಗೂ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಈ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಹಿರಿಮೆಯಿರುವುದನ್ನು ಬದುಕು ಹದಗೊಂಡು ಮಾಗಿ ಸಧೃಡವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷ ಹೋರಾಟಗಳು ಇದ್ದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಸಮನ್ವಯುಕ್ತ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯೇ ಬದುಕಿಗೆ ತಾರಕವೆನ್ನುವುದನ್ನು, ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದವರು ಸಹೋದರ ಭಾವದಿಂದ ಬೆರೆತು ಜಾತ್ರೆಯ ಸರ್ವಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ಜೀನಹಳ್ಳಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಪ್ಪ., ಮಲೆನಾಡು ಜಾನಪದ, ಪುಟ-೧೫೮.

೨. ನಾಯಕ ಹಾ.ಮಾ., ಜಾನಪದ ಸ್ವರೂಪ, ಪುಟ-೫೫.

೩. ರಾಗೌ ಮತ್ತು ವಸಂತಕುಮಾರ ಎಂ.ಸಿ., ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಪುಟ-೦೮.

೪. ದಾಸೇಗೌಡ ಜಿ.ವಿ, ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು., ಪುಟ-೧೦

೫. Mariya Leach, Standard Dictanary of Folklore, Mythology and Legend page -146.

೬. ಕೊಟ್ರಶೆಟ್ಟಿ., ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ-೪., ಪುಟ-೭-೮.

೭. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ ಜೀ.ಶಂ., ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಪುಟ-೪.

೮. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ತೀ.ನಂ., ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಪುಟ-೧೨೭.

೯. ಚಲುವೆಗೌಡ ತ.ಚಿ., ಕೆಲವು ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪುಟ-೩.

೧೦. ಅದೇ, ಪುಟ-೩

೧೧. ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ ಗೊ.ರು., ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು, ಪುಟ-೧೨೫.

೧೨. ಅದೇ, ಪುಟ-೩೬೯.

೧೩. ಜೀನಹಳ್ಳಿ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪ., ಮಲೆನಾಡು ಜಾನಪದ, ಪುಟ-೨೦.

೧೪. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ., ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಪುಟ-೪೩.

೧೫. ಜವರೇಗೌಡ ದೇ., ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ., ಪುಟ-೩೪೨.

೧೬. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಸಿ.ಎಸ್., (ಸಂ) ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ-೫೭.

೧೭. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ ಜೀ.ಶಂ., ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಂಪುಟ-೧, ಪುಟ-೭೦೩.

೧೮. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ., ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು. ಪುಟ-೭೨.

೧೯. ಅದೇ, ಪುಟ-೭೧

೨೦. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ., ಸಿ.ಎಸ್. (ಸಂ) ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು. ಪುಟ-೧೦೨.

೨೧. ಅದೇ. ಪುಟ-೫೩.

೨೨. ಅದೇ, ಪುಟ-೭.

೨೩. ಅದೇ. ಪುಟ-೨೫.

೨೪. ಅದೇ. ಪುಟ-೧೩.

೨೫. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಜಾತ್ರೆಗಳು. ಪುಟ-೪೯-೬೦.

೨೬. ನಾಗೇಗೌಡ ಎಚ್.ಎಲ್ (ಸಂ) ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಪುಟ-೯೫.

೨೭. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ಪುಟ-೭೩.

೨೮. ಮಹದೇವ ಶಂಕನಪುರ, ಮಾರಿಹಬ್ಬಗಳು, ಪುಟ-೧೦೮.

೨೯. ಸಿದ್ದಗಂಗಪ್ಪ, ಎಚ್.ಎಸ್. ದೇವಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ, ಪುಟ-೪೩.

೩೦. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ಪುಟ-೧೧೦.

೩೧. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ-೭೧.

೩೨. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ಪುಟ-೯೨.

೩೩. ಅರ್ಜುನ ಗೊಳಸಂಗಿ., ದಲಿತರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪುಟ-೪೫೮.

೩೪. ಮಹದೇವ ಶಂಕನಪುರ., ಮಾರಿ ಹಬ್ಬಗಳು, ಪುಟ-೧೬೯.

೩೫. ಬಸವರಾಜ ಮೂಲಿಮನಿ., ಹಾಲೋಕುಳಿ, ಪುಟ-೨೯.

೩೬. ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ್ (ಸಂ)., ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಪುಟ-೬೫೪.

೩೭. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ., ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ, ಪುಟ-೧೧

೩೮. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ-೬೩.

೩೯. W.T. Elmere, Dravidian Gods in Modern Hinduism, Page-28.

೪೦. ನಾಗಲೋಟಿಮಠ, ಸ.ಜ., ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ, ಪುಟ-೧೧

೪೧. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್., ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ-೩೧೫.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಐದು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಇತರ ಅಂಶಗಳು

೫.೧. ಪ್ರವೇಶ

೫.೨. ದೈವ – ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕಲೆ

೫.೩. ದೈವ – ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ

೫.೪. ದೈವ – ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ

೫.೫. ದೈವ – ಮಾಧ್ಯಮ

೫.೬. ದೈವ – ಸಾಹಿತ್ಯ

ಅಧ್ಯಾಯ : ಐದು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಇತರೆ ಅಂಶಗಳು

೫.೧. ಪ್ರವೇಶ

ದೈವಗಳನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡುವ ವಿಧಾನವೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕವಲ್ಲದೆ ಇತರೆ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಗಾಧವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ ಬೀರುವ ಇತರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದು ಕುತೂಹಲಕರ. ದೈವದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಕಲೆ, ರಂಗಭೂಮಿ, ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ದೈವದ ಭಯದಿಂದಾಗಿಯೇ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಹುದಾದ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ದೈವಗಳು ಒಂದು ಸಂವಹನ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಹೊರಟಾಗ ಈ ಬಗೆಯ ಭಿನ್ನ ಕವಲುಗಳು ಸಿಕ್ಕವು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೈವವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸುವ ಇತರೆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ದೈವವೊಂದು ಸಮಾಜದ ಹಲವು ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ತನ್ನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ದಲಿತರಿಗೆ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯೆಂಬುದು ಶೋಷಣೆಯ ಚಿತ್ರಣವಾದರೆ, ಊರ ಉನ್ನತ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಆಳುವ ಭಾಷೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದವರಿಗೆ ಬೀರುವ ಪರಿಣಾಮ ಬೇರೆಯದೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಇತರೆ ಸಂಗತಿಗಳು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಕೆಲವು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

೫.೨ ದೈವ – ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಕಲೆ

ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದು ಬದುಕಿನ ಕ್ರಿಯಾಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿನ ಮೂರ್ತರೂಪವಾಗಿದೆ. ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳು, ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಕಲಾತ್ಮಕ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಜನಪದರ ಬದುಕಿನ ಅಂಗವಾಗಿ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ನಿವಾರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಾಗೂ ದೈವಗಳ ಆಚರಣಾ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಲೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿವೆ. ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಮೈದಾಳಿವೆ. ಡೊಳ್ಳು ಕುಣಿತ, ಭಜನಾ ಮೇಳ, ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ, ಜೋಗತಿಯರ ಕುಣಿತ, ಸೋಮನ ಕುಣಿತ, ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳ, ಕೋಲಾಟದ ಕುಣಿತ, ನಂದಿಕೋಲು ಕುಣಿತ, ಬಯಲಾಟ ಕುಣಿತ, ಹಲಗೆ ಮೇಳ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳು ದೈವಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ.

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಲೌಕಿಕ ಕಲೆಗಳಾಗಿಯೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಜೊತೆಗೆ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ದೈವದ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳು ದೈವದ ಆಚರಣೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಕೋಲಾಟ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಗಾಯಕ ಮೇಳಗಳು ಲೌಕಿಕದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳು ದೈವವನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗಳು ದೈವ ಧರ್ಮದ ಸಂಬಂಧದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಜನರ ಬದುಕಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಪರಿಕರಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಸಂಬಂಧಗಳಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಂತೆಲ್ಲಾ ಮಾನವನ ಬದುಕು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಆರಾಧನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕಲೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ವೃತ್ತಿಪರತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೂ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬದ್ಧತೆ ಅಡಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಕಲೆಗಳು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

“ವೇದಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ ಜನರ ನರನಾಡಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತೃ ದೇವತೆಯು ವೇದ ಮಂತ್ರ ದೃಷ್ಟಾರಕರ ಚಿತ್ತ ಸೂರೆಗೈದು, ಬಹುಶಃ ವೇದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಲು ಮುಂದಾದಂತಿದೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ, ಅಂಬೃಣಿ, ಅಂಬಾ, ಸರಸ್ವತಿ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ‘ನಾನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಆದಿಶಕ್ತಿಯು ನನಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ದೇವರು ಯಾರಿಲ್ಲ. ನಾನೇ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಜಮಾನಿ’ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ದೇವಿ ಅದಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆದಿತಿಯೇ ದಿವ್ಯ ಲೋಕ ಆಂತರಿಕ್ಷ, ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಮಗು, ವಿಶ್ವದೇವತೆ ಎಂದು ಋಗ್ವೇದ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನ್ನಾದಿ ವಿದ್ಯೆ, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುವವಳು. ಮಾತೆಯರ ಮಾತೆ, ನದಿಗಳ ನದಿ, ದೇವತೆಗಳ ದೇವತೆ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ.”[1]

ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲ ಆಶಯವಿರುವುದು ಮಾನವನಿಗೆ ಸುಖ, ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸುಖ, ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಬಯಸುವ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನಾ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಲೆಗಳು ಜನ್ಮ ತಾಳಿದವು. ದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಜನರು ಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮರೆತು ದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಕಲೆಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಚರಣಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಲೆಗಳ ಉಳಿಯುವಿಕೆಗೆ ದೈವವೂ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯ ಸಾಧನಗಳು ಕೂಡಾ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ದೈವಗಳು ಹೋರಾಡಿದ ಕಥೆಗಳು ವಾದ್ಯ ಸಾಧನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೈವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲೋಹಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಾದ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಚರ್ಮ ಮತ್ತು ತಂತಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಾದ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮವನ್ನು ದುಷ್ಟ ರಾಕ್ಷಸನ ಮೈಯೆಂದೂ, ತಂತಿಯನ್ನು ಅವನ ನರಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಶಯಗಳು ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ, ಕಲೆಗಳ ಪರಿಕರಗಳಾದ ಚೌಡಿಕೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಜನಪದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಚೌಡಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗಂಡ ಜಮದಗ್ನಿ, ಆ ಜಮದಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು ಕೊಂದನು. ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಗ ಪರಶುರಾಮನು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನ್ನು ಕೊಂದು, ಅವನ ಕರುಳು ತೆಗೆದು ತಂತಿ ವಾದ್ಯ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಪನೆ ಈ ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೊಳ್ಳು ವಾದ್ಯವು ಕೂಡ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಡೊಳ್ಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು

ಕುರಿತ ಜನಪದದ ಕಥೆಯು ಜನಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಡೊಳ್ಳಾಸುರನೆಂಬುವನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಶಿವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ. ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಏನು ವರ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಡೊಳ್ಳಾಸುರ ನಿನ್ನನ್ನೆ ನುಂಗುವೆನೆಂದ. ಯಾವಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕುವೆಯೆಂದು ಶಿವನು ಕೇಳಿದಾಗ ಪಂಚರಾತ್ರಿ ಕೂಡಿದಾಗ ಎಂದನಂತೆ. ಆದರೆ ಡೊಳ್ಳಾಸುರನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ವಿಷ್ಣು ಡೊಳ್ಳಾಸುರನ ಎಲುಬು ಚರ್ಮಗಳಿಂದ ಡೊಳ್ಳು ತಯಾರಿಸಿ, ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕೋಲು ಮಾಡಿ ಡೊಳ್ಳುವಾದ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಬಾರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಶಿವ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ. ಹಾಗಾಗಿ ದೈವದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲು ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಕುರುಬರು ಕುರಿ ಕಾಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಯಾನಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಹಾಗೂ ಕುರಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಡೊಳ್ಳು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕುರುಬರ ಪ್ರಮುಖ ವಾದ್ಯವಾದ ಡೊಳ್ಳು ದೈವತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜೆಯಾದ ನಂತರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಸರಿಪಟ್ಟು' ಬಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಮುಖ್ಯಗಾಯಕ

"ಗುರುವೇ ನಮ್ಮಯ್ ದೇವರ ಬಂದಾವ್ ಗೇ
ಗುರುವ ರೇವಣಸಿದ್ಧಗ ಶರಣನ್ನುವೆನೋ"

ಎನ್ನುವುದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಡೊಳ್ಳಿನ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವಾದ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ರಣವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ದೇವಿಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಯಾನಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಆಕೆಯು ಕಣ್ಣು ಅರಳಿಸಿ ನಾಲಿಗೆ ಹೊರಚಾಚಿ, ಖಡ್ಗಧರಿಸಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಾಳೆ. ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿ, ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಈಕೆಗೆ ಮೃಧುವಾದ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವಿಯ ಭಯಾನಕತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲು ಈ ರಣವಾದ್ಯಗಳು. ಕರ್ಕಶವಾದ್ಯಗಳು ಆಕೆಯ ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕುರಿಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವಾಗ ಈ ವಾದ್ಯಗಳು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಉಗ್ರದೇವತೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಲು ಕೊಂಬು ಕಹಳೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ವಾದ್ಯದ ಬಳಕೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯವರ ಬಳಸುವ ಚರ್ಮವಾದ್ಯದ ಬಗೆಗೂ ಜನಪದರು ಕಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ತಾರಕಾಸುರ ಮತ್ತು ಮರಕಾಸುರ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರಿದ್ದರು. ಅತ್ಯಂತ ದುರಹಂಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಅವರ ಪತ್ನಿಯರ ಪತಿವೃತಾಧರ್ಮವು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಾಯಿತು. ನಾರದ ಒಂದು ಉಪಾಯ ಸೂಚಿಸಿದ. ಅದರಂತೆ ಕೃಷ್ಣ ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯುವರ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಾಕ್ಷಸರ ಹೆಂಡತಿಯರಿಗೆ. ಬೆಳಗಾಗುವುದರೊಳಗೆ

ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಅಶ್ವತ್ಥ ವೃಕ್ಷ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆಂದು ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳಿದ. ಹೆಂಡತಿಯರಾದ ಮಾಲೆ ಸುಮಾಲೆಯರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಭಂಗವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಸತ್ತುಬಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲೆಯ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಜನಪದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಥೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾದ್ಯ ಸಾಧನಗಳು ಚರ್ಮದಿಂದ ತಯಾರಾಗಿದ್ದು, ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಇನ್ನೂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲಗೆ ಮೇಳದ ಬಳಕೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂಲತಃ ಪಂಚಮರ ವಾದ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಚರ್ಮದಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಳ ಸಮುದಾಯದವರು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುವ ಈ ವಾದ್ಯವು ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಆಚರಣಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವನ ಜೀವನದ ನಿರಂತರತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ವಾದ್ಯ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದೈವದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಮೂಲಕ. ಯಾವುದೇ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆದರೂ ಮೊದಲು ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಣವಾಗಿ ವೀಳ್ಯೆ ಅಥವಾ ಭಂಡಾರ ನೀಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಬಂದ ನಂತರವೇ ದೈವದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ದೈವತ್ವಕ್ಕೆ ಮೊರೆ ಹೋಗಲು ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ದೈವವನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿ ದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಮುಂದೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಡೊಳ್ಳುಕುಣಿತ, ಹಲಗೆ ಕುಣಿತ, ಕುದುರೆ ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಜೋಗತಿ ಕುಣಿತಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕುಣಿತಗಳು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ದೈವೀ ಚೇತನವನ್ನು ತುಂಬುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿನ್ನಾಳ ಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಾರರು ದೈವದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ರಾಜ್ಯವ್ಯಾಪಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಒಪ್ಪಂದದ ಮೂಲಕ ವಿದೇಶಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕಲಿಕಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದೈವೀ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗವ್ವನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತಯಾರಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆಲವೊಂದು ಆಚರಣಾ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಮಡಿಯಿಂದ ಜೀವಕಳೆ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಸ್ಥಳೀಯರು ಹರಿಬ್ಯಾಟಿ, ಕೋಣಬಲಿ, ಕುರಿಬಲಿ

ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಗೂ ಈ ಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಮೂರ್ತಿಗಳು, ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಮೇರಿಕದಂತಹ ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾರಾಟವಾಗುವುದನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಚಿತ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ನವಗ್ರಹ, ಹಾವು, ದುಷ್ಟ ಭಕ್ಷಣೆ, ಶಿಷ್ಟ ರಕ್ಷಣೆ ಇಂತಹ ರೂಪಕಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಚಿತ್ರಗಾರರು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ 'ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲೆ' ಎನ್ನುವುದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸಂದ ಗೌರವವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಸಾಂಕೇತಿಕ ಗೆರೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಕಲೆ ಬರಬರುತ್ತಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್‌ನ 'ಏಳು ಗುಡ್ಡಗಳ ಸಾಲು' ಆಗೋಲಿ, ಆನೆಗೊಂದಿ, ನಾರಾಯಣಪೇಟೆ, ಹೊಸಬಂಡಿ ಹರ್ಲಾಪುರದ ಗವಿವರ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳು, ನಾರಾಯಣ ಪೇಟೆಯ ನಗ್ನ ಮನುಷ್ಯನ ಚಿತ್ರ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಲೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಗುಡಿಗಳ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಹಾವು, ಚೇಳು, ವೃಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರ, ವಿವಿಧ ದೇವರುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು, ನಗ್ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಇದು ಮಾನವನ ಬದುಕಿನ ಅನಾವರಣವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ದೈವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಕಲೆಗೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಧರ್ಮಗಳು (ಹಿಂದೂ, ಬೌದ್ಧ, ಶೈವ, ವೀರಶೈವ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಬುಡಕಟ್ಟು) ಗಿಡ, ಮರ, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ, ಮಣ್ಣು ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ವನ, ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಿಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಜೊತೆ ಮಾನವನ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಬೆಸೆದಿವೆ. ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹದ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಬದುಕಿನ ದುಃಖಮಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು, ನಶ್ವರತೆಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ, ಮೋಕ್ಷದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿವೆ. ಕಲೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ದುಃಖಮಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೋವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ದೈವ ತಾಣವು ಮಾನವನಿಗೆ ಶಾಂತಿ, ಸಮಾಧಾನ, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಸಿಗುವುದು ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಒಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನ ಹೃದಯವನ್ನು, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಅರಳಿಸಿದ ಘಟನೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರವನ್ನು ತನ್ನ ಅರಿವಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲ ಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ

ಒಂದಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಾಗೂ ಜನತೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಲೆಗಳು ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕಲೆಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕಲೆಯು ದೈವತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಕಲೆಗಾರನು ತನ್ನ ಜನಾಂಗದ ಆದರ್ಶ ಹಾಗೂ ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾಂತಾ ಸಮ್ಮಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೇವಲ ಆನಂದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡುವುದು ಕಲೆಗಾರನ ಉದ್ಯೇಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು ಪ್ರಮುಖ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅವನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಭಕ್ತಿಯೇ ಚಾಲನಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಮಹಾರಾಜರ ಹವ್ಯಾಸ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಆತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಆಳವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮತ್ತು ಆತನನ್ನು ಉನ್ನತ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸುವ ಸಾಧನ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ನಿಸರ್ಗ ಪ್ರೇಮ, ದೈವ, ಧರ್ಮ, ಮತ, ಸಮಾಜ, ಮಾನವನ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೇ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಪೂರ್ವ ದೇಶಗಳ ಕಲೆಗಳು ದೈವಿಕತೆ, ಚೈತನ್ಯ, ಆತ್ಮವಸ್ತುವೆನ್ನಬಹುದಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ವೃಕ್ಷಪೂಜೆ, ತೀರ್ಥ, ಹುತ್ತ, ಕೈಲಾಸ, ವಿಷ್ಣುಪದ ಹೀಗೆ ದೈಹಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಐಕ್ಯದಿಂದ ಆರಾಧನೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಡೆಗೆ ಮರುಳುವುದು, ಎರಡನೆಯದು ಕಲಾ–ದಾರ್ಶನಿಕವೆನ್ನಬಹುದಾದ ವಿಶ್ವಚೈತನ್ಯದ ನೋಟ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತು ಅಂದರೆ ಮೂರ್ತಿ, ಶಕ್ತಿ, ದುರ್ಗೆಯ ಅವತಾರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಕಾರವಾಗಲೀ ನಿರಾಕಾರವಾಗಲಿ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು.

ದೈವೀ ಆರಾಧನೆಯೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ. ಕಲೆಗೂ ಮತಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧಾ ನಿಷ್ಠೆಗಳು ಕಲೆ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿಯಂತಹ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ.

ರಂಗಭೂಮಿ

ದೈವಕ್ಕೂ ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲೆಗೂ ಬಿಡಿಸದ ನಂಟಿದೆ. ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ದೈವವೇ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ. ದೈವ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುವಾಗ ಮೂರು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ದೈವದ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು, ಎರಡು ದೈವದ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಸೇರಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು, ಮೂರು ಹಬ್ಬದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕ ತಂಡವನ್ನು ತಂದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು. ಈ ಮೂರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೈವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂಥದ್ದು. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಹುರೂಪಿ ಆಲೋಚನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಟ, ಮನೋರಂಜನೆ, ಚಿಂತನೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇದೆ. ಇದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬೀದಿಯೂ ಹೌದು, ವೇದಿಕೆಯೂ ಹೌದು. ಬಯಲಾಟಗಳಂತಹ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಲೆಗಳು ಒಳಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲಷ್ಟು ಬದುಕಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಜೀವಂತಿಕೆ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ರಂಗಭೂಮಿಯು ಜಗತ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ಸಂವಾದಿಸ ಬಲ್ಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಡುವ, ಗ್ರಹಿಸುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಕಲಾದೀವಿಗೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳಿಗೂ ರಂಗಭೂಮಿ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೂ ಅವಿನಾಭವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಗರಣವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ನಂತರ ಬಯಲಾಟ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಇಂದಿಗೂ ಇಂತಹ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ದೈವದ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಳು ಅಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಬಯಲಾಟದ ರಂಗಭೂಮಿಗೂ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮೇಳಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ

ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆಟವಾಡಿಸುವುದಾಗಿ ಹರಕೆ ಹೋರುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದು ಜನ ಸೇರಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಹಣ ಕೂಡಿಸಿ ತಾವೇ ಪಾತ್ರ ಮಾಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಈ ಆಟವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಆಟಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳ ಮುಂದೆಯೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಅಟ್ಟ ಹಾಕಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ನಂತರವೇ ಆಟವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಯೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಟ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಕಣಕದ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಉರಿಸುವ ಮುಖಾಂತರ ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಗೆ ಮರಳುವಾಗ ಅಕ್ಕಿ, ಅರಿಶಿಣ ನೀರನ್ನು ಇಳಿದೊಗೆದು ದೀಪವನ್ನು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿರಿಸಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾನವ ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಟದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ದೈವದ ಉಸ್ತುವಾರಿಯೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮಗೆ ಗಂಡು ಮಗು ಜನನವಾದರೆ ಮತ್ತು ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಆಧುನಿಕತೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ, ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪ ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವತ್ತಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ನೀಡಿದ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಯಲಾಟವು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ರಂಗಭೂಮಿ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಿದೆ.

ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯು ಶಿಷ್ಟ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮುದಾಯದ ಬಯಲಾಟದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಶಿಷ್ಟರು ನೋಡುವ ನೋಟವೆ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಯಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿತ ಅಶ್ಲೀಲತೆಯ ಮಾತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಹಂತದಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಪೌರಾಣಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ದೈವದ ಜೊತೆಗಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ.

‘ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಹಾತ್ಮೆ’, ‘ದೇವಿ ಮಹಾತ್ಮೆ’ ಇಂತಹ ಕೆಲವೊಂದಿಷ್ಟು ನಾಟಕಗಳು ದೈವತ್ವದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಯು ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ನಿರಂತರ ಒಡನಾಟವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

೫.೩. ದೈವ – ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ

ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುವ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕನಕಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಬಾವಿ ಇದೆ. ಅದರ ನೀರನ್ನು ತಂದು ದನಗಳಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲ ರೋಗಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಎತ್ತಿಗೆ ಕುಂದು ಬಂದಿರುವುದು, ಕಾಲು ನೋವು ಇರುವುದು, ಕಾಲಲ್ಲಿ ಹುಳ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ತಳಕಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಉಡುಚಮ್ಮ ಗುಹ್ಯ ರೋಗದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಯೋನಿರಸವನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ, ಮೈಮೇಲಿನ ಮೇಣವನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಸ್ಥಳೀಯರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ‘ದೆವ್ವ’ದ ಕಾಟ ಒಂದು ರೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಲತೆಯಾಗಿದ್ದು, ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ಅಥವಾ ಇನ್ಯಾರೋ ದೆವ್ವ ಬಡಿದುಕೊಂಡವರನ್ನು ಹೀನಾಯವಾಗಿ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುತ್ತೂರು ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸುವಿಕೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಬಂದು ಮಲಗಬೇಕು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ದೇವರ ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೆವ್ವಗಳು ಎದ್ದು, ತಾವು ಯಾರು, ಏಕೆ ಅವರಿಗೆ ಬಡಿದುಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇನ್ನೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡಿ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಲವಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ದೆವ್ವ ಬಿಟ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವ ಮುಂಚೆ ತಮ್ಮ ಕೂದಲಿನ ಒಂದು ಎಳೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಅದನ್ನು ಗಂಟು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು ಹೋಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯು ಇಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪ ‘ದೆವ್ವ’ ಬಿಡಿಸುವ ದೈವವಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಕೊಪ್ಪಳದ ಹತ್ತಿರದ ಚಿಲಕಮುಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯದಾದ ಬಾವಿ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಕುಂದು ಬಂದಾಗ ಅದರ ನೀರನ್ನು

ಕುಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಚಳ್ಳಾರಿ ಗ್ರಾಮವು ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೊಹರಂ ದೇವರ ಮಸೀದಿಯು ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಕಜ್ಜಿ, ತುರಿಕೆಯಾದವರು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲದವರು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಾಸಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಸಮೇತ ಬಂದು ದೀಡ್‌ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಕೆಂಡದ ಕುಣಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾಹಿತಿದಾರ ಫಕೀರಪ್ಪ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಮುಕ್ಕುಂಪಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಸಾಬ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನ ಪೂಜಾರಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಇತನ ಮೈ ಮೇಲೆ ಮೊಹರಂ ದೇವರು ಬರುತ್ತದೆ. ಇತನು ದೈವದ ಅಧಿಕೃತ ವಕ್ತಾರನಾಗಿ ವೈದ್ಯನಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತಾಯತ ಕಟ್ಟುವುದು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು, ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಅಶಾಂತಿಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲು ದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರೇರೆಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ವಿದ್ಯಾವಂತ ವರ್ಗದವರೂ ಈ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಮೊರೆ ಹೋಗುವುದುಂಟು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತರಹದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡು ನಂಜುಂಡನನ್ನು 'ಒಳರೋಗದ ಗಂಡ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ಆನೆಯ ರೋಗವನ್ನು ಇವನು ವಾಸಿಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಹಕೀಂ ನಂಜುಂಡ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ನರಹುಣ್ಣು'ನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುವ ದೈವವೊಂದು ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಕುಷ್ಠರೋಗದ ವೈದ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡದ ಚಿಲುಮೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಕುಷ್ಠರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಪ್ಲೇಗ್ ರೋಗದ ವಾಸಿಗೆ ಪ್ಲೇಗಿನಮ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾಲರಾ ರೋಗ ಬಂದಾಗ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿಯ ದಾಳವನ್ನು ಊರಿಗೆ ತರಿಸಿ 'ಪರ' ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ 'ಗಡಿಮಾರಿ' ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಉಡುಗೋಲಜ್ಜ' ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ 'ಗಾಳೆಮ್ಮ' ರೋಗ ರುಜಿನಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ದೈವಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಡೆಗೆ ಮಾರಿಯ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಊರಿನ ಗಡಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಊರಿನವರು ತಮ್ಮ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಕಳಿಸಿಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ 'ಗಾಳೆಮ್ಮ'ನನ್ನು ಗಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ದೈವದ ಮುಂದೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಗಂಗಾಮತ ಜನಾಂಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಬಂದಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಕೊಡಲಿ, ಭರ್ಚಿ, ಕೋಲು, ಕುಡಗೋಲು ಇಂತಹ

ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೋರಾಗಿ ಹೋಯ್.. ಹೋಯ್... ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ದೈವವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ನದಿಯನ್ನೋ ಸಮುದ್ರವನ್ನೋ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಆ ಊರಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಂಟುಜಾಡ್ಯಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪೂಜೆಗಳಿಂದ, ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಈಗಲೂ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಯಾವುದೇ ರೋಗ ಬಂದರೂ ಕೂಡಲೇ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊರುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯರು ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರೂ, ಕೊನೆಗೆ ರೋಗ ಗುಣಮುಖವಾದದ್ದು ತಮ್ಮ ದೈವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳ ನಂತರ ಜನರು ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳನ್ನು, ಮಾಟಗಾರ್ತಿಯರನ್ನು ಕೊರವಂಜಿಯರನ್ನು ಅಥವಾ ಪೂಜಾರಿಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ದೈವವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ನಂಬಿಕೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೈವವನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಥವಾ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ದುರುಗಮುರುಗಿಯರು ಹೀಗೆ ಸಂಚಾರಿ ದೈವಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಭಂಡಾರ ಪಡೆದರೆ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇದೆ. ಇಂತಹ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯ ಸೋಮಾರಿತನವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಆರಾಧಿಸುವ ವರ್ಗವೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ.

ದೈವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಗೂ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕಂದಾಚಾರಗಳತ್ತ ವಾಲಬಾರದು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯು ಒಬ್ಬರ ಸ್ವತ್ತಾಗದೇ ಸರ್ವ ಜನರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈವದ ಮೂಲಕ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವಂಶ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆಗ ನಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಾರ್ಥಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಲೋಪತಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ 'ಜಾಂಡೀಸ್' ಅಥವಾ 'ಅರಿಸಿನ ಮುಂಡಿ' ರೋಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಔಷಧಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರಿಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಕಸವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಮೂರುದಿವಸ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಜಾಂಡೀಸ್ ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅರಿಷಿಣ ಕೊಂಬಿನಿಂದ

ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಜಾಂಡೀಸ್ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೈವವು ಒಂದು ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿ ಪ್ರಧಾನತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನು ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ ಅಸಹಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಆಗ ಆತನು ಹುಲಿಗೆಮ್ಮದೇವಿಗೆ ಚಿನ್ನಾಭರಣಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದಾಗ ಆತನಿಗೆ ಚೈತನ್ಯ ತುಂಬಿ ಮೊದಲಿನಂತಾದನು ಎನ್ನುವ ಐತಿಹ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಡದಲ್ಲಿ ನೀರು ತಾರದ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಜಮದಗ್ನಿ ಹೊರ ಹಾಕಿ 'ಕುಷ್ಠರೋಗ ಪೀಡಿತಳಾಗು' ಎಂದು ಶಾಪ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮೈಯಲ್ಲಿ ರೋಗ ಹತ್ತಿ ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಈಕೆಯನ್ನು ಏಕನಾಥ ಮತ್ತು ಜೋಗಿನಾಥ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಸಿದ್ಧರು ಹುಲಿಗಿ ಹೊಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಮಂತ್ರಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದಾಗ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಈ ಪರಂಪರೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಹೈದ್ರಾಬಾದ ನಿಜಾಮನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮನಿಗೆ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಬಂದು, ಎಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಿದರೂ ಗುಣಮುಖರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸ್ಥಳೀಯರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಗಳ ಮಠಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರಂತೆ. ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ತೀರ್ಥ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಕೊಟ್ಟರಂತೆ. ಆಗ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಜಾಮರು ಇಂತಿಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇನಾಮು ನೀಡಿದರು ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯರೊಬ್ಬರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ. ಈ ದೈವಗಳು ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೇವರಾಗಿ ಮತ್ತು ರೋಗ ನಿವಾರಕ ವೈದ್ಯರಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜನಗಳು ತಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ದೇವರಲ್ಲಿ ಮೊರೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ದೋಷ ಪರಿಹಾರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ 'ದೋಷ' ಪದವು ಮೂಲತಃ ವೈದ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ದೋಷ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳಾದ ಆಕಾಶ, ಭೂಮಿ, ಅಗ್ನಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ವಾಯುಗಳ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಅರ್ಚಕರು ಇದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ, ಮಂಗಳಾರುತಿ ಹಿಡಿದು ಇವರ ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡು ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಹುಲಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಆರಾಧಕರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜೋಗಪ್ಪ, ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೈವದ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಈ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಬೆಂಕಿ, ಭಂಡಾರ, ತಾಯತ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ಅಂಗಾರ, ಕುಂಕುಮ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ.

೫.೪. ದೈವ – ನ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿ

ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಒಂದು ದೈವವನ್ನು ಆರಾಧನಾ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ, ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯದಾನ ಪದ್ಧತಿಯು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಹುಯಿಲು', 'ಹುಯ್ಯಲು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಹುಯ್ಯಲ್' ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂಗಮನಾಥನಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುವ ಬಸವಣ್ಣನವರು "ಅಯ್ಯಾ ಅಯ್ಯಾ ಎನ್ನ ಹುಯ್ಯಲು ಕೇಳಯ್ಯ" ಎಂದದ್ದೂ, ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ "ಕಳ್ಳಗೆ ಸಂದುಕೊಟ್ಟ ಒಡವೆಗೆ ಹುಯ್ಯಲಿಕ್ಕಿದ"[೨] ಎಂದದ್ದೂ, "ಕಳ್ಳರು ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ ಗೋವಳರು ಊರ ಜನರ ಮುಂದೆ ಹುಯ್ಯಲನೆಬ್ಬಿಸಿದರು"[೩] ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಜೈನರು ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವರ ನಡುವೆ ಜಗಳವಾದಾಗ ರಾಜನಿಗೆ ಹುಯ್ಯಲು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಅಂತೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಜಂಗಮರ ಹುಯ್ಯಲು' ಇವೆಲ್ಲ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಹುಯ್ಯಲುಗಳು. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿವರಣೆಗಳು ನ್ಯಾಯದಾನ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ದೈವದ ಜೊತೆಗಿನ ಜನಪದರ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ದೈವ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದನೆಯದು, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಜನ ಸಮುದಾಯವು ಅದನ್ನು 'ದೈವ'ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೊಂದು, ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಜನಸಮುದಾಯದವರು ಸೇರಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಗುರು ಹಿರಿಯ ಗುಂಪು, ಇದನ್ನು 'ದೈವ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಊರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು 'ದೈವ' ಎನ್ನುವುದು ಇದ್ದರೆ, ಜಾತಿ ವರ್ಗೀಕರಣದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜಾತಿಗೊಂದು ದೈವವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಕುರುಬರ ದೈವ, ಲಿಂಗಾಯತರ ದೈವ, ಗೊಂದಲಿಗರ ದೈವ, ಗಂಗಾಮತಸ್ಥರ ದೈವ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಸ್ಮಿತೆಗೆ ಒಂದು ದೈವವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಕಾರ್ಯ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಊರಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ದೈವದ ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬ, ಆಚರಣೆಗಳು ಈ ಗುರುಹಿರಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೈವದ ಮೂಲಕವೇ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವುದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಮುಖಂಡರು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ನ್ಯಾಯದಾನದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ದೈವ' ಅನ್ನುವುದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವ ರಕ್ಷಣೆ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಗರ ದೈವ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ನಗರ ದೈವಗಳಿಗಿಂತ ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದೈವ ಮತ್ತು ಆರಾಧಕನ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದು, ನಿರಂತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ಸಿಗದ ವ್ಯಕ್ತಿ ನೇರವಾಗಿ ದೈವದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಹೂ ಕಟ್ಟಿ ಕೇಳುವುದರ ಮೂಲಕವೋ ಅಥವಾ ಗುಂಡು ಎತ್ತಿ ಕೇಳುವುದರ ಮೂಲಕವೋ ಅಥವಾ ಮೊದಲು ತನಗೆ ನ್ಯಾಯ ಸಿಗುವುದರ ಬಗೆಗೆ ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದೇವರ ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಇಂಥವರಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ, ಬಗೆಹರಿಸು ಎಂದು ಕೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನನಗೆ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿದರೆ, ನನ್ನ ವಸ್ತು ನನ್ನದಾದರೆ ನಿನಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕುದುರೆ ಮಾಡಿಸುವೆ, ತುಪ್ಪದ ದೀಪ ಹಚ್ಚುವೆ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಬದಲಾವಣೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಫ್ಯಾನ್ ಕೊಡಿಸುತ್ತೇನೆ, ಟೈಲ್ಸ್ ಹಾಕಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷವೂ ಆಗಬಹುದು, ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷವೂ ಆಗಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ನ್ಯಾಯ ಕೇಳಿದವನು ಕಾಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಆದರೆ ಅಥವಾ ಅವನು ಸತ್ತರೆ ದೇವರು ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲ ನೀಡುತ್ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತಾನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತರು ತಾವು ನೀಡಿದ ದೂರನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲದವರೆಗೂ ಕಾಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕದೇ ಹೋದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇವರಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಬಹುತೇಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ಜೀವಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಬ್ಳಾವತಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಇಟಗಿ ಭೀಮವ್ವ, ಮ್ಯಾದಿನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಚಳ್ಳಾರಿಯ ಪೀರಜ್ಜ, ಮುಕ್ಕುಂಪಿಯ ಅಲ್ಲಾಸಾಬ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೀಡುವ ದೈವಗಳೆ ಆಗಿವೆ. ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ನಂಬಿಕೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ತಮಗೆ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕುವಂತೆ ಹಳ್ಳಿಗರು 'ಮುಡುಪು' ಹಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ ಮೂಲಕ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮನಿಯಾರ್ಡರ್ ಮೂಲಕ ಹಣವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರೆ ತಮಗೆ ಖಂಡಿತ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಮಠ ದೈವಗಳ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು ದಾನ ಪಡೆಯಲು ಜಪರತ್ತ

ತೆರಳಿದಾಗ, ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೂರುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೈವದ ಮೇಲೆ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟಂತಹ ಜನರು ಮಹಾಪುರುಷರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಕೃತ ವಕ್ತಾರರಾದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರು, ಜೋಗಪ್ಪ, ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ದೇವರು ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ಇದೆ. ಶಿವರಾತ್ರಿ ಅಥವಾ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ, ಸವಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪೂಜಾರಿಯು ದೇವರು ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ರೈತರು ಮಳೆ ಬೆಳೆಯ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ದೇವರು ಏಳು ವಾರ ನನಗೆ ಮಡಿ ಉಡಿಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಕೊನೆಯವಾರ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅಂಗಾರವನ್ನು ಮನೆಯ ಜಂತಿಗೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ನಾನು ನಿಮಗೆ ನ್ಯಾಯ ಒದಗಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮುಂದೆ ಯಾರೂ ನಿಮಗೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡದಂತೆ ಕಾಯುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಭರವಸೆ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಂಗಾರವನ್ನು ನೀಡಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯು ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ದೈವಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಬಡ ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಹ ತಮ್ಮ ಅವಗಾಹನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಕ್ತರು ನೇರವಾಗಿ ದೈವದ ಹತ್ತಿರ ದೂರನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನಂಥಹ ದೇವಿಗೆ ವೈದಿಕ ಪೂಜಾರಿಗಳು, ಅರ್ಚಕರು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ದೂರನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರು ಹೊರಗಿನಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗೆ ತಮ್ಮ ದೂರನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಧಾನ ಭಕ್ತರಾದ ಜೋಗಪ್ಪ, ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆ ತಳಕಲ್‌ನ ಉಡುಚಮ್ಮನಿಗಾಗಲಿ, ಮ್ಯಾದಿನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವನಿಗಾಗಲಿ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮನಿಗಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗದೊಂದಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ದೈವಗಳಿದ್ದರೂ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದು ಈ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಿಗೆ. ಈ ದೈವಗಳು ತನ್ನ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಊರಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ದೂರದ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯಿ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯರಿಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾವೇರಿ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಭಾಗದ ಜನರು ಬರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಮಂಜುನಾಥನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೈವವಾದ ಮಂಜುನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಕಾರಣೀಕನಾದ ಅಣ್ಣಪ್ಪದೈವ ಬಂಟನಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಹೊಯ್ಲು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಟೋಕ್ಸ್ ಎಂಬುವವನು ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೂ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಂತೆಯೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ೧೯೩೮ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.[೯] ಹೀಗೆ ಸಿವಿಲ್ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡೆ ಇವೆಯೆಂದೂ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಒಂದಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಓರಿಸ್ಸಾದ ಸಾಕ್ಷಿಗೋಪಾಲನ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆಝೆಟಿಯರ್ ಹೇಳುತ್ತದೆ.[೧೦] ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನರು ತಮ್ಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೈವಗಳೇ ನಮಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ ಎಂದು ಗಟ್ಟಿ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಆ ದೈವದ ಮೇಲಿನ ಅತಿಯಾದ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ದೂರು ಕೊಟ್ಟು ಬರಲು ಅವರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗ ತಳಸಮುದಾಯದವರೆ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮತ್ತು ಹೆಂಡವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಪಡೆಯುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರಂಪರೆಯ ವೈದಿಕ ವರ್ಗ ಈ ದೈವಗಳನ್ನು ಕ್ಷುದ್ರ ದೈವಗಳೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡರು.

ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಗಿಯ ಹನುಮಪ್ಪ ಎನ್ನುವವರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ. ಒಂದು ಸಾರಿ ಫಕೀರಪ್ಪ ಎನ್ನುವವನು ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ ಮೋಟಾರು ಕಳುವು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಆಗ ಊರಿನ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿದಾಗ ಆತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರು ದೊರೆಯಿತು. ಆಗ ಫಕೀರಪ್ಪನು ನನ್ನದೇ ಎಂದು ವಾದ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಸ್ಥಳೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಗೆ ದೂರು ಕೊಟ್ಟು ಆಣೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಆಗಲೂ ಫಕೀರಪ್ಪ ತನ್ನದೇ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದನು. ಆಗ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖಂಡರು ದೇವಿಗೆ ತಾಯಿ "ಮೋಟಾರ್ ಒಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಕಳುವು ಮಾಡಿ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೇ ತನ್ನದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಭಾರ ನಿನ್ನದು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಒಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಫಕೀರಪ್ಪ ಯಾವುದೋ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೈವಕ್ಕೆ ದಂಡ ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಬೇಕಾಯಿತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು.

ಮತ್ತೊಂದು ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಮ್ಯಾದಿನೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜನ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಅಣ್ಣ ಮೂವರ ಆಸ್ತಿಯಬನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದ್ದನು. ತಮ್ಮನವರು ಕೇಳಿದರೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು

ಹೇಳಿದ್ದನು. ದಾರಿಕಾಣದ ಇವರು ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲೂ ಹೋಗಲಾರದೆ, ಗ್ರಾಮದೈವ ದ್ಯಾಮವ್ವನಲ್ಲಿ ದೂರು ಕೊಟ್ಟರು. ಗುಡಿಯ ಪೂಜಾರಿಯು ಕರೆಯಿಸಿ ಕೇಳಲಾಗಿ, ನಾನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖಡಾಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದನು. ಆಗ ಆಸ್ತಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡವರು ಗುರುಹಿರಿಯರ ಸಮಕ್ಷಮ ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೇವಿಗೆ ದೂರುಕೊಟ್ಟರು. ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ನೀಡಿ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೊರೆಯಿಟ್ಟರು. ಕೆಲವು ದಿನ ಆದ ನಂತರ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ರಕ್ತಕಾರಿ ಸತ್ತು ಹೋದನು. ಆಸ್ತಿ ತಮ್ಮಂದಿರ ಪಾಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರವರ ದೈವಗಳನ್ನು ವೈಭವೀಕರಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಜನಪದರ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಇವುಗಳು ಸತ್ಯ ಘಟನೆಗಳಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ನ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಮ್ಮ' ದೈವಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇಂದು ಗ್ರಾಮದೈವಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮೂಲೆ ಗುಂಪಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಬಗೆಗೆ ಎಚ್.ಪ್ಪಿ.ನಾಗೇಶ್ ಗೊಂದಲವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದುರುಗವ್ವ, ಮರಿಯವ್ವ, ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳಾದ ಶಿವ, ಶಿರಡಿ ಸಾಯಿಬಾಬಾ, ಮಂಜುನಾಥ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಂಥಹ ದೈವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳು ನೀಡುವ ತೀರ್ಪು, ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಎಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ಬಡಭಕ್ತರು, ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ತಳಸಮುದಾಯವರು ತಮ್ಮ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆ, ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಈ ದೈವಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೂರನ್ನು ನೀಡಿ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದವು.

ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ದೈವ' ಎನ್ನುವುದು ಊರ ಹಿರಿಯರ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಈ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ದೈವ' ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ತೀರ್ಪು ಕೊಡುವವರು ಊರ ಹಿರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತವು ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿ ವಿವಾದಗಳು. ಆಸ್ತಿಸ್ವಾಮ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಮಹಾಜನರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ತೀರ್ಮಾನದಂತೆ ಬಗೆಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಈಗಲೂ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದವನಿಂದ ತಪ್ಪು ದಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ನ್ಯಾಯ

ಪದ್ಧತಿಯು ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ದೇವರ ಮತ್ತು ದೈವದ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ದೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳು ದಾಖಲಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜನತೆಯು 'ದೈವ'ಕ್ಕೆ ದೂರು ಕೊಡುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆಗೆ ದೂರು ಕೊಟ್ಟು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಬಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೇನಿದ್ದರೂ ಕೋರ್ಟು ಮತ್ತು ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ತೀರ್ಪುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದವರ ಬದುಕು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೀನಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

೫.೫. ದೈವ – ಮಾಧ್ಯಮ

ದೈವ ಸಂಬಂಧಿತ ಮಾಧ್ಯಮವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ದೈವದ ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಸ್ಮೃತಿಲೋಕಗಳು ಪುನರ್ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ದೈವ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ೧.ಮುದ್ರಣ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ದೈವದ ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು, ೨. ದೃಶ್ಯಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಕುರಿತಾದ ವಾರ್ತೆಯ ಭಾಗಗಳು ಅಥವಾ ನೇರ ಪ್ರಸಾರ, ೩. ಸಿನಿಮಾ ಧಾರಾವಾಹಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಿ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಬಳಕೆ, ೪. ಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳ ಕ್ಯಾಸೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿ.ಡಿಗಳ ರಚನೆ, ೫. ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕ ಸಂವಹನ, ೬. ಜಾಹೀರಾತಿನ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರ.

ಕೊಪ್ಪಳದ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆ, ಹುಲಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಜಾತ್ರೆ, ಕುಕನೂರು ಮಹಾಮಾಯೆ ಜಾತ್ರೆ, ಮುದೇನೂರಿನ ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ, ದೋಟಿಹಾಳದ ಶುಕಮುನೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ, ಹೀರೆವಂಕಲಕುಂಟಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ, ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿತ ವರದಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಪರಿಚಯವಿರುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಮೌಖಿಕದಿಂದ ಪಡೆದ ಮಾಹಿತಿ, ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೆ ಪುನರ್ ಮೌಖಿಕಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪತ್ರಿಕಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಾ ವಿಶೇಷ ಅನ್ನಿಸುವಂತಹ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ವರದಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕುದುರಿಮೋತಿ ಮೊಹರಂ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೀರಾ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಹಬ್ಬ. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಉದಾಹರಣೆ. ಇಂತಹ ಮೊಹರಂ ಬಗೆಗೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸುದ್ದಿಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮುದೇನೂರಿನ ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರೆ ತೇರನ್ನು ಎಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಜಾತ್ರೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅವರೇ

ನಿಭಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದ ಈ ಆಚರಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದೋಟಿಹಾಳದ ಶುಕಮುನೇಶ್ವರನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ ಇಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾಲಂನಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ದೈವಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಜಾತ್ರೆ, ನೀರುಕೊಂಡ ನಡೆಯುವುದು, ಹಾಲೋಕುಳಿ ನಡೆಯುವುದು, ಕಾರ್ತೀಕೋತ್ಸವ ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳ ವರದಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಸುದ್ದಿ, ಪರಿಚಯ, ಜಾತ್ರೆ ಆದ ನಂತರ ಬರುವ ವರದಿಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಸಂವಹನಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಆಕರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಅವಕಾಶ ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಂಡ ದೈವಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂವಹನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ದೃಶ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ ಈಗ ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ದೈವಗಳ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಟಿವಿ ೯ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಾಗುವ 'ಭಾನಾಮತಿ' ಮತ್ತು 'ಹೀಗೂ ಉಂಟೇ?' ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ದೈವದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕಂದಾಚಾರಗಳು ಬಯಲಿಗೆ ಬರಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಟಿ.ವಿ.ಯ ಅನೇಕ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳು ಇಂತಹ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಟಿ.ವಿ. ಚಾನೆಲ್‌ಗಳು ತೀರಾ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಗೆ ವಾಲುತ್ತಿರುವುದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ದೃಶ್ಯ ಪಠ್ಯ ರೂಪದ ವರದಿಗಿಂತ 'ದೃಶ್ಯ' ರೂಪದ ಮಾದರಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳದ್ದು ಒಂದು ಬಗೆಯದಾದರೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಸುದ್ದಿಯಾಗುವ ಕೊಪ್ಪಳ ಭಾಗದ ದೈವಗಳೆಂದರೆ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಕನಕರಾಯ, ಕುದುರಿಮೋತಿ ಹುಸೇನ ಆಲಂ, ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮದೇವಿ, ಲೇಬಗಿರಿ ಮಾರುತೇಶ್ವರ, ಕಬ್ಬರಿಗಿಯ ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮ, ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಇಂತಹವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಆಯಾ ಚಾನೆಲ್‌ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಹೊಂದಿರುವ ದೈವೀ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವರದಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳ ನೇರ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಟಿವಿ ೯ ಚಾನೆಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೇಬಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದೈವವಾದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಕಾರ್ತೀಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇಡೀ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬದ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿಗಾರರು ತೀರಾ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳು ಮೊಟಕುಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ

ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಗಳು ದೃಶ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕವೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಸಂವಹನ ಆಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಸಿನಿಮಾ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಹಿಗಳು ಇಂದು ಪ್ರಭಾವಿ ಸಂವಹನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಿನಿಮಾದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ದೈವ'ವು ದಿಢೀರನೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳು ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆದಿರುವುದು ಸಿನಿಮಾಗಳ ಮೂಲಕವೆ. ಶಬರಿಮಲೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪ ಸ್ವಾಮಿ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ, ರೇಣುಕಾದೇವಿ, ಯಲ್ಲಮ್ಮ ಇಂತಹ ಮುಂತಾದ ಸಿನಿಮಾಗಳು ಆಯಾ ದೈವದ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂವಹನಗೊಳಿಸಿವೆ. ಇನ್ನು ಧಾರಾವಾಹಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳು ಚಿತ್ರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಶಿವಲೀಲಾಮೃತ', 'ನಾಗದೇವತೆ', 'ನಾಗಮ್ಮ' ಮುಂತಾದ ಧಾರಾವಾಹಿಗಳು ದೈವೀ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ದೈವೀ ಕುರಿತಾದ ಜನಪ್ರಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ: ಗಣೇಶ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೆ, ಶಿರಡಿ ಸಾಯಿಬಾಬನ ಗೊಂಬೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಿದೆ, ಹುತ್ತ ಬೆಳೆದು ನಾಗಮ್ಮ ದೇವಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜನರನ್ನು ಮರುಳು ಮಾಡುವ ಶೋಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಪವಾಡ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಗಳನ್ನು ಸಿನಿಮಾ ಮತ್ತು ಧಾರಾವಹಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳ ಕ್ಯಾಸೆಟ್ಸ್, ಸಿ.ಡಿ. ತಯಾರಿಕೆ, ಇಂದು ಹಿಂದಿಗಿಂತಲೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿರದೆ, ಬರಹರೂಪದ ಪುರಾಣ ಪುಣ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ತಾವೇ ಸೃಜನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇತರೆ ದೈವಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸವದತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಚರಿತ್ರೆ ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರನಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಲೇಖಕರು ದೈವವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊಂಡಾಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಹಳಷ್ಟು ಹಾಡುಗಳು ಪುರಾಣದೊಂದಿಗೆ ಚರಿತ್ರೆಯೊಂದಿಗೆ ತಳುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. 'ಕಣ್ಣಿದ್ದವರು ಕನಕರಾಯನ ನೋಡಬೇಕು'. 'ಕಾಲಿದ್ದವರು ಹಂಪಿ ನೋಡಬೇಕು' ಎನ್ನುವ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕನಕಗಿರಿ ಮತ್ತು ಹಂಪಿ ಸ್ಥಳಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಭವ ಮತ್ತು ದೈವೀ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಕ್ಯಾಸೆಟ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸಿ.ಡಿ.ಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರವಾಗುವ ದೈವೀ ಕಥನಗಳನ್ನು

ವ್ಯಾಪಾರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಿನಿಮಾ ಹಾಡುಗಳ ಲಯದಲ್ಲಿ ದೈವೀಕಥನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ದೈವದ ಬಗೆಗಿರುವ ನಂಬಿಕೆಯು ಸಿನಿಮೀಯ ರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೈನಳ್ಳಿ ಬುಡ್ಡಮ್ಮ, ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಪುರದ ಸೋಮನಾಥ, ಗಂಗನಾಳ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ, ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಿಯ ಮಾರುತೇಶ್ವರ, ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪ, ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಹುಲಿಗಿಯ ಆದಿಶಕ್ತಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮದೇವಿ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ದೈವಗಳ ಕುರಿತ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ.

ಇಂದು ಮೊಬೈಲ್ ಸಂವಹನವು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯು ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕವೂ ತುಂಬಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಸಂವಹನ ಆಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳ ಶುಭಾಷಯಗಳನ್ನು ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕ ರವಾನಿಸುವುದು, ದೇವರುಗಳ ಪೋಟೋ ತೆಗೆದು ಮೊಬೈಲ್ ಸ್ಕ್ರೀನ್‌ಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ದೈವದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಮೊಬೈಲ್‌ನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳುವುದು, ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕವೇ ದೈವದ ಅಧಿಕೃತ ವಕ್ತಾರನಾದ ಪೂಜಾರಿ ಅಥವಾ ಪುರೋಹಿತನಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆಯುವುದು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂವಹನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕ ಪ್ರಭಾವಿ ಸಂವಹನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೊಸಪೇಟೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರವು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವದ ಕುರಿತಾದ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ರೇಡಿಯೋದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಪ್ಪಳ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆ, ಹುಲಿಗಿ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಜಾತ್ರೆ, ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ಜಾತ್ರೆ, ಚಿಕ್ಕ ವಂಕಲಕುಂಟಾ ಗ್ರಾಮದ ಮಾರುತೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆ ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ದೈವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಜಾತ್ರೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ರೇಡಿಯೋದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತು ಮೊಬೈಲ್. ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡ ಈ ಜಾತ್ರೆಯ ವಿವರಗಳು ರೇಡಿಯೋ ಆಸಕ್ತರನ್ನು ತಲುಪುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಿಸುವ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ ರೇಡಿಯೋ, ಮೊಬೈಲ್ ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈಚೆಗೆ ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪೋಸ್ಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಶ್ರೀಮಂತರು, ಉದ್ಯಮಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು, ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರು, ಪೋಸ್ಟರ್ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ದೈವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು

ಮರೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಕಿರು ಜಾಹೀರಾತು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಬಸ್‌ಗಳಿಗೆ, ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೈವದ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಭಕ್ತರು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಜಾಹೀರಾತು ನೀಡುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಫ್ಲೆಕ್ಸ್ ಮಾದರಿಯ ಡಿಜಿಟಲ್ ಪ್ರಿಂಟ್ಸ್ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ದೈವದ ಪ್ರಚಾರ ಈ ಬಗೆಯ ಫ್ಲೆಕ್ಸ್ ಮೂಲಕವೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜಾಹೀರಾತಿನ ಜತೆ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ, ಅಚ್ಚರಿಯೂ ಆದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ದೈವದ ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ದೈವವನ್ನು ಕುರಿತ ಅನನ್ಯತೆಗಳು ಹೊಸತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವಿ ಸಂವಹನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಸಂವಹನ ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಜನಪ್ರಿಯ ದೇವರು, ಜನಪ್ರಿಯವಲ್ಲದ ದೇವರುಗಳು ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಸಹ ಆರ್ಥಿಕ ಆಯಾಮದಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಂಥಹದ್ದು. ಶ್ರೀಮಂತ ಭಕ್ತರು ಒಂದು ದೈವಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೋ, ಆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆ ದೈವ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಸಂವಹನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಬಡಭಕ್ತರ ದೈವಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಹಿಂದುವಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ನಾವಿಂದು ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ.

೫.೬. ದೈವ - ಸಾಹಿತ್ಯ

ದೈವ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ದೈವೀ ಕುರಿತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೌಖಿಕ, ಶಿಷ್ಟ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮೌಖಿಕ ಪಠ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆಗೂ ಬರಹ ರೂಪದ ಪಠ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆಗೂ ಅಗಾಧ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇಂದು ಎಲ್ಲವೂ ಬರಹರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ದೈವೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮುಖಿಯಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾಗಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿವರಿಸಬಹುದು.

೧. ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ

೨. ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ

೩. ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯ

೪. ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ

೧. ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ದೈವದ ಕುರಿತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂಲದಿಂದಲೂ ಇರುವಂತಹದು. ಇದು ಪರಂಪರಾನುಗುತವಾಗಿ ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಜನೆ ಪದಗಳು, ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು, ಮೊಹರಂ ಪದಗಳು, ಗೀಗಿ ಪದಗಳು, ಸವಾಲ್ ಪದಗಳು, ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದಗಳು, ಬೀಸುವ ಪದಗಳು, ಕುಟ್ಟುವ ಪದಗಳು, ಹಂತಿ ಪದಗಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳು ದೈವತ್ವದ ಅಂಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಜನಪದರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಪದಗಳು ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದಗಳು ಬೀರದೇವ, ಅಮೋಘಸಿದ್ಧ, ಮಾಳಿಂಗರಾಯ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮೈಲಾರಲಿಂಗ, ವೀರಗೊಲ್ಲಾಳ, ದೈವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 'ಗುರುವೇ ನಮ್ಮಯ್ ದೇವರ ಬಂದಾವ್ ಬನ್ನಿರೇ', ಎಂದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಜೋಗತಿಯರು ಹಾಡುವ ಚೌಡಿಕೆ ಪದಗಳಲ್ಲಿ 'ಹುಟ್ಟಬಂದಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನಾಗಿ' ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಗಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಭಿನ್ನ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ದೈವತ್ವದ ಅಂಶವು ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳಾದ ಈ ಭಜನೆ, ಚೌಡಿಕೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಗೀಗಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿ, ದೈವವು ಹಾಡುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ಥಾಯಿಯಾದರೂ ಜೀವನ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ತುಂಬ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾನವನ ಕ್ರೌರ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ದಾಟಿ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಹಂಬಲಿಸುವ ಪರಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಬದುಕಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಸದಾ ಸೃಜನಶೀಲವಾದಾಗ ಅವನ ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅನೇಕ ಕಥೆ, ಹಾಡು, ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ, ಜ.ಚ.ನಿ, ಬಿ.ವ್ಹಿ. ಶಿರೂರ, ಕೆ.ಬಿ.ಬ್ಯಾಳಿ, ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ, ದ್ಯಾಂಪುರದ ಚೆನ್ನಕವಿ, ಕಲ್ಲಿನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪದ ಅಮರನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ತತ್ವಪದಕಾರರಾದ ಹೇರೂರು ವಿರುಪಣ್ಣ, ವಡಕಿತಾತಪ್ಪಯ್ಯ, ತಾಳಕೇರಿ ಬಸವರಾಜ, ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರ ತತ್ವಪದಗಳು ಕೆಲವು ಲಿಖಿತ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಭಜನಾ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ದೈವದ ಆಚರಣೆ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳು ಭಿನ್ನ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸರಕಾರದವರು ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಗುಡಿ ಕಿತ್ತಿಸಿ ರೈಲು ಹಳಿ ಹಾಕಲು ಬಂದರು. ಇವರನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲು ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಪಾತ್ರದವರ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಗಾಡ್ಯಾಗ ಹತ್ತಿದ್ಲಂತೆ. ಗಾಡಿ ಕೆಟ್ಟು ನಿಂತಿತು. ಬರೀ ಗಾಲಿ ತಿರುಗಿ ಗಾಡಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಣ್ಣು ಹೋದವು. ಮುಳ್ಳಾಗ, ಕಲ್ಲಾಗ ಬಿದ್ದು ಚಿರ್‍ಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ಒಬ್ಬ ಜ್ಯೋತಿಷಿ ಬಂದು 'ಯಾಕ ಹೀಂಗ ಮಾಡಕತ್ತೀರಿ' ಅಂದ. ನಡೆದ ಘಟನೆ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಆಕೆ ಪಾತ್ರದವಳಲ್ಲ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಎಂಬ ಆದಿಶಕ್ತಿದೇವಿ ಎಂದನು. ಆಗ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಪ್ಪನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಕೋರಿದರು. ಆಗ ತಾಯಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ನಾ ಹೇಳಿದಂಗ ಕೇಳಿ ಅಂದಳು. ನನ್ನ ಗುಡಿ ಬಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಹಳಿ ಒಂದು ಫರ್ಲಾಂಗು ದೂರ ಇರಬೇಕು. ಸರಕಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಮುತ್ತಿನ ದಂಡಿ ಬರಬೇಕು. ಗುಡಿ ದಾಟುವ ತನಕ ಉಧೋ ಉಧೋ ಅನ್ನಬೇಕು ಎಂದಳಂತೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಈ ವಚನ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ರಾಮಣ್ಣ ಎನ್ನುವ ಜೋಗಪ್ಪ ಕಥೆ ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ, ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪ, ಕುದರಿಮೋತಿ ಹುಸೇನಿ ಆಲಂ, ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು, ಹಾಡುಗಳು ಮೌಖಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್.ಹಿರೇಮಠರ 'ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾತ್ರೆಗಳು', ಡಾ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆಯವರ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ', ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ 'ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಪದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ', ಟಿ.ಎಸ್.ರಾಜಪ್ಪ ಸಂಗ್ರಹಿತ 'ರಾಯಚೂರ ಜಿಲ್ಲಾ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು', ಬಸವರಾಜ ಮೂಲೀಮನಿಯವರ 'ಹಾಲೋಕುಳಿ' ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ತರ್ಲಕಟ್ಟಿ ರಾಮಣ್ಣ, ಕುಕನೂರಿನ ಗೀಗಿಪದ ಹಾಡುವ ಭೀಮಪ್ಪ, ಅಗಳಕೇರಿಯ ಹುಲಿಗೆವ್ವ ಹೀಗೆ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರರು ಹಾಡುವ ಪದಗಳು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೈವದ ಕುರಿತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಭಿನ್ನ ಪಠ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೃಜನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸವಾಲ್ ಪದಗಳು, ಭಜನಾ ಪದಗಳು, ಹಂತಿ ಪದಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಂಗ್ರಹವಾಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ.

ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಭಿನ್ನ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಮೇಲ್ಪಟ್ಟದ ಚರ್ಚೆಗೆ ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉದಾ: ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಬಗೆಗೆ ಇರುವ

ಹಲವಾರು ಜನಪದ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಮಾತ್ರ ನಿಜವೆಂದು ಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಯ್ಕೆಯ ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೈವದ ಭಕ್ತರು ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈಗಲೂ ದೈವದ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳ ಕುರಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಫುಲವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಕೆಲಸವೂ ಆಗಬೇಕಿದೆ.

೨. ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯಾವತ್ತೂ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿಯದೇ ಆದ ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನೆರವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ', ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗನ ಕಾಲದ ಶ್ರೀವಿಜಯನ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ', ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸೋಮನಾಥ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ', ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರ 'ದೇವಿ ಮಹಾತ್ಮೆ', 'ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು' ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಹಾಡುಗಬ್ಬ ಸ್ವರವಚನಗಳು, ತತ್ವಗಳು, ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಸುಳಾದಿ ಉಗಾಭೋಗಗಳು ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಕವಿಯಾದ ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣ್ಣ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ' ಬಯಲಾಟವು ಇಂದಿಗೂ ದೈವತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿದ್ದು, ಜಾತ್ರೆ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಮೂಲತಃ ಜೈನರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಜೈನ ಕವಿಗಳ ರಚನೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಜೈನ ಬಸದಿಗಳು ಇಂದು ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠವೂ ಒಂದು. ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗುವ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ದೈವದ ಮೂಲ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜನಪದರ ಸ್ಮೃತಿಲೋಕದ ದೈವಗಳ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಮರೆಮಾಚುತ್ತವೆ.

೩. ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಇಂದು ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕವೂ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ಮಜ್ಜಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ರಾಮಾಯಣ' ಎನ್ನುವ ಗಾದೆಯಂತೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಆ ಕ್ಷಣದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ತೀರಾ ತೆಳುವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ

ಜಾತ್ರೆ ಅಥವಾ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮೈದಾಳುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ದೈವವನ್ನು ಕುರಿತ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆ, ಆನೆಗೊಂದಿ ಉತ್ಸವದ ಸಂಚಿಕೆಗಳು, ೧೯೯೨ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆ 'ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ', 'ಜಿಲ್ಲಾ ಚುಟುಕು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್', 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್'ನ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆಗಳು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಗಳನ್ನು ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಸದೆ ಇಲ್ಲೊಂದು ಒಪ್ಪಿತ ನಿರೂಪಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಪ್ಪಿತವಾದ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಠ ದೈವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚರ್ಚೆ ಸಂವಾದಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಬಗೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಲೀ, ಚಿಂತನೆಯಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

೪. ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಈಗ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಓದಲು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರುತ್ತಿರುವ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಾಗ್ವಾದಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಮಠ ದೈವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಮಠದ ಮಹತ್ವ, ದೈವದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಿರುಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಓದುವ ವರ್ಗವು ಈ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ದೈವದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಕೊಂಡು ದೈವೀ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಹುಪಾಲು ಆಯಾ ಮಠದ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು, ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ಭಕ್ತರು ಬರೆದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಬರೆಯಿಸಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠವು 'ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಹಾತ್ಮೆ', 'ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವ ಸಂಚಿಕೆ', 'ಶಿವ ಶಾಂತವೀರ ಶರಣರು' ಎನ್ನುವ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಯಲಬುರ್ಗಾದ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಮಠ, ನಗರಗಡ್ಡಿ ಶಿವ ಶಾಂತವೀರ ಮಠ, ಗಂಗಾವತಿಯ ಕಲ್ಮಠ, ಕೊಟ್ಟೂರುಸ್ವಾಮಿ ಮಠ, ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮಾಹಿತಿ ಪುಸ್ತಕ, ಇಂತಹ ಹಲವು ಮಠಗಳು ತಮ್ಮ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿವೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೌಖಿಕ ಆಕರವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತಿದ್ದು, ಲಿಖಿತ ಆಕರವು ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರಲ್ಲೂ ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ

ಬರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರತದ್ದು ಅಚ್ಚರಿ. ಕುದರಿಮೋತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರು ಯಾರು ಯಾವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಮುಂತಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪುಸ್ತಕರೂಪದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಶಹಪೂರ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಒಣಬಳ್ಳಾರಿ, ಹಂಪಸದುರ್ಗ, ತರ್ಲಕಟ್ಟಿ, ಕುಕನೂರು ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂ ಗೀತೆಗಳನ್ನು, ಸವಾಲ್ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಕೈಬರಹದ ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆತವು. ಇವುಗಳು ಬರಹ ಮತ್ತು ಮೌಖಿಕ ಎನ್ನುವ ವಿಭಾಗೀಕರಣವನ್ನು ಒಡೆಯುವಂತಹ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ.

ದೈವ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಲೋಚಿಸುವಾಗ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಠ್ಯಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಮುಸ್ಲಿಂರಲ್ಲಿ 'ಖುರಾನ್' ಗ್ರಂಥದ ಕಥನವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಗಳನ್ನು ಪಠಣ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ 'ಭಗವದ್ಗೀತೆ'ಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೈವಗಳ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೈವ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾದ ಆಲೋಚನೆಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಹುಡುಕಾಟ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ವಿರೇಶ್ ಶೇ. ಬಡಿಗೇರ., ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೀತ ಮೇಳಗಳು, ಪುಟ-೨೪.

೨. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ-೨೮೨, ಉದ್ಧೃತ : ನಾಗೇಶ್ ಎಚ್. ವ್ಹಿ, ಹರತಿಸಿರಿ, ಪುಟ-೮೨೫.

೩. ಅದೇ, ಪುಟ-೮

೪. ನಾಗೇಶ್ ಎಚ್.ವ್ಹಿ., ಗ್ರಾಮ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಪುಟ-೧೩-೨೪.

೫. ನಾಗೇಶ್ ಎಚ್.ವ್ಹಿ., ಹರತಿಸಿರಿ, ಪುಟ-೮೩೨.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಆರು

ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

೬.೧. ಪ್ರವೇಶ

೬.೨. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

೬.೩. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

೬.೪. ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ : ಆರು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

೬.೧ ಪ್ರವೇಶ

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ದೈವದ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಆಯಾಮಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು, ಮುರಿಯುವುದು, ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುವುದು ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ದೈವದ' ಪ್ರಭಾವವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ದೈವದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಇರಲಾರವೇನೋ ಅನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ದೈವಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜನವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ ಕೋಟ್ಯಾಧೀಶ್ವರರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾದಂತೆ, ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ದೈವವಾದಂತೆ, ತೀರಾ ಬಡತನದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಳಜಾತಿಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ದೈವವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು. ದುಡಿದು ತಿನ್ನುವ ಒಬ್ಬ ಬಡಭಕ್ತ ದೇವರಿಗೆ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಕಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂಗಾರದ ಕಿರೀಟವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ರಾಜಕಾರಣಿಯೊಬ್ಬರು ಚಿನ್ನದ ಕಿರೀಟ ಮಾಡಿಸಿದಂತೆ. ಹೀಗೆ ದೈವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು, ಜಾತಿ, ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಕರಗೊಳಿಸುವ ವಿಚಿತ್ರ ನಡಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ 'ದೇವತೆ' ಆ ಊರಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕೋಮು ಗಲಭೆಗಳಾಗಿ ದೈವದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳು ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ನಡೆಯದೆ ಉಳಿದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮತ್ತು ಆ ಊರಿಗೆ ಬರಗಾಲ ಬಂದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಉಲ್ಬಣವಾದಾಗ ಗ್ರಾಮದ ಗುರುಹಿರಿಯರು ಸೇರಿ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೇವಿಯನ್ನು ಸುಪ್ರೀತಗೊಳಿಸದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹಂಪಸದುರ್ಗದ ದುರುಗಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ ಕುರಿತು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯು ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿತು. ಮ್ಯಾದನೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರಿಯಪ್ಪನ ದೇವಾಲಯವು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕುರುಬ ಕುಲದವರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇತರ ಜಾತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾಳು ಬಿದ್ದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನವೀಕರಿಸಿ ಬೀರಪ್ಪನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಿಲುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಧರ್ಮದ ನಡುವೆ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಪುನರಾರಂಭವಾದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳು ಸಂಘರ್ಷದ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಸಂಘರ್ಷವೇ ಇರಲಿ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದನ್ನು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. 'ಮೊಹರಂ' ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ರೂಪಗೊಳ್ಳುವ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣುದೈವ, ಗಂಡುದೈವ, ಗ್ರಾಮದೈವ, ಮಠದೈವ ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದೊಂದು ಮಾದರಿಯಾದರೆ, ಜನಸಮುದಾಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬೇರೆಯದೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಗ್ರಾಮವಾಸಿ ದೈವಗಳು, ಕಾಡುವಾಸಿ ದೈವಗಳು, ಶೂದ್ರದೈವಗಳು, ಜಾತಿವಾರು ದೈವಗಳು ಹೀಗೆ ಹಲವು ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇಂತಹ ವರ್ಗೀಕರಣವು ದೈವಗಳು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಹಲವು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವ ಮತ್ತು ದೈವ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚರಣೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ದೈವಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೈವಾರಾಧನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ರಾಮಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಿಷ್ಕಿಂದ ಪರ್ವತ, ವಾನರರ ಸ್ಥಳವಾದ ಆಂಜನಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದೇ ಖ್ಯಾತವಾದ ಇಟಗಿಯ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿ ಪಂಥವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಾಲಯ, ಕಲ್ಲೂರಿನ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಲೋಕ ದೇವತೆಯಾದ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ ಸ್ಥಳ ದೇವತೆಯಾದ ತಳಕಲ್‌ನ ಉಡುಚಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಪುರದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ದೈವವಾದ ಕುಮ್ಮಟ ದುರ್ಗದ ಕುಮಾರರಾಮ ದೇವಾಲಯ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಹೊಂದಿರುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಕರಿಸುತ್ತವೆ.

ಜನರು ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವು ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗದವರು ಅಂದರೆ ನಗರ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಗಾದವರು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾವಂತರಾದವರು ಈ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳೂ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವೆಂಬಂತೆ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ. ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತನಾಕ್ರಮವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ಜೀವನದ ಪರವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಜೀಯವರ ಪ್ರಭಾವವು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. 'ಹಿಂದೂ ಸ್ವರಾಜ್' ಕೃತಿಯು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ್ದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಆಡಳಿತವು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಆಧುನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಭಾರತದ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟವೂ ಕೂಡ ಗ್ರಾಮ ಜೀವನದ ಪರವಾದ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ತಳೆದಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಚಿಂತನಾಕ್ರಮವು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನವೋದಯದ ಬರಹಗಾರರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮುಗ್ದತನ, ಪ್ರೇಮ, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ದೈವಗಳು ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. "ಈ ದೇಶ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಕ್ತಪಾತವಿಲ್ಲದೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮತ ಎಂಬುದು

ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಹೊರತು, ಉನ್ಮಾದ ಅಥವಾ ಪರರ ಮೇಲೆ ಬಳಸುವ ಆಯುಧ ಅಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಜಾತಿ ಧರ್ಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬಹಳ ಶತಮಾನದಿಂದ ಅನೇಕ ಜನಪದ ವರ್ಗಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ."[೧] ಹಳ್ಳಿಗರ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಷರ ಮಾಧ್ಯಮವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಸಮುದಾಯದ ದೈವಾಚರಣೆ ದೈವಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ವಸಾಹತು ಆಡಳಿತವೆನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪದವಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಪದವಾಗಿದೆ. ವಸಾಹತು ಆಡಳಿತವು ತನ್ನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅದು ದೇಸಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಗೊಂಡ ದೇಸಿ ವಸ್ತುಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈಚಾರಿಕತೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ದೇಸಿ ಮೂಲದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಗತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವೈಭವೀಕರಿಸಿ ವಸಾಹತು ಆಡಳಿತ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮರೆಯ ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಪುನರುಸ್ಥಾನವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ತಾತ್ವಿಕತೆಯ ಆಕ್ರಮಣದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯ್, ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ, ಅರವಿಂದ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸ ಮುಂತಾದವರು ಮಾಡಿದರು.

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸ್ಮಿತೆಗಳ ಹುಡುಕಾಟವು ಜಾನಪದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಿ ಶುರುವಾಯಿತು. ಈ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಮಾದರಿಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು ತಾವು ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೂಲಕ, ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೂಲಕ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಬೀಸುವ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅದರಲ್ಲಿನ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಗತದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ವರ್ತಮಾನದ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ದೇಶಿ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ದೈವಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ.

“ಈ ದೇಶದ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಅವೈದಿಕಗಳ ನಡುವಣ ವಾಗ್ವಾದಗಳಿಗೆ ಸಾವಯವ ಸಂಪರ್ಕ ಇದೆ. ಅವೈದಿಕ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ಬರುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸೊರಗಿ ಹೋಗಿರುವ ವೈದಿಕ ಲೋಕದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಚೈತನ್ಯ ಬಂದು ಇಡೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ತನ್ನನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಫಲ. ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಂಗೆಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ಶಕ್ತಿ ಬರದೆ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ತಂದ ವಿಸ್ಮೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಏನಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಜಾತಿಗಳಾದ ಅವೈದಿಕ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ದೀರ್ಘ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಮೃತಿ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕ ಜೀವನ ದರ್ಶನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆಧುನಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಿಸ್ಕರಿಸುವುದು ವಿಸ್ಮೃತಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಗುರಿ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆಧುನಿಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವೈದಿಕ ಜೀವನ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಸವಲತ್ತನ್ನು ನೀಡಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಸಾಹತುವಾದ ಕೆಳಜಾತಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಮಾರ್ಗದಂತೆ ಕಂಡಿದ್ದರೂ, ನಿಜವಾದ ಲೋಕಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೇಲು ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವೈದಿಕ ಜೀವನ ಕ್ರಮಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧಿಕಾರದ ಕುರಿತು ವಿಸ್ಮೃತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಒತ್ತು ಇದೆ.”[೨]

ಮಾನವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ದೈವಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಇಲ್ಲ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಕಥೆಗಳು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕ. ಆಚರಣೆ ಆರಾಧನೆಗಳು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕ ಎಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿದರೆ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈ ದೈವತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವರು ದೈವ ಅವರ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನೇಚ್ಯಾನುಸಂಧಾನ ಮೂಡತೊಡಗಿತು. ನಮ್ಮದೆಲ್ಲವೂ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಆವರಿಸಿತು. ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಕೆಳವರ್ಗದ ಸಮುದಾಯದವರು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹೊಸ ಯುಗದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆಯುವುದು ಜಾಣತನವೆಂದು ಹಲವಾರು ಸಮುದಾಯಗಳ ಭಾವನೆಯಾಗಿದೆ ನಮ್ಮ ದೇಸಿ ಜ್ಞಾನ ಪರಂಪರೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಇಂದು ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

“ನಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಯ ಜಗತ್ತು ಛಿದ್ರಗೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರು ಎಂತಹ ಅಸಾಧ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಲುಪಬಹುದೆಂಬ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು

ಸನ್ನದ್ಧರಾದೆವು. ಹಳೆಯದೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ಸಾಮಾಗ್ರಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಕಾಣತೊಡಗಿತು. ಯಾವುದು ಜೀವನ ಕ್ರಮದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೋ ಅದು ಕೇವಲ ವಸ್ತು ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಯೋಗ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗತೊಡಗಿತು ಅಥವಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದೆಡೆ ಜೀವನದ ಲಯದೊಡನೆ ಬೆರೆತದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಲಿತವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾಯಿತು. ಚರಿತ್ರೆ ನಮ್ಮ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಈ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಪೂರಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದವು. ಈ ಬರವಣಿಗೆ ಅವಶ್ಯವೆಂಬಂತೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವಂತ ನೆಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟೆವು" ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬಾಳನ್ನು ಅರಸಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಆಚರಣಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಹುಸಿಯಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವಿಶ್ವ ಸಮುದಾಯದ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಮಾನವ ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಬದುಕಿಗೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ಧರ್ಮ ಇಂದಿನ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅವನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ತುಂಬಾ ಅಸಹ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ-ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಇದ್ದ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧ ಕಾಣೆಯಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ದಳ್ಳುರಿಗೆ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ವರ್ತಮಾನದ ದುರಂತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದುವಂತೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೊಂದಿವೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೆ ಭಾರತದ ಪರಂಪರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಭಾವನೆಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಆತ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ನಿಸರ್ಗದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಡೆಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ನಾಗರೀಕತೆಯೆಡೆಗೆ, ನಾಗರೀಕತೆಯಿಂದ ನವನಾಗರೀಕತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಚಲಿಸಿದ ದಾರಿಯ ಮೂಲಕ ದೈವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಡೆಯುವ ದೈವದ ಕುರಿತ ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವಗಳು ಆಚರಣೆಗಳು

ಕೇವಲ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಆ ಮೂಲಕ ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಮಗೆ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಉಗಮವಾದವು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೈವಗಳು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿವೆ. ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಬೇಟೆ, ಪಶುಪಾಲನೆ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆ ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವಾದ ಮಾನವ ಚರಿತ್ರೆಯ ಜೊತೆಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ದೈವಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಈ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದು ಕೂಡಾ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೈವಗಳು ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ವರ್ಣಗಳ ಜನರು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಖುಷಿ ಪಡುವುದು ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ವೈದಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ತೀರಾ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ವಿಧಿ-ವಿಧಾನಗಳು ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮನುಕುಲದ ಬದುಕು ಆರಂಭವಾಗುವುದೇ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ. ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಯಾರೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗದು. ಬಹುಶಃ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳು ಈ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದಿ ಮಾನವನು ಗೆಡ್ಡೆ ಗೆಣಸುಗಳನ್ನು, ನದಿ-ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕೆಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಹೀಗೆಯೆ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ರೀತಿಯ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನೋಡಲು ಕಲಿತನು. ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ

ನಿಂತು ಬಾಳುವುದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ತನ್ನ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ನೋಡಲು ಕಲಿತನು. ಅಲ್ಲದೇ ತಾನಿರುವ ಪ್ರದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಅದು ತನ್ನದೆಂಬ ಮಮತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡನು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಫಲವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಲು ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು. ತಾನು ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯವೂ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೂಡಿ ಬಾಳುವ ಕ್ರಮವು ಇದರಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಗುಂಪು ನಾಯಕನು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯಕ್ಯತೆಗೆ ಬಂದನು. ನಾಯಕನಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕುಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲವಾಗಿ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಜಟಿಲಗೊಂಡು ಮತಧರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದವು.

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಗುಂಪುಗಳು ಸಮುದಾಯಗಳು ಕೂಡು ಜೀವನದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಾಗಿಯೇ ರಾಜ ಒಡೆಯ ಎಂಬ ವಿಂಗಡನೆಗಳಾದವು. ಆದರೆ ದೈವವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಆರಾಧನಾ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲಾಭದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಲು ಕೀಳು, ಬಡವ ಶ್ರೀಮಂತ ದೈವಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇಂದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಬೇರೆಯದೆ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪೋಷಕ ವರ್ಗವು ತನ್ನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿದೆ. ಇದು ಇಂದಿಗೂ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಳಯುಳಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ದೈವಗಳ ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ವಿಧಿ–ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶ್ರೇಣಿಕೃತ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವಾಗ ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನ ಸಮುದಾಯದ ಆಶಯಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಕೆಳವರ್ಗದವನ ಸಿಟ್ಟು, ಸ್ತ್ರೀಯ ಆಕ್ರೋಶ, ಮುಕ್ತತೆ ಬಯಸುವ ಮನೋವೃತ್ತಿ, ಮತಾಂತರದ ಕ್ಲೇಶ, ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಮುಂತಾಗಿ ಹತ್ತಾರು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸತ್ಯಗಳು ಈ ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸವಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣಾ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾಸ್ತವದೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವಗಳ ಜೊತೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಪೂಜಾರಿಗಳು, ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದೈವದ ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರೈತ ವರ್ಗದವರು ಕೂಲಿಕಾರ್ಮಿಕರು, ಊರಿನ ಗೌಡ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ಆಯಗಾರರು, ಗ್ರಾಮದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೀಗೆ ದೈವದ ಆರಾಧಕ ಸಮುದಾಯಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ನಿಯಮಪಾಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆರಾಧಕರು ಮತ್ತು ಭಕ್ತ ಸಮೂಹದ ಸಂಬಂಧ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಲಾಭದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೈವವನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದರೆ ಕಲಾವಿದರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಜನರು ಮತ್ತು ದೈವದ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಆರಾಧಕ ಸಮುದಾಯವು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದೈವದ ಜೊತೆಗಿನ ಮಾನವನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಲನಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ದೈವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳಿಗಿಂತ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಮಹತ್ವವಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳು ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗಂಡಸರಿಗಿಂತ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ರಿವಾಜುಗಳು ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸವಕಲಾಗುತ್ತಾ ಬಂದು ಕೊನೆಗೊಂದು ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಬರೀ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಆಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಮೆರುಗು ಇಂಥವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬದಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಂತೆಲ್ಲಾ ಈ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲ ಆಶಯಗಳು ಮರೆತು ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಂದಿವೆ. ನಾಗರೀಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಇಂದು ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಾಸುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಮೂಲ ಆಶಯಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೆಂದರೆ ಜನಪದರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರದ್ಧಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ದೈವ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು

ಹಂಚಿಕೊಂಡು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ರಾಶಿ ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದಲೇ ವಿನಿಯೋಗಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಒಂದು ಚಟುವಟಿಕೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವೂ ಆಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇ ಸಿಂದೋಗಿಯ ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ತಂದ ಎಡೆಯನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಗೆ ಹಾಕಿ, ಅದನ್ನು ಮರಳಿ ಭಕ್ತರಿಗೆ ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೈದು ಕುಟುಂಬದವರು ತಂದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದು, ಭಿಕ್ಷುಕರಿಗೆ ಹಂಚುವುದು ಮತ್ತು ಊರಲ್ಲಿ ಆಯಗಾರರಿಗೆ ನೀಡುವ ದಾನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ದೈವದ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಜನವಸತಿ ಇರದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ಪ್ರಚಲಿತಕ್ಕೆ ಬರಲಾರವು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಗುಡಿ ಗೋಪುರಗಳು ಆಯಾ ಪರಿಸರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಶುಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಜನರ ಶ್ರದ್ಧಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಆವರಣದೊಳಗೆ ಒಟ್ಟು ಹೇಳುವ ಜನಪದರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಆರಾಧನಾ ಕ್ರಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವೇ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಮುಂದೆ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಕ್ರದೊಳಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ, ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

೬.೨. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

ದೈವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೈವವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಜಾತಿಯ ಭಿನ್ನ ವರ್ಗದ ಜನ ಒಂದಾದಂತೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಣಿ-ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಇಂತಹ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ ಒಡೆದುಹಾಕಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಣಿ-ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಚರಿತ್ರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೊಸ ಅರ್ಥ ಪಡೆಯುತ್ತ ನಿರ್ವಹಣೆಗೊಂಡ ದೈವಗಳು ಆಯಾ ಜನಾಂಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದೈವಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು

ವಿವಿಧ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ದೇವರ ಕಳಸವನ್ನು ಮಾಲೀಗೌಡರ ಮನೆಯಿಂದ ತರುವುದು, ಕುರುಬ ಅಥವಾ ಉಪ್ಪಾರ ಕುಲದವರು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊರುವುದು, ಮತ್ತೊಂದು ಜಾತಿಯವರು ದೀವಟಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವುದು, ಅಗಸರು ಮಡಿಬಟ್ಟೆ ಹಾಕುವುದು, ವೀರಶೈವರು ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು, ಹೂಗಾರರು ಹೂಮಾಲೆ ತಂದುಕೊಡುವುದು, ಭಜಂತ್ರಿಯವರು ಡೋಲು ಬಾರಿಸುವುದು ಹೀಗೆ ದೈವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೈವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ದೈವದ ನೆಲೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರಸ್ಯ ನೆಲೆಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊಪ್ಪಳದ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸರ್ವಜಾತಿಯ ಸರ್ವಜನಾಂಗದ ಜನರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬಡವನಿಗೆ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೈವವಾದಂತೆ ಒಬ್ಬ ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೂ ದೈವವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದ ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರು ಕೊಟ್ಟ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ, ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲ್ಪನೆ ರಾಜ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಒಡೆದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬೆಸೆಯುತ್ತದೆ. ನಾವೆಲ್ಲ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಭಕ್ತರು ಎನ್ನುವ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಊರು, ಜಾತಿ, ವರ್ಗವನ್ನು ಮರೆತು ಏಕತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಂಬಂಧ ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಚಿಕ್ಕ ಸಿಂದೋಗಿಯ ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ತಾವು ತಯಾರಿಸಿದ ಎಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾದದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ದೇವರಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಂಪತ್ತಿನ ಕ್ರೋಢೀಕರಣವನ್ನು ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕೆಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಾಂತ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಎನ್ನುವ ಭೇದವನ್ನು ಮರೆತು ಒಂದಾಗಿ ಆಚರಣೆ ಗೈಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಳಾದ ಗೊಂದಲಿಗರು, ಸಿದ್ಧರು, ಹಾವುಗಾರರು, ವೇಷಗಾರರು ತಾವು ಎಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕೆಳಜಾತಿಗಳು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮೇಲ್ಜಾತಿಗಳು ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ

ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರು ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿಕರಂತೆ ನೆಂಟರ ಭಾವದಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಎನ್ನುವ ಭಾವಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಗವಿಯಪ್ಪ ಎನ್ನುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಫಕ್ರುದ್ದೀನ್ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡೋ ಮಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸೋಣ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಘಟನೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಕೋಮುಗಲಭೆಯನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಭಾಗ್ಯನಗರದ ಮೊಹರಂ, ಕುದರಿಮೋತಿ ಮೊಹರಂ, ಚಳ್ಳಾರಿ ಮೊಹರಂ, ಒಣಬಳ್ಳಾರಿ ಮೊಹರಂ, ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೊಹರಂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಸೃಜಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ದೈವಗಳ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಣಿ ಶ್ರೇಣಿಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವ ಆಯಾಮವೊಂದಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ ಊರಿನ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಗಾರರು ಅವರವರ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಲಿತರು ಕೇರಿ ಅಂಗಳ ಗುಡಿಸಿದರೆ, ಮಡಿವಾಳರು ದೇವರ ಬಟ್ಟೆ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ತಳವಾರರು ಬೆಳಕಿನ ಕಂದೀಲು, ದೀವಟಿಗೆ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆಯಾ ಜಾತಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಕುಲ ಕಸುಬುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಹಂಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ಈಗಲೂ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಜಾತಿಪ್ರಜ್ಞೆ ಜಾಗೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ಜಾತಿಗಳ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಕುಲ ಕಸುಬುಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ತಂತ್ರರೂಪಿಸುವಿಕೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಪಾಲು ಆಚರಣೆ, ಹಬ್ಬಗಳು ನಿಷೇಧವಾಗಿರುವುದು ಇಂತಹ ಆಯಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಊರಿನ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರು ಸೇರಿ ದೈವೀ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡನೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನಿಂತ ಗುರು ಹಿರಿಯರು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಹಬ್ಬಗಳು ಜಾತಿಯ ಶ್ರೇಣಿಕರಣವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಹರಿಜನರು ನಾವು ಗುಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮಡಿವಾಳರು ನಾವು ಮಡಿ ಹಾಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಎಚ್ಚೆತ್ತರೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಿಂತ ಅವರ ಎಚ್ಚರವೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ, ನಿಂತಿದೆ ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸಾಧನಗಳಾಗಬೇಕು. ಇದು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳ ಆಶಯಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಪೂಜೆ, ಹೋಮ, ಹವನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗುವ ಬದಲಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂದಿರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಗಳು ಭಕ್ತಿ ಪೀಠವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಬೇಕು. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ಬದಲು ಕೆಳವರ್ಗದ ಜಾತಿ ಜನರನ್ನು ನೇಮಿಸಬೇಕು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಈ ದೈವಗಳು ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರಬೇಕು.

ದೈವದ ಬಗೆಗೆ ಅತೀವವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಭಯ, ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಾನವ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಸಕಲವೂ ದೈವದ ಮೂಲಕ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದಾವರ್ತಿ ಬಲಿ ಅಥವಾ ದಾನ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮತ್ತಷ್ಟು ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ಊರೊಟ್ಟಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದವರು ದೈವದ ಆರಾಧನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರರು. ಗ್ರಾಮದ ರೈತ, ಗರತಿಯರು, ಆಯಗಾರರು, ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು, ಆರಾಧಕ ವರ್ಗ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಕಲಾವಿದರು, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮದವರು ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ಬಲಹೀನವಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾನೆ. ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಬಂಧ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಅವರು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಬಲಹೀನವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವದ ಆರಾಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ದೈವವು ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುವ ಔಷಧವಾಗಿಯು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಆಯಗಾರರೊಂದಿಗೆ ದೈವದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಇಂದಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರು ರಾಶಿ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವರ ನಿರ್ವಾಹಕನಿಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇವರಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇನಾಮು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಬಡಿಗೇರರು ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ದೇವಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಭರಣ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಬಾರರು ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣು ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು, ಬಿಂದಿಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕಂಚಾರರು ದೇವಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಗಾಣಿಗರು ದೀಪದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಜನೆ ಮಾಡುವುದು, ಡೊಳ್ಳು ಬಾರಿಸುವುದು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜೀರಗಾರರು ಹೂಮಾಲೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಗಸರು ದೇವಿಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಳೆದು

ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಊರೊಳಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅದರ ಮುಂದೆ ಮಡಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಾಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದ ಗುರು ಹಿರಿಯರಾದ ಮಾಲೀಗೌಡರು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ದೇವಿಯ ಆಚರಣೆಯ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಓಲೇಕಾರ ಮತ್ತು ತಳವಾರ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಡಂಗುರ ಹಾಕಿ ಊರ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವವನು ವಾಲೀಕಾರನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇಂದು ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪಾತ್ರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಆಮಂತ್ರಣ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಮೊಬೈಲ್ ಪೋನ್‌ಗಳು, ಜಾಹೀರಾತು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಜನರು ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಇಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಇನ್ನು ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವು ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಮ್ಯಾದನೇರಿ ದ್ಯಾಮವ್ವ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂಜನೇಯ ದೇವರಿಗೆ ಶನಿವಾರ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗುರುವಾರ ರಾಘವೇಂದ್ರ ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯ ವಾರವಾಗಿದೆ. ಬಿಸರಳ್ಳಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ಧ, ಮೈಲಾರಲಿಂಗ, ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ರವಿವಾರದಂದು ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದಿನನಿತ್ಯವೂ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಈ ದೈವಗಳು ಹೀಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಾರದಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಅಮವಾಸ್ಯೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಆನೆಗೊಂದಿ ದುರುಗಮ್ಮ, ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳ ಮುಂದೆ ಹೋಮ, ಹವನ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ನಿತ್ಯದ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿವಿಧ ಜನವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಂಚಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ಈ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಗೌಡ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಕಂಬಾರ, ಕುಂಬಾರ, ಬಡಿಗೇರ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ, ಗಾಣಿಗ, ಹೂಗಾರ ಎಲ್ಲರ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಜಾತಿಗಳಾದ ಕುರುಬ, ಲಿಂಗಾಯತ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಉಪ್ಪಾರ, ತಳವಾರ, ಈಡಿಗೇರ, ಕೊರಮ, ಹೊಲೆಯ, ಮಾದಿಗರು, ವಡ್ಡರು ಹೀಗೆ ಇವೆರಲ್ಲಾ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ.

ದೈವಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯ ಗಂಡು ದೈವ ಅಣ್ಣನಾದರೆ, ಅದೇ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಹೆಣ್ಣು ದೈವಗಳು

ತಂಗಿಯರಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಸೋದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ದೈವಗಳು ಗುರುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಮಠವು ಮೂಲತಃ ಸೂಫಿ ಸಂತ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲ, ನವಿಲುಗರಿ, ಗಿಡ, ಖಡ್ಗ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಭೈರವಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತವೆ. ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠವು ವಿಶ್ವಕರ್ಮರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿದ್ದು. ಮೊಹರಂ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ಹೇಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈತನು ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಗುರುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕುದ್ರಿಮೋತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೊಹರಂನಲ್ಲಿ ಹುಸೇನ ಆಲಂ ಎನ್ನುವ ದೇವರು ಎಲ್ಲ ಹಿಂದೂ ದೈವಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಅವೈದಿಕ ದೇವರುಗಳು ತಮ್ಮ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಉಳಿದ ದೇವರುಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸುವುದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ಎಲ್ಲ ಪೀರ ದೇವರುಗಳು ಅಣ್ಣನೆಂದಾದರೆ ಇತರೆ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳು ಅಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಂದಿರಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗವ್ವ, ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಹೆಣ್ಣು ದೈವಗಳು ಗಂಡು ದೈವಕ್ಕೆ ತಂಗಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ದೈವಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ದೈವಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಣ ಅಧಿಕಾರ ಆಸ್ತಿ ಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜನಗಳು ಗ್ರಾಮದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಇವುಗಳಿಲ್ಲದವರು ತಮಗೂ ಬಲ ಬರಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಭಯವಿರುವ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನತೆ ಈ ದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಇರದೇ ಹೋದರೆ ದೈವಗಳೇ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ವಸ್ತುಗಳಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ.

ಮಾನವನ ಸುಖ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ದೈವಗಳು ಕಾಲ ಬದಲಾದಂತೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ತತ್ವವು ಕೇವಲ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಏನಾದರೂ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದಾನ ದತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟವರೆ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾರಿಗಳು ಗ್ರಾಮದ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು, ಮಾಲೀಗೌಡರು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಂಥವರು ದೈವಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಜನಬಲ ಮತ್ತು ಧನಬಲವಿರುವ ಅನೇಕ ಶ್ರೀಮಂತರು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವೈದಿಕ

ದೇವತೆಯಾದ ದುರುಗಮ್ಮ ದ್ಯಾಮವ್ವನವರು ಇಂದು ವೈದಿಕಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮಠ ದೈವಗಳಂತೂ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಲಾಢ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಉತ್ಸವಕ್ಕೂ ಮಠದೈವಗಳ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಭುತ್ವಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಮಠಾಧೀಶರು ಇದನ್ನು ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ಬಳಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಕುದುರಿಮೋತಿ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ 'ಬೆತ್ತಲೆ ಪ್ರಕರಣ' ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನತೆಯೇ ತಲೆತಗ್ಗಿಸುವಂತಿದೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಹಾಗೆ ಇಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಕರಣಗಳು ನಡೆದಿರಬಹುದು.

ಅಧಿಕಾರದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕೆಲ ಮುಖಂಡರುಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ನೀತಿ ನಿಯಮ ರಚಿಸಿ ಅದರಂತೆ ಪೂಜೆ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯತೆಯ ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಅನೈಕ್ಯತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಯಜಮಾನಿಕೆ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಭಾವನೆ ಇವೆಲ್ಲ ಬೆಳೆದು ಬಂದವು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗಂಡು ಸಿಗದ ಕಾರಣ ಶ್ರೀಮಂತರು ಅವರನ್ನು ಬಯಸಿದ ಕಾರಣ, ಬಡತನ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳು ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಕರಿಸಿವೆ. ಲೋಕದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ, ಜೋಗಮ್ಮಗಳು ಜೋಗಪ್ಪಗಳಾಗುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇವೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಊರಿನವರು ಇಂತಿಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಅವರವರ ಜಾತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆ ಜಾತೀಯತೆಯ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ ಉಂಟಾದವು. ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರು ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸುವುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಮಾನತೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕುಲದವರು ಮುಂಚಿನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ವೈಷಮ್ಯತೆ ಬೆಳೆದು ಕೆಲವು ಸಂಘರ್ಷಗಳು ನಡೆದದ್ದು, ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬದಲಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಮಾನತೆ' ತತ್ವವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಅಧಿಕಾರ ಬಲ, ಧನಬಲ ಇದ್ದವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಆಚಾರ್ಯರು ಕೇಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೂಗಾರನ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊಡ್ಡದು. ಆ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಬಡಿಗ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗ, ಗಾಣಿಗ, ಕಂಬಾರ, ಕುಂಬಾರರು ಕಡಿಮೆಯವರು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಳವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠರಾದ ವಾಲೀಕಾರ, ತಳವಾರರು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹತ್ತಿರ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವರ ಮಹತ್ವ ಕನಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇವರ ನಂತರ ಬರುವ ಕುರುಬ, ಅಗಸ, ಬೇಡನದು ಕಡಿಮೆ ಎಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಬಾಜಿ ಊದುವ ಕೊರವ ಇವರಲ್ಲಿ ಅತೀ ಕನಿಷ್ಠ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಕೆಳವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಅತೀ ಕನಿಷ್ಠರಾದ ದೇವಿಯ ದೀವಟಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಹೊಲೆಯ ಅತೀ ಕನಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ, ಹಲಗೆ ಬಡಿಯುವ ಮಾದಿಗ ಅತೀ ಕನಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೋಣ ಬಲಿಯಾದಾಗ ದೇವಿಯ ಕೆಳಗಡೆ ಹೊಲೆಯ ಒಲೆಗುಂಡು ಹೂಡಿದರೆ, ಅವನ ಕೆಳಗಡೆ ಮಾದಿಗ ಒಲೆಗುಂಡು ಹೂಡಿ ಕೋಣದಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಣ್ಣಬೇಕು."[೪] ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ವರ್ಗ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ದೇವದಾಸಿಯಂತಹ ಕೆಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನೈತಿಕತೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಇನ್ನು ಜಾತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಭೇದವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಅನೈಕ್ಯತೆಯು ಬೆಳೆದಿದೆ.

ದೈವದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ತುಂಬಾ ಗಾಢವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದೈವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬೈಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿ ಜನರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವಗಳಾದ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ದುರುಗವ್ವ, ಮಾರಮ್ಮ, ಯಾವುದೇ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬೈದರೂ ತಕ್ಷಣ ಸೀಳಿ ಹಾಕಲೂ ಹಿಂಜರಿಯದ ಜನರು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾರ್ಲ್‌ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಹೇಳಿದಂತೆ ಧರ್ಮವು ಒಂದು 'ಅಫೀಮ' ಆಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಜೀತಪದ್ಧತಿ, ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ, ಕೋಜ್ಯಾಪದ್ಧತಿ, ಬೆತ್ತಲೆ ಸೇವೆ, ಆತ್ಮ ಬಲಿದಾನ, ಆತ್ಮ ಹಿಂಸೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕಂದಾಚಾರ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಅನಾಚಾರಗಳು ಮೈದಾಳುತ್ತವೆ. ದೇವಿಯ ಪೂಜಾರಿಯು ಆಕೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಇನಾಮು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಸುಖಿಯಾದ ಜೀವನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಬಡ ಭಕ್ತ ತಾನು ದುಡಿದ ಅಲ್ಪ ಹಣದಲ್ಲಿಯೆ ಕೆಲವಷ್ಟು ದಕ್ಷಿಣೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವನ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ದೈವವು ಇಂದು ವಸ್ತುವಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ದೈವವನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು

ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವ ಇಂದು ಏನಾದರೂ ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವದ ಒಲುಮೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಲು ತಡಕಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ದೈವದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

೬.೩. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವ ಪದವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಿಯಮ, ರೂಢಿ ರೀತಿ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಷ್ಟೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ದೈವತ್ವವನ್ನು ದೈವಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದವು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕತೆ ಅನ್ನುವುದು ಪರಂಪರೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಧರ್ಮವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ ಮೌರ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರು ಅನೇಕ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ಧರ್ಮವು ಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆ ಈಗಲೂ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಗಳು ಆಯಾ ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪರಿಸರವು ಒಂದು ಒಪ್ಪಿತವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬದುಕು ಅದು ಇಹಪರದ ಆಲೋಚನೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವುದು ಆತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯಗಳು ತಾಳಿದ ಒಂದು ನೈತಿಕ ಮನೋಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಬದುಕಿನ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಧರ್ಮವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಾಗೂ ಸಮೂಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನ ನೈತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವುದು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪದೊಡನೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಅರ್ಥ ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ರೀತಿ

ನಡತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುದಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನೀತಿಯುತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಅದು ಧರ್ಮವಾಗುವುದು. ಅನೀತಿಯ ವರ್ತನೆಯು ಅಧರ್ಮವಾಗುವುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಬದುಕು ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು, ಯಾವುದು ಅಗತ್ಯವೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಮನುಷ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಧರ್ಮವು ವಿಶಾಲಾರ್ಥತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ವಿಂಗಡನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಮತೀಯ ಧರ್ಮಗಳು ನೈತಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ. ನೈತಿಕ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶಗಳಾದ ಸತ್ಯ, ದಯೆ, ದಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಮತೀಯ ಧರ್ಮವೂ ನಿರಾಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತೀಯ ಧರ್ಮವು ನೈತಿಕ ಧರ್ಮದೊಡನೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಸಕ್ತ ಈ ವಿಸ್ತೃತ ಚರ್ಚೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಹೊಂದಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾಗಿದೆ. ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವೈದಿಕ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶಿವನ ಆರಾಧಕರಾದ ಶೈವರು ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಅವತಾರಗಳ ಪೂಜಕರಾದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು, ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮಾತೃ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವ ಶಾಕ್ತ ಪಂಥವರು, ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು, ದೇವಿ ಈ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಸ್ಮಾರ್ತರು, ಹೀಗೆ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಶಾಕ್ತ ಪರಂಪರೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಾವು ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಚಾನವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ.

ದೈವದ ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬ ಎಂಬ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ಫ್ಯೂಡಲ್ ಕಾಲದ ಪಳಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಮಾನವ ಆದಿಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವುಗಳಾಗಿವೆ. ಡಿ.ಡಿ.ಕೊಸಾಂಬಿಯವರು "ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದಾಯಗಳು ಗಣಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದೊಂದು ಗಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಹಾರವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಗಣದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗಣಗಳ ನಡುವೆ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ರೂಢಿಯಾಯಿತು."[೫] ಗಣಗಳು ಆಹಾರ ವಿನಿಮಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ಕೂಡಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ

ಮಾತೃದೈವಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯಾಯಿತು.[೬] ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ಜಾತ್ರೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯ ಮುದ್ದವ್ವನ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆದಿಮ ಸ್ಥಿತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಕಾಲದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜನರು ಮಾತೃ ದೇವತಾ ಆರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ, ತಮಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆಗಿ ಹೋದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಹ ದೈವವೆಂದು ಆರಾಧಿಸಿ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಂಗಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಚೆನ್ನಬಸವ ತಾತನ ಮಠವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮಠದ ಹಿರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದ ಚೆನ್ನಬಸವ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ೧೯೪೫ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಮಾಧಿಯೆ ಇಂದು ಭವ್ಯವಾದ ದೇಗುಲವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಯ್ಯ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಮಹಾರಥೋತ್ಸವ, ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳೆಯರ 'ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವ'ವನ್ನು ಸಾರಿ ಮುದೇನೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿಯೇ ತೇರು ಎಳೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು. ಇವರು ೧೯೭೨ರಲ್ಲಿ ನಿಧನ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಗುಡಿಯ ಹತ್ತಿರವೆ ಇವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದರ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಬಂದ್ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮುಂದೆಯೆ ಉಮಾಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುವ ವಿಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಿಳೆಯರು ಒಂದೇ ಮನೆಯವರಂತೆ ಸೇರಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದೋಟಿಹಾಳದ ಶುಕಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯಷ್ಟೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ 'ಶುಕಮುನಿ' ಎಂಬ ಯತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಈ ಊರಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ದೈವವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಜನರು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಬಣ್ಣ, ವಿಭೂತಿ, ನಾಮ ಮುಂತಾದ ಆಯಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ಜೊತೆಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಹಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ನಾಮುಗಳಿರುವುದು ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದರೆ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಹಗೆಯ

ಮೇಲೆ ಮೂರು ವಿಭೂತಿ ಗೆರೆಗಳಿರುವುದು ಶೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಬೊಟ್ಟು ಅಥವಾ ವಿಭೂತಿ ಗೆರೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅದು ತಳವರ್ಗದವರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳು ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಸಹಯೋಗದ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಪದರು ಧರ್ಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಹಣ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ತಮಗೆ ಯಾವುದು ಅನುಕೂಲವೋ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಬಲಿ'ಯಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ತಳಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಈ ವರ್ಗದ ಜನರು ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸಿಹಿದಿನ ಮತ್ತು ಖಾರಾದಿನ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಿಕೊಂಡು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಹಿದಿನದ ದಿನ ದೇವರಿಗೆ ಸಸ್ಯಹಾರದ ಎಡೆ ಮಾಡಿ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಖಾರಾದಿನದ ದಿನ 'ಬಲಿ'ಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಬೇರುಗಳು ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದುರುಗಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಮನೆಯವರು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಬಲಿ ಆಚರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಈ ದೇವಿ ಇವರನ್ನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವಂತೆ. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹರಡುವುದು. ಹುಚ್ಚರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಯಾರಿಗೂ ಕೂಳು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆಂದು ಈ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರಕಾರದ ಬಲಿ ಆಚರಣೆಯ ನಿಷೇಧದ ನಡುವೆಯೂ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಯು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದರೂ ಈಕೆ ಅಪರೂಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಸೂಫಿ ಸಂತ ಪರಂಪರೆಯ 'ಉರುಸು' ಆಚರಣೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ತಳಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಉರುಸು ರಾಜ್ಯವ್ಯಾಪಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಶಹಪೂರ ಸಿಲ್ಲರ್ ತಾತನ ಉರುಸು. ಕೊಪ್ಪಳದ ಯಮನೂರಪ್ಪನ ಉರುಸು. ಚಾಂಗದೇವನ ಉರುಸು. ಕನಕಗಿರಿಯ ಬಂದೇನವಾಜನ ಉರುಸು ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯದ

ಕುರುಹುಗಳಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂರಿಗಿಂತ ಹಿಂದೂಗಳು ಅದರಲ್ಲೂ ತಳಸಮುದಾಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು. ಸೂಫಿಗಳು ಆಯಾ ಊರಿನಲ್ಲಿ ದೈವಗಳಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೈವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠವು ವಿಶ್ವಕರ್ಮರ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಮೊಹರಂನಲ್ಲಿ ದರಗಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಓದಿಕೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕಾರಣೀಕ ಆಚರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹುಲಿಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊನ್ನೂರಪ್ಪ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನಿಗೆ ಅಣ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇಡುವ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ಪ ಅಣ್ಣ ಅಕ್ಕ ಅವ್ವ ಎಂಬ ಸಂಬಂಧವಾಚಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಈ ದೈವಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಇಡುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಫಕೀರಪ್ಪ, ಹೊನ್ನಪ್ಪ, ಯಮನೂರಪ್ಪ ಇಂತಹ ಹೆಸರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾತಿಬೇಧವನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿವೆ. ಸಿದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಾವು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಮಾನವನ ಮಾನವೀಯ ಬದುಕನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

"ಮತಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆಯು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ" ಎಂಬುದು ಯೂಂಗ್‌ನ ಖಚಿತ ನಿಲುವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಈವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇವರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ನಾಶಮಾಡಿದರೆ, ಬಹುಶಃ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಅವನು ಹೊಸ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಯಕ ವೀರರನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸುವುದು, ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ದೇವರ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟುವುದು, ಶಿಲೆಗೊ, ಲೋಹಕ್ಕೊ, ಹಣಕ್ಕೊ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನಾರೋಪಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ದೇವರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ, ಮಾನವತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಜಗತ್ತಿನ ಅಶಾಂತಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು[೭] ಎಂದು ದೈವೀಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಯೂಂಗ್ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾನವ ಸಮಾಜವು ಮಾತ್ರ ದೇವತೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಸಂಬಂಧಗಳು, ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಅನನ್ಯತೆಯೊಂದಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಆಚರಣಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಜ ಹಾಕುವ ಮೊದಲು ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಮಹತ್ವದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಜೊತೆಗೆ ಉಳಿದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಉಡಿತುಂಬಿದ ನಂತರವೆ, ಬಿತ್ತುವ ಕೂರಿಗೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶವು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೂ, ಕೃಷಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಬಹುಪಾಲು ಆಚರಣೆಗಳು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿ ಮೂಲದ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ, ವಲಸೆಗಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸಿಂಹಾರೂಢ ಪ್ರತಿಮೆ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರ, ಶಂಖ, ಖಡ್ಗ, ಪಾನಪಾತ್ರೆ, ಬಡಿಗೇರ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಕುರುಹುಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ನವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಆದಿಶಕ್ತಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಕೃಷಿಕ ಮತ್ತು ವಲಸೆಗಾರ ದ್ರಾವಿಡರ ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದವರಿಂದ ವೈದಿಕರ ಕೈಗೆ ಪೂಜಾಕಾರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ವೈದಿಕರ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯೂ ಸೇರಿತು. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಈಕೆ ವಲಸೆಗಾರರ ದೇವತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ವಲಸೆಗಾರರ 'ಅಮ್ಮ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಈಕೆ ಊರ ಹೊರಗೆ ಜನವಸತಿಯಿಂದ ದೂರವಿರುವುದು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯ ಎಕ್ಕಯ್ಯ ಮತ್ತು ಜೋಗಯ್ಯನವರ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಆಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಮ್ಮ' ಪಂಥದ ಆರಾಧನೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಳವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕರು ಈ ದ್ರಾವಿಡರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಅಮ್ಮನ ಪಂಥದ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಅಮ್ಮನ ಪ್ರಮುಖ ಆರಾಧಕರು ತಾವೆ ಎಂದು ಬಿಂಬಿತವಾದರು. ಮಾರಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಹೊಲೆ ಮಾದಿಗರ ಹುಡುಗ ಮದುವೆಯಾದ ಎಂಬ ಸಮೀಕರಣದೊಂದಿಗೆ 'ಅಮ್ಮ'ನನ್ನು ತಮ್ಮವಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾರಿಯನ್ನು 'ಮಾರಿಕಾಂಬೆ'ಯಾಗಿ, ದುರ್ಗೆಯನ್ನು 'ದುರ್ಗಾಂಬೆ'ಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹೊಲೆ ಮಾದಿಗರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವಾದ ಹಣೆಗಣ್ಣು, ತ್ರಿಶೂಲ, ಮಣಿ, ಮಂತ್ರ, ವೈದ್ಯ, ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವೈದಿಕಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಸಂಕೇತಗಳ ಉದ್ದೇಶ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾರದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುವುದೆ ಆಗಿದೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ, ಮಾನವರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ದೈವೀ ಆಚರಣೆಗಳು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಐದು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಳಕೆ, ಹಾವು, ಸ್ಮಶಾನ, ಹೆಂಡ, ಮಾಂಸ, ಸಸ್ಯಪೂಜೆಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಾಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವುಗಳು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥದ ಕೇಂದ್ರ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಪಂಚ'ಮ'ಕಾರಗಳ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಥುನವು ಸೇರುವುದರಿಂದ, ಈ ಆಶಯವಿರುವ 'ಪಗರಣ', 'ವೇಷದಾಟ' ದಂಥ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಅಕ್ಕಿಪಾಯಸ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಯುವ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಕೈ ಎದ್ದುವ ಪ್ರಸಂಗ, ಕುಷ್ಟಗಿ ಅಂಬಾಭವಾನಿ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಎದ್ದುವ ಪ್ರಸಂಗ, ಗೊಂದಲಿಗರು ಗೊಂದಲ ಹಾಕುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿ ಹೇಳುವ, ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠದಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂನಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ದೇವದಾಸಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಒಂದು ಅನಿಷ್ಠ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ, ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಕೆಲ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿ ಮನೆತನದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ದೇವರಿಂದ ತಾಳಿ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಗಂಡ ತೀರಿದರೂ ಇವರು ತಾಳಿಯನ್ನು, ಕುಂಕುಮವನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ದೈವನೇ ಗಂಡನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥಹ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ದೈವದೊಂದಿಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ.

ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಗೂ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. "ಒಂದು ದೇವತೆಗೆ ಮಾಡುವ ಆಚರಣೆ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದೂ, ಭಯಾನಕವಾದುದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲು ಜಾತಿಯ ಜನರ ಆಚರಣೆ ಮೃದುವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಬಲಿ, ಹಿಂಸೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉಗ್ರದೇವತೆಗೆ ವೈದಿಕನೊಬ್ಬ ಅರ್ಚಕನಾದರೆ ಆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಆಚರಣೆಗಳಾದ ಕೊಂಡ, ಬಾಯಿಬೀಗ, ಸಿಡಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಡಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರು ಸೇರಿ ಮಾಡುವ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಳಜಾತಿಯವರದು ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಶ್ರಮದಾಯಕ ಆಚರಣೆಗಳು. ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯೊಬ್ಬಳ ಪೂಜಾರಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ ಬೆಂಕಿ ಕೊಂಡದ ಮೇಲೆ ಆತ ಓಡುವುದಿಲ್ಲ."[೮] ಈ ಮಾತು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಚಕರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಕ್ಕಿ ಪಾಯಸ, ಬಾಳೆದಿಂಡಿಗೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದವರಿಂದ ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಂಜನೇಯ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ನೀರುಕೊಂಡ, ಮುಳ್ಳಿನಕೊಂಡ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆದರೆ, ನವಲಿ ಭೋಗಾಪುರೇಶನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ ಹೋಮ ಹವನ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೂಡಾ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಇವುಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಊರಿನ ಸರ್ವ ಜಾತಿಯವರು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು, ಪೂಜಿಸುವುದು ಒಂದು ಹಕ್ಕಾಗಿತ್ತು. ಕಹಳೆ ಊದುವ, ಆರತಿ ಮಾಡುವ ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಹಕ್ಕಿನ ಮೂಲಕ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದವರು ದೈವದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಲಾಭ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ದೈವ ಎನ್ನುವುದು ಒಬ್ಬರ ಸ್ವತ್ತಲ್ಲ. ಅದು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಆರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅದರ ಉಸ್ತುವಾರಿಯೂ ಸಕಲರಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳ ನೆಪವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ದೇವತೆಯೆಂದು ಖಾಸಗೀ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ, ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನಂಥಹ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೈವ ಎನ್ನುವುದು ಆರಾಧನಾ ಅಂಗವಾಗಬೇಕೆ ಹೊರತು ಲಾಭದ ವಸ್ತುವಾಗಬಾರದು. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಳುವಳಿಗಳೇ ನಡೆದಿವೆ. ದೇವರ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನವರೊಂದಿಗೆ ಸಂತಸವನ್ನು ಹಂಚುವ ಮೂಲಕ ಸಂತೋಷಪಡಬೇಕು. ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರೆಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ತಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ದೈವಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಮಿಸಿ ಅಹಂಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೋ ಎನ್ನುವಂತಹ ಆಶಯಗಳು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಸನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಹೊಸ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ, ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ, ಇಂದಿನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ನೈತಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

೬.೪. ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು

ದೈವಾಚರಣೆಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ನೆಲೆಗಳಿಗೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರೋಕ್ಷ ಸಂಬಂಧಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಮೂಲತಃ ದೈವೀ ಕೇಂದ್ರಗಳೇ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಸಂಗ್ರಾಹಕಗಳಾಗುವುದಿದೆ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವವು. ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ನಗರ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ, ಮಠದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಗರ ದೈವಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತ ದೈವಗಳೆನಿಸಿದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳು ಬಡದೈವಗಳಂತೆ

ಕಾಣುತ್ತವೆ. ದೈವದ ಭಕ್ತರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಅದೊಂದು 'ಸಾಂಸ್ಥಿಕ'ವಾಗಿರದೆ, ಬಿಡಿ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪೂಜಾರಿ ಇಡೀ ಊರವರು ಕೊಡುವ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ದವಸ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ದೈವದ ಹೆಸರಿಲ್ಲಿರುವ ಇನಾಮು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕೆಲವಡೆಯಲ್ಲಿ ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ದೈವದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾ: ಹೇರೂರು ಆಂಜನೇಯ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ೧೯ ಎಕರೆ ನೀರಾವರಿ ಭೂಮಿ ಇದೆ. ಗಂಗನಾಳ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ೧೦ ಎಕರೆ ಇದೆ. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿ ಮನೆತನದವರ ಹೆಸರಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ದೈವಗಳು ಸೋರುವ ಹಳೆಯ ವಾಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಇರುವವು. ಇಂತಹ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರೂ ಸಹ ಬಡರೈತರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ತಾವು ಬದುಕುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ದೇವರಿಗೊಂದು ಗುಡಿ ಕಟ್ಟುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಡವರು, ರೈತರು, ತಳಸಮುದಾಯದವರು ದೈವದ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು, ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯ ಮತ್ತು ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು, ಗಂಗಾವತಿಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಠ, ಕಲ್ಮಠ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟೂರುಸ್ವಾಮಿ ಮಠಗಳು, ಕುದರಿಮೋತಿಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ, ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಿ ಗ್ರಾಮದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ನವಲಿಯ ಭೋಗಾಪುರೇಶ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಎಸ್. ಗಂಗನಾಳದ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಪುರದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ದೇವಾಲಯ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಲೇವಾದೇವಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು, ಪೂಜಾರಿಗಳು ಅಥವಾ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯರು ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಭಕ್ತ ವಲಯದ ಜೊತೆಗೂ ಆವರಿಸಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ವರ್ಗ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಗವೇ ದೇವಾಲಯದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ದೈವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರಕಾರದ ಒಂದು ಇಲಾಖೆಯಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ದತ್ತಿ ಇಲಾಖೆ, ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ಮತ್ತು ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರು, ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೭೩೬ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯು ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಹಣವೆಂದು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಣವನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಂಜೂರು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಮೂಹಿಕ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಚಕಾರವೆತ್ತುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಗರದ ಬಲಾಢ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಬರುವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ೧. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳು, ೨. ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳು, ೩. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೧. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳು

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ಆರ್ಥಿಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವು ಕೂಡಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗುರು ಹಿರಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸಮೂಹವನ್ನು 'ದೈವ'ವೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ಆ ದೇವರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಲಾಭವು ಆ ದೇವರ ಪೂಜಾರಿಯ ಸ್ವತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕಿರುವ ಇನಾಮು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪೂಜಾರಿಯ ವಂಶಸ್ಥರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವವನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಸರ್ವ ಜನಾಂಗದವರು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುವ ದೈವಗಳೆಂದರೆ ಶಹಪೂರದ ಸಿಲ್ವರ್ ತಾತ, ಲಿಂಗದಹಳ್ಳಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿ, ಮ್ಯಾದಿನೇರಿಯ ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೇವಿ, ಬೂದಗುಂಪಾದ ಕರಿಯವ್ವ ದೇವಿ, ಹಂಪಸದುರ್ಗದ ದುರುಗಮ್ಮ ದೇವಿ, ಚಿಕ್ಕ ಸಿಂದೋಗಿಯ ಬೀರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮರುಳಸಿದ್ಧ, ಅಳವಂಡಿಯ ದ್ಯಾಮವ್ವ, ಹಟ್ಟಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ನಿಡಶೇಶಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತಲೂ, ಅದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದಿಂದ ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ

[illegible]

ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿ ದೇವಾಲಯವು ಮೊದಲು ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದವರಿಂದ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಸು ಬಂದು ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಶುರುವಾಗಿ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಪಾಲಾಯಿತು. ಅರ್ಚಕರ ನೇಮಕವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಂತ್ರಗಳ ಪಠಣದೊಂದಿಗೆ ವೈದಿಕಾಚರಣೆಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದವು. ಮತ್ತೊಂದು ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವಾಲಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವತೆಯಾದ ಈಕೆಯನ್ನು ಅಗ್ರಹಾರದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮನೆತನದವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುವಂತಾಯಿತು.

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೈವಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಗುರು ಹಿರಿಯರು ಸೇರಿ ವಂತಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಹರಿದು ಹಂಚಿ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾರೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳಲು ತಯಾರಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ಮೂಲದಿಂದ ಹಿಂದುಳಿಯಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವ ಆದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ದುಡ್ಡು, ಇಡೀ ಊರಿನ ಇತರೆ ದೈವಗಳಿಗೂ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೈವವು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಜೃಂಭಣೆ, ಆಡಂಬರ ಜಾತ್ರೆ ಆದ ನಂತರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಜಾತ್ರೆಯವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರವಾರ ಹೆಣ್ಣು ದೇವರ ಆರಾಧನೆ ನಡೆದರೆ, ಶನಿವಾರ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಈ ದೈವಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ಜನರನ್ನು ತಲುಪುತ್ತವೆ.

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ದುರಸ್ತಿ, ಮತ್ತಿತರ ಖರ್ಚುಗಳನ್ನು ಊರಿಗೆ ಊರೆ ಸೇರಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಮುಕ್ತವಾದ ಪ್ರವೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ನಡುವೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳ ಆಡಳಿತವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕವಾಗಲಿ, ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ ಅರ್ಪಣೆಯ ಶುಲ್ಕವಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ದೈವಗಳು ಅಂದಾಕ್ಷಣ ನಾವು ಬಹುಪಾಲು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ಸರ್ಕಾರೀ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ

ದೇವಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೂ, ಭಕ್ತರ ಮನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದೇವರೂ ಕೂಡ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಾಗೆ ಬದುಕುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

೨. ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನದ ದೇವಾಲಯಗಳು

ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೭೩೬ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮಿತಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಿತಿಯು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು, ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರು, ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಶಾಸಕರ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪೂಜಾರಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ೧೧ ರಿಂದ ೧೨ ಜನರು ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖಂಡರು ಅಥವಾ ಶಾಸಕರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು, ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲು ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಂತೆ ಟೆಂಡರ್ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸ್ಥಳೀಯ ಶಾಸಕರು, ತಹಶೀಲ್ದಾರರು, ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹಾಜರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೈವದ ಯಾವುದೇ ತೀರ್ಮಾನವು ಈ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ದೈವಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ತನ್ನ ನೇರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳೀಯರ ಸಂಘರ್ಷಗಳು, ದಾಯಾದಿಗಳ ಸಂಘರ್ಷ, ಜಾತಿ ಸಂಘರ್ಷ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪತ್ತು ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಹಿಂದೆ ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದವರಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅಕ್ಕಿಪಾಯಸ, ಬಾಳೆ ದಿಂಡಿಗೆಯಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಬ್ಬೇರ ಕುಲದವರೇ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ದೇವಿಯ ಗುಡಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಈ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ೧೯೫೦ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ದಾಯಾದಿಗಳ ಕಲಹದಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ದೇವಿ ಉತ್ಸವ, ಆಚರಣೆ, ಪೂಜಿಸುವ ಅರ್ಚಕರ ನೇಮಕ ಈ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಹುಂಡಿ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಆದಾಯ ೧.೫೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು. ಒಂದು ಸಾರಿ ಹುಂಡಿ ತೆಗೆದರೆ ೧೦ ರಿಂದ ೧೮ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೩ ರಿಂದ ೪ ಬಾರಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಹುಂಡಿಯ ಹಣ ಸುಮಾರು ೫೦ ಲಕ್ಷ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಳಿಗೆಯ ಹರಾಜಿನಿಂದ ಬರುವ ಆದಾಯ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೯೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ದೇವಿಯ ಆದಾಯ ೧.೫೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು. ಮೂರು ವರ್ಷದ ಹಣ ೩.೫೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.[೯] ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಆರಾಧಕರಾದ ಜೋಗಪ್ಪ ಜೋಗಮ್ಮಂದಿರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಐಷಾರಾಮಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಲಕ್ಷಾಂತರ ಭಕ್ತರು ಆಗಮಿಸುವ ಈ ಸ್ಥಳವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದೆ. ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೈವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಸಮ್ಮತಿ ಬಂದ ಮೇಲೆಯೇ. ಹಣ ಬಳಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇರುವುದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕಂದಾಚಾರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ವಾತಾವರಣವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆ ದ್ವಿಗುಣವಾದಂತೆ ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ, ತೀರ್ಥ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಪ್ಯಾಕೇಟ್ ಮೂಲಕ ವಿತರಿಸುವುದು, ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕ ವಿಧಿಸುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲವಾಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳೆ ಆಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ದೈವಗಳು ಬಡ ಭಕ್ತನಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ೨೦೦೮ರಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಸಮಿತಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದಂತಹ ಹಿಟ್ನಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಮಾಜಿ ಶಾಸಕರಾದ ಕೆ. ಬಸವರಾಜ ಅವರು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆದಾಯವನ್ನು ಬಳಸಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾದರಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ, ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರ ವಿಳಂಬನೆ, ಹಣ ಬಳಕೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ, ಸಹಕಾರದ ಕೊರತೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದೈವದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೈವಗಳೆಂದರೆ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯಿ, ನವಲಿಯ ಭೋಗಾಪುರೇಶ್ವರ, ಚಿಕ್ಕವಂಕಲಕುಂಟಾ ಗ್ರಾಮದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ, ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ದೇವಾಲಯ, ಎಸ್. ಗಂಗನಾಳದ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ದೋಟಿಹಾಳದ ಶುಕಮುನೇಶ್ವರ, ಕನಕಗಿರಿಯ ಕನಕರಾಯನ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮುಧೋಳದ ತ್ರಿಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಗುಲಬುರ್ಗಾದ ಎದುರು ಹನುಮಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಕಾರಣ

ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಆ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಅಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಸದಸ್ಯರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಾಲ್ಲೂಕು ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ಅಥವಾ ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರು ಇದರ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕಾಣಿಕೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಹುಂಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಮಿತಿಯ ಸಮಕ್ಷಮ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿ ಆ ಹಣವನ್ನು ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವಡೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬರುವ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಗುಡಿಯ ಪೂಜಾರಿಯೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪ, ಹನುಮಸಾಗರದ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಸೂಚಿತ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೭೩೬ ಇದ್ದು, ೧೨೨ ಜನ ಅರ್ಚಕರಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಶೈವ, ವೈಖಾನಸ, ಪಾಂಚರಾತ್ರ, ತಂತ್ರಸಾರ, ವಾತುಳ, ವೀರಶೈವ, ಜೈನ ಹೀಗೆ ಏಳು ಆಗಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಾವಿಧಾನ, ರಥೋತ್ಸವ ವಿಧಾನ, ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪ, ಧ್ಯಾನ, ಜಪ, ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಈ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದರು ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಕಾಯಿ ಕರ್ಪೂರ ಮಾಡಿಸಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಅಥವಾ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆರಾಧಕ ವರ್ಗದ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದ ಮೇಲೆ ದೈವದ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲಗಳು ನಿರ್ಧರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ೧೯೯೧-೯೨ನೇ ಸಾಲಿನಿಂದ 'ಆರಾಧನಾ ಯೋಜನೆ' ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ಇದು ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಂತಿಷ್ಟು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ೬೦೦೦ ರೂ.ಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅವಕಾಶಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸಿಗುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದವರು ಇದರ ಬಗೆಗೆ ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಠ ದೈವಗಳು ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಶ್ರೀಮಂತ ದೈವಗಳಾಗಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಆರಾಧಕರನ್ನು ಈ ಮಠದೈವಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೈವಗಳ ಒಡೆತನದ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಸಂಘರ್ಷದ ಕಥನಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

೩. ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ದೈವಗಳು

ಹಿಂದೆಂದಿಗಿಂತಲೂ ಇಂದಿನ ವರ್ತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ದೈವಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ದೈವದ

ಹಿಂದಿರುವ ಕಥನಗಳು, ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಮಠಾಧೀಶರ ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಟ್ರಸ್ಟ್‌ನ ಒಡೆನತದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ದೈವಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಒಬ್ಬರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನದ ದೈವಗಳು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಉದಾ: ಕೊಪ್ಪಳದ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠ, ಕುದರಿಮೋತಿಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಯಲಬುರ್ಗಾದ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಮಠ, ಗಂಗಾವತಿಯ ಕೊಟ್ಟೂರು ಸ್ವಾಮಿ ಮಠ, ಕಲ್ಮಠಸ್ವಾಮಿ ಮಠ, ಬೂದುಗುಂಪಾದ ಹತ್ತೀರದ ಬೂದೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ (ಮಾಜಿ ಸಂಸದ ಎಚ್.ಜಿ. ರಾಮುಲು ಅವರ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿದೆ) ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಒಡೆತನಕ್ಕಿಂತ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ, ಅವರ ಆದೇಶದಂತೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಆರಾಧಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರೊಂದಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ, ನೊಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಂತ್ವನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಕ್ತ ಜನರಿಗೆ ಬೇಗ ಹತ್ತೀರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು ಭಕ್ತರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜೆಗೈದು ಮಠಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡುವಂತೆ ಮನವೊಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಭಕ್ತರು ಮಠಕ್ಕೆ ಉದಾರ ದೇಣಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ೨೦೦೯ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲಾ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರಾ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಭಕ್ತರಿಂದ ೨೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ೩೦ ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರೊಟ್ಟಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಟಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಭಕ್ತರು ೩ ಕ್ವಿಂಟಲ್ ಅಕ್ಕಿ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ಪತ್ರಿಕೆಯು ವರದಿ ಮಾಡಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಅವಕಾಶಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿಗಿನ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ದೈವಗಳ ಮುಂದೇ ಹೆಚ್ಚು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಹಣದ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಾದರೂ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ಹಣವು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿರುವ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯಂತೆ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಠದೈವಗಳು ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ಬೇರೆಯದೆ ರೀತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಶಾಖಾಮಠಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ

ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಠದೈವಗಳು ಖಾಸಗಿ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮದೈವಗಳ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ, ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಇಂತಹ ಕೆಲಸ ಎಂದು ವಿಂಗಡನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮಠದ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಳಿಕೆ ಕ್ರಮವು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳು ಆಚರಣೆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಬಣೆಯನ್ನು ಕಂಡು, ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಷದ ಜಾತ್ರೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ಗುಡಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಶ್ರೀಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಅದೆಂದರೆ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಾಗಿಯೇ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಕುಡಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದ ಜಾತ್ರೆಯವರೆಗೆ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಆ ಕುಡಿಕೆಯನ್ನು ತಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮಿತಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಭಕ್ತರ ಈ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಊಹೆಗೆ ನಿಲುಕಲಾರದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಹುಪಾಲು ಮಠದೈವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬಲಾಢ್ಯವಾಗಿ, ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಖಾಸಗಿ ದೈವಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದು ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯದ ಅಧಿಪತ್ಯದ ಫಲವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಡವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ದೈವಗಳು ಸಂಪತ್ತಿನ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಆರ್ಥಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಸಿವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ರಾಮಚಂದ್ರೇಗೌಡ ಹಿ.ಶಿ., ಮರದ ಮಣ್ಣು, ಪುಟ-೫೪.

೨. ನಾಗರಾಜ್ ಡಿ.ಆರ್., ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಥನ, ಪುಟ-೮೨.

೩. ನಾರಾಯಣ ಕೆ.ವಿ., ಬೇರು ಕಾಂಡ, ಚಿಗುರು, ಪುಟ-೨.

೪. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು-ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ-೨೪.

೫. ಶ್ರೀಮತಿ ಎಚ್.ಎಸ್., (ಅನು), ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆ, ಪುಟ-೩೧.

೬. ಅದೇ, ಪುಟ-೩೪.

೭. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಜಿ.ಎಸ್., (ಸಂ), ವಿವಿಧ, ಪುಟ-೪೦.

೮. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ,, ಆನ್ವಯಿಕ ಜನಪದ, ಲೇಖನ : ಕೆಲವು ಆರಾಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು, ಪುಟ ೧೫೦-೧೫೭.

೯. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭ., ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೨, ಗುರುವಾರ, ೨೦೦೮, ಪುಟ-೩.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಏಳು

ಆಧುನಿಕತೆ ಹಾಗೂ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ : ಏಳು

ಆಧುನಿಕತೆ ಹಾಗೂ ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಗಳು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯದು ಪರಂಪರೆಯೆನಿಸಿ ಇಂದಿನದು ಆಧುನಿಕತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಗತಕಾಲದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ತರುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಕಾಲ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ವಸ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜನರ ಚಿಂತನೆ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಜೀವನ ವಿಧಾನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚರಣೆ, ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ನಿರಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನ 'Modern' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಲ್ಯಾಟೀನ್‌ನ 'Modernus' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಲ್ಯಾಟೀನ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಮಾಡರ್ನಸ್'ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಘಟ್ಟವನ್ನು ರೋಮನ್ನರ ಕ್ಷುದ್ರ ಧರ್ಮಗಳ (Pagan) ಭೂತಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ 'ಮಾಡರ್ನ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಪ್ರಾಚೀನ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಬಳಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ 'ಮಾಡರ್ನಿಟಿ' ಎಂಬ ಪದ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂತು. ಯುರೋಪು ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಶೋಧಿಸುವ ಹಾಗೂ ವಸಾಹತೀಕರಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು 'ಮಾಡರ್ನಿಟಿ'ಯನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹಬ್ಬಿಸತೊಡಗಿದವು.

ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಯುಗ ಹಾಗೂ ಸುಧಾರಣಾ ಯುಗಗಳು ಕೂಡಾ 'ಆಧುನಿಕಯುಗ' ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಯುಗ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಾಯಕ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿದವು. ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಸ್ಥಾಪಿತಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ ಘಟ್ಟ ಇದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರ ರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಂತರ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡ ನೋಟ ಕ್ರಮ ಆಧುನಿಕತೆ. ಆದರೆ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆಯಕಾಲದಲ್ಲೇ ಜನ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು 'ಮಾಡರ್ನ್' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಕಾಲದ ಜನ ೧. ಭೂತದೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅಥವಾ ೨. ಭೂತದಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಕಡಿದುಕೊಂಡಾಗ ಅಥವಾ ೩. ಭೂತದೊಂದಿಗೆ ಕಡಿದು ಹೋದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪುನರ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ನಿಸಿದಾಗ, ಈ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ 'ಆಧುನಿಕತೆ' ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಗೆ ಬಂದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಆಧುನಿಕತೆ ಒಂದು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಆಳುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಸಂಕಥನವಾಗಿ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ, ಧೋರಣೆಯಾಗಿ, ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ಮಾನವನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ ಬದಲಿಸುವ ನೋಟಕ್ರಮವಾಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. ಹಾಗೂ ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮುಖವನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿತು.[೧]

ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಸಿಸ ಹೊರಟಾಗ 'ಆಧುನಿಕತೆ' ಉಂಟು ಮಾಡಿದ ಪಲ್ಲಟಗಳು ಅಧ್ಯಯನದ ಶಿಸ್ತನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿದವು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಮಾತು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಯಾವುದು ಬದುಕಿನ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತೋ ಅದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೋಡಲು ಕಲಿಸಿದ್ದೆ ಆಧುನಿಕತೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜಾನಪದ ಚಿಂತನೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಫಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೂಲಕ ಆಧುನಿಕ ಮನೋಧರ್ಮ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ತನಕ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಜನಪದ ಕತೆ, ಗೀತೆ, ಗಾದೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಚರಣೆ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಅಧ್ಯಯನದ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದವು.

'ಇಂದು ಎಂಬುದು ಆಕಾರ ಪಡೆಯಲು ನಿನ್ನೆಗಳು ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಿನ್ನೆಯನ್ನು ಪೂರಾ ಮರೆತರೆ ಇಂದು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.'[೨] ಈ ಮಾತನ್ನು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವಾಳವನ್ನಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ದೈವ, ದೈವಾಚರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುವ ನಾವು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಮರೆತರೆ ಅರ್ಥಶೂನ್ಯತೆಗೆ ಈಡಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾದ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು, ಈ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗಳ ವಾಸ್ತು ರಚನೆ, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರುವ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಗಿಂತ ಇಂದು ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ಆಚರಣಾತ್ಮಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಹಲವು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಫುಲವಾದ ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆಧುನಿಕ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ನಾಗರೀಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಪಿಮುಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಮುದಾಯವು ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ, ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಜನಪದ ಸಮುದಾಯಗಳು ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ವರ್ಗದವರು ಆತಂಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ದೈವಗಳ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅಂಶವು ಮಹತ್ವದ್ದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅನನ್ಯತೆ ಪರಂಪರೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಗ್ರಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ತಮಗೆ ತಾವೇ ಆಗಿ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ತೆಕ್ಕೆಯೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನರಳಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಆತಂಕವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮೂಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಚರಣೆಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇದ್ದವೋ, ಈಗ ಆಧುನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಬದಲಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಜನಪದರ ಆಚರಣಾ ಲೋಕ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ದೈವಗಳ ಆಚರಣಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡದೇ, ಹೊಸದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅನುಕರಿಸದೇ ಸಂಕರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

"ಆಧುನೀಕರಣವು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವುದು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವಂಥದು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ ಹುದುಗಿದೆ. ಪಟ್ಟಣದಷ್ಟು ಬೇಗ

ಹಳ್ಳಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾರದು. ಹಳ್ಳಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಎಷ್ಟೇ ಲೌಕಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹಳೆಯ ವಿಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು, ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು, ಸ್ನೇಹ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಬಾಂಧವ್ಯಗಳು, ಕಂದಾಚಾರಗಳು ಅಳಿದು ಹೋಗಿಲ್ಲ”[೩] ಎಂಬ ಅಂಶವು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಚರಣೆ, ರೀತಿ ವಿಧಾನದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದು ಕೂಡ ನಿಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಚಿಕ್ಕ ಸಿಂದೋಗಿ ಮತ್ತು ಬಿಸರಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನೀಡಬಹುದು. ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ಪಂಥದವರಾದ ಮೂಲತಃ ದಲಿತ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದು, ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ದಲಿತ ವೀರಶೈವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಇವರು ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆ, ವಿಭೂತಿ ಧರಿಸಿ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಯ್ಯ', 'ಅಮ್ಮ' ಪದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು, ದೇವದಾಸಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಒಳಗಡೆ ಮಾಡದೇ, ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದು ಗರುಡ ಕಂಬವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಗುಂಡಿಗೆ ದೇವಿ ಆಕಾರ ನೀಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಿಸರಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯಕರ್ತನೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ, ಆತನೇ ತಮ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಉದ್ಧಾರಕನೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಶಾಖಾಹಾರಿ. ಆದರೆ ದಲಿತ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಈತ ಮಾಂಸಹಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತರ ಮಠ (ಪೂಜಾರಿಗಳ ವಂಶಸ್ಥರ ಸಮಾಧಿ)ವೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಯಲಬುರ್ತಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮದೇವಿ ಗುಡಿ ಮುಂದೆ ಬಲಿ ನಡೆದರೂ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಗೆ ಇದರ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಬಲಿ ಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಊರು ಕಾಯುವ ದ್ಯಾಮವ್ವ ಬಂದು ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆ ೪ ದಿನ ನೆಲೆಸಿ ಬೇಟೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ ನಂತರ, ಯುಗಾದಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಮುಖ ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಆವರಿಸಿದರೂ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯಗಳು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಆಚರಣಾ ಲೋಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗಿರುವುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೌತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಮನೋಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿವೆ. ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ದೈವಗಳು ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ

ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಟಿಲವಾದ ಸವಾಲು. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳು ಆಯಾ ಕಾಲಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಹಸದ ವಿಚಾರ. ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ತಮ್ಮ ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಈ ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕತೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಗಾಳಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಲ್ಲಣಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಎಂ.ಎನ್.ಶ್ರೀನಿವಾಸರು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳು ಉದಾಹರಣೆಯಂತಿವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ಭಾರತದ 'ಕೆಳ'ಜಾತಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರೀತಿ ರಿವಾಜುಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಎಂ.ಎನ್.ಶ್ರೀನಿವಾಸರು ಇದನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀಕರಣ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಕೆಳವರ್ಗದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ತಮ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜೆ ಅಭಿಷೇಕದಂತಹ ಕ್ರಿಯೆ, ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪೂಜೆ ರೀತಿ ರಿವಾಜುಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ತಳವೂರಿ ಕುಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಆನೆಗೊಂದಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಗುತ್ತೂರಿನ ಹನುಮಪ್ಪ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಯಲಬುರ್ತಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಗಂಗನಾಳದ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಚಿಕ್ಕವಂಕಲಕುಂಟಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹ್ಯಾಟಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜಾತಿ ಜನಾಂಗದವರು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ತಾವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

"ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಈಗ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪೂಜೆ-ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸೆಳವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನಾಸ್ತಿಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬಾರದು."[೯] ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ವೇಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡ. ದಿಢೀರನೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತು ನೀಡುವ ದೇವರುಗಳು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಈ

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಇಂದು ಈ ದೇವರುಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಶಕ್ತಿ ಪೂಜೆ – ಮಾತೃಪೂಜೆ ಬದಲಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ದೇವರುಗಳ ಪೂಜೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಉದಾ: ಶಿರಡಿಯ ಸಾಯಿಬಾಬಾ, ಶಬರಿಮಲೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಮಂತ್ರಾಲಯದ ರಾಘವೇಂದ್ರ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ, ಹೊರನಾಡು ಅನ್ನಪೂರ್ಣೇಶ್ವರಿ, ಶೃಂಗೇರಿ ಶಾರದೇ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ವಕ್ತೃಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮಾತೆಂದರೆ 'ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ನೆಪ್ಪಿಲೇ ನಮ್ಮೂರು ದ್ಯಾಮವ್ವನ ಜಾತ್ರೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಡೊಳ್ಳು, ಭಜನೆ, ಹಲಗೆ, ಗಂಟೆಯಂತಹ ವಾದ್ಯಗಳ ಶಬ್ಧವು ಕಿವಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವಂತಿತ್ತು. ಈಗ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಾಲ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಷ್ಟಕಷ್ಟೇ. ನಾವು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಕರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ದ್ಯಾವ್ರು ಇಲ್ದೇ ನಾವು ಭೂಮಿ ಮ್ಯಾಲೇ ಇರ್ಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವತ್ತಿನ ಕಾಲಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡ್ಕೊಂಡಿದೀವಿ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಕೇಳಿ ಬಂದವು. ಹೊಸ ತಲೆಮಾರಿನ ಯುವಕರು ದೈವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಇಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೋ ಜನರು ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜಾತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಮಠ–ಪೀಠಗಳು ತೀವ್ರ ತೆರನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಪ್ರಭುತ್ವಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುವಂತಿವೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನ ಉತ್ಸವವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೀವ್ರ ತೆರನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಗಣೇಶ ಉತ್ಸವ ವಂತಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನು ಕೆಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮುಂಚೆ ಶಿಕ್ಷಿತರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರೂ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಯಾ ಓಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುವ ಈ ಉತ್ಸವ ಕೆಲವು ಸಲ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಆತಂಕದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ಈ ಉತ್ಸವದ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಊರ ದೈವಗಳು ತೀರ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಪ್ರೇರೆಪಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ.

ದೈವ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಒಳಸುಳಿಗಳು ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಆಧುನಿಕ ಮಾದರಿಯ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಎಲ್ಲ ಒಲುವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ "ಇಂದು ಶಿಷ್ಟರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಸದೆ ಗ್ರಾಮೀಣರನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸದೆ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿರುವ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವಿಂದು ಹುಡುಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ಬಸವರಾಜ ಸಬರದರ ಮಾತು ಸಮಂಜಸವಾದರೂ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರ-ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು ಸಾಗಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದು. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಕೈ ಮೇಲಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದು ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೇವಸ್ಥಾನ ನಿರ್ಮಾಣ, ರೀತಿ-ನೀತಿ, ದೈವ ಸ್ವರೂಪ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ದೇವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ ಅಥವಾ ವೈದಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ, ತಾವೂ ಅವರಂತೆ ಸ್ಥಾನ-ಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನವಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಹೂ ತಪ್ಪಲುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇವರುಗಳು ಇಂದು ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸೇವಂತಿಗೆಯಂತಹ ದುಬಾರಿ ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ, ನವಗ್ರಹಾರಾಧನೆ, ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ, ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆ, ಸಹಸ್ರನಾಮಾರ್ಚನೆ, ಲಕ್ಷ್ಯ ದೀಪೋತ್ಸವದಂತಹ ನವೀನ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಆಧುನಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಹಲವಾರು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಕೊಡುಕೊಳೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಮೊಹರಂ'ನಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ಆಚರಣೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ಶಿರಸಪ್ಪಯ್ಯನ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮುದಾಯವು ಮೊಹರಂ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಂ ಜನಸಮುದಾಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಎಲ್ಲ ಸಮುದಾಯಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಮೊಹರಂ ಆಚರಣೆಯ ಮೂಲ ಆಶಯ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಈ ಆಚರಣಾ ಲೋಕವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಾ ನಡೆದಿವೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡುವ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗಗಳಾದ ಲಿಂಗಾಯತರು, ಜಂಗಮರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಿರಳವಾಗಿ ಬಲಿ ಕೊಡುವ ಆಚರಣೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ವರ್ಗದವರು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು 'ಬಲಿ' ಕೊಡುವಂತೆ ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆಚರಣೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ

'ಸಣ್ಣ' ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಬಲಿಕೊಟ್ಟು ಮನೆ ಮಾದಿಗರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಆಚರಣೆ ಸಂಖ್ಯಾಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇರಬಹುದು, ಆದರೆ ಸಮಾಜದ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಮಾತ್ರ ಬಲಿಕೊಡುವ ಸಮುದಾಯಗಳು ಎಂದು ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿತವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬುದು ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ದೈವಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಠದೈವಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇದು ಅಳಿವು ಉಳಿವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕತೆ ಎಂಬುದು ಸಮಾಜದ ಚಿಂತನೆ, ವರ್ತನೆ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚಾರ, ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಪಳಯುಳಿಕೆಗಳಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಆಧುನಿಕತೆ ಎಂಬ ಮಾಯೆ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಹೊತ್ತಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳೇ ಬದಲಾಗಿವೆ. ಉದ್ದೇಶಿತ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳ ಗುಡಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಜಾತ್ರೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆಗಿವೆ. ಮುಂಚೆ ದುರುಗಮ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ದೇವತೆ ಇಂದು ದುರ್ಗಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುವುದಲ್ಲದೇ, ವೈದಿಕರ ಪೂಜೆ, ಪುನಸ್ಕಾರ, ಹೋಮ ಹವನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಉದಾ: ಆನೆಗೊಂದಿಯ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಕೋಟೆ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ. ಚೌಡಮ್ಮ-ಚೌಡೇಶ್ವರಿಯಾಗಿ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ- ಲಕ್ಷ್ಮೀಯಾಗಿ, ಕಾಳಮ್ಮ-ಕಾಳಿಕಾ ದೇವಿಯಾಗಿ ದಾಮವ್ವ-ದ್ಯಾಮಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯಾಗಿ, ಮಾರಮ್ಮ ಮಾರಿಕಾಂಬಿಕಾ ದೇವಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪುರುಷ ದೈವಗಳೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಕುರುಬರ ಕುಲದೈವ ಬೀರಪ್ಪ ಬೀರೇಶ್ವರನಾಗಿ, ಚಂದಪ್ಪ ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರನಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುವ ಹನುಮಪ್ಪ ಆಂಜನೇಯನಾಗಿ, ಮಾರುತೇಶ್ವರನಾಗಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮದೈವಗಳಾಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಕ್ಕೆ, ವೈದಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ ಬರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹನುಮಪ್ಪನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಅರ್ಚಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೋಜಿಗವೆನ್ನುವಂತೆ ಬೇರೆ ಮತದ ಪೂಜಾರಿಗಳಿದ್ದರೂ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದೇಶದ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳ

ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ಉಚ್ಚಾಯ ತೇರು, ರಥೋತ್ಸವ, ಕಾರ್ತಿಕ, ಮುಳ್ಳುಕೊಂಡ, ಅಗ್ನಿಕೊಂಡ, ನೀರುಕೊಂಡ, ಬೇಟೆ, ಗಾವು ಪೂಜೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ನವಗ್ರಹಾರಾಧನೆ, ಕುಂಕುಮಾರ್ಚಣೆ, ಅಂಕುರಾರ್ಪಣೆ, ಸಹಸ್ರನಾಮಾರ್ಚನೆ ಮುಂತಾದ ನವೀನ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಉದಾ: ನವಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಭೋಗಾಪುರೇಶ (ಹನುಮಪ್ಪ) ಗಂಗನಾಳದ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಯಲಬುರ್ಗಾದ ಎದುರು ಹನುಮಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇದು ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳು ಗುಡಿಗಳ ರಚನೆ, ರಚನೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತುರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನುಣುಪಾದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಟೈಲ್ಸ್, ಸಿಮೆಂಟ್‌ನಂತಹ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಲ್ಲದೇ ಆಧುನಿಕ ಮಾದರಿಯ ಪೂಜಾ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನೇಕ ಭೌತಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದೇ ಇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳು ಉಂಟು. ಒಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಗದವರು ಉನ್ನತ ವರ್ಗದವರಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದು, ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲವೊಂದು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಶಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೊದಲಿನ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರು ತಾವು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಚರಣೆ, ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮುಜುಗರ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ತಾವೇ ಖಾಯಂ ಆದ ಪೂಜಾರಿಗಳಾದರೂ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳ ಸ್ವಾಮೀಜಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರನ್ನು ಕರೆಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ತಮ್ಮ ದೈವವನ್ನೂ ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ದೊರಕಿಸದ ಇವರು ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಚಕರಿಗೆ ಒಂದು ದಿನದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೇವರನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿಯ ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಮಠ. ಬಿಸರಳ್ಳಿಯ ಮರುಳಿಸಿದ್ಧನ ಮಠ, ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪ, ಹಿರೇ ವಂಕಲಕುಂಟಿ ಹನುಮಪ್ಪ, ದೊಣ್ಣೆ ಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇನ್ನು ಎರಡನೇ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಉದ್ಯಮಿಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕಾದಾರರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಓಟ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 'ಡೆಮಾಕ್ರಸಿ ಇರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೋಟು ಮುಖ್ಯವಷ್ಟೆ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು, ಯಾವ ಮತದವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವೋಟು ಗಳಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಲೆಕ್ಕ

ಹಾಕಿ ಆ ಮತದವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.”[೫] ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಂತರ ಉಳಿದ ದೈವಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಚುನಾವಣಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೈವಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದು ಹೊಸ ತಂತ್ರವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನು ಉದ್ಯಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಟೈಲ್ಸ್, ಸಿಮೆಂಟ್, ಫ್ಯಾನ್, ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಈ ದೈವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನೆಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ದೈವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲೂಕಿನ ಬೇವಿನಹಳ್ಳಿ, ಗಿಣಿಗೇರಾ, ಹಿರೇಬಗನಾಳ, ಚಿಕ್ಕಬಗನಾಳ, ಕರ್ಕಿಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಹುಪಾಲು ಜನಪದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮೂಲಗಳು ಕಡಿಮೆ, ಹಾಗಾಗಿ ಇವುಗಳು ವರ್ಷಕ್ಕೆ, ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಚರಣೆಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು ಆಧುನಿಕತೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು, ಎನ್ನುವ ಅಂಶಗಳು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ದೈವವನ್ನು ಅಶುದ್ಧವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನೇ ಕರೆಯಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನ, ಗುಡಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಶರಣ ಪರಂಪರೆಯವರೇ ಈ ದೈವಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು, ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಲು ಬರುವುದು ಒಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದೇ ನಮಗೆ ಜಟಿಲವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ದೈವಗಳು ಇಂದು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಆಧುನಿಕತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರೀತಿ ರಿವಾಜುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೀಗೂ ನೋಡುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪೂಜೆ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸೆಳವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕು ನಾಸ್ತಿಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗದು. ಇದರಿಂದ ಅವರು

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತು ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಇಂದು ಗೌಣವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಹಿತ್ತಲ ಗಿಡ ಮದ್ದಲ್ಲ' ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಈ ದೈವಗಳು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಪೂಜೆ, ಮಾತೃ ಪೂಜೆ ಬದಲಿಗೆ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ದೇವರುಗಳ ಪೂಜೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಪಂಥಗಳು ಗ್ರಾಮದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿವೆ. ಉದಾ: ಶಿರಡಿಯ ಸಾಯಿಬಾಬಾ, ಶಬರಿಮಲೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪ, ಮಂತ್ರಾಲಯದ ರಾಘವೇಂದ್ರ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ ಇವರುಗಳು ದೂರ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಂದು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಪೂಜೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೀಮಂತ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ದೈವಗಳ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪಿರುವದು ಆತಂಕಕಾರಿ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿದ ಭಕ್ತರ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತಿವೆ. ಭಕ್ತರ ಆರೋಗ್ಯ, ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ರಕ್ಷಣೆ, ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ, ಮಳೆ-ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂತೋಷ, ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ, ಬೇಟೆ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು, ಕೆರೆ, ಬಾವಿ, ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ ನೀರು ಒದಗಿಸುವುದು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂತೋಷ, ನೆಮ್ಮದಿ ನೀಡುವುದು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜನರು ಬಹುಬೇಗ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಸೂಜಿಮದ್ದು, ಅಲೋಪತಿ ವೈದ್ಯರು, ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ಮನೋರೋಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಹೀಗೆ ನೂರಾರು ಅಂಶಗಳು ನಗರವಾಸಿಗಳಂತೆ ಜನಪದರ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಕೆಲವರು ಇನ್ನೂ ಮೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧುನಿಕತೆಯ ಹೆಗ್ಗುರತೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ನಗರದ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗ್ರಾಮೀಣರ ಕಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿತು. ತಮ್ಮೂರಿನ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಗತಿ ಏನಾಯಿತೆಂದು ಒಂದೆಡೆ ಪ್ರೊ.ಹಿ.ಚಿ.ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ತುಂಬಾ ಸೊಗಸಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಸು. ೮೦ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ದೇವತೆ ಚೌಡಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಏಳು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದವಳು. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಐದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಆ ಊರಿನ ಕೆಲವರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಸೌದೆ ಮಾರಲು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ವೈಭವೋಪೇತ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಚೌಡಮ್ಮನ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸಹಸ್ರನಾಮಾರ್ಚನೆ, ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ, ಪುಷ್ಪಾರ್ಚನೆ, ದೀಪೋತ್ಸವ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಚೌಡಮ್ಮ ನಂತರ ಮೂಲ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಕೈತಪ್ಪಿ ಹೋದಳು. ಇದರ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮುಖ್ಯ ದೈವಗಳಾಗಿ ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿಯ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ರೋಣದ ಇಟಗಿ ಭೀಮಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಫಲ ನೀಡುವ ದೇವತೆಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ತನ್ನ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ತೀರಾ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿ ಬಣಬಣ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವವೆನ್ನುವುದು ಉನ್ನತ ವರ್ಗದವರ ಮನೆ ಮತ್ತು ಸುಖ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಸೇವಕನಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಹಬ್ಬ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಬರುವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಬರುವು ಮತ್ತು ಮಠಗಳ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಆಗಮನ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದವರ ದೃಷ್ಟಿಯ ದೇವರೆಂದರೆ ಆತ ಆಪತ್ತಿಗೆ ಆಗುವ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಹೋದರ, ಸಹಾಯಕ ಅಥವಾ ಬಂಧು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಇವರ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಬೈಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಹಿಡಿಶಾಪ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೋಪಜ್ಞವಾದ ಪ್ರತಿಭಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಇಂದು ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಚೀಟಿಯಂತಹ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಪದ ದೈವಗಳು ತಾವು ಕೂಡ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲರಾಗಲು ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹಣ, ವಸ್ತು, ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸವಾಲ್ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಗಳಿಕೆಯಾದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿವರ್ಧಕಗಳಂತಹ ಆಧುನಿಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಪಾಲು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಯಂತ್ರದ ಕೆಲಸಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ನವೀನ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರಾದಾಯಿಕ

[illegible]

ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಸಿನಿಮಾ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೈವಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತಾದರೂ, ದೈವಗಳನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ವೃತ್ತಿಗಾರರು, ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರರು, ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯದ ಜನಪದ ಬದುಕಿನ ಸೃಜನಶೀಲ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಂತಹ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕರಣದಿಂದ ತಮ್ಮ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆಗಳು, ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಬಹಳ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯಗಳು ಇಂದು ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ ಆಚರಣೆ ವಿಧಿವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನಾ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಶಿಸದೇ, ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಅಂತರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಎಸ್.ಜಿ.ಸಿದ್ದರಾಮಯ್ಯನವರು "ಹಿಂದೆ ಜಾತ್ರೆಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜನಪದ ಸಮಾಜ ಮಾತ್ರ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವಿಕೆ ಅಗತ್ಯ ವಿಧಿವಿಧಾನವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಣ ಅದೊಂದು ಆಚರಣೆ, ಅಂದರೆ ಇಡೀ ಸಮುದಾಯವೇ ಆಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳು, ಉದಾ: ವಾಣಿಜ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಮನರಂಜನೆ, ರಾಜಕೀಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದವು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವರ ಆಗಮನವೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಚರಣಾ ಸಮೂಹ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಕಾರಣ ಸಮೂಹ ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಡಿಲತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಅಂತರ ನಿರ್ಮಾಣ"[೬] ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾತೃ ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹಳಷ್ಟು ಸ್ತ್ರೀದೈವಗಳು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೌಮ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪೂಜಾ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುದರೊಂದಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಅರ್ಚಕರನ್ನು ಪೂಜಾರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದಾಯ ಬರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ದೈವಗಳು ಟ್ರಸ್ಟ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಲೋಕ ದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಆದಾಯ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೧.೫ ಕೋಟಿ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಕಾಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಠದೈವಗಳಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಅವಕಾಶಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆಧುನಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ನಡಾವಳಿಯ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಬಹುಪಾಲು ದೈವಗಳಿಗೆ 'ತಲೆಮುಡಿ' ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಹಳ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ತೀರ ಹಿಂದೆ ಮನುಷ್ಯ ದೇವರಿಗೆ ನರಬಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ರಾಜರೂ ಕಾಳಿಯ ಆರಾಧನೆಗಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಚಾರಗಳು, ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬರಬರುತ್ತಾ ಮಾನವ ನಾಗರಿಕನಾದಂತೆ ನರಬಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡತೊಡಗಿದ. ಆದರೂ ದೇವರು ತೃಪ್ತನಾಗುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ತಲೆಯ ಕೂದಲನ್ನು ಅರ್ಪಿಸತೊಡಗಿದ. ಹೀಗಾಗಿ ತಲೆಮುಡಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ನರಬಲಿಯ ಸಂಕೇತ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ[೬] ಇಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಕೂಡ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಜನಪದರು ತಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ, ಮತ್ತು ತಲೆಮುಡಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹುಲಿಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹಟ್ಟಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಈ ದೇಶದ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥರು ಆಧುನಿಕರಣದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅದನ್ನವರು ಪ್ರಗತಿ ಎಂಬ ಭಾರೀ ಗಾತ್ರದ ಪದ ಬಳಸಿ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಇದನ್ನು ಸಂದೇಹದಿಂದಲೇ ಕಾಣುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನೀತಿ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಸಹನೀಯ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೋ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಉಳಿದೆಡೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಳತು, ಹೊಸತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಳತು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಳತಾಗಿ ಉಳಿಯದೇ, ಹೊಸತು ಇಡೀಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಳ್ಳದೇ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಆಧುನಿಕತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಆವರಿಸಿದರೂ ಮೂಲವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದಂತಹ ಪ್ರೀತಿ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ, ಸಹಕಾರ, ಸಹಾಯ,

[illegible]

ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಸುಖ, ಸಂತೋಷ, ಸಂತೃಪ್ತ ಜೀವನ ಇವೆಲ್ಲ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಮಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪರಿಣಾಮದ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮೂಲ ಆಶಯ ಮತ್ತು ಮೊದಲಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೇವಲ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲಿವೆ ಮತ್ತು ತೋರಿಕೆಯ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ. ಉದಾ: ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ, ಮತ್ತು ಕುಕನೂರು ಮಹಾಮಾಯೆ ಜಾತ್ರೆ, ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ ಪ್ರತಿ ಮೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಗೆ ದೂರ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿನ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನಾಗಿ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮನೆ ದೇವರು ಹೋಗಲೇಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಬಂದು ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದು ರೂಢಿಯಾಗಿದೆ. ಎತ್ತು ಬಂಡಿಯಂತಹ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆನಿದ್ದರೂ ಟ್ರಾಕ್ಟರ್, ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಸ್, ಬೈಕ್, ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕತೆಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಜಾತ್ರೆಗೆ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಹಾವೇರಿ, ತುಮಕೂರು, ರಾಯಚೂರು, ಗುಲಬರ್ಗಾ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಿಜಯದಶಮಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಂಚೆ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆ, ಇಂದು ಒಂದು ದಿನದ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಿಗೆ ನೀಡುವ ಪ್ರಸಾದ ಪದ್ಧತಿ, ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಮೊರದಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಬಳೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಹಸಿಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಬದನೆಕಾಯಿ, ಸೀರೆ, ಕಣ, ಮೂಗುತಿ, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೋಲಿಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ನಡುವೆ ಈ ದೇವಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ. ಈ ನಡುವೆಯೂ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯ ಫಲವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ದೈವಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ವಿಷಾದಕರ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಗ್ರವಾದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಅನಾಗರಿಕತೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ತಪ್ಪು ಎನ್ನುವ ಕಾರಣಗಳು ಬಲವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಗಳು ಸೌಮ್ಯ

ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿವೆ. ಕನಕಗಿರಿ ಕನಕರಾಯನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮಹಿಮರ ಆಟ, ಮತ್ತು ಕುಕನೂರಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಡುಬಿನ ಕಾಳಗ ಇವು ಮುಂಚಿನ ಆಶಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಇಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಮತ್ತು ಕುರಿ ಬೇಟೆಯ ಬದಲಾಗಿ 'ಹಾರುಗೋಳಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಕುಕನೂರಿನ ದುರುಗಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೋಳಿಯನ್ನು ತಂದು ದೇವಿಗೆ ಇಳೆದೊಗೆದು ಹಾರಿ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಜೈನರ ಕಾಲದ ಹಿಂಸೆ ಸಲ್ಲದು ಎನ್ನುವ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ನಡುವೆ ಹಟ್ಟಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಆಚರಿಸದೇ ಹೋದರೆ ದೇವಿ ನಮಗೆ ಕಷ್ಟ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪೋಲಿಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಬಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಿ ಬಲಿ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಹರಿಬ್ಯಾಟಿ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಸಂತೈಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು ಬದಲಾಗುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದಂತಹ ಭಯಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳು ಈಗಲೂ ಇವೆ. ಕೆಲವೊಂದು ವೇಳೆ ಬಹುಬೇಗ ಫಲ ನೀಡದಾದಾಗ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಕಡೆ ವಾಲುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗುವ ದೈವಗಳೆಂದರೆ ಈ ಜನಪದ ದೈವಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಹೇಗೆ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಆಧುನಿಕತೆಯ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ನಾಗರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ದೇಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸಹೊರಟಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವು ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ನಿರ್ವಹಣೆ, ಮಾನವ ಬದುಕಿನೊಡನೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯತೆಗಳುನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಲು ತುಂಬಾ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾದ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಬದುಕಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಈ ರೀತಿಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಬಲ್ಲದು.

[illegible]

ಮತಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆಯು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂಬುದು ಯೂಂಗ್‌ನ ಖಚಿತ ನಿಲುವು ಆಗಿದೆ. "ಮನುಷ್ಯನು ಈವರೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇವರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಉಪಾಯದಿಂದ ನಾಶ ಮಾಡಿದರೆ ಬಹುಶಃ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಯಕ ವೀರರನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸುವುದು, ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ದೇವರ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟುವುದು, ಶಿಲೆಗೋ ಲೋಹಕ್ಕೋ, ಹಣಕ್ಕೊ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನಾರೋಪಿಸುವುದು, ಇಂಥ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ದೇವರನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರವೇ ಮಾನವತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಜಗತ್ತಿನ ಅಶಾಂತಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು"[೮] ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಯೂಂಗ್. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಲುವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಆಧುನಿಕತೆ ಬಂಡವಾಳ ಶಾಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಉಳಿಗಮಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗಿಂತ ದೈವತ್ವದ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಅತೀ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಅಂದರೆ ೨೦೦೮ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರದ ಮುಜರಾಯಿ ಇಲಾಖೆಯವರು ಒಂದು ಸುತ್ತೋಲೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ನಾಡಿನ ಜನತೆಗೆ ಒಳಿತಾಗಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಅದರ ಸಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ನಡೆದ ಪೂಜಾ ವರದಿಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಸುದ್ದಿಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಬಿತ್ತರಿಸಿದವು. ನಾಡಿನ ಚಿಂತಕರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುದಿನವೇ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸಭೆ ಕರೆದು ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದ ಸುತ್ತೋಲೆಯನ್ನು ವಾಪಸ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇದು ಆಧುನಿಕತೆಯ ಮಾದರಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದೈವಗಳಿಗಿಂತ ಮತ ದೈವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವು ವೋಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ "ಜನಪದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿ, ಆಡಳಿತ ಮಂಡಳಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಮೃದ್ಧ ಆಸ್ತಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತ ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲಿಖಿತ ಇತಿಹಾಸವಿರುತ್ತದೆ."[೯] ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳು ಆಧುನಿಕತೆಯ ಎಲ್ಲ ಮಾದರಿಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಜನಪದ ದೈವಗಳ ಮಾನ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ನಟರಾಜ್ ಹುಳಿಯಾರ್., ಆಫ್ರಿಕನ್ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆ, ಪುಟ-೧೩೨

೨. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., (ಸಂ), ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ-೪೧.

೩. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ., ಜನ-ಜನಪದ-ಜಾನಪದ, ೨೦೦೨, ಪುಟ.೨೨೦

೪. ಮೂರ್ತಿರಾವ್ ಎ.ಎನ್., ದೇವರು, ಪುಟ-೧೭೦-೧೭೧

೫. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಎಮ್.ಎನ್., India's Villages, ಪುಟ-೩೨೩

೬. ಶಿವಕುಮಾರ್, ಸಿ.ಎಸ್,, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಟ-೧೯೨.

೭. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ., ದಾಸಪ್ಪ ಜೋಗಪ್ಪ, ಪುಟ-೮೯.

೮. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಜಿ.ಎಸ್., (ಸಂ), ವಿವಿಧ, ಪುಟ-೪೦.

೯. ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ,, ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ಪುಟ-೨೫.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎಂಟು

ಸಮಾರೋಪ

೮.೧. ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

೮.೨. ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎಂಟು

ಸಮಾರೋಪ

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಗತಪರಂತರೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿಯೇ ಬದುಕುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರೀಕರಣ ಮತ್ತು ನಗರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವ ಇವತ್ತಿನ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಎಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು ಹಿಂದಿನ ಪರಂಪರೆಯೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ, ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾದ ಮೌಲ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ದೈವಗಳ ಅದರಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಗುಂಪು ಅನನ್ಯತೆಯ ವರ್ಧಕವೂ ಹೌದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ದೈವವು ಸಮಷ್ಠಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ, ಗುಂಪು ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಗುಂಪುಗಳ ಸಮರೂಪತೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿವಿಧ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗಿ ಒಂದುಗೂಡುವ ರೀತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಅಥವಾ ಗುಂಪಿನ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅದರ ಅನನ್ಯತೆಯೊಡನೆ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನವು ನೆರವಾಗಿದೆ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಕೊಪ್ಪಳ ಪರಿಸರದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಕೆಳ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು, ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕೆಳವರ್ಗಗಳ ದೈವ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಶಿಷ್ಟದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲುವರ್ಗಗಳು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಯಜಮಾನಿಕೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಲು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಹಲವಾರು ಹೆಸರಿನ ಅವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಕೆಳ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪದ ಸ್ತ್ರೀ ದೈವಗಳು ಇವೆ. ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಕೊಟ್ಟೂರೇಶ್ವರ, ಮಹಾಮಾಯೆ, ಬೂದೇಶ್ವರ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ ಇಂತಹ ಹಲವು ದೈವಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಪರಿಶಿಷ್ಟರ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಎಷ್ಟೋ ದೈವಗಳು ಮುಂಚೂಣಿಗೆ ಬಾರದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಕೆಳಸಮುದಾಯಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ದೈವಗಳ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಆಳದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ದೈವ ಸಂಬಂಧಿ ನೆಲೆಗಳು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುತ್ತವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಯಜಮಾನಿಕೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಆಕರವಾಗಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಾರತವು ಬಹು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದು ಪವಿತ್ರಭೂಮಿ ಎಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈದಿಕ, ಶೈವ, ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ನೆಲೆಬೀಡಾಗಿದೆ.

ಇಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯಗಳು ಆಧುನಿಕ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೂ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ವೈಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅವರು ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಗಗಳಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದತ್ವ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಬಲ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ, ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ನಗರವಾಸಿಗಳು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಸುಧಾರಿತ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜೀವನ ಕ್ರಮದ ಸುಧಾರಿತ ಆಚರಣೆಗೆ ವೈಭವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಜಾಸ್ತಿ. ಅವರು ಇದನ್ನು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ದೈವಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಈ ದೈವಗಳನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕಲೆ, ರಂಗಭೂಮಿ, ವೈದ್ಯ, ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವ ಅಂಶ ಪ್ರಸ್ತುತ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ಕೂಡಾ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಹಾಗೂ ಇದರ ಕುರಿತು ಜನಮುಖಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಾಗ ಮಾತ್ರ ಒಟ್ಟು ದೈವಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಂಡುಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

೮.೧. ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

ಎಪ್ಪತ್ತು ಎಂಬತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಇಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೂ ಅಗಾಧ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾದ ಪಲ್ಲಟಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಪಲ್ಲಟಗಳು ಗ್ರಾಮ ದೈವದ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆ ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತಂದಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಿತರು, ಅಶಿಕ್ಷಿತರು ಎನ್ನುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ನಂಬಿಕೆಗೂ ಅಂಟಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಅಶಿಕ್ಷಿತರ ದೈವ, ನಗರದ ಶಿಷ್ಟದೈವಗಳು ಶಿಕ್ಷಿತರ ದೈವ ಎನ್ನುವ ವರ್ಗೀಕರಣ ಬಲವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣಗಳು ದೈವಗಳನ್ನು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದೆ. ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವವರ ಆಚರಣಾ ದೈವಗಳು, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ತುಂಬಾ ಕೆಳಸ್ತರದ ಜನರು ಪೂಜಿಸುವ ದೈವಗಳು ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿವೆ. ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರನಿಗೂ, ಶಹಪೂರದಂತಹ ಹಳ್ಳಿಯ ಆಂಜನೇಯನ ಗುಡಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಹಿಂದಿಗಿಂತಲೂ ಈಗ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಜಾತಿಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ವರ್ಗದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪ್ರವೇಶವಾಗಿವೆ. ಇದು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಪ್ರಭಾವ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಶಬರಿಮಲೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ, ಸಾಯಿಬಾಬ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಯ ಜಗತ್ತಿನವಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವರ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವಗಳ ಕೇಸರೀಕರಣದಿಂದಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲಭೂತವಾದಿಗಳು ತಳ ಸಮುದಾಯಗಳನ್ನು 'ಹಿಂದೂ' ಎನ್ನುವ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ಸಮುದಾಯಗಳು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಪಿತೂರಿಗಳಿಗೆ ಆಯುಧಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಜಾತಿಗೊಂದು ಮಠಗಳ

ಸ್ಥಾಪನೆ, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ ದೈವಗಳನ್ನು, ಜಾತಿ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿವೆ. ಜಾತಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಅನನ್ಯತೆಗಳು ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳು ಏಕೀಕೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. 'ದೈವಗಳು' ಮಾರಾಟ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿದಂತೆ ಮಾಡಿ 'ದೈವ'ವನ್ನು ಓಟ್‌ಬ್ಯಾಂಕ್‌ನ್ನಾಗಿ ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಗೋಚರಿಸಿದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು.

೧. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿರುವ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮಾತೃ ದೈವ ಪರಂಪರೆ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಇದಾಗಿದೆ. ರಕ್ಷಣೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ, ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು ಬದಲಾಗಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಜನರು ಶಿಷ್ಟ ದೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಠ ದೈವಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಠಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸೇವಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಠ ದೈವಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಇಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆಗೆ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿಯೂ ಅನನ್ಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

೨. ಭಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆಯ ಪಲಾಯನ

ವಾಸ್ತವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ದೈವಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಇಂದು ಭಕ್ತರು ಶಿಷ್ಟ ದೈವಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಡ್ಡುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳು ವಿಶ್ವಾಸ ನಿಯಂತ್ರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ನಿರಂತರ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದರು ಹರಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅದು ಫಲಿಸದೇ ಹೋದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತೊಂದು ದೇವರಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಸದ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ನೀಡದಿದ್ದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ

ಅವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹಳೆಯ ದೇವರ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಇಂದು ಶಿರಡಿ ಸಾಯಿಬಾಬಾ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥ, ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಂತಹ ದೈವಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪಲಾಯನವಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೩. ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಕೇಸರೀಕರಣ

ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದಾಗ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಭಕ್ತರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪುರಾಣ, ಜಾತ್ರೆ, ದೊಡ್ಡ ಉತ್ಸವದ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟ ಧರ್ಮದ ಪೂಜಾ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ರಾಜಕಾರಣ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈ ಆರ್ಥಿಕತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಾಗ ಆ ದೈವವು ಜನಪದ ದೈವವಾಗಿ, ಗ್ರಾಮ ದೈವವಾಗಿ ಉಳಿಯದೇ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮಾರಮ್ಮ ಮಾರಿಕಾಂಬೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ದುರ್ಗಮ್ಮ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಂದಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ದೈವಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ 'ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ' ಹೊಂದುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಳ ಸಮುದಾಯದವರು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಲಗುಂದುತ್ತಾ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆ, ಆನೆಗುಂದಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ನವಲಿಯ ಭೋಗಾಪುರೇಶ, ಗಂಗನಾಳದ ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

೪. ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದಾದ ಪಲ್ಲಟಗಳು

ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳ ಗುಡಿಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಗ್ರತೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಆಚರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ನಿರ್ಣಯಗಳು ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ, ವರ್ಗದ ಜನರು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಶಿಥಿಲವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು

ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಅನೇಕ ದೈವಗಳು ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ದೇವರ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪಲ್ಲಟಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿವೆ.

೫. ದೈವಗಳ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣ

ದೈವಗಳು ಬಹು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಮಹತ್ವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಜನರನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಆಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಗುತ್ತೂರು ಹನುಮಪ್ಪ ದೆವ್ವಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದರೆ, ಲೋಕದೇವತೆ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಕುಷ್ಠ ರೋಗವನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡಿದಳು. ಸ್ಥಳ ದೇವತೆ ಉಡುಚಮ್ಮ ಗುಹ್ಯ ರೋಗವನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡಲು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದಳು ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೈವಗಳು ವೋಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್‌ಗಳಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಉದ್ಯಮಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಈ ದೈವಗಳನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಅನ್ನಸಂತರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವುದು, ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹ ನಡೆಸುವುದು, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಮಾದರಿಯ ಟೈಲ್ಸ್, ಕಲ್ಲು, ಫ್ಯಾನ್ ಹಾಕಿಸುವುದು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆಸುವುದು. ಹೀಗೆ ದೈವಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಂತೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದೇವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದು, ತಮ್ಮನ್ನು ದೇವರ ನಂಬಿಕೆ ಜತೆ ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಜನರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

೬. ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೈನರ ಪವಿತ್ರ ಕಾಶಿಯಾಗಿದ್ದು, ಇಂದಿನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವು ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಟಗಿಯ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. 'ಕಣ್ಣಿದ್ದವರು ಕನಕಗಿರಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು, ಕಾಲಿದ್ದವರು ಹಂಪೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು' ಎನ್ನುವ ಗಾದೆ ಇಂದಿಗೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ.

೭. ಆಚರಣಾಲೋಕದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು

ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅನೇಕ ಮಾತೃ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮುಂಚೆ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂದು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮಠಾಧೀಶರು ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರ್ಚಕರ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಸೌಮ್ಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಹೇಮಗುಡ್ಡದ ದುರುಗಮ್ಮ, ಆನೆಗೊಂದಿ ದುರುಗಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ರಾಮನಂಥಹ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಹ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರನಾರಿ ಸಹೋದರತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ದೈವವಾಗಿ ಜನರ ಜೀವನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದೈವಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

೮. ಮಾಂಸಹಾರದಿಂದ ಸಸ್ಯಹಾರದತ್ತ ಆಹಾರದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಪ್ರಮುಖ ಫಲಿತವೆಂದರೆ ದೈವೀ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳ ನಡುವಿನ ಸಹಕಾರ ಸ್ವರೂಪ, ಒಂದು ದೈವದ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಧರ್ಮಗಳ ಜನರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದೇ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಹಾರ್ದಯುತವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಕೆಲವೊಂದು ಜಾತ್ರೆಗಳ ದೈವಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಸಸ್ಯಹಾರಿ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಾಂಸಹಾರ ಪದ್ಧತಿ ಇರುವುದನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಸಿಂದೋಗಿಯ ಬೀರಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಂತಹ ಹಲವಾರು ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದಲಿತರು ಇಂದು ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ರೀತಿ ರಿವಾಜುಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೈವಗಳು ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಮುದಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದಿದೆ. ದೈವಿಕವಾಗಿ ಉಚ್ಚ ದೈವಗಳ ಆರಾಧನೆ ಕೆಳಸಮುದಾಯಗಳ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ. ಅನೇಕ ಕೆಳಸಮುದಾಯಗಳು ಇಂದು ಮಾಂಸಹಾರದಿಂದ ಸಸ್ಯಹಾರದತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಜಾತಿಯ ಮೇಲ್ಚಲನೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಎಂ.ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅವರು ಹೇಳುವ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣವು ಇಂದು ಅನೇಕ ಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೯. ನವ ಮೌಖಿಕತೆಯಾಗಿ ದೈವ ಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಾಂತರ

ದೈವದ ಮೇಲಿನ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ನವ ಮೌಖಿಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಮುಖ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಜಾತ್ರೆ ಬಗೆಗೆ ಎಫ್.ಎಮ್. ರೇಡಿಯೋದಿಂದ ನೇರ ಪ್ರಸಾರ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯ ವೀಕ್ಷಕ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೊಸಪೇಟೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ ಈಚೆಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜನ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ಸಂಭ್ರಮಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ ವೀಕ್ಷಕ ವಿವರಣೆ ಕೇಳಿ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯ ನೇರಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಅಂತರ್ಜಾಲ ತಾಣದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಾಂತ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ದೈವ ಭಕ್ತಿಯ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿವೆ. ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಸಂವಹನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ವಿಪರ್ಯಾಸವೆಂದರೆ, ಇಂತಹ ಯಾವುದೇ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಇಂದು ದೈವಗಳನ್ನು ಉಳ್ಳವರ ದೈವ, ಇಲ್ಲದವರ ದೈವ, ಗ್ರಾಮೀಣ ದೈವ, ನಗರದ ದೈವ, ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ದೈವ, ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ದೈವ, ಬಡವ ದೇವರು, ಶ್ರೀಮಂತ ದೇವರು ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೊಸ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೧೦. ನವ ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ

ದೈವಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಜನರು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೈವಗಳು ಪ್ರಚಾರದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಜಾತ್ರೆ ಹಬ್ಬಗಳ ಫ್ಲೆಕ್ಸ್ ಬೋರ್ಡುಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತಿವೆ. ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದವರಿಗೆ ಶುಭಾಶಯ ಕೋರುವ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಬೀದಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ದೇವರ ಗುಡಿಯ ವಾಸ್ತು ಏಕಮಾದರಿಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಜಾತಿ ನೆಲೆಯ ಜಾಗ್ರತೆ ಹಿಂದೆಂದಿಗಿಂತಲೂ ಈಗ ಬಲವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಊರ ದೈವಗಳು ಜಾತಿ ಸಮುದಾಯಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಇಂದು ಒಂದು ದೈವವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಸಮುದಾಯ ಆರಾಧಿಸುವ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ, ಕಾಫಿರೈಟ್ ಮಾದರಿ ಈಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ದಲಿತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಕಡೆ ಒಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದಲಿತರಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಹೊಸ ದೈವವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೇರಿ ಕೇರಿಗೂ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಫೋಟೋ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ಕಲ್, ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿವೆ. ಈಗೀಗ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರು ದೇವರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಗಾಂಧೀಜಿ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜೆಗೆ

[illegible]

ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತುವ ಅಂಗಡಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಊರಿನ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಮಾದರಿಗೆ ತಂದಿವೆ. ಈಗೀಗ ಜಾತಿ ಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹೊಸ ದೇವರಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಡ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಹರಿಹರದ ಹತ್ತಿರದ ರಾಜನಹಳ್ಳಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಗುರುಗಳಾದರೆ, ಕುರುಬರಿಗೆ ಕಾಗಿನೆಲೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಗುರುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ದೈವದ ನಂಬಿಕೆ ಈಗ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸರಕಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು ದೇವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರೆ, ಇಲ್ಲದವರು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಸಂಘ, ಸಮಿತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳು ನವ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

೮.೨. ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೋಟವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಅನನ್ಯತಾ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಬೇಕಿದೆ. ಅಂತಹ ಚರ್ಚೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬದಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂದರ್ಭದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೇರ್ಪಡೆಯೇ ಹೊರತು ಇದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೊಳೆದ ಅಧ್ಯಯನದ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವೆ.

೧. ದೈವಗಳನ್ನು ನಗರ, ಗ್ರಾಮಕೇಂದ್ರಿತ ದೈವಗಳೆಂದು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು 'ರಸ್ತೆ' ಬದಿ ದೈವಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ರಸ್ತೆ ಬದಿ ದೈವಗಳು ಯಾಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಎಂಥದು, ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ನಗರ ದೈವದ ಜತೆ ಈ ಬಗೆಯ ರಸ್ತೆ ಬದಿಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೨. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನಪದ ದೈವಗಳು ಕೇಸರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಲಿವೆ. ಮೂಲ ದೈವದ ಆಚರಣೆ, ಅಸ್ತಿತ್ವ ಈಗ ಬೇರೆಯದೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಹುಲಗಿಯ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕೇಸರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವ ದೈವದ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೩. ಮತದಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ದೈವಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾರಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಖಂಡರು ಪರೋಕ್ಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಾರೆ. ಚುನಾವಣೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ದೈವದ ಗುಡಿಗೆ ಹಣಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ದೈವವನ್ನು "ವೋಟ್ ಬ್ಯಾಂಕ್" ಆಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೈವ ಮತ್ತು ರಾಜಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೪. ದೈವದ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸರಕಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಿಗಳು ದೇವರ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟುವುದರ ಮೂಲಕ, ಅನ್ನದಾಸೋಹ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಿಂದಾಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೈವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಅಥವಾ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೇ ದೇವರ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದು ವೈನ್‌ಶಾಪ್‌ಗಳು ಕೂಡ ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕತೆಗೆ ದೈವದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೫. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೈವೀ ನೆಲೆಯ ಅನೇಕ ಸಂಕರಶೀಲತೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕಲಶೀಲತೆ, ಜಾತಿಗಳ ಸಂಕರಶೀಲತೆ, ಧರ್ಮದ ಸಂಕರಶೀಲತೆ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಸಂಕರಶೀಲತೆಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಪ್ರಭಾವವಿರದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟಕವಾಗಿ ನೋಡುವಂತಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಹಾಗೆ ನೋಡಬಾರದು ಕೂಡ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಸಂಕರಶೀಲತೆಯ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೬. ಕೊಪ್ಪಳವು 'ಕೊಪಣಾಚಲ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖದ ಮೂಲಕ ಜೈನರ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ೭೭೨ ಬಸದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವು ಜೈನ ಬಸದಿಗಳು ಇಂದು ಗುಡಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಮಠವೂ ಜೈನರ ನೆಲೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೭. ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಇಟಗಿಯ ಮಹದೇವ ದೇವಾಲಯವು "ದೇವಾಲಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ" ಎಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದ್ದದರಂತೆ ಪುರದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಕುಕನೂರಿನ ನವಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಕಲ್ಲೂರಿನ ಕಲ್ಲಿನಾಥೇಶ್ವರ, ಮುಧೋಳದ ತ್ರಿಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ

ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇಂತಹ ದೈವೀ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಲೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

೮. ಇಂದು ಬಲಪಂಥೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಗರಿಗಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳನ್ನು 'ಹಿಂದೂ' ದೈವಗಳೆಂಬ ಒಂದು ಕ್ಯಾನ್ವಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂರು ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲಭೂತವಾದಿಗಳು ಈ ಆಚರಣೆಗೆ ಬೇರೆಯದೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಚಲನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ಅನುಬಂಧಗಳು

ವಕ್ತೃ ವಿವರ

ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ

ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು

ವಕ್ತೃ ವಿವರ

ಕ್ರ ಸಂ.	ಹೆಸರು	ಜಾತಿ	ವೃತ್ತಿ	ವಯಸ್ಸು	ಊರು
೦೧.	ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿ	ವಿಶ್ವಕರ್ಮ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೨	ಆನೆಗೊಂದಿ
೦೨.	ಲಿಂಗರಾಜು	ಕ್ಷತ್ರೀಯ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೧	ಆನೆಗೊಂದಿ
೦೩.	ನಾಗರಾಜಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥ	೪೬	ರಾಯಚೂರು
೦೪.	ರಾಮಣ್ಣ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೨೫	ಮಲ್ಲಾಪೂರ
೦೫.	ಹನುಮಮ್ಮ	ಹರಿಜನ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೬೫	ಬಸವಪಟ್ಟಣ
೦೬.	ಹನುಮಪ್ಪ	ಕ್ಷತ್ರೀಯ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೫	ಬೆಣಕಲ್
೦೭.	ಕೆಂಚಪ್ಪ	ಹರಿಜನ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೬	ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್
೦೮.	ಹನುಮಂತಪ್ಪ	ಉಪ್ಪಾರ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೩೦	ಗಡ್ಡಿ
೦೯.	ಪರುಶುರಾಮ	ನಾಯಕ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೩೨	ಉಡಮಕಲ್
೧೦.	ಹುಲುಗಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ಹರಿಜನ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಉಡಮಕಲ್
೧೧.	ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ತಾತ	ವೀರಶೈವ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೫	ಆರಾಳ
೧೨.	ಆಂಜನೇಯಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೦	ಹೇರೂರು
೧೩.	ನಿರುಪಾದಯ್ಯ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೨೫	ಹೇರೂರು
೧೪.	ಮಾನಪ್ಪ ಬಡಗಿ	ವಿಶ್ವಕರ್ಮ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೨	ಕಲಕೇರಿ
೧೫.	ಹನುಮಪ್ಪ	ಗಂಗಾಮತ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೩೨	ಕಲಕೇರಿ
೧೬.	ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೫	ಗಂಗಾವತಿ
೧೭.	ಹನುಮಂತ ರೆಡ್ಡಿ	ರೆಡ್ಡಿ	ಫೈನಾನ್ಸ್	೨೭	ಕನಕಗಿರಿ
೧೮.	ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಸೂಡಿ	ಮೋಚು	ಬೇಕರಿ	೩೩	ಕನಕಗಿರಿ
೧೯.	ದುರ್ಗಾದಾಸ ಯಾದವ	ಗೊಲ್ಲರು	ಒಕ್ಕಲುತನ	೫೨	ಕನಕಗಿರಿ
೨೦.	ದುರ್ಗಮ್ಮ ಮ್ಯಾಗಳಮನೆ	ಹರಿಜನ	ಕಸಬಳಿಯುವುದು	೬೦	ಕನಕಗಿರಿ
೨೧.	ನಾಗರಾಜ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಪಾನ್‌ಶಾಪ್	೨೮	ಮುದಗಲ್
೨೨.	ಬೆಂಕ್ಯಾನಾಯಕ್	ಲಂಬಾಣಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೨	ನವಲಿ
೨೩.	ಜಯತೀರ್ಥಾಚಾರ್ಯ	ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	ಅರ್ಚಕ	೬೫	ನವಲಿ
೨೪.	ಹನುಮಂತಪ್ಪ ದಾಸರ	ದಾಸರು	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಕರಡೋಣ
೨೫	ಹನುಮಂತಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ನಾಯಕ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಕೆ. ಮಲ್ಲಾಪೂರ
೨೬.	ಮುದ್ದೇಗೌಡ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೨೮	ಎಸ್.ಗಂಗನಾಳ
೨೭.	ಅಮರಮ್ಮ ಹಿರೇಮಠ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಕೂಲಿ	೫೦	ಮರ

೨೮.	ಹೊನ್ನಪ್ಪ	ನಾಯಕ	ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ	೨೩	ಪುರ
೨೯.	ಕಾಳಮ್ಮ	ವಿಶ್ವಕರ್ಮ	ಟೈಲರ್	೪೫	ಹಂಪಸದುರ್ಗ
೩೦.	ದುರ್ಗಪ್ಪ	ಹರಿಜನ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೦	ಹಂಪಸದುರ್ಗ
೩೧.	ಅಮರಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ	ವಿಶ್ವಕರ್ಮ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಮ್ಯಾದನೇರಿ
೩೨.	ಯಂಕಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೦	ಮ್ಯಾದನೇರಿ
೩೩.	ಹುಸೇನ್‌ಸಾಬ್	ಮುಸ್ಲಿಂ	ಮುಜಾವರ	೪೫	ಚಳ್ಳಾರಿ
೩೪.	ವಿರುಪಣ್ಣ ಕಂಬಳಿ	ಕುರುಬ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೫	ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಾ
೩೫.	ವೀರಯ್ಯ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ	೨೮	ಹಿರೇವಂಕಲಕುಂಟಾ
೩೬.	ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೫	ಚಿಕ್ಕವಂಕಲಕುಂಟಾ
೩೭.	ದುರುಗವ್ವ	ಹರಿಜನ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೫	ನೆರೆಬೆಂಚಿ
೩೮.	ಬಸವಂತಪ್ಪ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೩೦	ಯಲಬುರ್ತಿ
೩೯.	ದ್ಯಾಮನಗೌಡ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೭೫	ಯಲಬುರ್ತಿ
೪೦.	ಹಿರೇನರಸಿಂಗ್‌ಬಾನ	ರಜಪೂತ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೫೦	ನಿಡಶೇಸಿ
೪೧.	ಚಂದನಗೌಡ	ಗಾಣಿಗ	ವ್ಯಾಪಾರ	೬೫	ಹನುಮಸಾಗರ
೪೨.	ಮುದುಕಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಕಬ್ಬರಗಿ
೪೩.	ಗಂಗಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೦	ಕಬ್ಬರಗಿ
೪೪.	ಭರಮಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ಕುರುಬ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೦	ಡೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡ
೪೫.	ಚೆನ್ನಬಸಯ್ಯ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೬	ಕುಕನೂರು
೪೬.	ಪ್ರಭಾಕರ ಭಟ್	ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	ಅರ್ಚಕ	೪೨	ಕುಕನೂರು
೪೭.	ದೇವಮ್ಮ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೬೦	ಮಸಬಹಂಚಿನಾಳ
೪೮.	ಗಂಗಪ್ಪ	ತಳವಾರ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೫೦	ಹ್ಯಾಟಿ
೪೯.	ರೇವಯ್ಯ	ಹರಿಜನ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೫	ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿ
೫೦.	ಶರಣಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ಒಕ್ಕುಲತನ	೪೫	ತಳಬಾಳ
೫೧.	ಕರನಯ್ಯ ಮಠದ	ಹರಿಜನ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೨೬	ಬಿಸರಳ್ಳಿ
೫೨.	ದೊಡ್ಡಬಸಪ್ಪ	ಕುಂಬಾರ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೫	ಮೈನಳ್ಳಿ
೫೩.	ಮಲ್ಲಮ್ಮ	ಬಾರಕೇರ	ಕೂಲಿ	೬೦	ತಳಕಲ್
೫೪.	ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೨೫	ಕೊಡದಾಳ
೫೫.	ಕನಕೇಶ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ	೨೪	ಗುತ್ತೂರು
೫೬.	ಹನುಮಂತಪ್ಪ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕುಲತನ	೩೫	ಹುಳಕಿಹಾಳ
೫೭.	ಹನುಮಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಗೋಸಲದಡ್ಡಿ

೫೮.	ದುರುಗಪ್ಪ	ಹರಿಜನ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೮	ಗೋಸಲದಡ್ಡಿ
೫೯.	ರುದ್ರಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ	ಲಿಂಗಾಯತ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೬೫	ಚಿಕ್ಕಬೇಣಕಲ್
೬೦.	ಮರಿಮದ್ದಾನೆಪ್ಪ	ಹೂಗಾರ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೪೫	ಹೇಮಗುಡ್ಡ
೬೧.	ಶರಣಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೨	ಹೇಮಗುಡ್ಡ
೬೨.	ಯಮನೂರಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೩೦	ಒಣಬಳ್ಳಾರಿ
೬೩.	ರಾಮನಗೌಡ	ವಾಲ್ಮೀಕಿ	ಒಕ್ಕಲುತನ	೪೦	ಒಣಬಳ್ಳಾರಿ
೬೪.	ಮರಿಯಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ವ್ಯವಸಾಯ	೪೪	ಹಳ್ಳಿಗುಡಿ
೬೫.	ನಿಂಗಪ್ಪ ಪೂಜಾರ	ಕ್ಷತ್ರಿಯ	ಪೂಜಾರಿಕೆ	೬೦	ಶಹಪೂರ
೬೬.	ಲೆಂಕೆಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ವ್ಯವಸಾಯ	೪೫	ಓಜನಹಳ್ಳಿ
೬೭.	ಯಲ್ಲವ್ವ	ಹರಿಜನ	ಕೂಲಿ	೫೫	ಬಸವಪಟ್ಟಣ
೬೮.	ಚೆಳ್ಳಾರೆಪ್ಪ	ಕುರುಬ	ವ್ಯವಸಾಯ	೪೦	ಚಳ್ಳಾರಿ
೬೯.	ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ	ಕುರುಬ	ಶಿಕ್ಷಕರು	೭೦	ಭಾಗ್ಯನಗರ
೭೦.	ರಾಮಣ್ಣ ವೇಮಲಿ	ವೈಶ್ಯ	ತಹಶೀಲ್ದಾರರು	೬೮	ಕೊಪ್ಪಳ
೭೧.	ನರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲ	ಕುರುಬ	ಶಿಕ್ಷಕರು	೩೫	ಕೊಪ್ಪಳ
೭೨.	ಮಂಜುನಾಥ ಪೂಜಾರ	ಕ್ಷತ್ರಿಯ	ಶಿಕ್ಷಕರು	೨೮	ಶಹಪೂರ
೭೩.	ಪಾಂಡುರಂಗ ಓಲೇಕಾರ	ಕುರುಬ	ಎನ್.ಜಿ.ಓ.	೬೬	ಕೊಪ್ಪಳ
೭೪.	ಸೈಯದ್ ಸಾ	ಮುಸ್ಲಿಂ	ನಸೀನ್	೩೨	ಕೊಪ್ಪಳ
೭೫.	ಮೊಹಿನುದ್ದೀನ್	ಮುಸ್ಲಿಂ	ಮುಜಾವರ	೪೫	ಕುದುರಿಮೋತಿ.

ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ

೧. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ ಯು.ಆರ್; ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ನೆವದಲ್ಲಿ; ೨೦೦೬; ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨. ಆಶೀಶ್‌ನಂದಿ; ಆಶೀಸ್‌ನಂದಿ ವಿಚಾರ; ೧೯೯೫; ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು.

೩. ಆಶೀಸ್‌ನಂದಿ, ವಿನಯಲಾಲ್ (ಸಂ); ಹೊಸ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು; ೨೦೦೭; ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು.

೪. ಈಶ್ವರಪ್ಪ ಎಂ.ಜಿ; ಜಾನಪದ ಇಬ್ಬನಿಗಳು; ೧೯೯೯; ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫. ಕರೀಂಖಾನ್ ಎಸ್.ಕೆ. (ಪ್ರ.ಸಂ); ಜಾನಪದ : ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ನೆಲೆಗಳು; ೧೯೯೦; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ; ಮಾರ್ಗ–೩; ೧೯೯೮; ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಕ್ ಏಜೆನ್ಸಿ; ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೭. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ. (ಸಂ); ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ–೧೧; ೧೯೮೭; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೮. ಕಲವೀರ ಮನ್ವಾಚಾರ; ಮಾತೃ ದೇವತಾ ಆರಾಧನೆ (ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ); ೨೦೦೨; ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೯. ಕರಿಯಪ್ಪ ಎಂ; ಹಾಲತೊರೆ; ೨೦೦೩; ನಗರ ಕುರುಬರ ಸಂಘ, ಹದಡಿ ರಸ್ತೆ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೧೦. ಕುರ್ತುಕೋಟಿ ಕೀರ್ತಿನಾಥ; ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ; ೨೦೦೩; ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ, ಧಾರವಾಡ.

೧೧. ಕೊಟ್ರಶೆಟ್ಟಿ ಎಂ.ಬಿ. (ಸಂ); ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ–೮; ೧೯೯೦; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೧೨. ಕೊಟ್ರಶೆಟ್ಟಿ ಎಂ.ಬಿ. (ಸಂ); ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ–೧೩; ೧೯೯೪; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೧೩. ಖಂಡೋಬಾ ಪಿ.ಕೆ; ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಿ ದೈವಗಳು; ೧೯೯೩; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೧೪. ಗದ್ದಗೀಮಠ ಬಿ.ಎಸ್; ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು; ೧೯೬೨; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೧೫. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಕೆ.ಜಿ; ಜನಪದ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೧೯೭೯; ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಧಾರವಾಡ.

೧೬. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಕೆ.ಜಿ; ಜಾನಪದ ಮಾಹಿತಿಯ ಮರು ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆ; ೨೦೦೩; ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೭. ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಕೆ.ಜಿ; ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ; ೧೯೯೬; ವಿಮೋಚನಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವಿ.

೧೮. ಗುರುಪ್ರಸಾದ್ ಸಿ.ಟಿ; ಏಳು ಊರಿನ ದೇವತೆಗಳು : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ; ೨೦೦೩; ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೧೯. ಗುರುರಾವ್ ಬಾಪಟ್; ಜನಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೋಧ; ೨೦೦೭; ರವೀಂದ್ರ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಸಾಗರ.

೨೦. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಕೆ.ಎಲ್; ಪುರಾಣ; ೧೯೯೮; ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೧. ಗೋವಿಂದ; ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಜನಪದ ದೈವಗಳು; ೨೦೦೧; ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೨೨. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ (ಸಂ); ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸಂಪುಟ – ೧ ಮತ್ತು ೨; ೧೯೮೫; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೩. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ; ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ; ೧೯೬೫; ಧಾರವಾಡ.

೨೪. ಚಪ್ಪರಬಂದ ಆರ್.ಆಯ್; ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಾತ್ರೆಗಳು; ೨೦೦೭; ಯಾಶ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಿಜಾಪುರ.

೨೫. ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ ಕೆ; ಭೂತಾರಾಧನೆ; ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೯೦; ಮದಿಪು ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಂಗಳಗಂಗೋತ್ರಿ

೨೬. ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ ಕೆ; ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಿರಿ; ೨೦೦೩; ಮದಿಪು ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಂಗಳಗಂಗೋತ್ರಿ

೨೭. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ; ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೮೦; ಶಂಭಾ ಜೋಶಿ, ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥ, ಡಾ. ಶಂಭಾ ಜೋಶಿ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೮. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ; ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೭೭; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

೨೯. ಚಿಕ್ಕಣ್ಣ. ಕಾ.ತ, ಎಚ್.ದಂಡಪ್ಪ (ಸಂ); ಹೊನ್ನಾರು, ಎಚ್.ಜೆ.ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥ, ೨೦೦೪; ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ; ಮೈಸೂರು.

೩೦. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಎಂ; ಗ್ರಾಮೀಣ; ೧೯೭೭; ಬಾಪ್ಕೋ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೧. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ; ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೯೮; ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೩೨. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ; ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೯೧; ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಸಾಗರ.

೩೩. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ; ಜಾನಪದಲೋಕ; ೧೯೯೩; ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ; ವಿಚಾರ ಪ್ರಚಾರ ಸಮಿತಿ, ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೩೪. ಚೆನ್ನಕವಿಗಳು ದ್ಯಾಂಪುರ; ಶ್ರೀ ಫಕ್ಕಿರೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ; ೧೯೪೮; ಶಿರಹಟ್ಟಿ.

೩೫. ಜವರೇಗೌಡ ದೇ; ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ; ೨೦೦೧; ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಮೈಸೂರು.

೩೬. ಜವರೇಗೌಡ ದೇ; ಜಾನಪದ ಸೌಂದರ್ಯ; ೧೯೭೭; ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು.

೩೭. ತಪಸ್ವೀಕುಮಾರ್ ನಂ; ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೮೨; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೮. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್; ಕರ್ನಾಟಕ ಸೂಫಿಗಳು; ೨೦೦೧; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೯. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್; ಪ್ರತಿಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೧೯೯೩; ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಕ್ರೈಸ್ಟ್ ಕಾಲೇಜ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೦. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್; ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಥಪಂಥ; ೨೦೦೬; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೪೧. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್; ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ೨೦೦೪; ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೨. ತರೀಕೆರೆ ರಹಮತ್; ಮರದೊಳಗಣ ಕಿಚ್ಚು; ೧೯೯೬; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೪೩. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್; ಕೋಲಾರಮ್ಮ; ೧೯೯೬; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೪. ತಿಮ್ಮಯ್ಯ ಕೆ; ಚಿಕ್ಕ ಬಾಣಗೆರೆ ಕರಿಯಮ್ಮ; ೨೦೦೫; ತಳಗವಾಡಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು.

೪೫. ದೇವರಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ (ಸಂ); ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ-೨; ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆ; ೧೯೯೯; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೪೬. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ; ಜಾನಪದೀಯ; ೧೯೮೨; ವಾಗ್ದೇವಿ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಮೈಸೂರು.

೪೭. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ, ೧೯೮೩; ಜಾನಪದ ಸಮ್ಮುಖ, ಮೂರುಸಾವಿರ ಮಠ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

೪೮. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ (ಸಂ); ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ-೯; ೧೯೮೯; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೪೯. ನಟರಾಜ ಹುಳಿಯಾರ್; ಆಫ್ರಿಕನ್ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆ; ೨೦೦೪; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೫೦. ನವರತ್ನ ಎಸ್. ರಾಜಕುಮಾರ್; ಸೆಕ್ಯುಲರಿಸ್ಮ್ ಮತ್ತು ಮೂಲಭೂತವಾದ; ೧೯೯೫; ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೧. ನಾಗೇಶ್ ಎಚ್.ವ್ಹಿ; ಗ್ರಾಮ ವ್ಯಾಸಂಗ; ೧೯೮೧; ಚಂದ್ರನಾಥ ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ.

೫೨. ನಾಯಕ್ ಎನ್.ಆರ್; ಶಿರಸಿಯ ಮಾರಿಕಾಂಬಾ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆ; ೧೯೯೬; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೩. ನಾಯಕ್ ಎನ್.ಆರ್; ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳು; ೧೯೮೩; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು

೫೪. ನಾಗರಾಜ ಡಿ.ಆರ್; ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಥನ; ೨೦೦೬; ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು.

೫೫. ನಾಗರಾಜ ಡಿ.ಆರ್; ಶಕ್ತಿ ಶಾರದೆಯ ಮೇಳ; ೨೦೦೨; ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು.

೫೬. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಹಂಪ; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾತ್ರೆಗಳು; ೧೯೮೫; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೭. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಹಂಪ; ಕೊಪ್ಪಳ ಶಾಸನಗಳು; ೧೯೮೮; ರತ್ನತ್ರಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೮. ನಾಯಕ ಹಾ.ಮಾ; ಜಾನಪದ ಸ್ವರೂಪ; ೧೯೭೧; ತ.ವೆಂ.ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.

೫೯. ನಾರಾಯಣ ಕೆ.ವಿ; ಬೇರು ಕಾಂಡ ಚಿಗುರು; ೧೯೯೭; ವಿವೇಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೦. ನಿಂಗಪ್ಪ ಮುದೇನೂರು; ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರು; ೨೦೦೪; ಸಿವಿಜಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೧. ಪರಶುರಾಮಯ್ಯ ಸಿ.ಕೆ; ಚೌಡಿಕೆಯವರು, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ಅಧ್ಯಯನ; ೨೦೦೭; ಪರಶು ಪ್ರಕಾಶನ, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು.

೬೨. ಪಾಟೀಲ ಬಿ.ಸಿ; ಕೊಪ್ಪಳ : ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ; ೧೯೯೮; ಹರಿಹರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕೊಪ್ಪಳ.

೬೩. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ ಜೀ.ಶಂ; ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು; ೧೯೭೯; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

೬೪. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ; ಕೂಡಕಟ್ಟು, ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಲೇಖನಗಳು; ೧೯೯೭; ಆನಂದಕಂದ, ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮಲ್ಲಾಡಿಹಳ್ಳಿ.

೬೫. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ; ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ; ೧೯೯೯; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೬೬. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ; ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ; ೧೯೯೩; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೬೭. ಪವಾಡ ಪುರುಷ ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿ ಅಜ್ಜಯ್ಯ ಶ್ರೀ ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರರು; ಕರಿಬಸವೇಶ್ವರ ಗದ್ದಿಗೆ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಕಮಿಟಿ, ಉಕ್ಕಡಗಾತ್ರಿ.

೬೮. ಬಸವರಾಜ ಆಕಳವಾಡಿ; ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಬ್ಬಗಳು; ೨೦೦೪; ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕೊಪ್ಪಳ.

೬೯. ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ; ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳು; ೧೯೯೪; ಡಾ.ಗುಂಡ್ಮಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಐತಾಳ, ಜಾನಪದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಮಿತಿ, ಕುಂದಾಪುರ.

೭೦. ಬೆಟ್ಟದೂರು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು; ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ (ಸಂ); ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡ; ೧೯೯೩; ಅಖಿಲ ಭಾರತ ೬೨ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿ, ಕೊಪ್ಪಳ

೭೧. ಬೆಟ್ಟದೂರು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು; ಎಚ್.ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ (ಸಂ); ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ, ೨೦೦೫; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಗುಲಬರ್ಗಾ.

೭೨. ಬೋನಾ ಬಸವರಾಜ; ಹಾಲುಮತದ ಹುಟ್ಟು; ೨೦೦೦; ವಿದ್ಯಾನಿಧಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗದಗ.

೭೩. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ; ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ; ೧೯೯೬; ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೨೪. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ; ವಿಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೨೦೦೧; ಸಿ.ವಿ.ಜಿ. ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೫. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ; ದಾಸಪ್ಪ ಜೋಗಪ್ಪ; ೨೦೦೪; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೬. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ; ಬುಡಕಟ್ಟು ದೈವಾರಾಧನೆ; ೨೦೦೦; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೨೭. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿ.ಚಿ; ಉಜ್ಜನಿ ಚೌಡಮ್ಮ; ೧೯೭೯; ದಿನಕರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೮. ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ; ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೧೯೯೪; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೨೯. ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ; ಮಾತಂಗಿ; ೧೯೯೬; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೦. ಮಂಜುನಾಥ ಬೇವಿನಕಟ್ಟಿ; ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು; ೧೯೯೬; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೧. ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ್; ಆದಿಮ; ೨೦೦೫; ಸಾರಂಗ ಪ್ರಕಾಶನ, ತಿಪಟೂರು.

೩೨. ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ್; ದೇಶಿ; ೧೯೯೭; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ; ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೩. ಮೋಹನಕೃಷ್ಣ ರೈ; ಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಜನತೆ; ೨೦೦೪; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೪. ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿ ಕೊಂಡಿರಾಂಪುರ ಮತ್ತು ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಜಿ.ಆರ್; ಜಾನಪದ ಅನ್ವಯಿಕತೆ; ೨೦೦೩; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೫. ರಮೇಶ್ ಸ.ಚಿ; ನೀರು–ಒಂದು ಜಾನಪದ ನೋಟ; ೨೦೦೫; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೩೬. ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ ಬರಗೂರು (ಪ್ರ.ಸಂ); ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗಾತಿ; ೨೦೦೨; ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೭. ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ ಬರಗೂರು; ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಪಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೧೯೯೪; ಭೂಮಿ ಬಳಗ, ಮೈಸೂರು.

೩೮. ರಾಮಚಂದ್ರಗೌಡ ಹಿ.ಶಿ; ಜಾನಪದ ಗ್ರಹಿಕೆ : ಪರಿಕಲ್ಪನೆ; ೨೦೦೪; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೯. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಎಚ್.ಜೆ (ಸಂ); ಮಲೆನಾಡು ಜಾನಪದ; ೧೯೮೩; ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಆರ್. ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್, ಮೈಸೂರು.

೯೦. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಎಚ್.ಜೆ. (ಸಂ); ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾನಪದ; ೧೯೮೪; ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಆರ್. ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್, ಮೈಸೂರು.

೯೧. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಎಚ್.ಜೆ. (ಸಂ); ಜಾನಪದ ಕೈಪಿಡಿ; ೧೯೯೭; ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೯೨. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ ಎಚ್.ಜೆ, (ಸಂ); ಸುವರ್ಣ ಜಾನಪದ (ಸಂಪುಟ-೩); ೧೯೯೮; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೯೩. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತೆಲಗಾವಿ (ಸಂ); ಸಂಶೋಧನ; ೧೯೯೧; ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಗೌರವ ಸಂಪುಟ, ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಅಭಿನಂದನಾ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೯೪. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತೆಲಗಾವಿ (ಸಂ); ಹರತಿಸಿರಿ; ೧೯೮೭; ಹರ್ತಿಕೋಟೆ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಸಂಪದ, ಹಿರಿಯೂರು.

೯೫. ಲಿಂಗಯ್ಯ ಡಿ; ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ೧೯೮೪; ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೯೬. ವಾಸುದೇವ ಬಡಿಗೇರ; ಶಿರಸಂಗಿ ಕಾಳಮ್ಮ : ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ೨೦೦೨; ಶ್ವೇತಾ ಭಾಗೀರಥಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೊಸಪೇಟೆ.

೯೭. ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕವಾಡ್ (ಅನು); ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ; ೨೦೦೩; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೯೮. ವಿವೇಕ ರೈ ಬಿ.ಎ; ಗಿಳಿಸೂವೆ; ೧೯೯೫; ಅಕ್ಕಸಿರಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ, ಮಂಗಳೂರು.

೯೯. ವಿವೇಕ ರೈ ಬಿ.ಎ; ಅನ್ವಯಿಕ ಜಾನಪದ; ೧೯೮೫; ಮಂಗಳ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು.

೧೦೦. ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಬಿ.ವಿ; ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕತೆ; ೧೯೯೯; ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೦೧. ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಬಿ.ವಿ; ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಬಹುಮುಖಿ ನೋಟ; ೨೦೦೫; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೧೦೨. ವೀರಣ್ಣ ದಂಡೆ; ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು; ೧೯೯೬; ಬಸವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕಲಬುರ್ಗಿ.

೧೦೩. ವೀರೇಶ್ ಶೇ. ಬಡಿಗೇರ; ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೀತ ಮೇಳಗಳು-ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ; ೧೯೯೯; ವಿಮೋಚನಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವಿ.

೧೦೪. ವೇಣುಗೋಪಾಲ ಟಿ.ಎಸ್. (ಅನು); ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವ; ೨೦೦೩; ಶೈಲಜಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಸಿರಸಿ.

೧೦೫. ವೇಣು ಬಿ.ಎಲ್; ಮಠಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಶಾಪ; ೨೦೦೪; ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೦೬. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ ಎಸ್.ಎಂ ಮತ್ತು ಇತರರು (ಸಂ); ಗವಿದೀಪ್ತಿ; ೧೯೭೬; ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕೃಪಾ ಪೋಷಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಬಳಗ, ಕೊಪ್ಪಳ.

೧೦೭. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ತೀ.ನಂ; ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು; ೧೯೮೨; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

೧೦೮. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ತೀ.ನಂ., (ಸಂ); ದ್ರಾವಿಡ ಜಾನಪದ; ೧೯೮೫; ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ, ಬಿ.ಆರ್.ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್, ಮೈಸೂರು.

೧೦೯. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಜಿ.ಎಸ್. (ಸಂ); ವಿವಿಧ; ೧೯೮೨; ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೦. ಶಿವಾರೆಡ್ಡಿ ಕೆ.ಸಿ; ರಾಮಲಿಂಗಪ್ಪ ಟಿ. ಬೇಗೂರು, (ಸಂ); ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಸೈದ್; ೨೦೦೩; ಸಿವಿಜಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೧. ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣ್ಣವರ; ಹಲಗಲಿ : ಗ್ರಾಮ ಜಾನಪದ; ೧೯೯೫; ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಳಗಾವಿ.

೧೧೨. ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣ್ಣವರ, (ಪ್ರ.ಸಂ); ಹಾಲಕೆನೆ; ೨೦೦೨; ಶ್ರೀ ಕಾಳಿದಾಸ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬಿಜಾಪುರ.

೧೧೩. ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ. ಮ; ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಹಬ್ಬಗಳು; ೧೯೮೧; ಪುನರ್ವಸು ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ.

೧೧೪. ಶ್ರೀಮತಿ ಎಚ್.ಎಸ್. (ಅನು); ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆ : ಡಿ.ಡಿ. ಕೋಸಂಬಿಯವರ ಚಿಂತನೆಗಳು; ೧೯೮೮.

೧೧೫. ಸತ್ಯನಾಥ ಟಿ.ಎಸ್; ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ : ಕೆಲವು ಮುಖಗಳು; ೧೯೮೮; ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು.

೧೧೬. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ; ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು; ೧೯೯೭; ಮೂಲಭಾರತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೭. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ; ಅವತಾರಗಳು; ೧೯೮೨; ಸ್ನೇಹ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೮. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಎಫ್.ಟಿ. (ಸಂ); ಹಾಲುಮತ ವ್ಯಾಸಂಗ; ೨೦೦೯; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.

೧೧೯. ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಅಂಬಳಿಕೆ; ಜಾನಪದ : ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು; ೧೯೮೪; ಪ್ರಜ್ವಲ ಪ್ರಕಾಶನ ಮೈಸೂರು.

೧೨೦. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್; ಲೋಕಾಯತ ದರ್ಶನ; ೨೦೦೬; ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ. ಕೊಟ್ಟೂರು.

೧೨೧. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್; ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ-೧; ೧೯೯೨; ಹಬ್ಬಗಳು. ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ.

೧೨೨. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್.ಎಸ್; ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ-೨, ಜಾತ್ರೆಗಳು; ೧೯೯೩; ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೊಸಪೇಟೆ.

೧೨೩. ಹಿರೇಮಠ ಎಸ್. ಎಸ್; ಜನಪದ ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ೨೦೦೫; ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಲ್ಲಾಡಿಹಳ್ಳಿ.

೧೨೪. Debi Prasad; Chattopadhyaya; Lokayata; 1959; New Delhi

೧೨೫. Henry Whithead; The Village God's of South India; 1921; Delhi.

೧೨೬. Kosambi D.D; Myth and Reality; 1992; Popular Prakashana, Bombay

೧೨೭. W.T.Elmore; Dravidian God's in Modern Hinduism; 1925; Madras.

೧೨೮. Leach Maria (Ed); Standard Dictionary of Folklore, Mythology and lerend; 1949; New Delhi.

೧೨೯. Srinivas M.N; Indias Villages; 1960; Asia Publishing House; London.

ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

೧. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ

೨. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ

೩. ಜಾನಪದ ಜಗತ್ತು

೪. ಸಂಕ್ರಮಣ

ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

೧. ಪ್ರಜಾವಾಣಿ

೨. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭ

೩. ವಿಜಯ ಕರ್ನಾಟಕ

೪. ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ

ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ರಥೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಜನಸ್ತೋಮ.
ಕೊಪ್ಪಳ.

ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆದ ಶರಣರ
ಧಾರ್ಮಿಕ ಗೋಷ್ಠಿ.

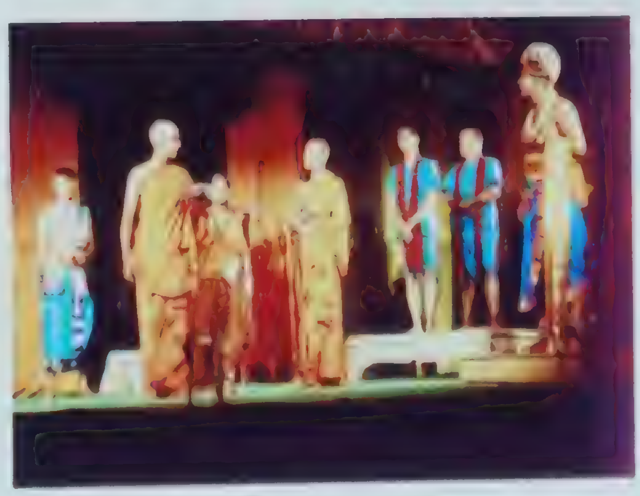
ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ನೀಡಿದ ರೊಟ್ಟಿಯ ರಾಶಿ.

ಜಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕುಸ್ತಿ ಆಟ.

ನಗರಗಡ್ಡಿ ಮಠ ಶ್ರೀಗಳ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ.

ಶ್ರೀ ಗವಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ.

ಶ್ರೀ ಮಠ ದೈವದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ.

ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಭ ಹೊತ್ತ ಮಹಿಳೆಯರು.

ಕುದರಿಮೋತಿ ಗ್ರಾಮದ
ಮೊಹರಂ ದೇವರುಗಳು ಸವಾರಿ ಹೊರಟಿರುವುದು.

ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹನುಮಸಾಗರ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ॥

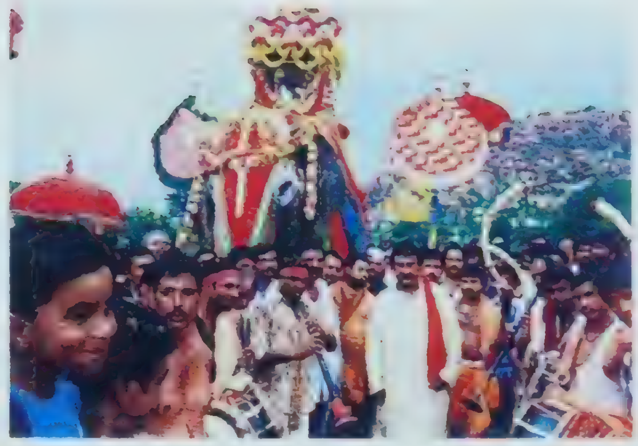
ಕೋಟಿಲಿಂಗಗಳ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ನೋಟ.
ಪುರ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ॥

ಜಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮಹಾನ್ ಯೋಗಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ

ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರನ ಪುರಾಣ ಮಹಾ ಮಂಗಲದ ಅಂಗವಾಗಿ
ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟಿರುವುದು.

ಹೇಮಗುಡ್ಡ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಆನೆ ಮೇಲಿನ ಅಂಬಾರಿ ಉತ್ಸವ .

ಗೊಲ್ಲರು ನಡೆಸುವ ಹಾಲೋಕುಳಿ ಆಚರಣೆ,
ಹೀರೆವಂಕಲಕುಂಟಾ. ಯಲಬುರ್ಗಾ. ತಾ||

ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಮಳೆಯ ಮಲ್ಲೇಶ್ವರನ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ. ಕೊಪ್ಪಳ.

ಪಿಲ್ಲರ್‌ಶಾತನ ಉರುಸು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಜನ ಸಮೂಹ

ಬೂದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಕೂಕನಪಳ್ಳಿ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ||

ಪಂಚಪಕ್ಷಿ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿ, ಎಸ್ ಗಂಗನಾಳ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ॥

ಮಾರುತೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಗೋರಿ
ಎಸ್ ಗಂಗನಾಳ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ॥

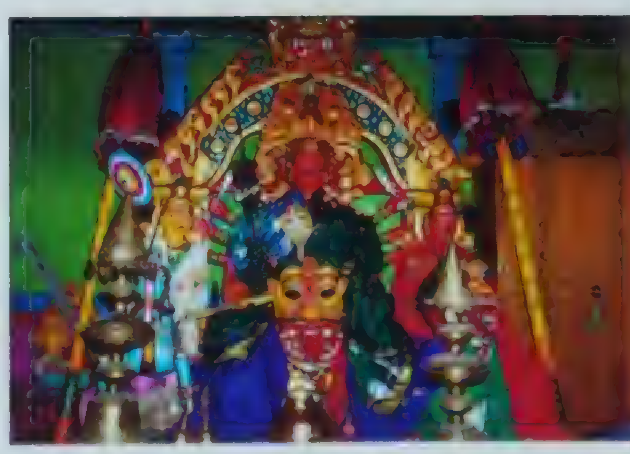
ಚಳೇವು ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಳಸಗಳು, ಹಂಪಸದುರ್ಗ.
ಗಂಗಾವತಿ ತಾ॥

ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿನ ಅಮರಪ್ಪನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮಾರುತೇಶ್ವರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ.

ಗುಡ್ಡದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರ ರೊಟ್ಟಿ ಸಂಗ್ರಹ, ಹಂಪಸದುರ್ಗ.

ದುರ್ಗಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿ, ಹೊಸುರು. ಗಂಗಾವತಿ ತಾ॥

ಗುದ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮೂರ್ತಿ, ಕುಕನೂರು.
ಯಲಬುರ್ಗಾ.ತಾ||

ಮಹಾಮಾಯೆ ದೇವತೆ, ಕುಕನೂರು. ಯಲಬುರ್ಗಾ.ತಾ||

ಆನೆಗುಂದಿ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲಿನ ದುರ್ಗಮ್ಮ ದೇವಿ. ಗಂಗಾವತಿ. ತಾ||

ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಪೂಜಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಆನೆಗುಂದಿ.
ಗಂಗಾವತಿ ತಾ||

[illegible]
ಗಂಗಾವತಿ ತಾ||

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವಿಯರ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ, ಹಿರೇಬೆಣಕಲ್

ದ್ಯಾಮವ್ವ ದೇವಿಯರು , ಉಡುಮಕಲ್ಲು .ಗಂಗಾವತಿ ತಾ||

ಶಿವಮೂರ್ತೇಶ್ವರ ಮಠದ ಮುಂದುಗಡೆ ಮುಸ್ಲಿಂ
ಮಾಬುಸುಬಾನಿ ದೇವರು,ಆರ್ಹಾಳ.ಗಂಗಾವತಿ ತಾ||

ದೈವ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಫ್ಲೆಕ್ಸ್ ಬೋರ್ಡ್‌ಗಳು. ಕನಕಗಿರಿ.

ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯ ತ್ರಿಪುರ ಸಂಹಾರ
(ಏಳು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ವಜ್ರ ಹೂತಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳ) ಪುರ. ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ||

ಸಿರಸಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿ, ಕೊಪ್ಪಳ.

ಹೊನ್ನಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ, ಹ್ಯಾಟಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ||

ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಖಡ್ಗದಿಂದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಿರುವುದು.
ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿ , ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಮರಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಬಳಸಿದ ಕಂಬಳಿ, ಮಂಚ, ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಹಾವುಗಳು
ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿ , ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಗುಹ್ಯರೋಗದ ದೇವತೆ ಉಡುಚಮ್ಮ ದೇವಿ ಮೂಲ ಶಿಲೆ,
ತಳಕಲ್ಲು, ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾ॥

ಹನುಮಪ್ಪನಿಂದ ದೆವ್ವ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದ ಭಕ್ತರು, ಗುತ್ತೂರು,
ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾ॥

ದೆಟ್ಟದ ಲಿಂಗಜ್ಜನ ಮಂಚ, ಕಂಬಳಿ ಮತ್ತು ವಿಭೂತಿ.
ಚಿಕ್ಕ ಬೆಣಕಲ್. ಗಂಗಾವತಿ ತಾ॥

ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭಾವೈಕ್ಯತೆಯ ಉರುಸು ಆಚರಣೆ. ಶಹಪೂರ
ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ದೀಡ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕುವ ಬಳಗಾನೂರು ಶ್ರೀಗಳು.

ಮೊಹರಂ ದೇವರುಗಳು , ಕುದರಿಮೋತಿ

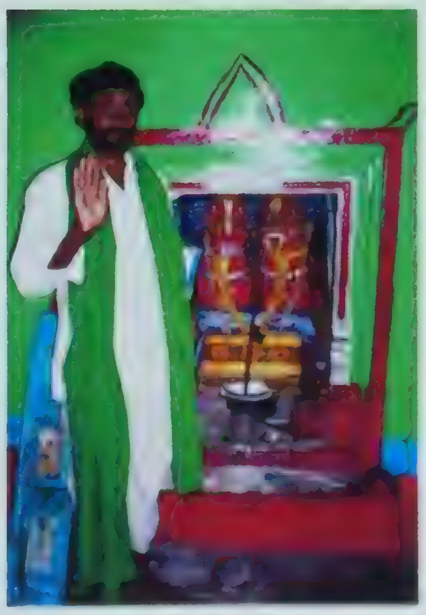
ಲಂಬಾಣಿಗರು ಪೂಜಿಸುವ ಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿ,
ಬೊಮ್ಮಸಾಗರ ತಾಂಡ, ಗಂಗಾವತಿ ತಾ।।

ಲಂಬಾಣಿಗರ ಕೃಷ್ಣನ ದೇವಾಲಯ,
ಬೊಮ್ಮಸಾಗರ ತಾಂಡ, ಗಂಗಾವತಿ ತಾ।।

ಕನಕರಾಯನ ತೇರು, ಕನಕಗಿರಿ, ಗಂಗಾವತಿ ತಾ।।

ಮೊಹರಂ ಆಚರಣೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಸೀದಿ ದೇವರು,
ಚಳ್ಳಾರಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ।।

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ದೇವತೆ , ನಿಡಸೇಸಿ ಕುಷ್ಟಗಿ ತಾ॥

ಭೋಗಾಮರೇಶ್ವರನ ಮೂರ್ತಿ, ನವಲಿ, ಗಂಗಾ

ಸರಪಳಿ ಪವಾಡ ನಡೆಯುವ ಕಂಬಗಳು ,
ಚಂದಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹನುಮಸಾಗರ.

ಮಾಸ್ತೆಮ್ಮದೇವಿ ಮೂರ್ತಿ, ಕಬ್ಬರಗಿ , ಕುಷ್ಟಗಿ

ದುರುಗಮ್ಮ ದೇವಿ ಮೂರ್ತಿ,
ದೊಣ್ಣೆಗುಡ್ಡ . ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾ॥

ಬೀರಪ್ಪ ದೇವರ ಮುಂದಿರುವ ಮುದ್ದಮ್ಮ ದೇವಿ
ಹೀರೆ ಸಿಂದೋಗಿ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಮರುಳಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಮೂರ್ತಿ, ಚಿಕ್ಕಸಿಂದೋಗಿ. ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಮಳ್ಳಪ್ಪನ ಮೂರ್ತಿ, ಬಿಸರಳ್ಳಿ . ಕೊ

ಬುಡ್ಡಮ್ಮದೇವಿ, ಮೈನಹಳ್ಳಿ . ಕೊಪ್ಪಳ ತಾ॥

ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಕ ನಡೆಯುವ ಸ್ಥ

ಆಂಜನೇಯನ ಮೂರ್ತಿ, ಗುತ್ತೂರು, ಯಲಬುರ್ಗಾ ತಾ॥

ಅಂಬಾಭವಾನಿ ದೇವತೆ . ಓಣಬಳ್ಳಾರಿ. ಕೊ